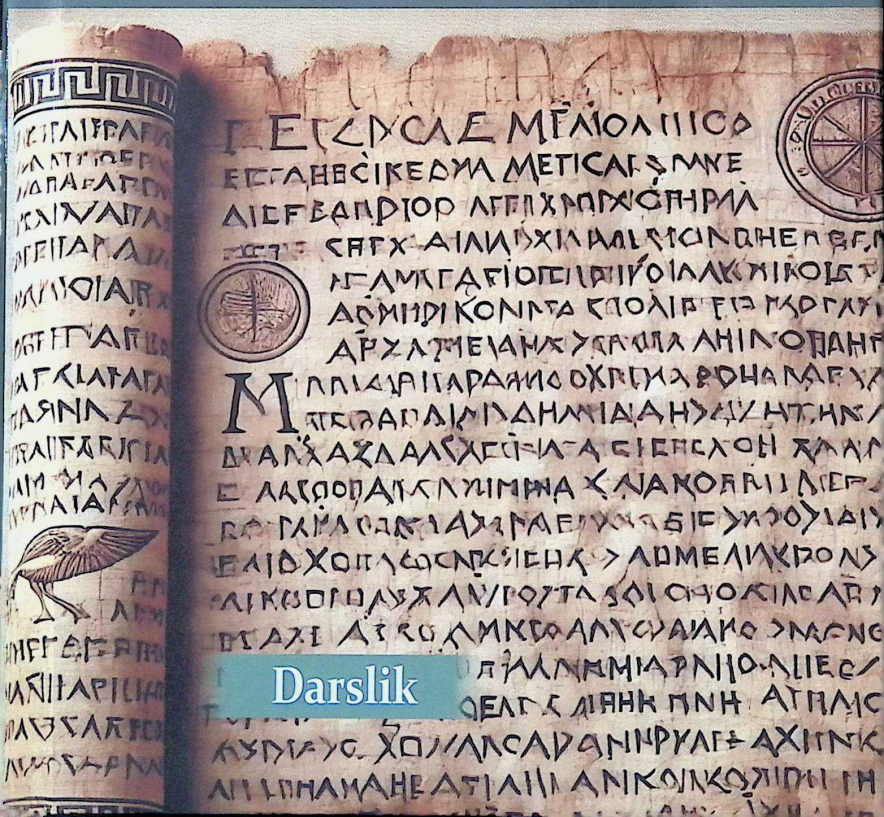

X.B. Yunusov, N.B. Dilmurodov, E.A. Muxtorov,
O.N. Choriyev, Sh.Z. Doniyorov

LOTIN TILI VA VETERINARIYA ATAMALARI

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA
CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI**

**Hayvonlar anatomiyasi, gistologiya va
patologik anatomiya kafedrası**

**X.B.YUNUSOV, N.B.DILMURODOV, E.A.MUXTAROV
O.N.CHORIYEV, SH.Z.DONIYOROV**

LOTIN TILI VA VETERINARIYA ATAMALARI

*O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining
2024 yil 27 dekabrda 485 - sonli buyrug'iga asosan darslik
sifatida nashr etishga tavsiya etildi.*

**Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nashr matbaa markazi, 2024**

47
L 79

UO'K: 811.124:636.09

KBK: 81.461:48

X.B.Yunusov, N.B.Dilmurodov, E.A.Muxtarov, O.N.Choriyev, Sh.Z.Doniyorov. Lotin tili va veterinariya atamallari. Darslik. – Samarqand: Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nashr matbaa markazi, 2024. 360 b.

Ushbu darslik Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti 840000 – Veterinariya ta'lim sohasi talabalari uchun fanning namunaviy dasturi asosida yaratildi. Darslik lotin tilining fonetik va leksik qoidalarini o'z ichiga oluvchi umumiy qism hamda, anatomik va gistologik, klinik hamda farmatsevtik atamashunoslik deb nomlangan boblardan iboratdir. Bu boblar o'z ichiga barcha veterinariya tibbiyoti atamalarini qamrab olib, talabalarga fundamental va mutaxassislik fanlarini integral o'qishida yaqindan yordam beradi.

Darslik Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti markaziy uslubiy Kengashi tomonidan (14.11.2024-y. № 3) chop etishga tavsiya qilindi.

Taqrizchilar:

Q.N.Norboyev – veterinariya fanlari doktori, professor

N.O.Hamraqulova – tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

SHARTLI BELGILAR

Nazorat uchun savollar:

Quyidagi maqollarni yod oling.

Uyga vazifa

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

Takrorlash uchun test savollari

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi tushun! E'tibor ber!

ISBN: 978-9910-8603-7-9

SDVU **Axborot-**
resurs markazi
Inv № 373788

So'z boshi

Ma'lumki kasbni mukammal egallash, kasb tilini aks ettiruvchi so'zlar va terminlarni o'rganish bilan boshlanadi. Hozirgi zamon veterinariya tibbiy terminlari—keng qamrovli va murakkab terminlardan deb hisoblash mumkin. Bunda bir necha ming yillik so'zlar va birikmalar mujassamlashgan. Tibbiy va biologik terminlarda ko'p asrlik an'analarni lotin tilining ishlatilishida alohida ahamiyatga ega. Talabalar mutaxassislik tilini o'rganishi uchun o'quv bazasini yaratish lozim. "Lotin tili va veterinariya atamallari" darsligi shular jumlasidandir. U bilimdon veterinariya mutaxassisini tayyorlashda va uning kasbiy til madaniyatini rivojlantirishda kerak bo'ladi. Lotin tilini o'qitish tibbiy terminlarining asosini o'qitishdan boshlanadi Talabalarning kasb tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirishlari uchun asosiy o'quv bazasi zarur. "Lotin tili va veterinariya atamallari" bo'yicha ushbu darslik shunday baza bo'lib hisoblanadi.

Ushbu darslik veterinariya ta'lim yo'nalishlari I bosqich talabalari uchun tuzilgan. Darslikda lotin tili fonetikasi, tovushlar tasnifi, hayvonlar skeleti va ichki a'zolari, kasalliklar nomlari, dori shakllari, dorivor o'simlik qismlariga doir ma'lumotlar kiritildi. Ushbu darslikda veterinariya tibbiyoti atamalarining yasalishi va ularning zamonaviy tibbiyot terminologiyasi (anatomik, davolash hamda dorishunoslik)da qo'llanilishi berilgan. Darslikdagi mavzular III ta bobga bo'lingan:

I. Anatomik va gistologik atamashunoslik. Bunda anatomik Terminlarning yasalishi, moslashgan va moslashmagan aniqlovchilar, ot va sifat, sifat darajasi, son berilgan;

II. Klinik atamashunoslik. Klinik atamallarni yasash usullari. Darslikning bu bo'limida tibbiyotning davolashga doir atamalarining yasalishi: lotincha va grekcha ma'nodosh so'zlar (rasmlar asosida) va ularning tibbiyotda qo'llash uchun zarur bo'lgan qoidalar va mashqlar berilgan;

III. Farmatsevtik atamashunoslik. Bu qismda fe'l so'z turkumi, fe'llarning mayl kategoriyalari, ularni retseptda qo'llashga doir yo'l-yo'riqlar, dori shakllari, dorivor o'simliklar (rasmlar asosida) nomlari hamda lotincha va o'zbekcha retseptlar berilgan.

Har bir bobda qisqacha grammatik material, mustaqil bajarish uchun mashqlar, mavzuni mustahkamlash uchun nazorat savollari, LM (leksik minimum) va kasbga oid ibora hamda maqollarni o'z ichiga oladi. Ayrim mavzular bo'yicha o'z-o'zini tekshirish uchun topshiriqlar berilgan bo'lib, ular ma'lum tushunchalarni o'zlashtirish kabi muhim o'quv-uslubiy vazifani bajaradi.

I BOB. ANATOMIK VA GISTOLOGIK ATAMASHUNOSLIK

LINGUA
LATINA

LOTIN TILI VA VETERINARIYA ATAMALARI FANIGA KIRISH.

Tibbiyot, fan, texnika, ishlab chiqarishning har qanday sohalarida ham muvaffaqiyat bilan ish olib borish uchun mutaxassis o'sha sohaga tegishli maxsus leksikani ya'ni atamani to'g'ri tushunishi va qo'llashi zarur.

Atamaning asosiy vazifasi (lotincha *terminus* - chegara) ilmiy tushunchani bir ma'noda aniq ifodalab berishdan iborat. Atama so'z ham (fan, to'qimagen, kasallik, appenditsit, flyurografiya), so'z birikmasi ham (ko'krak qafasi, umurtqa pog'onasi, gipertonik kasallik, gigiyena) bo'lishi mumkin. Atamalar kundalik turmushda ishlatiladigan adabiy tildagi so'zlardan farq qilib, ilmiy va ilmiy texnika tushunchalarini ifodalaydi. U ilmiy nazariy xulosa natijasi, ma'lum bir ilmiy nazariy parcha aksidir (bilimlar ilmiy tizimi).

Definitsiya yoki aniqlik

Kundalik turmushda ishlatiladigan so'zlardan farqli o'laroq, ilmiy tushunchaga **definitsiya** (lotincha - **definito**) yoki qisqacha

tushuntirish qo'shimcha ravishda yoziladi. Definitsiyada ilmiy tushunchaning ba'zi bir muhim tomonlari ochib beriladi.

Maxsus lug'atlarda atamashunoslikka va ensiklopediyaga oid atamalar tushuntirishlar bilan beriladi, masalan: **"Pnevmoniya** - bu o'pka to'qimalarida mustaqil holda yoki biror kasallik asorati sifatida hosil bo'luvchi shamollash jarayonidir".

Ilmiy tushuncha mohiyatini bilish, bu bir tushunchani ikkinchisi bilan bog'lay bilish - fanning tushunchalar tizimida uning o'rini belgilab berish demakdir.

Atamalar, atamalar tizimi

Ma'lum bir fan, atamashunosligi tushunchalar tizimidagi ilmiy tushunchani ifodalashda o'zaro bir-biri bilan aloqada va munosabatda turgan nomlar, so'zlar, so'z birikmalari tizimidir. Atamashunoslik lug'atning boshqa qatlamlaridan farq qilib tartibga, normaga solish predmeti hamdir.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng O'zbekiston Sog'liqni Saqlash vazirligi qoshida o'zbekcha tibbiy atamalarni tartibga solish bo'yicha atamashunoslik qo'mitasi ish olib bormoqda.

Atamashunoslik doimiy harakatda, unda nimadir o'zgaradi, qo'shiladi, iste'moldan chiqadi, chetlashadi. Ko'plab avvaldan tanish maxsus atamalaryangi ilmiy mazmun kasb etadi.

Atamashunoslik - bu fan, ilmiy adabiyot tilining ajralmas tarkibiy qismidir. Akademik V.X.Vasilenko fikricha "aniq bir atamashunoslikning yo'qligi fan uchun nomunosibdir". Vrachlik diplomining olinishi yosh mutaxassisning tibbiy xodim kasbiga oid bo'lgan tilni bilishi haqida guvohlik beradi.

Siz til o'rganish mobaynida yo'liqishingiz mumkin bo'lgan jiddiy obyektiv qiyinchiliklardan biri - bu tibbiy xodim professional tilining o'ziga xos xususiyatlaridir. Bu eng avval yunonizm va lotinizmlarning ya'ni kelib chiqish jihatdan yunoncha va lotincha bo'lgan terminlarni tilidan va yashash o'rnidan qat'iy nazar har qanday mamlakat shifokori qo'llovchi professional so'zlar, nomlar, atamalardir. Nima sababdan "o'lik til" hisoblanuvchi lotin tili rivojlanishga faol ta'sir o'tkazib kelmoqda? Bu savolga javob berish uchun lotin tili tarixi va uning tibbiyot taraqqiyotidagi roli bilan umumiy holatda tanishib chiqish zarur.

Lotin tili tarixi.

Lotin tili (*lingua Latina*) hind-yevropa tillari oilasining italiy tillari guruhiga mansub. U uzoq o'tmishda hosil bo'lgan. Dastlab bu tilda Italiya markazidagi Latsiy viloyatida istiqomat qiluvchi lotin qabilasi (*Latini*), hamda Qadimgi Rim ahli va milodiy I asr boshlarida Rim qo'1 ostiga o'tgan Apennin yarim oroli hududidagi italiy qabilalar so'zlashishgan. Mil. av. III asr o'rtalaridan boshlab lotin tili Rim legionlari bilan birga yanada qadimiyroq madaniyatga ega davlatlar – Yunoniston, Karfagen, Misr, Suriya va b. – hamda Yevropaning u davrda madaniyati kam yerlarga kirib bordi.

Avval bu tilda lotinlar - Italiya markazidagi Latsiya orolida yashovchilar (qabila-urug'), shuningdek, qadimgi Rimda yashovchilar va miloddan avvalgi I asrda Apenin yarim orolida Rimning italiya qabilalari hukmronligi ostidagi urug'lari so'zlashgan. Miloddan avvalgi III asr o'rtalaridan boshlab lotin tili rim regionlari bilan qadimgi madaniyat o'choqlari bolmish - Yunoniston, Karfagen, Misr, Suriya va boshqalarga hamda Yevropaning o'sha davrda madaniyati kam taraqqiy etgan qabilalariga kirib boradi. Asta-sekin lotin tili territoriyasi hozirgi Ruminiya va Portugaliya yerlarini ham egallangan ulkan Rim imperiyasining hukmron tiliga aylandi. Lekin, agar Yevropaning g'arbiy qismida lotin tili hech qanday qabila tili qarshiligiga uchramay yetarli darajada tez tarqalgan bo'lsa, O'rta yer dengizi havzasida - Yunoniston, Kichik Osiyo, Misrda uzoqroq davr davomida yozma shakllangan, lotin tiliga nisbatan yuqori madaniyat darajasini o'zida aks ettirgan tillar qarshiligiga uchraydi. Bu regionlarda yunon va ellin yozuvi katta rol o'ynagan. Yunonlar bilan bo'lgan aloqaning boshlanishidayoq rimliklar Yunonistonning yuqori darajada rivojlangan madaniyatining ulkan ta'sirini sezganlar.

Yevropa tibbiyoti "otasi" **Buqrot** (taxm. miloddan avvalgi 460-370-yillarda) yashagan, ijod qilgan. Uning asarlarida ilmiy tibbiy atamashunoslik boshlanishi aniqlangan.

Buqrot o'z asarlarida qo'llagan atamalaming katta qismi xalqaro tibbiy lug'atga kiritilgan. Buqrotdan so'ng qadimgi yunon tilidagi tibbiy atamashunoslikning shakllanishida Aleksandriya tibbiyot maktabidan (miloddan avvalgi IV asr) **Gerofil III** (taxm. miloddan avvalgi 330 - yilda tug'ilgan), **Erozistrat** (taxm. miloddan avvalgi 330-240- yillar), keyinroq **Ruf Efesskiy** (taxm miloddan avvalgi I asr) va o'qimishli olim, faylasuf, vrach, anatom, farmatsevt **Klavdiy Galen**

(taxm. miloddan avvalgi 129-yillar) eng ko'p hissa qo'shganlar. Ular Buqrot bilan birga bo'lg'usi ilmiy tibbiy atamashunoslikka asos solganlar va uning birinchi qavatini ko'targanlar. Antik tibbiyotni, asosan yunonlar shakllantirganlar. Rim bino bo'lgandan buyon uning madaniy hayotida Yunonistonning tabiiy, ilmiy va tibbiy fanlari rol o'ynaydi. Juda ko'plab yunoncha va lotinlashgan so'zlar davrlar mobaynida lotin tiliga kirdi (*aer* - havo, *machina* - mashina, *philosophia* - falsafa, *historia* - tarix, *diaphragma* - diafragma va boshqalar). Yunon yozuvi ta'sirida lotin alifbosi 2 harfga ko'paydi (Y - Ipsilon va Z - zet).

Shu bilan birga madaniyat va fan sohasida lotin tilining roli oshib bordi. Rim olimlari va hakimlarining tabiiy va tibbiy fan masalalariga bag'ishlangan asarlari paydo bo'la boshladi. Miloddan avvalgi I asrda Korneliy Sels qomusnoma yaratgan, undan "De medicina" (Medicina haqida) traktatning 8 kitobi bizgacha yetib kelgan.

Sels va undan keyin rim olim va hakimlari o'z asarlarida yunon tilidan qabul qilingan atamalardan tez-tez foydalanib turganlar, ma'nodosh so'zlar sifatida yunoncha va lotincha so'zlarni teng qo'llab turganlar. Antik davr hakimlari yunon va lotin tillarini bilishi zarur edi.

Shunday qilib, antik davrdan boshlab atamashunoslik yunon-lotin tillari asosida shakllana boshladi. Bu ikki til tibbiy atamashunoslikning butun davrlari mobaynida an'anaviy tus oldi va hozirda ham davom etmoqda. Yunoncha-lotincha ikki tillilik shu narsada yanada aniqroq ko'rinadiki, anatomik nomlar anatomik ro'yxatlarda lotincha, kasallik ro'yxatlarda kelib chiqishi yunoncha bo'lgan so'zlar bilan beriladi.

Masalan: lotincha *ren* - yunoncha *nephros* - buyrak-nefrit (buyrak yallig'lanishi), lotincha *lien* - yunoncha *splen* - taloq-splenit (taloq yallig'lanishi).

Miloddan avvalgi IV asri oxirlarida Rim imperiyasining G'arbiy va Sharqiy (Vizantiyaning Konstantinopoldagi poytaxti bilan) qismlarga bo'linishi yunon tilining faoliyati kengayishiga, Vizantiyada va G'arbda yunon yozuvi va tilining asta sekin o'z rolini yo'qotishiga olib keldi.

Miloddan avvalgi 476- yil G'arbiy Rim imperiyasi ag'darilgandan so'ng og'zaki lotin tili asta-sekin o'zining rasmiy rolini yo'qota boradi. Eski roman (lot. *Rommus*) tillar o'rtasidagi farq tobora kuchaya boshladi. Roman tillarining (italyan, ispan, portugal, fransuz, keyinroq

yana bir qator boshqa tillar, masalan rumin, moldavan) keyingi rivojlanish davri IX asrga to'g'ri keladi.

Qadimiy davr lotin tili tarixi bir-biridan u yoki bu darajada farqlanuvchi 5 ta davrga ajratiladi:

I. eng qadimgi lotin tili davri (mil. av. VI-IV asrlar);

II. klassik davrgacha bo'lgan lotin tili davri (mil. av. III-II asrlar, adabiy lotin tilining shakllanish vaqti);

III. klassik, "oltin" lotin tili davri (mil. av. I asr, juda boy leksika va rivojlangan adabiyoti bilan ajralib turadi);

IV. klassik davrdan keyingi, "kumush" lotin tili davri (milodiy I asr, adabiy tilning fonetik va morfologik meyorlari uzil-kesil shakllandi);

V. so'ngi bosqichdagi lotin tili (II-VI asrlar; yozuv tili bilan xalq-so'zlashuv tili – "xalqona lotin" o'rtasida tafovut paydo bo'ldi).

V asrda Rim imperiyasi qulaganidan keyin xalq-so'zlashuv tilining mintaqaviy farqlanishi tezlashib, bu narsa IX asrga kelib alohida, mustaqil roman tillarining (italyan, fransuz, portugal, ispan, rumin, moldavan va b.) paydo bo'lishiga olib keldi. Yozma lotin tilining birligi saqlanib qoldi, u leksik jihatdan rivojlanishda davom etdi, klassik lotin tilining asosiy lug'at tarkibi va grammatik qurilishi barqarorlashdi. Adabiy lotin tili tarqalgan barcha hududlarda u ma'muriy boshqaruv, savdo-tijorat, maktab tili edi; o'rta asrlarda butun G'arbiy Yevropa umumiy yozuv tili bo'lib qo'llandi; XVIII-XIX asrlargacha diplomatiya, ilm-fan va falsafa tili, XX asrda esa katolik cherkovi tili, Vatikaning (italyan tili bilan birga) rasmiy tili bo'lib qoldi. Lotin tili Yevropa madaniyati rivojida ulkan rol oynadi. Yevropa tillaridagi siyosiy, ilmiy va texnik terminologik tizimlarning leksik jihatdan boyishi va ko'payib borishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Loti tili qadimiy Hind-Yevropa tillariga xos, uni Xett tili, Hind-Eron, Kelt tillari bilan yaqinlashtiruvchi xususiyatlarni saqlab qolgan. Asosiy fonetik jihatlari unda unlilar cho'ziqligining fonologik farqlanishiga egaligi, urg'uso'zning oxirgi bo'g'iniga tushmasligi, undoshlarning kuchsizlanib borishi kabilardan iborat. Morfologik xususiyatlari: fleksiya shakl yasashning asosiy vositasi sifatida foydalanish, fleksiyaning 5 turi mavjudligi, turlanishning 6 kelishikka asoslanishi, fe'llarda 3 xil mayl (indikativ, konyunktiv, imperativ) va 2 xil nisbat (aktiv va o'rta passiv) farqlanishi va boshqalar. So'z tartibida fe'l gap oxirida keladi. Lotin tili leksikasida yaqin qarindosh yoki

noqarindosh qabilalar tillarining ta'siri saqlanib qolgan. Lotin tiliga yunon tili, ayniqsa, mil. av. III-I asrlarda kuchli va davomli ta'sir ko'rsatgan. Lotin tili leksikasi, yunon tili bilan birga, ilmiy terminologiya sohasida hanzuz baynalmilal terminlarni yaratishda manba bo'lib xizmat qilmoqda.

Rim imperiyasi davrida lotin ilmiy adabiyoti yodgorliklari juda ham kam. Miloddan avvalgi 1-asrda Aristotel asarlariga sharxlar yaratilgan. 1-asr oxirlarida astronomiya va matematikaga qiziqish ortgan. Ptolemeyning mashhur "Almagest" asarida (2-asr) olamning geotsentrik sistemasi bayon etildi. Sharqda astrologiya keng tarqalgan. Diafantning "Arifmetika" (taxminan 3-asr), 3-4-asrlarda Papp Aleksandriyskiyning "Matematika to'plami" asarlari mashhur bo'lgan. Ilmiy texnika adabiyotlari, asosan, qishloq xo'jaligi, veterinariya, harbiy texnikaga bag'ishlandi. Miloddan avvalgi 1-asr oxirida Vitruviyning "Arxitektura haqida 10 kitob" asari shuhrat qozondi. Harbiy texnika sohasidagi boy tajriba: lager va qal'alar qurish masalalari adabiyotlarda yoritildi. Tibbiyot bilan bog'liq ravishda botanika rivoj topdi. Dioskoridning 600 dorivor o'simlik haqidagi bayoni o'rta asrlarda ham keng foydalaniddi. Vrach, anatom, fiziolog Galen butun Yevropada tibbiyot rivojida katta rol o'ynadi. Ilmiy adabiyotlar qiziqarli qilib badiiy yozilganligi bilan ham diqqatga sazovor. Rim davlatining hududiy o'sishi miloddan avvalgi 3-1-asrlarda geogr. bilimlari taraqqiyotiga imkon berdi. Imperator Avgust davrida jahonning katta geografik haritasi ishlandi. Miloddan avvalgi 37 yilda 1 jamoat kutubxonasi tashkil qilindi, imperiyaning oxirgi asrida ularning soni 28 taga yetdi.

Shunday qilib, XIX asrda lotin tili ilmiy, yozma, kitobiy muloqotning xalqaro vositasi sifatida hamma joylarda milliy tillarga o'z o'rnini bo'shatib berdi. Lekin shu bilan birga nominatsiya (lot. *nominatio* - ism, nom, atama) uchun xalqaro vosita sifatida o'z funksiyasini saqlab qoldi. .

Nominatsiya - bu anatomiya, gistologiya, embriologiya, mikrobiologiya, qisman patologik anatomiya va klinik fanlar hamda farmakologiya, farmakoterapiya fanlarida tushuncha va obyektlarni bildiruvchi nomlardir. Qadimgi yunon va lotin tillarining leksik va so'z yasovchi boyliklari (o'zak, prefiks, suffiksalar) hozirgi kunda ham minglab atamalar yasash uchun qurilish materiali bo'lib xizmat qiladi. Ularning ko'pchiligi baynalmilal so'z bo'lib, ikki, uch, undan ko'p

tillardagi bir xil ma'noni ifodalash uchun qo'llanadi. Agar meditsina, gigiyena, sanitariya, ortodontiya, stomatologiya, patologiya, patogenez, etiologiya, remissiya, retsidiv, abscess, kardiografiya, terapiya, xiruigiya, infeksiya, simptom, sindrom kabi minglab baynalmilal yunonizm va lotinizmlar boimaganda, turli mamlakat hakimlari va olimlari bir-birini qanday tushungan bo'lardi, tasavvur etish ham qiyin.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Amīci - fures tempōris* – Do'stlar - vaqt og'rilari.
2. *Amat victoria curam* – Intilganga tole yor.
3. *Amīcus Plato, sed magis amīca veritas (Arastu)* – Aflotun (menga) do'st, lekin haqiqat ustunroq.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tili va veterinariya atamalari fanini o'rganish bo'lajak veterinariya mutaxassislari uchun nimaga kerak?
2. Lotin tili tarixi haqida nimalarni bilasiz?
3. Qadimiy davr lotin tili tarixi nechta davrga ajratiladi?

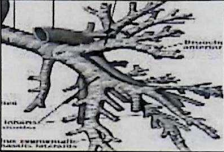
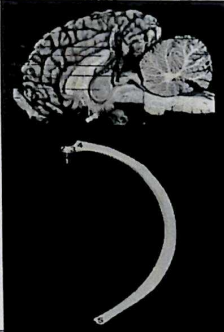
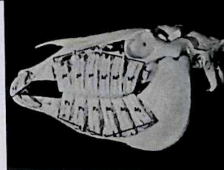
LOTIN TILI FONETIKASI.

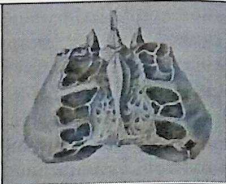
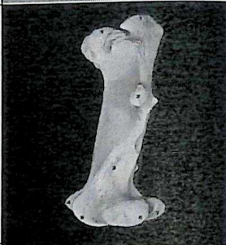
Fonetika - (yunoncha: *phonetikos* - tovushga, tovush chiqarishga oid, tovushli, ovozli) - tilshunoslikning nutq tovushlarining hosil bo'lish usullarini va akustik xususiyatlarini, bo'g'in, nutqning pauza bilan ajraluvchi qismlarini o'rganuvchi bo'limi hisoblanadi.

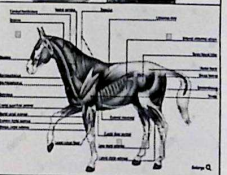
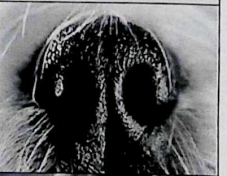
Shu bilan birga, ayrim tilshunoslar fonetika doirasiga tovush birliklarining yozuvdagi ifodalari (grafika) va ma'noli birliklarning yozilish qoidalari (imlo)ni ham qo'shib, uning o'rganish obyekti yanada kengaytiradilar lotin tili fonetikasi doirasida, asosan, nutq tovushlari ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari va ohang (bo'g'in, sintagma, urg'u va boshqalar) o'rganiladi.

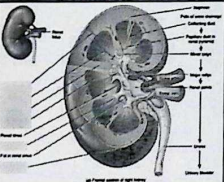
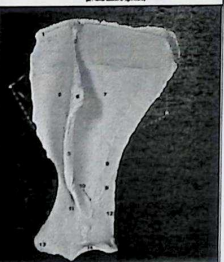
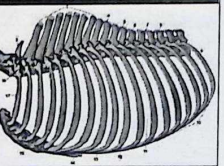
Lotin tili alifbosi

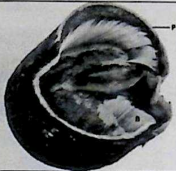
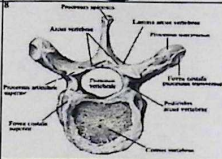
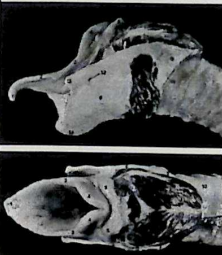
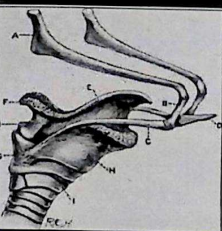
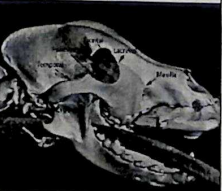
Lotin tili alifbosida 25 ta harf bor.

Yozilishi	Nomi	O'qilishi	Misollar	Rasm
A a	a	a	auris	
B b	be	b	bronchus	
C c	tse	ts / k	cerebrum costa	
D d	de	d	dens	

E e	e	e	ethmoidalis	
F f	ef	f	femoris	
G g	ge	g	gaster	
H h	ga	h	hepar	
I i	i	i	intestinum	

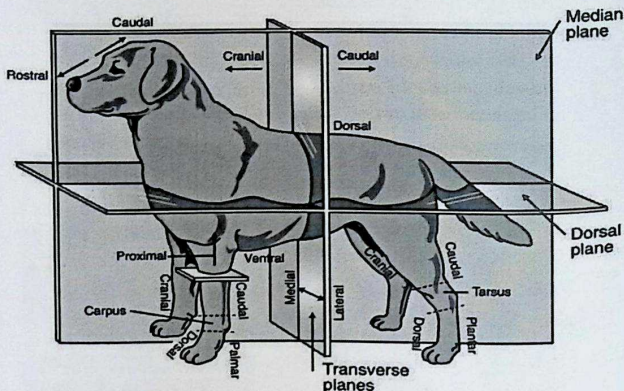
J j	yot	y	jejunum	
K k	ka	k	keras	
L l	el	l	labium	
M m	em	m	musculus	
N n	en	n	nasus	
O o	o	o	oris	

P p	pe	p	pulmonis	
Q q	ku	k	vertebra quinta	
R r	er	r	ren	
S s	es	s / z	scapula	
T t	te	t	thoracalis	

U u	u	u	ungula	
V v	ve	v	vertebra	
X x	iks	ks	larynx	
Y y	ipsilon (igrek)	i	hyoideus	
Z z	zeta	z	Zygomaticum	

Tovushlar tasnifi

- *a, e, o, i, u, y* harflari unli harflarni beradi.
- *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z* harflari undosh harflarni beradi.

1-rasm. Itning tana kesimlari va yo'nalishlari.

Uyga vazifa

1. Lotin tili alifbosini yod oling.
2. Unli va undosh harflarning o'qilishini eslab qoling.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Scientia potentia est* - Bilim bu kuchdir
2. *Mens sana in corpore sano* - Sog' tanda sog'lom aql
3. *Patriam amare et defendere debemus* - Vatanni sevmok va himoya qilmog'imiz kerak.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tili alifbosida nechta harf bor va ular qanday talaffuz qilinadi?
2. *c* harfi qanday tovushlarni ifodalaydi?
3. *s* harfi qanday o'qiladi?

4. j harfi a, o, u, e unli harflari bilan birgalikda qanday talaffiiz etiladi?

5. h, l, k, x, z harflarining o'qilish qoidasini ayting.

eI

UNLI TOVUSHLAR TALAFFUZI.

Unli harflar o'z navbatida bir unililar (monoftonglar) va ikki unililar (difftonglar) ga bo'linadi.

Lotin tilida 6 ta unli tovush mavjud, unli tovushlar bu tilda *vocales* deb ataladi, ulardan 3 tasi yumshoq va 3 tasi qattiq unilarni hisoblanadi.

Unli tovushlar - **a, e, i, o, u, y**

Yumshoq unililar – **i, e, y**

Qattiq unililar - **a, o, u**

Klassik lotin tilida va qadimiy hind-yevropa tillarida unililar uzun va qisqa talaffuz qilingan. Agar unli harfning ustiga “ – ” to'g'ri chiziq qo'yilsa, u cho'ziq talaffuz qilinadi. Misol: *lingua*, *amoca*.

Agar unli harfning ustida yoysimon belgi bo'lsa, bu unli harf qisqa talaffuz qilinadi - *tabŭla*, *aquŭla*. Unli harflarning uzun yoki qisqaligiga qarab, so'z ma'nosi o'zgaradi:

Unli harflarning talaffuzi

• **A a – a – aorta** – (aorta) – aorta

• **E e – e – vertebra** – (vertebra) – umurtqa

• **O o – o – foramen** – (foramen) – teshik

• **I i – i – vita** – (vita) – hayot

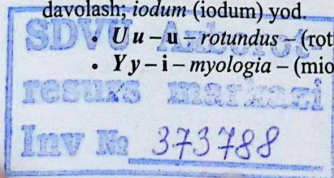
• **I i** harfi so'z yoki bo'g'in boshida unli harfdan oldin kelsa, hamda ikki unli harf orasida kelsa (*y*) kabi talaffuz qilinadi: *iugularis* (yugularis) bo'yinturuqqa oid; *iunctura* (yunktura) bog'lanma; *maior* (mayor) kattaroq; *iuga* (yuga) tepalik.

Yuqorida ko'rsatilgan vaziyatlarda zamonaviy veterinariya tibbiyoti terminshunosligida *i* o'miga **J j** – yot harfi qo'llaniladi: *jejunum* (yeyunum); *junctura* (yunktura); *major* (mayor); *juga* (yuga).

• **J j** harfi faqat yunon tilidan o'zlashtirilgan so'zlardagina yozilmaydi, chunki unda (*y*) tovushi bo'lmagan: *iatria* (iatria) davolash; *iodum* (iodum) yod.

• **U u – u – rotundus** – (rotundus) – yumaloq

• **Y y – i – myologia** – (miologiya) – muskullar haqidagi fan

Y y ipsilon, igrek (*fr. i grec – yunoncha «i»*) yunon tilidan kelib chiqqan soʻzlarda ishlatiladi: *tympanum* (timpanum) (yun. τυμπανον) nogʻora; *gyrus* (girus) (yun. γυρος) pushta.

«y» harfi yunon tilidan oʻzlashtirilgan soʻzlarda old qoʻshimcha, oʻzak va qoʻshimcha sifatida uchrashi mumkin. Shuning uchun quyidagi old qoʻshimcha, oʻzak va qoʻshimchalarni esda saqlash kerak.

- hyper - yuqori, koʻproq	hypertonia - qon bosimining
koʻtarilishi	
- hypo - past, kamroq	hypotonia - qon bosimining pasayishi
- oxy - taxir	Oxygenium - kislorod
- hydr - suv	Hydrogenium - vodorod
- pyr - issiqlik	Antipyrinum - antipirin
- poly - koʻp	polyvitamina - polivitamin
- glyc - shirin	Glycerinum - glitserin
- myc - qoʻziqorin	Biomycinum - biomitsin.

DIFTONGLAR TALAFFUZI

Bir tovushni ifodalovchi ikki unli harf birikmasi *diftong* deb ataladi. Lotin tilida, asosan, quyidagi diftonglar qoʻllaniladi:

«**ae**» unli harflari birikmasi oʻzbekcha «**e**» deb oʻqiladi. Masalan: *aegrotus* (egrotus) - bemor, *gangraena* (gangrena) - tirik toʻqimalarning oʻlishi, *Laevomycesinum* (levomitsetinum) - levomitsetin.

«**oe**» unli harflari birikmasi oʻzbekcha «**e**» deb oʻqiladi. Masalan: *oedema* (edema)- shish, *Foeniculum* (fenikulum)- shivit.

«**au**» unli harflari birikmasi (**au**) dagi (u) harfi qisqa oʻqiladi. Masalan: *Aurum* (aurum) - oltin, *trauma* (trauma) - shikastlanish.

«**eu**» unli harflar birikmasi (**eu**) dagi (u) harfi qisqa oʻqiladi. Masalan: *neuralgia* (neuralgiya)- nerv kasalligi, *pneumonia* (pneumoniya) - oʻpkaning yalligʻlanishi. *Leukomycesinum* (leukomitsinum) - leykomitsin.

«**ai**» unli harflar birikmasi lotin tilida «**ai**» deb talaffuz qilinadi. Masalan: *Daimeton* (daimeton) - daimeton, *Dicainum* (dikaynum) - dikain, *Naucaïn* (naukain) - novokain.

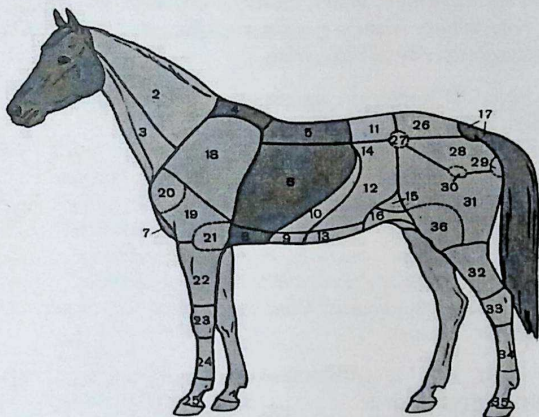
«**ei**» unli harflar birikmasi lotin tilida «**ei**» deb talaffuz qilinadi. Masalan: *Luteine* (luteine) - lutein.

«**ou**» unli harflar birikmasi oʻzbekcha «**u**» deb oʻqiladi. Masalan: *croup* (krup) - hiquildoqning oʻtkir yalligʻlanishi.

Ba'zi vaqtlarda qator kelgan ikki unli harf birikmasi diftong hosil qilmaydi, u holda ikkinchi unli harfning ustiga ikki nuqta qo'yiladi va unlilar ayrim-ayrim o'qiladi. Masalan: aër (aer) - havo, Aërosolum (aerolum) - aerol, Aloë (aloy) - sabur, dyspnoë (dispnoe)- nafas qisishi.

aë- ae - aër - (aer) - havo

oë - oe - aloe - (aloe) - aloë

2- rasm. Otning tana qismlari.

1-caput - bosh, 2-regio colli dorsalis (nucha)-bo'yinning yuqorgi qismi, 3-regio colli ventralis -bo'yinning pastki qismi, 4-regio interscapularis-qarchig'ay qismi, 5-thorax-ko'krak, 6-regio thoracolateralis - ko'krakning yon qismi. 7-regio praesternalis - to'sh oldi qismi, 8-regio sternalis - to'sh qismi, 9-regio xiphoidea - to'shning qilichsimon qismi, 10-hypochondriaca - qovurg'a osti. 11-lumbus- bel. 12-regio mesogastrium - qorinning o'rta sohasi, 13-regio umbilicalis - kindik sohasi. 14-fossa paralumbalis - och biqin. 15-regio inguinalis - chov sohasi. 16-regio pubica - qov sohasi. 17-cauda-dum. 18-regio scapularis - kurak sohasi. 19-brachialis - yelka. 20-subregio articuli scapulohumeralis - yelka bo'g'imi. 21-cubitus - tisak. 22-antebrachium - bilak tirsak. 23-carpus - bilakuzuk. 24-metacarpus - kaft. 25-digitus - barmoqlar*(barmoq). 26-sacralis - dumg'aza. 27-tuber coxae - maklok, 28-glutaea - sag'ri. 29-tuber ischiadicum - quymich do'ngligi. 30-subregio trochanterica - tos-son qismi. 31-femoralis - son sohasi. 32-crusis- boldir. 33-art. tarsus -tovon bo'g'imi. 34-metatarsu-oyoq kaft. 35-digitus - barmoq.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

1-mashq. O‘qing. Unli hatflarning o‘qilish qoidasiga rioya qiling.

Amarus, Valeriana, emulsum, tabuletta, pasta, gaster, rubor, organum, linimentum, mastitis, costalis, bacterium, ventriculus, optimus, morbus, internus, tuberculum, sepsis, duodenum oculus, hepatitis, medicamentum, ureter, elasticus, abdomen, vertebra, uterus, vagina, vena, sutura, scapula, papilla, medulla, urina, arteria, Kalium, lobulus, decoctum, Amygdala, spiritus.

2-mashq. Diftonglarni aniqlang, tagiga chizing va talaffuz qilinishiga e‘tibor bering.

Aceteinum, Aminocaine, anaemia, amarus, auris, bacca, bacterium, Cysteinum, caecum, cito, cutis, Daimeton, dens, decoctum, emulsum, faex, gaster, haema, Herocaine, internus, intercain, Juniperus, Laevomycetinum, lobulus, Luteine, Leukomycin, Kalium, medulla, nasus, Neurotinum, oedema, Novocainum, papilla, Procaine, rubor, scabies, scapula, Syntocainum, sutura, succeus, tabuletta, tuberculum, ureter, uterus, vagina, vertebra, vena.

3-mashq. O‘qing. Diftong va unli harflarning talaffuz qilinishiga e‘tibor bering.

Vertebrae – umurtqalar, costae – qovurg‘alar, oesophagus – qizilo‘ngach, pleura – parda, auricularis - quloqqa oid, corpus esicae felleae - o‘t pufagining tanasi, aponeurosis serbar - pay, pseudomembrana - sohta parda, uropolticus - siydik ishlab chiqaruvchi, oedema - shish, aër – havo, haematopoeticus - qon ishlab chiqaruvchi.

Uyga vazifa

4-mashq. So‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Costae, venae, suturae, anaemia, aegar, praecordium, praemolaris, foetor, gangraena, dyspnoë, diaeta, aëronum, oedema, foeniculum, vertebrae, caecus, oesophagus, auris, haematopoëticus, neurocranium, pleura, auricularis, pseudomembrana.

5-mashq. Diftonglarni aniqlang, tagiga chizing va talaffuz qilinishiga e'tibor bering.

Praeparatum, diaeta, apnoë, anaemia, paediatric, haema, oedema, gangraena, haematogenum, aurum, pneumonia, Aloë, Aminocaine, Daimeton, Intercaïn, Luteine, Foeniculum, Crataegus, roentgenum, aurus, bacteriaemia, oestrogenus, haemostaticus, aër, hyperaemia, trauma, leukaemia, croup, dyspnoë, Novocainum.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Pigritia est mater omnia vitiorum* – Dangasalik bu kamchiliklarning onasi.

2. *Medicina fructusior nulla* - Tibbiyot fanidek sermahsul fan olamda yo'q.

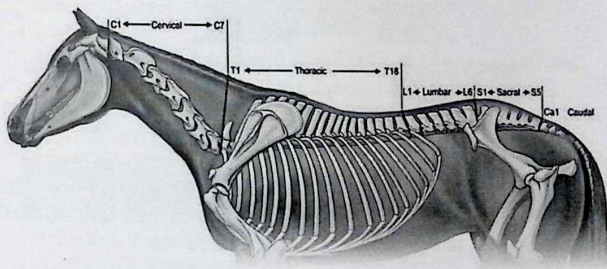
3. *Vita sine litteris mors est* - Ilmsiz hayot o'limdir.

Nazorat uchun savollar:

1. Diftong deb nimaga aytiladi?

2. Qanday diftonglarni bilasiz?

3-rasm. Otda umurtqa pog'onasining qismlarga bo'linishi.

ch | th

UNDOSH TOVUSHLAR TALAFFUZI.

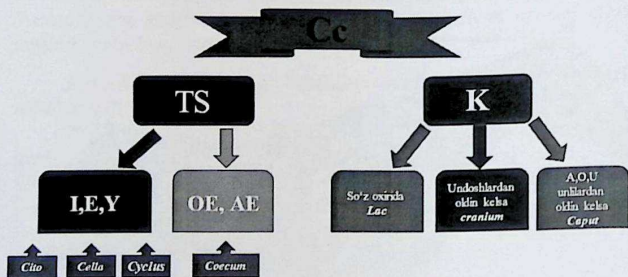
Undosh harflar (*Consonantes*)

- **Bb** – harfi (**b**) deb talaffuz qilinadi: basis – asos, negiz.
- **Cc** harfi a, o, u unlilar oldida, barcha undosh harflari oldida, soʻz oxirida (**k**) kabi oʻqiladi, mas.:

- *caput* – (kaput) – bosh
- *costa* – (kosta) – qovurgʻa
- *cutis* – (kutis) – teri
- *cranium* – (kranium) – kalla

- **Cc** harfi e, i, y unlilari oldida va ae, oe diftonglar oldida tursa (**ts**) kabi oʻqiladi, mas:

- *cito* – (tsito) – tez
- *cella* – (tsellya) – hujayra
- *cyclus* – (tsiklyus) – sikl
- *caecus* – (tsekus) – koʻr
- *coeruleus* – (tseruleus) – zangori, koʻk

- **Dd** – harfi (**d**) deb talaffuz qilinadi: da - ber.
- **Ff** – harfi (**f**) deb talaffuz qilinadi: folium - barg.
- **Gg** – harfi (**g**) deb talaffuz qilinadi: glandula- bez.
- **H h** - harfi oʻzbekcha (**g**) harfi singari talaffuz qilinadi.

Masalan: herba (gerba) – oʻt, yer ustki qism

homo (gomo) - odam, kishi.

• **J j** - harfi **a, o, e, u** unli harflari bilan birgalikda quyidagicha o'qiladi:

jo (yo) - jocus (yokus) - hazil

ja (ya) - janua (yanua) - eshik

ju (yu) - juniperus (yuniperus) - archa

je (ye) - jecur (yekur) - jigar.

Yunon tilida **j** harfi bo'lmaganligi sababli yunonchadan o'tgan so'zlarda **j** harfi o'rniga **I, i** harfi yoziladi:

Iodum (iodum) – yod.

Shuning uchun **iod-** o'zakli murakkab so'zlar **I** harfi bilan yoziladi. "yod" so'zining xalqaro kimyoviy belgisi **I**.

Iodolipolum (iodolipolyum) – yodolipol

Iodoformium (iodoformium) – yodoform.

• **K k** - harfi (**k**) tovushini beradi, lekin bu harf tibbiy lotin tilida kam qo'llaniladi:

Kalium (kalium) - kaliy

Keratis (keratis) – shox parda.

• **Ll** - harfi yumshoq talaffuz qilinadi:

mel (mel) - asal

lac (lyak) - sut.

• **Mm** – harfi (**m**) deb talaffuz qilinadi: magister - o'qituvchi.

• **Nn** – harfi (**n**) deb talaffuz qilinadi: niger - qora.

• **Pp** – harfi (**p**) deb talaffuz qilinadi: Piper - qalampir.

• **Rr** – harfi (**r**) deb talaffuz qilinadi: ruber - qizil.

• **Ss** - harfi ikki tovushni (**z**) va (**s**)ni ifodalaydi. Agar **s** harfi ikki unli harf o'rtasida yoki har qanday bir unli bilan **m** yoki **n** harflari o'rtasida kelsa (**z**) deb, boshqa hollarda (**s**) deb o'qiladi.

Masalan: dosis (dozis)-doza

Rosa (roza) - na'matak

mensis (menzis) - oy

reumatismus (reumatizmus)-revmatizm

Solanum (solanum)-ituzum

• **Tt** – harfi (**t**) deb talaffuz qilinadi: tuber (tuber - tukanak).

• **Vv** – harfi (**v**) deb talaffuz qilinadi: vitrum – kichkina shisha

idish.

• **X x** - harfi (**ks**) tovushini beradi:

pix (piks) - smola, qatron

faex (feks) - xamirturush.

- **Z z** -harfi yunonchadan o'zlashtirilgan so'zlarda uchraydi va (**z**) deb talaffuz qilinadi:

rhizoma (rizoma) - ildizpoya

Glycyrrhiza (glitsiriza) - qizilmiya, shirinmiya.

Lekin zincum so'zida **z** harfi (**s**) deb o'qiladi:

Zincum (sinkum) - rux.

HARF BIRIKMALARINING TALAFFUZI

- **Q q** harfi doimo *u* bilan qo'llaniladi va (**kv**) kabi o'qiladi:
aqua – (akva) – suv

- **Ngu** harf birikmasi agar unlilardan oldin kelsa, (**ngv**) kabi, undoshlar oldidan kelsa, (**ngu**) kabi o'qiladi:

lingua – (lingva) – til

angulus – (angulyus) – burchak

- **Ti** harf birikmasi agar unlilardan oldin kelsa, (**tsi**) kabi, *x, s* undoshlaridan keyin kelsa, (**ti**) kabi o'qiladi:

- *solutio* – (solyutsio) – eritma

- *mixtio* – (mikstio) – aralashma

DIGRAFLAR TALAFFUZI

Yunon tilidan kelib chiqqan so'zlarni tegishli tovush orqali ifodalash uchun rimliklar tomonidan lotin tiliga kiritilgan quyidagi 4 ta *ch, ph, rh, th* digraflari mavjud:

- *ch* – *x* – *nucha* – (*nuxa*) – gardan

- *ph* – *f* – *phosphorus* – (*fosforus*) – fosfor

- *rh* – *r* – *rheum* – (*reum*) – rovoch

- *th* – *t* – *thorax* – (*toraks*) – ko'krak qafasi

Sch harf birikmasi (**sx**) kabi o'qiladi:

- *ischium* – (*isxium*) – quymuch

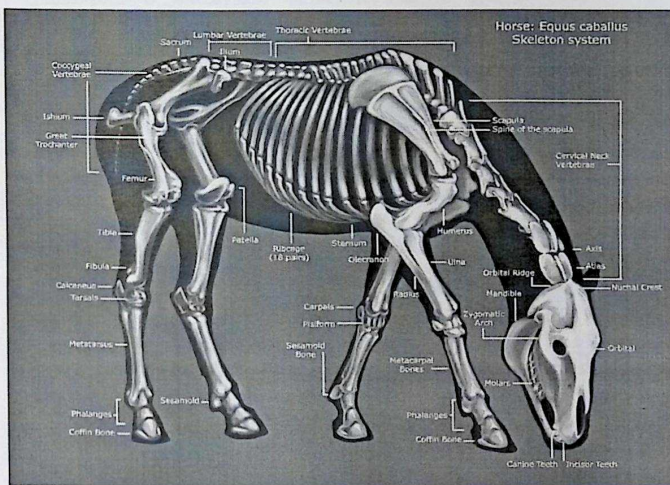
VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

OSTEOLOGIYA (yunoncha "osteon" – "suyak")- suyaklarni osteologlar tomonidan ilmiy o'rganishidir. Anatomiya, antropologiya va paleontologiyaning bir bo'limi bo'lgan osteologiya suyaklar, skelet elementlari, tishlar, mikrosuyaklar morfologiyasi, ularning funksiyasi, ularda uchraydigan kasalliklari, patologiyasi, suyaklanish jarayoni

(xaftaga tushadigan mog'orlardan) va qarshilik va qattqlikni batafsil o'rganadi

Osteologlar ko'pincha davlat va xususiy sektorlarda; muzeylarda maslahatchilar, tadqiqot laboratoriyalarida olimlar va yoki akademik kontekstda osteologik reproduksiyalarni ishlab chiqaruvchi kompaniyalar uchun maslahatchilar sifatida ish olib borishadi.

Osteologiya hamda osteologlarni osteopatiyaning bo'limi bo'lmish psevd-ilmiiy tadqiqot amaliyoti va uning amaliyotchilari ya'ni osteopatlar bilan aralashtirib yubormaslik zarur.

4-rasm. Ot skeleti.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

6-mashq. "C" harfi o'qilishiga e'tibor bering:

saccus lacrimalis - ko'z yoshi haltasi; cartilago - tog'ay; condylus - do'ng; biceps - ikki boshli; cellula - katakcha, hujayra; corpus - tana; sulcus palatinus - tanglay egati; sulci palatini - tanglay egatlari; cerebrum - bosh miya; clavicularis - o'mrovga oid; scapula - kurak suyagi; accessorius - qo'shimcha; musculus - muskul; caput - bosh;

collum - bo'yin; cavitas - bo'shliq; occiput - ensa; truncus - poya, tana; facies - yuza; caecus - ko'r; skeleton - skelet; cruciatus - xochsimon; cementum - sement; cavum cranii - kalla bo'shlig'i; vertebrae cervicales - bo'yin umurtqalari; vertebrae sacrales - dumg'aza umurtqalari; os coccygis - dum suyagi; foramina sacralia dorsalia - orqa dumg'aza teshiklari; bucca - lunj; buccae - lunjlar.

7-mashq. Quyidagi "I" va "j" harflarini o'qilishiga e'tibor bering:

insula - orolcha; junctura (iunctura) - bog'lanma; jugum (iugum) - tepalik; jugularis (iugularis) - bo'yinturuqqa oid; canalis palatinus major (maior) - katta tanglay kanali; intestinum - ichak; infraspinaus - o'tkir qirra osti; iater (yun.) - shifokor; paries inferior - pastki devor; fossa infratemporalis - chakka osti chuqurchasi; tuberculum majus (maius) - katta do'mboqcha; jejunum (ieiunum) - och ichak; iliacus - yonboshga oid

8-mashq. Ushbu "Ss" va "s" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

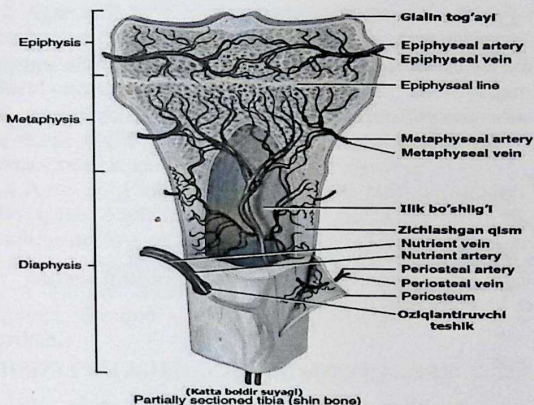
processus styloideus - bigizsimon o'simta; basis cranii - kalla asosi; segmentum - segment; pars petrosa - toshsimon qism; chiasma - kesishma; fissura - yoriq; dens incisivus - kesuvchi tish; fossa - chuqurcha; humerus - yelka suyagi; mesenterium - ingichka ichak tutqichi; impressio - botiq; sinus - sinus; sigmoideus - sigmasimon; septum nasi - burun to'sig'i; canalis hypoglossalis - til osti kanali; platysma - bo'yinning teri osti muskuli; mesogastrium - me'da tutqichi; mucosus - shilliqli; nasolacrimalis - burun-ko'z yoshiga oid; sulcus sinus transversi - ko'ndalang sinus egati.

9-mashq. Ushbu "X" va "z" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

plexus - chigal; larynx - hiqildoq; dexter - o'ng; maxilla - yuqori jag'; circumflexus - aylanib o'tuvchi; radix - ildiz; extremitas - oxir; os coxae - chanoq suyagi; flexio - bukish; axis - o'q, ikkinchi bo'yin umurtqasi; externus - tashqi; maxillaris - yuqori jag'ga oid; fornix - gumbaz; index - ko'rsatkich, ko'rsatkich barmoq; punctum fixum - qotirilgan nuqta; stratum zonale - belbog'li qavat; zygomaticus - yonoqqa oid; trapezius - trapetsiya; zona orbicularis - aylanma soha; vena azygos - toq vena.

10-mashq. Ushbu terminlarni o'qing va tagiga chizing harf birikmalarining talaffuziga e'tibor bering.

Phosphorus, Mentha, concha, cirrhosis, Helianthus, Phenolum, Chamomilla, Schizandra, diaphragma, Ephedra, althaea, aether, bronchus, camphora, chirurgus, bronchialis, Morphinum, encephalon, Hippophaë, Kalanchoë, kephalargia, metaphysis, nephritis, phlegmone, phystiotherapia, physiologia, thorax, xerophagia, Ichthyolum, Rheum, phalanx, rheuma- tismus, saccharum, rhaphe, erythema, therapia, diaphoreticus, lethargia, cholecystopathia, Strophanthus, pharmacologia, chronicus, Glycyrrhiza, terebinthina.

5-rasm. Suyakning tuzilishi.

Uyga vazifa

11-mashq. So'zlarni o'qing va o'qilish qoidalarini tushuntiring.

Charta, Arachis, Rheum, Quercus, aether, diphthericus, lingua, solutio, camphora, Glycyrrhiza, haemostaticus, Norsulfazolum, praecipitatus, cochlear, Chamomilla, Equisetum, Mentha, aqua, axungia, extractum, scatula, mel, unguentum.

12-mashq. C harfi (ts) tovushini ifodalovchi soʻzlarni topib yozing.

Carbo, cytologia, cito, Cucurbita, calor, Citrus, bacca, baccae, decoctum, cera.

13-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻqing va s harfining (z) tovushidek oʻqilishini tushuntiring.

Anisum, dosis, usus, Vaselineum, narcosis, mensura, gargarisma, suasor, plasma.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Manus manum lavat* - Qars ikki qoʻldan chiqadi.
2. *Verum amicum pecunia non parabis* - Xaqiqiy doʻstni pulga sotib ololmayсан.
3. *Unum castigbis, centum emendabis* - Birni jasolaysan, yuzni tuzatasan.

Nazorat uchun savollar:

1. q va ngu harf birikmalari qanday oʻqiladi?
2. ti, su harf birikmalari qanday oʻqiladi?
3. Digraf deb nimaga aytiladi va qanday digraflarni bilasiz?
4. sch harf birikmasi qanday oʻqiladi?

Ad|min|is|tra|to

SOʻZLARNING BOʻGʻINLARGA BOʻLINISHI.

Lotin tilida ham soʻzlar boʻgʻinlarga boʻlinadi, urgʻu olgan boʻgʻin katta ovoz kuchi bilan talaffuz etiladi. Soʻzda qancha unli harf boʻlsa, shuncha boʻgʻin boʻladi.

Boʻgʻinlar soʻzning oxiridan boshlab hisoblanadi:

pro – fún – dus

3 2 1

Lotin tilida boʻgʻinlar choʻziq yoki qisqa boʻlishi mumkin.

Choʻziqlik qoidasi

1. Agar boʻgʻinda diftong boʻlsa, oʻsha boʻgʻin choʻziq talaffuz qilinadi: *gangraena* - toʻqimalarning oʻlishi, *diaeta* - parhez; *lagoena* - shisha idish
2. Agar unli harf ikki va undan ortiq undosh harflar yoki x

va **z** undoshlari oldida kelsa, shu bo'g'in cho'ziq o'qiladi: *maxilla* - yuqori jag'; *tabuletta* - tabletka; *unguentum* - surtma; *Glycyrrhia* - qizilmiya; *reflexus* - refleks.

3. Agar bo'g'inda **ur, in, at, ut, ar, al, ox** qo'shimchalari bo'lsa, bu bo'g'inlar cho'ziq o'qiladi. *fissura* - tirqish; *analginum* - analgin; *nitrat* - nitrat; *acutus* - o'tkir; *aquosus* - suvli; *muscularis* - muskulli; *costalis* - qovurg'aga oid.

Qisqalik qoidasi

1. Agar unli harf unli harf oldida kelsa, o'sha bo'g'in qisqa o'qiladi: *oleum* - moy; *labium* - lab; *folium* - barg.

2. Agar unli harf **bl, br, cl, cr, dl, dr, pl, pr, tl, tr** harf birikmalari oldida kelsa, shu unli qisqa talaffuz qilinadi: *vertebra* - umurtqa; *cerebrum* - bosh miya; *cicatrix* - chandiq; *palpebral* - qovoq.

3. Agar unli harf **ch, th, ph, rh, qu** harf birikmalari oldida kelsa, qisqa o'qiladi: *stomachus* - oshqozon; *reliquus* - qoldiq; *amaphos* - amafos; *choledochus* - o't (safro)ga oid.

4. Agar bo'g'inda **ul, ol, ib, il, id** harf birikmalari bo'lsa, bo'g'in qisqa o'qiladi: *ijectabilis* - igna orqali dori yuborishga taalluqli; *gracilis* - nafis; *solubilis* - eruvchan; *fluidus* - suyuq.

5. **ia** qo'shimchasiga ega bo'lgan ayrim yunon atamalarida urg'u i harfiga tushadi: *Dysenteria* - ichburug'; *anaemia* - kamqonlik; *therapia* - davolash; *hypertonia* - qon bosimining ko'tarilishi.

URG'U QOIDALARI

Lotin tilida ham so'zlar bo'g'inlarga bo'linadi, urg'u olgan bo'g'in katta ovoz kuchi bilan talaffuz etiladi. So'zda qancha unli harf bo'lsa, shuncha bo'g'in bo'ladi.

1. Bo'g'inlar so'zning oxiridan boshlab hisoblanadi:

pro – fún – dus

3 2 1

2. Bir bo'g'inli so'zlarda urg'u unli harfga tushadi:

déns, ós

3. Ikki bo'g'inli so'zlarda urg'u so'z oxiridan ikkinchi bo'g'inga tushadi:

vé – na

2 1

ós – sa

2 1

4. Lotin tilida urg'u odatda so'z oxiridan ikkinchi cho'ziq bo'g'inga qo'yiladi. Agar so'z oxiridan ikkinchi bo'g'in qisqa bo'lsa, u holda urg'u so'z oxiridan uchinchi bo'g'inga qo'yiladi.

trans – vér – sus

3 2 1

tu – bér – cu – lum

4 3 2 1

5. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inlar quyidagi hollarda cho'ziq o'qiladi:

a) bo'g'in tarkibida diftong bo'lsa:

di – áe – ta

3 2 1

pe – ri – to – náe – um

5 4 3 2 1

b) unli harf ikki yoki undan ko'p undoshdan oldin kelsa:

li – ga – mén – tum

4 3 2 1

la – bi – rín – thus

4 3 2 1

c) unli harf z va x undoshlaridan oldin kelsa:

re – flé – xus

3 2 1

gly – cyr – rhí – za

4 3 2 1

d) *-ura, -itis, -oma* ot yasovchi suffikslari:

in – ci – sú – ra

4 3 2 1

bron – chí – tis

3 2 1

a – de – nó – ma

4 3 2 1

e) *-al-, -ar-, -at-, -in-, -os-* sifat yasovchi suffikslari:

or – bi – tá – lis

4 3 2 1

ar – ti – cu – lá – ris

5 4 3 2 1

ha – má – tus

3 2 1

pel – ví – nus

3 2 1

pa – la – tí – nus

4 3 2 1

spi – nó – sus

3 2 1

NB! *Serotinus* va *trigeminus* sifatlarida *-in-* suffiksi qisqa o'qiladi.

6. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inlar quyidagi hollarda qisqa o'qiladi:

a) *b, c, d, g, p, t* harflari *l, r* harflari bilan birikmalaridan oldin unli kelsa:

vér – te – bra

3 2 1

cé – re – brum

3 2 1

b) unli yoki *h* harfidan oldin unli kelsa:

ó – le – um

3 2 1

fó – ve – a

3 2 1

éx – tra – hunt

3 2 1

c) *-ol-, -ul-* ot yasovchi suffikslari:

scá – pu – la

3 2 1

al – vé – o – lus

4 3 2 1

d) *-ic-, -id-, -il-, -it-* sifat yasovchi suffikslari:

tho – rá – ci – cus. flú – i – dus. so – lú – bi – lis. com–pó–si–tus
 4 3 2 1 3 2 1 4 3 2 1 4 3 2 1

7. Bo'g'inning cho'ziqligi harf ustiga to'g'ri chiziqcha (ā, ō, ī), qisqaligi – yarim oy (ă, ǒ, ǐ) qo'yib belgilanadi: fissūra, canālis, tunīca, tuberosītas, lamīna, gingīva, pylōrus, orbīta.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

14-mashq. Ikkita bo'g'indan iborat so'zlarni o'qing:

cminor - kichikroq; cornu - muguz; situs - holat; ramus - shox;
 collum - bo'yin; manus - qo'l; vomer - dimog'; sternum - to'sh suyagi;
 atlas - I bo'yin umurtqasi; sella - egar. osta - qovurg'a; apex - uch;
 arcus - yoy; bursa - halta; bulbus - piyozbosh; cauda - dum; barba -
 soqol; cavum - bo'shliq;

15-mashq. So'zlar oxiridan ikkinchi bo'g'inning cho'ziq yoki qisqaligini aniqlab, urg'u qo'ying.

corpus maxillae - yuqori jag' tanasi; ductus choledochus - o't yo'li; facies poplitea - taqim yuzasi; quadruplex - to'rt karra; medulla ossium - suyak iligi; membrum inferius - quyi mucha; epigastrium - qorin usti; substantia compacta - zich modda; ligamentum - boylam; processus transversus - ko'ndalang o'simta; palpebra superior - yuqori qovoq; periosteum - suyak usti pardasi; arcus vertebrae - umurtqa ravog'i.

16-mashq. Suffikslarni cho'ziq yoki qisqaligini hisobga olib, urg'u qo'ying:

processus zygomaticus - yonoq o'simtasi; incisura supraorbitalis - ko'z kosasi usti o'ymasi; pars squamosa - tangasimon qism; nodi pancreatici - me'da osti bezi (limfatik) tuguni; pelvinalis - chanoqqa oid; hiatus sacralis - dumg'aza tirqishi; incisura vertebralis - umurtqa o'ymasi, clavicularis - o'mrovga oid; mentalis - engakka oid; sulcus pulmonalis - o'pka egati; foramen spinosum - o'tkir qirrali teshik; fossa glandulae lacrimalis - ko'z yoshi bezi chuquri; pubicus - qovga oid; foveolae granulares - donador chuqurchalar; glomerulus - koptokcha; geniculum - tizzacha; hamulus pterygoideus - qanotsimon ilmoqcha; fossa pterygopalatina - qanot-tanglay chuquri; digitatus - barmoqsimon; cribrosus - g'alvirsimon.

Uyga vazifa

17-mashq. Quyidagi so'zlarni yod oling.

SCELETON	SKELET	СКЕЛЕТ
Osteologia	Suyaklar haqidagi fan	Остеология
apophysis, is, f	-o'siq (tepalik)	-отросток (от кости)
diaphysis, is, f	-uzun suyak tanasi	-диафиз
os, ossis, n	-suyak	-кость
os breve	-kalta suyak	-короткая кость
os irregulare	-noto'g'ri (qiyshiq) suyak	-ненормальная кость
os longum	-uzun (naysimon) suyak	-длинная кость
os planum	-yassi suyak	-плоская кость
os pneumaticum	-havo saqlaydigan (g'orli) suyak	-воздухоносная кость
cranium, i, n	-kalla suyagi	-череп
fonticulus cranii	-liqildoq	-роднички черепа
basis cranii externa	-kalla tubining sirti	-наружное основание черепа
basis cranii interna	-kalla tubining ichi	-внутреннее основание черепа
maxilla, ae, f	-yuqori jag'	-верхняя челюсть
mandibula, ae, f	-pastki jag'	-нижняя челюсть
concha nasalis inferior	-burunning pastki chig'anog'i	-нижняя раковина носа
cavitas nasi	-burun bo'shlig'i	-полость носа
cavitas oris	-og'iz bo'shlig'i	-полость рта
dens, ntis, m	-tish	-зуб
os nasale	-burun suyagi	-носная кость
os zygomaticum	-yonoq suyagi	-скуловая кость
ebur, uris, n	-tish suyagi	-зубная кость
os occipitale	-ensa suyagi	-затылочная кость
vomer, eris, n	-dimog' suyagi	-сошник
fossa infratemporalis	-chakka suyagi osti chuqurchasi	-подвисочная ямка
fossa	-qanot-tanglay	-крыловидно-

pterygopalatina	chuqurchasi	небная ямка
fossa temporalis	-chakka chuqurchasi	-височная ямка
orbita, ae, f	-ko'z kosasi	-глазница
os frontale	-peshona suyagi	-лобная кость
os hyoideum	-til osti suyagi	-подъязычная кость
os incisivum	-kesuvchi suyak	-резцовая кость
os lacrimale	-ko'z yoshi suyagi	-слезная кость
os palatinum	-tanglay suyagi	-небная кость
os parietale	-tepa suyagi	-теменная кость
os temporale	-chakka suyagi	-височная кость
columna vertebralis	-umurtqa ustuni	-позвоночный столб
arcus vertebrae	-umurtqa yoyi	-дуга позвонка
vertebra, ae, f	-umurtqa	-позвонок
vertebrae cervicales	-bo'yin umurtqalari	-шейные позвонки
vertebrae thoracicae	-ko'krak umurtqalari	-грудные позвонки
vertebrae lumbales	-bel umurtqalari	-поясничные позвонки
vertebrae sacrales	-dumg'aza umurtqalari	-крестцовые позвонки
vertebrae coccygeae	-dum umurtqalari	- копчик овые позвонки
atlas, atis, n	-atlant (birinchi bo'yin umurtqasi)	-атлант
axis, icis, n	-o'qli (ikkinchi bo'yin umurtqasi)	-осевой позвонок
costa, ae, f	-qovurg'a	-ребро
costae fluctuantes	-yetim qovurg'alar	-колеблющиеся ребра
costae spuriae	-yolg'on qovurg'alar	-ложные ребра
costae verae	-chin qovurg'alar	-истинные ребра
os interparietale	-oraliq suyak	-межтеменная кость
sternum, i, n	-ko'krak (to'sh) suyagi	-грудина
clavicula, ae, f	-o'mrov suyagi	-ключица

thorax, acis, f	-ko'krak qafasi	-грудная клетка
os ilium	-yonbosh suyagi	-подвздошная кость
os ischii	-quymich suyagi	-седалищная кость
os sacrum	-dumg'aza suyagi	-крестцовая кость
os pubis	-qov suyagi	-лобковая кость
os coccygis	-dum suyagi	-копчик
scapula, ae, f	-kurak suyagi	-лопатка
os coxae	-chanoq suyagi	-тазовая кость
pelvis, is, f	-chanoq	-таз
ossa membri superioris	-qo'l yuqorgi suyaklari	-кости верхней конечности
humerus, i, m	-yelka suyagi	-плечевая кость
radius, i, m	-bilak suyagi	-лучевая кость
ulna, ae, f	-tirsak suyagi	-локтевая кость
os triguetrum	-uch qirrali suyak	-трехгранная кость
os capitatum	-boshchali suyak	-говчатая кость
os centrale	-markaziy suyak	-центральный кость
os pisiforme	-no'xatsimon suyak	-горховидная кость
os hamatum	-ilmoqli suyak	-крючковидная кость
os tropezoideum	-trapetsiyasimon suyak	-трапециевидная кость
os lunatum	-yarimoysimon suyak	-полулунная кость
phalanx, ncis, n	-barmoq suyaklari, falangalar	-косточка пальца
phalanges progsimales	-progsimal barmoq suyaklari	-проксимальные косточки пальца
phalanges mediales	-o'rta barmoq suyaklari	-медиальные косточки пальца
phalanges distales	-distal (tirnoqli) barmoq suyaklari	-дистальные косточки пальца
metacarpus, i, m	-kaft suyagi	-пясть
carpus, i, m	-kaft oldi suyagi	-запястье
ossa membri inferioris	-oyoq suyaklari	-кости нижней конечности
acetabulum, i, n	-quymich kosasi	-вертлужная впадина

femur, uris, n	-son suyagi	-бедренная кость
patella, ae, f	-tizz qopqog'i	-коленная чашечка
tibia, ae, f	-katta boldir suyagi	-большая берцовая кость
fibula, ae, f	-kichik boldir suyagi	-малоберцовая кость
calcaneus, i, m	-tovon suyagi	-пяточная кость
os scaphoideum	-qayiqsimon suyak	-ладьевидная кость
os sphenoidale	-ponasimon suyak	-клиновидная кость
talus, i, m	-oshiq suyagi	-таранная кость
tarsus, i, m	-oyoq kaft oldi suyagi	-предплюсна
os cuboideum	-kubsimon suyak	-кубовидная кость
os ethmoidale	-g'alvirsimon suyak	-решетчатая кость
metatarsus, i, m	-oyoq kaft suyagi	-плюсна
malleolus, i, m	-to'piq	-лодыжка

18-mashq. Zaruriy holatlarda lug'atga murojaat qilgan holda urg'u qo'ying.

acartilagineus - tog'ayga oid; organon gustus - ta'm a'zosi; gluteus - dumbaga oid; pylorus - pilorus; peritoneum - qorin parda; metathalamus - metatalamus (ko'ruv bo'rtig'i ortidagi miya qismi); lae vomeris - dimog' suyagi qanotlari; gingiva - milk; trachea - kekirdak; osteologia - osteologiya; myologia - miologiya; pars superior duodeni - o'n ikki barmoq ichak yuqori qismi; glossopharyngeus - til-halqumga oid; orbita oculi - ko'z kosasi; peroneus - kichik boldirga oid; carpeus - qo'lning kaft usti qismiga oid; articulatio sacrococcygea - dumg'azadum bo'g'imi; minimus - eng kichik; musculus levator fornicis - gumbazni ko'taruvchi muskul; os coccygis - dum suyagi; apertura thoracis inferior - ko'krak qafasi pastki tuynugi; nervus trigeminus - uch shoxli nerv tolasi; labyrinthus ethmoidalis - g'alvirsimon labirint.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

SYNDESMOLOGIYA - (yun. syndesmos boylam va ...logiya) suyaklarning o'zaro birikishini o'rganadigan bo'lim. Quyi tabaqali umurtqali hayvonlar, asosan, suvda yashovchilarda skelet suyaklari o'zaro biriktiruvchi to'qimalar vositasida birlashadi. Boshqa guruh hayvonlarda suyaklar o'zaro tog'ay moddasi bilan qo'shilgan bo'ladi.

Albatta, bunday suyaklarning biriktiruvchi to'qima yoki tog'ay moddalari bilan birlashuvi suyaklarning o'zaro harakatini cheklab qo'yadi va bu uzluksiz birlashuv deyiladi. Suvda yashovchi hayvonlarning quruqlikka chiqishi yangi birikish shakllarini keltirib chiqardi. Suyaklar richaglar shaklida harakatchan bo'g'imlar hosil qilib, uzlukli birikish holatiga o'tadi. Demak, filogenezda suyaklar o'zaro uzluksiz va uzlukli birikish holatlarida uchraydi. Ontogenez qisqa muddat ichida filogenez holatini qaytarganligi uchun, embrion taraqqiyotida ham uzluksiz va uzlukli birikish shakllari uchraydi. Embrion taraqqiyotining boshlang'ich bosqichida skelet suyaklari o'zaro biriktiruvchi to'qima vositasida birikkan bo'ladi. Keyingi davrda biriktiruvchi to'qima so'rilib, bo'shliqlarning hosil bo'lishi natijasida uzlukli birlashmalar hosil bo'ladi. Lekin taraqqiyot davomida biriktiruvchi to'qima tog'ay moddasi bilan almasha yoki suyakka aylansa, uzluksiz birlashma holida saqlanishi mumkin. Skelet suyaklari o'zaro biriktiruvchi to'qima, tog'ay yoki suyak moddasi bilan biriksa, uzluksiz birlashuvlar *synarthrosys* deb ataladi. Suyaklar o'zaro bo'g'imlar hosil qilib, harakatli biriksa, uzlukli birlashuvlar *diarthrosys* deb ataladi. Bu ikki birlashuvlar orasida ulaming birortasiga ham o'xshamagan birlashuv shakli bo'lib, ularga yarim bo'g'imlar - *hemiarthrosys* deyiladi. Yarim bo'g'implarda cheklangan, juda kam harakat bo'ladi, bo'g'im yuzalari orasida juda kichik tirqish bo'lib, bo'g'im kapsulasi bo'lmaydi. Ba'zi skelet suyaklari o'zaro ko'ndalang targ'il muskullar vositasida birikishi mumkin. Kurak suyagining qovurg'alar bilan birikishi yoki til osti suyagining boshqa suyaklar bilan birikishi muskullar vositasida bo'ladi. Bunday birikishiga *syndesmosis* deyiladi.

Uzluksiz birlashuvlar - *synarthrosys* uch guruhga bo'linadi.

1. Suyaklar o'zaro biriktiruvchi to'qima vositasida birlashsa, *syndesmosis* deyiladi.

2. Suyaklar o'zaro tog'ay moddasi vositasida birlashsa, *synchondrosis* deyiladi.

3. Suyaklar o'zaro suyak to'qimasi vositasida birlashib suyaklanib ketsa, *synostosis* deyiladi.

Sindesmoz va *sinxondroz* birlashuvlar vaqtincha yoki doimiy saqlanib qolishi mumkin. Suyak taraqqiy etish jarayonida biriktiruvchi to'qima yoki tog'ay moddasi vositasida birikib, keyinchalik u yo'qolib ketsa, vaqtinchali sinartroz birlashuvi deyiladi. Katta yoshda ham saqlanib

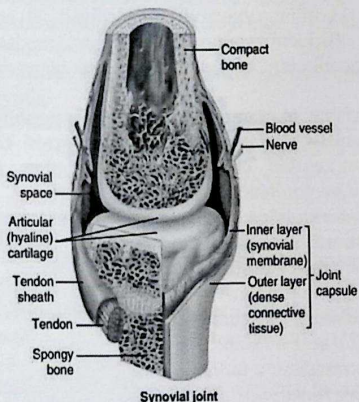
qoladigan sinartroz birlashuvlarga doimiy *sinartroz* deyiladi. Uzlukli birlashuv - *diarthrosis* holati natijasida bo'g'imlar- *articulatio* hosil bo'ladi. Bo'g'imlar hosil etish uchun quyidagi hosilalar bo'lishi kerak:

1) bo'g'im yuzalari - *facies articularis* o'zaro muvofiq bo'lishi kerak. Ularning yuzalari silliq gialin tog'ay bilan qoplangan bo'ladi;

2) uzlukli birlashuvlar natijasida hosil bo'lgan bo'g'imlar xalta - *capsula articularis* bilan o'ralgan bo'ladi. Kapsulaning tashqi qavati fibroz to'qima - *membrana fibrosa* dan hosil bo'ladi, ichki yuzasida esa silliq sinovial membrana - *membrana synovialis* bilan qoplanadi;

3) bo'g'imlar ichida bo'shliq bo'lib, *cavitas articularis* deb ataladi. Bo'g'im bo'shliqlari tashqi muhit bilan aloqa qilmaydi. Uning ichida bo'g'im yuzalarini ho'llab turadigan suyuqlik bo'ladi. Ba'zi bo'g'imlar bo'shlig'ida tog'ay plastinkalar bo'ladi;

4) bo'g'imlar boylam - *ligamentalar* vositasida mustahkamlanib turadi. Ko'pincha boylamlar bo'g'im kapsulasining tashqi yuzasida joylashadi va *ligg. extracapsularia* deb ataladi. Ba'zi bo'g'imlar bo'shlig'ida ham boylamlar uchraydi va *ligg. intracapsularia* deb ataladi.

6-rasm. Bo'g'inning tuzilishi.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ut sementem facis, ita metes* - Nima eksang shuni o'rsan.
2. *Disce, sed a doctis, indoctos ipse doceto* - Bilgandan o'rgan, bilmaganga o'rgat.
3. *Amor tussisque non celatur* - Sevgi va yo'talni yashirib bo'lmaydi

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilidagi so'zlar bo'g'inlarga qanday bo'linadi?
2. Bo'g'inlarning cho'ziqlik qoidasini ayting.
3. Bo'g'inlarning qisqalik qoidasini ayting.
4. Lotin tilida urg'u qaysi bo'g'inga qo'yiladi?

MORFOLOGIYA. SO'Z TURKUMLARI. OT SO'Z TURKUMI. ANATOMIK ATAMASHUNOSLIKDA I VA II TURLANISHDAGI OTLAR.

Morfologiya (yun. *morphe* - shakl va *logiya* - fan) (tilshunoslikda) - 1) tilning morfologik qurilishi; 2) so'z shakllari haqidagi ta'limot. Birinchi ma'nosida ob'yektni anglatrsa, ikkinchi ma'nosida tilshunoslikning shu ob'yektni o'rganuvchi bo'limini bildiradi.

So'zlarning ma'no va grammatik jihatidan o'xshashliklariga ko'ra ayrim leksik-grammatik turlarga bo'linishi natijasida hosil bo'lgan guruhlariga so'z turkumlari deb ataladi. Lotin tilida ham o'zbek tilidagidek mustaqil va yordamchi so'z turkumlari mavjud.

Mustaqil so'z turkumlari:

- **Nomen Substantivum** - ot so'z turkumi
- **Nomen Adjectivum** - sifat so'z turkumi
- **Verbum** - fe'l so'z turkumi
- **Pronomen** - olmosh so'z turkumi
- **Numerale** - son so'z turkumi
- **Adverbium** - ravish so'z turkumi.

Yordamchi so'z turkumlari:

- **Praepositio** - old ko'makchilar yoki predloglar
- **Conjunctio** - bog'lovchilar
- **Interiectio** - undov

➤ **Particulae** - yuklamalar

OT SO‘Z TURKUMI (NOMEN SUBSTANTIVUM).

Narsaning ma’nosini ifodalaydigan va grammatik son, egalik, rod, kelishik kategoriyalariga ega bo‘lib, kim? nima? so‘roqlariga javob beradigan so‘z turkumiga ot deyiladi.

Lotin tilida otlar quyidagi grammatik kategoriyalarga ega :

1. Otlar lotin tilida uchta rodga ega:

Genus masculinum (m) - mujskoy rod (m.r)

Genus femininum (f) - jenskiy rod (j.r)

Genus neutrum (n) - sredniy rod (s.r)

2. Otlar lotin tilida ikkita songa ega:

Numerus singularis (sing) - birlik son

Numerus pluralis (plur) - ko‘plik son

3. Otlar lotin tilida beshta kelishikka ega:

Casus nominativus (nom) - bosh kelishigi, - kim? nima?

Casus genetivus (gen) - qaratqich kelishigi, -kimning?
nimaning?

Casus dativus (dat) - jo‘nalish kelishigi, - kimga? nimaga?

Casus accusativus (acc) - tushum kelishigi, - kimni? nimani?

Casus ablativus (abl) - birgalik kelishigi, - kimdan? nimadan?

Yana (*casus vocativus*) nomli kelishik borki u faqat muloqot qilishda qo‘llaniladi. Tibbiyot so‘zlarida qo‘llanilmaydi va biz buni inobatga olmaymiz.

4. Lotin tilida otlar 5-ta turlanishga ega: ular qaratqich kelishigining birlik sonidagi qo‘shimchasi yordamida aniqlanadi.

Turlanish	I	II	III	IV	V
Qo‘shimcha	ae	i	is	us	ei

Otlar turlanishlar bo‘yicha quyidagicha taqsimlanadi:

I turlanish Genus femininum

II turlanish Genus masculinum, Genus neutrum

III turlanish Genus masculinum, Genus femininum,
Genus neutrum

IV turlanish Genus masculinum, Genus neutrum

V turlanish Genus femininum

5. Otlarning negizini aniqlash uchun qaratqich kelishik birlik sonidagi shaklidan kelishik qo‘shimchasini olib tashlash kerak, so‘z o‘zagiga barcha kelishik qo‘shimchalarini qo‘shish orqali turlanadi:

Nom	Gen	Rod	Turlanish	O'zak
morbis	morbi	M	II	morb
dies	diei	F	V	di
arcus	arcus	M	IV	arc
bursa	bursae	F	I	burs
corpus	corporis	N	III	corpor

6. Lotin tilida otlarning rodini bosh kelishik birlikdagi qo'shimchasi orqali aniqlanadi. Bosh kelishik birlikda *genus masculinum*da –us, –er, *genus femininum*da –a, es, *genus neutrum*da –um, –on, –u qo'shimchalariga ega bo'ladi.

7. Lotin tilida otlar lug'at shaklida ko'rsatiladi va faqat shu shaklda yodlanadi. Otlarning lug'at shakli avvalo bosh kelishik birlikda to'liq, so'ngra qaratqich kelishigi birlikdagi qo'shimchasi va rodi ko'rsatiladi:

Nom.sing, Gen.sing, rod

vesica, ae, f - pufak

dorsum, i, n – orqa

corpus, oris, n - tana

mater, tris, f - miya pardasi

genu, us, n - tizza

fundus, i, m - tub

magister, tri, m - o'qituvchi

homo, inis, m - odam

arcus, us, m - yoy

dies, ei, f – kun

Otlar ikkita songa ega:

Numerus singularis - birlik son. Otning birlik soni ot o'zagidan hosil bo'ladi. Lug'atda berilishi birlik sonidir. (a, us, er, ir, um, or, os, as, es, x, o, io, en, us, u, s,)

Misol: pomum, schola, uva, floris, amocus, magoster va boshqalar.

Numerus pluralis - ko'plik son. Otning ko'plik soni ot o'zagiga qo'shimcha qo'shish orqali hosil qilinadi. (ae, i, a, es, a, u, ua, es)

Misol: amocae, magostro, bella, mari, domus, fructus, dies.

ANATOMIK ATAMASHUNOSLIKDA I VA II TURLANISHDAGI OTLAR

I va II turlanishdagi otlar

Otlarning **birinchi** turlanishiga *Gen. Sing.* da –ae, *Nom. Sing.* Da esa –a qo'shimchasiga ega bo'lgan *genus femininum*dagi otlar kiradi .

Nom., Gen.,

ala, ae f -qanot

crista, ae f

-qirra

aorta, ae f -aorta
arteria, ae f -arteriya
bucca, ae f -lunj

gingiva, ae f -milk
papilla, ae f -so'rg'ich
patella, ae f -tizzza

qopqog'i

fossa, ae, f -chuqur
concha, ae f -chig'anoq
costa, ae f -qovurg'a

protuberantia, ae f -do'nglik
pulpa, ae f -go'sht, pulpa
scapula, ae f -kurak suyagi

Otlarning **ikkinchi** turlanishiga *genus masculinum* va *genus neutrum* dagi otlar kiradi. *Masculinum* *Nom. Sing.* da **-us, -er**, *Neutrum* *Nom. Sing.* da **-um, -on** qo'shimchalariga ega bo'lgan otlar kiradi. Ikkala roddagi otlar *Gen. Sing.* da **-i** qo'shimchasi bilan turlanadi.

Nom. Sing., Gen. sing.

alveolus, i m -katakcha, alveola
angulus, i m -burchak
brachium, i n -yelka
calcaneus, i m -tovon suyagi
cavum, i n -bo'shliq
collum, i, n -bo'yin
cranium, i n -kalla
colon, i, n -chambar ichak
digitus, i m -barmoq
frenulum, i n -yugancha
humerus, i m -yelka suyagi
jugum, i n -tepalik
labium, i n -lab

liber, bri, m -kitob
ligamentum, i n -boylam
manubrium, i n -dasta
musculus, i m -muskul
oesophagus, i, m -qizilo'ngach
olecranon, i, n -tirsak o'sig'i
uterus, i, m -bachadon
septum, i n -to'siq
sulcus, i m -egat
radius, i m -bilak suyagi
rectum, i, n -to'g'ri ichak
sternum, i n -to'sh suyagi
tympanum, i n -nog'ora

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

22-mashq. Quyidagi otlarning kelishigini aniqlang.

1) foliorum	6) extra
2) olea	7) folium
3) extractum	8) unguenta
4) unguenti	9) olei
5) suppositoria cts	10) suppositorium

23-mashq. II turlanishidagi otlarni ko'rsating.

1) globus, i, m	4) morbus, i, m
2) habitus, us, m	5) exitus, us, m
3) sirupus, i, m	6) succus, i, m

24-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling :

1. Sulcus costae.
2. Septum linguae.
3. Collum mandibulae.
4. Collum scapulae.
5. Angulus mandibulae.
6. Capitulum humeri.
7. Muculus linguae.
8. Vena colli.
9. Vena cerebri.
10. Sutura cranii.

25-mashq. So'zlarni lotin tiliga tarjima qiling.

1. Qovurg'aning boshchasi.
2. Umurtqaning venasi.
3. Qovurg'aning egati.
4. Kurakning qirrasi.
5. Pastki jag'ning kesmasi.
6. O'mrov suyaging boshchasi.
7. Umurtqaning arteriyasi.
8. Qovurg'aning bo'g'im o'simtasi.
9. Patki jag'ning bo'g'im o'simtasi.
10. Qovug'aning do'mboqchasi.
11. Tilning ildizi.
12. Katta miyaning arteriyasi.
13. Burunnig orqasi.

Uyg'a vazifa

26-mashq. II turlanish genus neutrumdagi otlarni ko'rsating.

1) magnolia, ae, f	2) Ferrum, i, n
3) aegrotus, i, m	4) cornu, us, n
5) decoctum, i, n	6) ampulla, ae, f
7) Secale, is, n	8) acidum, i, n

27-mashq. Ushbu so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Collum radii, caput humeri, fossa olecrani, os digiti, sulcus sinus, os coxae, truncus encephali, fossa acetabuli, basis patellae, vagina musculi, bulbus aortae, limen nasi, arteria genus, musculus uvulae.

28-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

Umurtqa tanasi, qovurg'a boshchasi, aorta yoyi, kallaning asosi, burun bo'shlig'i, kurak bo'yinchasi, o'simta qini, burun yo'li, pastki jag' o'ymasi, gangliy kapsulasi, yuqori jag' do'mbog'i, bo'yin muskuli, egar orqasi, burun to'sig'i, pastki jag' o'ymasi, o'simta chuqurchasi, umurtqa ravog'ning oyoqchasi, qovurg'a do'mboqchasiningyuzasi, o'simta plastinasi, egar orqasi, shox yadrosi, chig'anoq asosi, burun (bo'shlig'i) dahlizi.

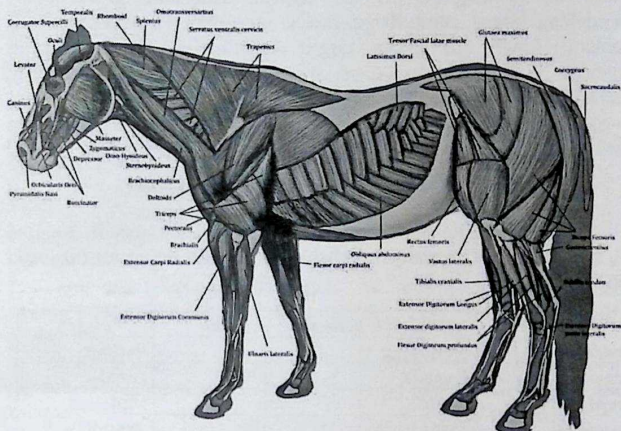
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ignavum fucos pecus a praesepibus arcent* – Odamni olasi ichida.
2. *Ignorantia non est argumentum* – Bilmaslik ayb emas.
3. *Citius, altius, fortius* – Tezroq, balandroq, kuchliroq

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida otlar nechta rodga ega?
2. Otda nechta son bor?
3. Otlar nechta kelishikka ega?
4. Lotin tilida otlar nechta turlanishga ega?
5. Otlarning lug‘at shakli qanday?
6. Lotin tilida otlar negizi qanday aniqlanadi?

7-rasm. Ot muskullarining lotincha nomlanishi.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

MIOLOGIYA (*mio* - muskul va *logia* – ta‘limot) — Odam va hayvon organizmidagi muskullar (muskullar) to‘g‘risidagi ta‘limot bo‘lib, odam va hayvonlar anatomiyasining bir bo‘limi hisoblanadi.

Muskullar, muskullar — odam va hayvonlar gavdasi a‘zolari; nerv impulsleri ta‘sirida qisqarish xususiyatiga ega to‘qima (muskul to‘qimasi)dan tashkil topgan. Silliqlik, ko‘ndalang targ‘il va yurak muskullari birgalikda organizmning muskul sistemasini tashkil etadi. Harakatlanishda asosiy rol o‘ynaydi. Ko‘ndalang targ‘il va sillikli

muskullarga bo'linadi. Silliqlik muskullardan ichki a'zolar, qon va limfa tomirlari devorining muskul pardalari, shuningdek, teri muskullari hosil bo'ladi. Silliqlik muskullar kishi ixtiyoridan tashqari qisqaradi, shuning uchun ular g'ayriixtiyoriy muskullar deyiladi. Silliqlik muskul nuqul mezenximadan vujudga keladi. Muskul tolasi uzunasiga ketgan muskul xujayrasidan iborat bo'lib, yupqa elastik pardasi — sarkolemmasi, sitoplazmasi — sarkoplazmasi, ko'p yadrolari va organoidlari bor. Muskul tolasi qisqaruvchi tuzilmasi — uzun ipga o'xshaydigan miofibrillar tolaning bir uchidan ikkinchi uchigacha davom etadi. Ko'ndalang targ'il muskullarga skelet muskullari va yurak muskuli (miokard) kiradi. Ko'ndalang targ'il muskullar to'qimasi kishining ixtiyoriga bo'ysunadi. har qaysi muskul yumaloq yoki yassi pay vositasida bir suyakdan boshlanib, ikkinchisiga yopishadi. Muskul bo'g'im yaqinida bo'lsa, albatta, shu bo'g'imdan o'tib, uning harakatlanishini ta'minlaydi.

OTNING NEGIZINI ANIQLASH

So'zning asosiy tugallanmasiz qismi *negiz* deb ataladi. Negizni aniqlash uchun so'z qaratqich kelishigiga qo'yilib uning tugallanmasi olib tashlanadi.

<i>Bosh kelishik</i>	<i>Qaratqich kelishik</i>	<i>Rod</i>	<i>Negiz</i>
vertebra	Vertebrae	<i>f</i>	vertebr-
canalis	Canalis	<i>m</i>	canal-
septum	Septi	<i>n</i>	sept-
zygoma	Zygomatis	<i>n</i>	zygomat-
regio	Regionis	<i>f</i>	region-
ductus	Ductus	<i>m</i>	duct-
cornu	Cornus	<i>n</i>	corn-
facies	Faciei	<i>f</i>	faci-
crus	Cruris	<i>n</i>	crur-
foramen	Foraminis	<i>n</i>	foramin-

OT RODINI ANIQLASHNING UMUMIY QOIDALARI.

Nominativus va Genetivus singularisda ot qo'shimchalari

Lotin tili otlarining grammatik rod belgisi *Nom. sing.* qo'shimchasi hisoblanadi. Misol uchun, *Nom. sing.* da -er qo'shimchasini olgan barcha otlar *m* rodiga mansub (cancer, cri *m* - saraton - II turl.; vomer,

eris *m* - dimog' - III turl.); *Nom. sing.* da -u bilan tugallanuvchi otlarning barchasi *n* rodida (genu, us *n* - tizza; cornu, us *n* - muguz) va h. Turli rodli otlarda *Nom. sing.* bir xil qo'shimchaga ega bo'lgan holatlarda, rodini faqat *Gen. sing.* qo'shimchalarining ma'lum birikmasi orqali aniqlash mumkin.

<i>Turlanish</i>	<i>I</i>	<i>II</i>		<i>III</i>			<i>IV</i>		<i>V</i>
Rod	f	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	f
Nominativus singularis	a	<i>us, er</i>	<i>um</i>	Har xil			<i>us</i>	<i>u</i>	es
Genetivus singularis	ae	<i>i</i>		is			us		ei

NB!

1. *Nom. sing.* da -a qo'shimchali otlar *f* genusiga mansub. *Gen. sing.* da ular -a qo'shimchasini oladi, ya'ni I turlanishda turlanadi:

costa, ae *f*- qovurg'a - I turl.

vertebra, ae *f*- umurtqa - I turl.

pulpa, ae *f*- pulpa - I turl.

NB!

-ma otlari orasida *Gen. sing.* da -atis bilan tugallanuvchi, yunoncha kelib chiqishli *n* roddagi so'zlar mavjud: zygoma, atis *n* - yonoq.

2. *Nom. sing.* da -um yoki -on qoshimchali otlar *neutrum* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -i qo'shimchasini oladi, ya'ni II turlanishda turlanadi:

tuberculum, *i n* - do'mboqcha - II turl.

sternum, *i n* - to'sh suyagi - II turl.

acromion, *i n* - acromion - II turl.

skeleton, *i n* - skelet - II turl.

3. *Nom. sing.* da -us qo'shimachali otlar ko'pincha *m* rodiga mansub va II yoki IV turlanishda turlanadi, ya'ni *Gen. sing.* da -iyoki -us qo'shimchalarini oladi. Bundan tashqari -us dagi otlar III turlanishda ham uchraydi va asosan *n* rodiga mansub. -us dagi otlar lug'at shaklini adashtirmaslik uchun tibbiyot terminshunosligida ko'p uchraydigan IV turl. *m* va III turl. *n* ga mansub -us dagi ba'zi otlarni yodlab olish muhim (-us dagi qolgan otlarning asosiy qismi II turl. *m* ga mansub).

-us dagi IV turl. *m* rodiga mansub otlar:

ductus, us *m* - oqim

processus, us *m* - o'simta
meatus, us *m* - yo'l, yo'lak
sinus, us *m* - bo'shliq, sinus
arcus, us *m* - yoy, ravoq
hiatus, us *m* - tirqish
plexus, us *m* - chigal
tractus, us *m* - yo'l
textus, us *m* - to'qima
recessus, us *m* - cho'ntak

-us dagi III turl. n rodiga mansub otlar:

corpus, oris *n* - tana, gavda
crus, cruris *n* - boldir, oyoqcha
pectus, oris *n* - ko'krak
tempus, oris *n* - chakka

4. -en qoshimchasiga ega otlar *n* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -inis bilan tugallanadi (negiz o'zgaradi), III turlanishda turlanadi: foramen, foraminis *n* - teshik; abdomen, abdominis *n* - qorin; nomen, nominis *n* - nom.

5. -u qo'shimchali otlar ham *n* - rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -us qo'shimchasini oladi, ya'ni IV turlanishda turlanadi: cornu, us *n* - shox, genu, us *n* - tizza.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

29-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. umurtqa tanasi, qovurg'a boshchasi, aorta yoyi, kallaning asosi, burun bo'shlig'i, kurak bo'yinchasi, o'simta qini, burun yo'li, pastki jag' o'ymasi, gangliy kapsulasi, yuqori jag' do'mbog'i, bo'yin muskuli, egar orqasi.

B. to'sh dastasi, yelka suyagi boshchasi, kallachoki, nerv shoxchasi, tirsak o'simtasi chuquri, nog'ora bo'shlig'i, tizza qopqog'ining tanasi, bosh miya nervi, bilak suyagining bo'yinchasi.

C. nerv tolasi, tanglay muskuli, bez tanasi, burun uchi, so'rg'ich yaprog'i, til to'sig'i, emal pardapo'sti, dentin so'rg'ichi, lab yuganchasi.

D. qovurg'a bo'ychasining qirrasi, qovurg'a do'mboqchasining boylami, umurtqa ravog'i plastinasi, dahliz suv yo'li tuynugi

(aperturasi), nog'ora pardasi kanalchasi, chig'anoq kanalchasining tuynugi.

E. burun to'sig'i, pastki jag' o'ymasi, o'simta chuqurchasi, umurtqa ravog'ning oyoqchasi, qovurg'a do'mboqchasining yuzasi, o'simta plastinasi, egar orqasi, shox ildizi, chig'anoq asosi, burun (bo'shlig'i) dahlizi.

30-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling:

collum radii, caput humeri, fossa olecrani, os digiti, sulcus sinus, os coxae, truncus encephali, fossa acetabuli, basis patellae, vagina musculi, bulbus aortae, limen nasi, arteria genus, musculus uvulae.

Leksik minimumlar

I turlanishdagi otlar

gingiva, ae f	milk
lamina, ae f	varaq, plastina
lingua, ae f	til
ala, ae f	qanot
aorta, ae f	aorta
arteria, ae f	arteriya
bucca, ae f	lunj
concha, ae f	chig'anoq
costa, ae f	qovurg'a
crista, ae f	qirra
lingula, ae f	tilcha
mandibula, ae f	pastki jag'
maxilla, ae f	yuqori jag'
orbita, ae f	ko'z kosasi
papilla, ae f	so'rg'ich
patella, ae f	tizza qopqog'i
protuberantia, ae f	do'nglik
pulpa, ae f	go'sht, pulpa
raphe, es f	chok (yumshoq to'qima, pay,
muskullarniki)	
scapula, ae f	kurak suyagi
spina, ae f	o'tkir qirra
sutura, ae f	chok (suyakniki)
tuba, ae f	nay
vena, ae f	vena
vertebra, ae f	umurtqa

alveolus, i *m*
 angulus, i *m*
 brachium, i *n*
 calcaneus, i *m*
 cavum, i *n*
 cranium, i *n*
 digitus, i *m*
 frenulum, i *n*
 humerus, i *m*
 jugum, i *n*
 labium, i *n*
 ligamentum, i *n*
 manubrium, i *n*
 musculus, i *m*
 septum, i *n*
 sulcus, i *m*
 radius, i *m*
 sternum, i *n*
 tympanum, i *n*

corpus, oris *n*
 crus, cruris *n*
 foramen, inis *n*
 os, ossis *n*

arcus, us *m*
 cornu, us *n*
 ductus, us *m*
 meatus, us *m*
 processus, us *m*
 sinus, us *m*
 textus, us *m*
 genu, us *n*

facies, ei *f*

II turlanishdagi otlar

katakcha, alveola
 burchak
 yelka
 tovon suyagi
 bo'shliq
 kalla
 barmoq
 yugancha
 yelka suyagi
 tepalik
 lab
 boylam
 dasta
 muskul
 to'siq
 egat
 bilak suyagi
 to'sh suyagi
 nog'ora

III turlanishdagi otlar

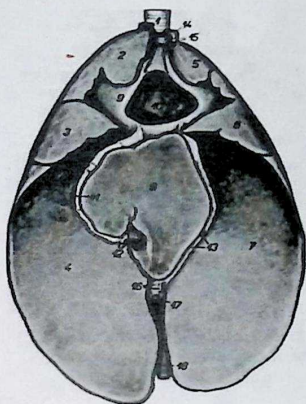
tana, gavda
 bilak, oyoqcha
 teshik
 suyak

IV turlanishdagi otlar

yoy, ravoq
 shox, muguz
 ariq, yo'l
 yo'l, yo'lak
 o'simta
 bo'shliq, sinus
 to'qima
 tizza

V turlanishdagi otlar

yuz, yuza

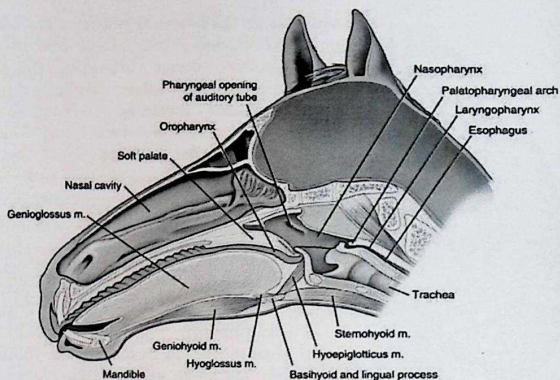

8-rasm. O'pkaning tuzilishi.

1. trachea - kekirdak. 2. lobus apicalis dexter pulmonis - o'pkaning o'ng uchki bo'lagi. 3. lobus cardiacus dexter pulmonis - o'pkaning o'ng yurak bo'lagi. 4. Lobus diaphragmaticus dexter pulmonis - o'ng diafragma bo'lagi. 5. lobus apicalis sinister pulmonis - o'pkaning chap uchki bo'lagi. 6. lobus cardiacus sinister pulmonis - o'pkaning o'ng yurak bo'lagi. 7. lobus diaphragmaticus sinister pulmonis - o'ng diafragma bo'lagi. 8. lobus intermedins pulmonis - o'pkaning o'rta bo'lagi. 9. pericardium - yurak ko'ylakchasi. 10. cor - yurak. 11. mesenterium (s. plica) v. cavae caudalis - keying kovak vena tutqichi. 12. v. cava caudalis - keying kovak vena. 13. n. phrenicus dexter - o'ng diafragma nervi. 14. a. subclavia dextr et sinistra - o'ng va chap o'mrov osti arteriyasi. 15. a. Brachiocephalica- yelka bosh arteriyasi. 16. oesophagicus - qizilo'ngach. 17. truncus oesophagicus dorsalis nervorum - qizilo'ngachning yuqorgi nerv tarmog'i. 18. Aorta - aorta

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

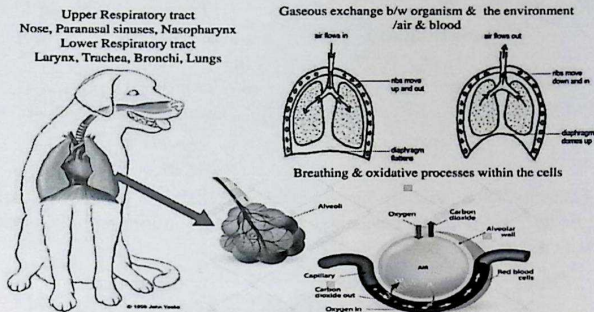
PULMONOLOGY (lot. pulmonis - o'pka va ...logiya) – quyi nafas yo'llari tuzilmalari, xususan o'pkalar, ularning nafas yo'llari va qon tomirlari hamda ko'krak qafasi kasalliklarini tashxislash va davolash bilan shug'ullanuvchi tibbiyot tarmog'i. Nafas kasalliklarini davolovchi veterinariya shifokorlarga pulmonologist deyiladi. Nafas kasalliklariga astma, emfizema, surunkali bronxit, pnevmoniya va o'pka tomir kasalligi kiradi, lekin faqat shulardan iborat emas. Pulmonologlar maxsus ventilatsiya bilan ta'minlashga va hayvonlar nafas tizimi kasalliklarini ham parvarishlaydi. Umuman olganda, ular o'pka kasalliklari hamda o'tkir va surunkali nafas yetishmovchiliklarini tashxislash va davolashga ixtisoslashadi. O'pka kasalliklarini tashxislash va boshqarish o'z ichiga o'pka faoliyatini tekshiruv, arterial qonning gazga to'yinish darajasi tahlili, ko'krak qafasi rentgenografiyasi va kimyoviy yoki mikrobiologik tekshiruvlarni olishi mumkin.

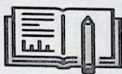
9-rasm. Otda og'iz va burun bo'shlig'ini tuzilishi.

ANATOMIK VA FIZIOLOGIK UMUMIY TUSHUNCHALAR

Nafas tizimi yuqori va quyi nafas yo'llaridan tashkil topgan. Yuqori nafas yo'llari burun, halqum, hiqildoq va kekirdakdan iborat. Quyi nafas yo'llari esa o'ng va chap bronxlar, bronxiolalar, alveolalar hamda o'pkalarni o'z ichiga oladi. Nafas tizimining asosiy vazifasi tanani o'pka ventilatsiyasi bilan ta'minlashdir. Nafas tuzilmalari, yurak-qon tomiri tizimi tuzilmalari bilan bir qatorda, tana hujayralariga kislorodni tashiydi va ulardan uglerod dioksidi (qoldiq mahsulot) ni chiqaradi. Bu jarayon nafas olish, tashqi muhit havosi va o'pkada aylanayotgan qon orasida kislorod va uglerod dioksidi almashinuvi hamda nafas chiqarish hodisalari orqali amalga oshadi. Nafas tizimining ikkilamchi vazifalariga tanaga o'tayotgan havoni ilitib berish va nutq faoliyatida qatnashish (hiqildoq va ovoz boylamlarini havo bilan ta'minlash) kiradi.

10-rasm. Nafas olish tizimi sxemasi.

III, IV VA V TURLANISHDAGI OTLAR.

Uchinchi guruhga *masculinum*, *femininum* va *neutrum* rodlariga tegishli otlar kirib, ular *Nom. Sing.*da har xil qo'shimchalarga ega bo'ladi. Uchinchi guruhdagi otlarning asosiy xususiyati, uchala roddagi otlar *Gen. Sing.*da *-is* qo'shimchasiga ega bo'lishidir.

Masculinum va *Femininum* rodlaridagi otlar kelishiklarda turlanganda bir xil qo'shimchalarga ega bo'ladi.

Uchinchi guruhda turlanuvchi otlar teng murakkab va tengmas murakkab bo'ladi.

Teng murakkab otlarda *Gen. Sing.*dagi bo'g'inlar soni *Nom. Sing.*dagi bo'g'inlar soniga teng bo'ladi. Tengmas murakkab so'zlarda esa *Gen. Sing.*dagi bo'g'inlar soni *Nom. Sing.*dagi bo'g'inlar sonidan ortiq bo'ladi. Masalan:

Teng murakkab
Nom. Sing. Cut-is
Gen. Sing. cut-is

Noteng murakkab
cor-pus
cor-po-ris

Uchinchi guruhda turlanuvchi otlarning negizi *Gen. Sing.*dagi *-is* qo'shimchasini olib tashlash bilan hosil qilinadi:

Kelishik	Teng murakkab ot	Negiz	Tengmas murakkab ot	Negiz
Nom. Sing. Gen. Sing.	Cutis Cut-is	Cut.	Cortex Cortie-is	Cortic.

Turlanishda so'zlarning asosiga kelishik qo'shimchalari qo'shiladi. Uchinchi guruhda turlanuvchi otlarning kelishik qo'shimchalari quyidagilar:

Causus	Singularis		Pluralis	
	Masc, Femin	Neutrum	Masc. Femin	Neutrum
Nominativus			-es	-a
Genetivus	-is	-is	-um	-um
Dativus	-i	-i	-ibus	-ibus
Accusativus	-em		-es	-a
Ablativus	-e	-e	-ibus	-ibus

Otlarning uchinchi guruhda turlanish namunasi Cortex *icis*, *m*, Solutio, *onis*, *f*, Semen, *inis*, *n*.

Singularis			
Causus	Masculinum	Femininum	Neutrum
Nom .	cortex	solutio	semen
Gen.	cortic-is	solution-is	senun-is
Acc	cortic-em	solution-em	semen
Abl.	cortic-e	solution-e	semin-e
Pluralis			
Nom .	cortic-es	solution-es	semin-a
Gen.	cortic-um	solution-um	senin-um
Acc	cortic-es	solution-es	semin-a
Abl.	cortic-ibus	solution-ibus	semin-ibus

Uchunchi guruhda turlanishchi *genus masculinum*ga tegishli otlar. Otlarning rodi bosh kelishikda birlikdagi qo'shimchasi bilan aniqlanadi. *Genus masculinum* dagi otlar *Nominativus singularis*da quyidagi qo'shimchalar bilan xarakterlanadi: **-o, -or, -os, -er, -es, -ex.**

Nom.	Gen.	Misollar	Tarjima
-o	-inis -onis	homo, hominis, <i>m</i> pulmo, pulmonis, <i>m</i>	-odam -o'pka
-or	-oris	flexor, flexoris, <i>m</i>	-bukuvchi
-os	-oris	flos, floris, <i>m</i>	-gul
-er	-eris	trochanter, trochanteris, <i>m</i>	-do'mboq
-es	-etis -edis -itis	paries, parietis, <i>m</i> pes, pedis, <i>m</i> stipes, stipites, <i>m</i>	-devor -oyoq (tovon) -novda
-ex	-ris -icis	venter, ventris, <i>m</i> apex, apicis, <i>m</i>	-qorin -cho'qqi

Quyidagi holatlar qoidadan tashqari hisoblanadi:

1. Mazkur otlar istisno tarzda *genus femininumga* mansubdir.

Gaster, gastris, *f* – oshqozon, me'da; mater, matris, *f* - miya pardasi.

2. Quyidagi otlar istisno tarzda *genus neutrumga* kiradi:

Cor, cordis, *n* – yurak; os, ossis, *n* – suyak; os, oris, *n* – og'iz; piper, piperis, *n* – qalampir; tuber, tuberis, *n* – bo'rtna.

Uchunchi guruhda turlanishchi *genus femininumga* tegishli otlar.

Genus femininumga tegishli otlar *Nominativus singularisda* quyidagi qo'shimchalarga ega:

Nom.	Gen.	Misollar	Tarjima
-as	-atis	extremitas, extremitatis	-uchi, oxiri
-es	-is	tabis, tabis	-oriqlash
-is	-idis	colitis, colitidis	-yo'g'on ichak shilliq pardasining yallig'lanishi
	-is	auris, auris	-quloq
-us	-utis -udis	senectus, senectutis incus, incudis	-qarilik -sandon, ichki tog'ay (quloqda)
-ax	-acis	borax, boracis	-tanakor
-ux	-ucis	nux, nucis	-yong'oq

-ix	-icis	radix, radicis	-ildiz
-s	-tis	m ens, m entis	-aql, idrok
-x	-gis	meninx, meningis	-miya pardasi
-do	-inis	hirudo, hirudinis	-zuluk
-go	-inis	mucilago, mucilaginis	-shilliq modda
-io	-io	solutio, solutionis	-eritma

Quyidagi holatlar qoidadan tashqari hisoblanadi:

1. Quyidagi otlar *genus masculinum*ga tegishli:

Canalis, **is**, **m** - yo'l, kanal; lapis, **idis**, **m**-tosh; pulvis, **eris**, **m** - kukun; axis, **is**, **m** - bo'yin umurtqasi; penis, **is**, **m** - olat, erkaklarning jinsiy a 'zosi; sanguis, **inis**, **m**-qon; unguis, **is**, **m**-tirnoq; vermis, **is**, **m**-chuvalchangsimon qurt, gijja; dentis, **m**-tish; hydrops, **opis**, **m**-istisqo; thorax, **acis**, **m**-ko'krak qafasi; larynx, laryngis - hiqildoq; pharynx, **ngis**, **m** - halqum, yutqin; coccyx, **ygis**, **m** - dum suyagi; tendo, **inis**, **m** - pay, chandir; margo, **inis**, **m** - qirra, chekka.

2. Quyidagi otlar *genus neutrum*ga qarashli:

Pancreas, pancreatis, **n** - me'da osti bezi; vas, vasis - tomir.

ATAMALARNI YOD OLING!

<i>apex, icis, m</i> - uchki qism, boshi	<i>cor, cordis, n</i> - yurak
<i>cortex, icis, m</i> - po'stloq (teriga oid)	<i>gaster, tris, f</i> - oshqozon
<i>oris, n</i> - og'iz	<i>os, ossis, n</i> - suyak
<i>per os</i> - og'iz orqali	<i>pes, pedis, m</i> - oyoq
<i>pulmo, onis, m</i> - o'pka	<i>ureter, eris, m</i> - siydik yo'li
<i>musculus extensor</i> - yozuvchi muskul	<i>adductor</i> -yaqinlashtiruvchi
<i>musculus flexor</i> , - bukuvchi muskul.	<i>musculus levator</i> -ko'taruvchi
<i>musculus abductor</i> , - uzoqlashtiruvchi.	<i>musculus rotator</i> - aylantiruvchi muskul

IV TURLANISHDAGI OTLAR

Otlarning to'rtinchi guruhiga *genus masculinum* va *neutrum*dagi otlar kiradi. *Genus masculinum*dagi otlar *Nom. Sing.*da **-us** qo'shimchasiga, *Genus neutrum*dagi otlar esa *Nom. Sing.*da **-u** qo'shimchasiga ega. Ikkala roddagi otlar *Gen. Sing.*da **-us** kelishik qo'shimchasi bilan turlanadi va lug'at shakli quyidagicha bo'ladi.

Masalan:

Spiritus, us, m - spirt,
genu, us, n - tizza.

Genus masculinum va *neutrum*dagi otlar kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Casus	Singularis		Pluralis	
	Masculinum	Neutrum	Masculinum	Neutrum
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us	-us	-um	-um
Dat.	-ui	-u	-ibus	-ibus
Acc.	-um	-u	-us	-ua
Abl.	-u	-u	-ibus	-ibus
Turlanish namunasi				
Nom.	fructus	cornu	fructus	corn-ua
Gen.	fruct-us	corn-us	fruct-uum	corn-uum
Dat.	fruct-ui	corn-u	fruct-ibus	corn-ibus
Acc.	fruct-um	corn-u	fruct-us	corn-ua
Abl.	fruct-u	corn-u	fruct-ibus	corn-ibus

Quyidagi holat qoidadan tashqari hisoblanadi:

1. Quyidagi otlar *genus femininum*ga tegishli:

manus, us, f - qo'l, kaft

querqus, us, f - eman

ATAMALARNI YOD OLING!

arcus, us, m - yod, ravoq,

ductus, us, m - oqim,

plexus, us, m - chigal,

o'simta,

abcessus, us, m - yiringlash,

qilish

pruritus, us, m - qichish, qichima

tactus, us, m - paypaslab his etish

(shox) *fructus, us, m* - meva

hidlash

querqus, us, f - eman

auditus, us, m - eshitish,

manus, us, m - qo'l, kaft,

processus, us, m -

vomitus, us, m - qayt

visus, us, m - ko'rish

cornu, us, n - muguz

olfactus, us, m -

spiritus, us, m - eman

sensus, us, m - sezish
ishlatish

usus, us, m - qo'llash,

V TURLANISHDAGI OTLAR

Otlarning beshinchi guruhiga *genus femininum*ga tegishli otlar kirib, *Nom. Sing.*da **-es**, *Gen. Sing.*da esa **-ei** qo'shimchalariga ega bo'ladi. Lug'at shakli quyidagi ko'rinishda bo'ladi:

Facies, ei, f - yuza, bet, yuz
res, rei, f - narsa, ish

*Genus femininum*dagi otlar kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	-es	-es
Gen.	-ei	-erum
Dat.	-ei	-ebus
Acc.	-em	-es
Abl.	-e	-ebus
Misollar		
Nom.	species	species
Gen.	speciei	specierum
Dat.	speciei	speciebus
Acc.	speciem	species
Abl.	specie	speciebus

ATAMALARNI YODLANG!

Fades, e i f - yuz, bet, yuza

rabies, ei, f - quturish

dies, ei, f - kun

res rudes - xomashyo

dosis pro die - bir kunda qabul

qilinishi kerak bolgan dori miqdori

caries, ei, f - chirish

scabies, ei, f - qichima

res, ei, f - narsa, ish

species, ei, f - yig'ma (dori turi)

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

31-mashq. Ushbu so'zlarni tarjima qiling va *Nom, Gen, Abl* sing va plur da tuslang.

1. Arteriyaga tegishli yoy. 2. Limfaga tegishli oqim . 3. Orqa oyoqqa tegishli tizza. 4. Yon shoxi. 5. Dumga tegishli umurtqa.

32-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

1. O'ng va chap tizza.
2. Qovurg'a yoyi.
3. Yelka chigali.
4. Medial yoy.
5. Urug'donning venaga oid chigali.
6. Tashqi eshituv yo'li.
7. Dumg'azaning shoxi.
8. Dum shoxi.
9. Umumiy qon oqimi.
10. Yuqori bo'g'im o'simtasi.
11. Patki toshli bo'shliq.

33-mashq. Otlarning qaysi turlanishida ekanini aniqlang.

auditus, us m - eshituv pectus, oris, n - ko'krak incus, udus, f - sandom esophagus, i, m - qizilo'ngach visus, us, m - ko'rish ulcus, eris, n - yara senectus, utis, f - qarilik processus, us, m - o'simta nasus, i, m - burun viscus, eris, n - ichki a'zo

34-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Articulationes manus.
2. Arcus pedis longitudinalis.
3. Ligamentum traaniversum genus.
4. Sinus durae matris.
5. Rete articulare genus.
6. Meatus nasi arcus.
7. Sulcus sinus tranversi.
8. Arcus venosus dorsalis pedis.
9. Rete venosum dorsalale manus.
10. Nervus meatus acustici externi.
11. Fundus meatus acustici interni.
12. Ramus communicans cum plexus tumpanico.
13. Plexus venosus canalis hypoglossi.
14. Arcus tendineus fasciae pelvis.
15. Lamina lateralis processus pterygoidei.

35-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

Shoxning uchi, burunning yuqori yo'li, umurtqaning yoyi, oyoq kaft oldi bo'shlig'i, oyoq kaft oldi bo'shlig'ining xaltasi, tizzaning boylamlari, jigarning yorilishi, ko'z kosasining kirishi, yurakning urishi, chap tizzaning bo'g'imi, til osti suyagining shoxi, oyoq panjasining boylama yoyi, tosh bo'shlig'ining egati.

36-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Facies articularis capitis fibulae.
2. Facies articularis tuberculi costae.
3. Facies anterior partis petrosae.
4. Facies articularis thyroidea.
5. Arteria transversa faciei.
6. Vena faciei profunda.
7. Facies articularis calcanea anterior.

37-mashq. Tarjima qiling va moslashtiring.

1. Tovonga tegishli (bo'g'im, chakka, yuza).
2. Bo'g'imga oid (tashqi, o'ng, yuqori) o'simtasi.
3. Yon (dumg'azaga oid, dumga oid, pastki) shoxi.
4. Toshli (ponasimon, o'qsimon, yuqori) bo'shliq.
5. Eshituv (ichki, yondagi) yo'li.
6. O'ng (til ostiga oid) oqim

38-mashq. Sifatlarini tarjima qiling va ularni processus oti bilan moslashtiring:

Yonoqqa tegishli, katakli, ko'z kosasiga tegishli, pardasimon, chetli (qirg'oqli), chakkaga tegishli, tanglayga tegishli

39-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

1.O'tkir chirishlik. 2. Yuzning jarohati. 3. Yuzning suyaklari. 4. Yondagi yuzalar. 5. Tishlarning xronik chirishi. 6. Ko'krak yig'imi 7. Ko'tir va quturish kasalligi.

40-mashq. O'qing va tarjima qiling.

Meatum superiorem, medium inferiorem. In ossibus cranii varii sinus sunt: sinus frontalis, sphenoidalis, maxillaris. Processus zygomaticus cum osse zygomatico. Manus faciem dorsalem et faciem volarem habet. In vertebriis varios processus observavi: processus spinosus, articulares, transversus. Atlas duo arcus habet. Arcum anteriorem et arcum posteriorem. In cavo nasi tres meatus distinguimus. Ex processibus maxillae processus frontalis cum parte nasali ossis frontalis coniungitur. Sinus maxillaris foramen latum seu hiatus maxillarem habet. Corpus maxillae sinum maxillarem habet. Sinus maxillaris formam pyramidis cum apice habet. observamus -biz kutamiz coniungitur -qo'shish

Leksik minimumlar

IV –turlanishli otlar

abscessus, us, m	yorilishi, yara, chipqon
aditus, us, m	kirish
auditus, us, m	eshitish
casus, us, m	voqea, hodisa
exitus, us, m	natija
habitus, us, m	tashqi ko'rinish
hiatus, us, m	yoriq, teshik
istius, us, m	itarish, turtish
pulsus, us, m	puls
status, us, m	holat
usus, us, m	qo'llanish
visus, us, m	ko'rish
collapsus, us, m	yurakning o'tkir yetishmovchiligi

V- turlanishli otlar:

caries, ei, f – chirishlik rabies, ei, f –quturish scabies, ei, f – qo'tir
species, ei, f – yig'ma, to'plam superficies, ei, f – yuza

ORGANUM INTERNUM	ICHKI A'ZOLAR	ВНУТРЕННИЕ ОРГАНЫ
lingua, ae, f	-til	-язык
gingiva, ae, f	-milk	-десна
medulla, ae, f	-miya moddasi	-мозговая основа
cerebrum, i, n	-bosh miya	-головной мозг
cerebellum, i, n	-miyacha	-мозжечок
medulla, ae, f spinalis	-orqa miya	-спинной мозг
medulla, ae, f oblongata	-uzunchiq miya	-длинной мозг
meninx, ngis, n	-miya pardasi	-мозговая оболочка
pharynx, ngis, n	-halqum	-глотка
larynx, ngis, n	-hiqildoq	-гортань
trachea, ae, f	-kekirdak	-дыхательное горло
oesophagus, i, m	-qizilo'ngach	-пищевод
cor, cordis, m	-yurak	-сердце
pulmo, onis, m	-o'pka	-легкие
pleura, ae, f	-plevra	-плевра
diaphragma, atis, f	-ko'krak va qorin o'rtasidagi parda	-грудобрюшная преграда
hepar, atis, n	-jigar	-печень
lien, lienis, n	-taloq	-селезенка
ren, renis, n	-buyrak	-почка
ventriculus, i, m	-qorincha	-желудок
gaster, tris, m	-oshqozon	-желудок
abdomen, inis, n	-qorin	-живод
vesica, ae, f fellea	-o't pufagi	-желчный пузырь
chole, es, f	-o't, safro	-желч
duodenum, i, n	-o'n ikki barmoqli ichak	-двенадцатиперстная кишка
ovarium, i, n	-tuxumdon	-яичник
pancreas, atis, f	-me'da osti bezi	-поджелудочная железа
uterus, i, m	-bachadon	-матка

colon, i, n transversum	-ko'ndalang chambar ichak	-поперечная ободочная кишка
colon, i, n ascendens	-ko'tariluvchi chambar ichak	-восходящая ободочная кишка
colon, i, n descendens	-tushuvchi chamber ichak	-нисходящая ободочная кишка
colon, i, n sigmoideum	-sigmasimon chambar ichak	-сигмовидная ободочная кишка
intestinum, i, n jejunum	-ingichka ichak	-тощая кишка
intestinum, i, n caecum	-ko'r ichak	-слепая кишка
intestinum, i, n rectum	-to'g'ri ichak	-прямая кишка
processus, i, m vermiformis	-chuvalchangsimon o'simta	-червеобразный отросток
vesica, ae, f urinaria	-siydik pufagi	-мочевой пузырь
urethra, ae, f	-siydik chiqarish kanali	-мочевой канал
haema, atis, n, sanguis, is, f	-qon	-кровь
vasa, ae, f (sanguinea)	-qon tomiri	-кровный сосуд
aorta, ae, f	-aorta (shotomir)	-аорта
arteria, ae, f	-arteriya (o'q tomir)	-артерия
vena, ae, f	-vena (ko'k tomir)	-вена
capillaria, ae, f	-kapillyar (qil tomir)	-капилляр

Quyidagi maqollarni yod oling.

Ubi concordia, ibi victoria – Hamjihatlik bor joyda g'alaba bo'ladi.

Multum vinum bibere, non diu vivere – Ichkilikni ko'p ichgan ko'p yashamaydi.

MOSLASHMAGAN ANIQLOVCHI

Lotin tilida ikki xil aniqlovchi qoʻlaniladi: moslashgan aniqlovchi sifat bilan, moslashmagan aniqlovchi esa qaratqich kelishigida turlangan ot bilan ifodalanishi mumkin. Masalan: *aqua Menthae* - yalpizning suvi, *tinctura Valerianae* - valeriananing spirtli eritmasi, *tabuleta Bromcaphorae* - bromkamforaning tugmachasimon dori, *gemma Betulae* - qayinning kurtagi, *vena portae* - koʻk qon tomirining aʼzoga kirish joyi.

Moslashmagan aniqlovchi bilan aniqlanuvchi atamani kelishiklar boʻyicha turlaganda faqat aniqlanuvchi soʻz oʻzgarib, moslashmagan aniqlovchi esa, oʻzgarmasdan qoladi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

41-mashq. Quyidagi otlarni lotin tiliga tarjima qiling va *Nom. Sing* va *Gen. Sing.* da III guruhda turlang.

Yurak, poʻstloq, ogʻiz, oshqozon, oyoq, oʻpka, issiqlik, toʻsiq, boʻrtma, shish, dimogʻ suyagi, efir, gul, suyuqlik, yogʻ, havo, koʻmir, qalampir,

Namuna:

Guruh	Genus	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Plur.	Gen. Plur.
III	m	pulmo	pulmonis	pulmones	pulmonum

42-mashq. Quyidagi otlarni *Nom. Sing* va *Gen. Sing.* da IV guruhda turlang va oʻzbek tiliga tarjima qiling.

Auditus, ductus, plexus, processus, genu, status, textus, partus, pulsus, spiritus, abortus.

Namuna:

Guruh	Genus	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Plur.	Gen. Plur.
IV	m	fructus	fructus	fructus	fructuum

43-mashq. Quyidagi otlarni lotin tiliga tarjima qiling va *Nom. Sing* va *Gen. Sing.* da V guruhda turlang.

Yuz, chirish, quturish, qichima, kun, yigʻma, narsa.

Namuna:

Guruh	Genus	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Plur.	Gen. Plur.
IV	f	species	speciei	species	specierum

44-mashq. Quyidagi moslashmagan aniqlovchilarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Caput - fibulae, caput - costae, corpus - linguae, corpus tibiae, corpus vesicae, corpus vertebrae, fascia prostatae, fossa vesicae, incisura - mandibulae, papilla mammae, ruptura vaginae.

Uyga vazifa

45-mashq. Quyidagi atamalarni mazmunidan kelib chiqib moslashtiring.

Apex - oyoq	cor - o'pka
cortex - qisuvchi muskul	gaster - siydik yo'li
os - uchki qism	per os - yurak
pes - po'stloq	pulmo - oshqozon
musculus sphincter - og'iz	ureter - og'iz orqali

46-mashq. Quyidagi so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Textus epithelialis, partus praematurus, spiritus aethylicus, decoctum corticis Querqus, sirupus fructum rosae, Status naturalis, exitus letalis, arcus vertebrae, plexus cervicalis, ductus choledochus, abscessus pulmonis, infarctus myocardi, articulatio genus, arcus zygomaticus, processus spinosus, fructus Anisi, fructus Myrtilli, fructus sorbi, spiritus dilutus.

47-mashq. V guruh turlanishga ta'luqli otlarni aniqlang va o'zbek tiliga tarjima qiling.

Ossa faciei, nervus facialis, facies costalis, facies interna, facies lateralis, facies nasalis, facies cutis, facies renalis, caries dentis, rebies morbi, scabies morbi.

48-mashq. Quyidagi moslashmagan aniqlovchilarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Ampulla tibiae (uterinae), commissura palpebrarum, concha auriculae, fascia nuchae, rima palpebrarum, spina - scapulae, sutura calvariae, valvula aortae, valvula venae.

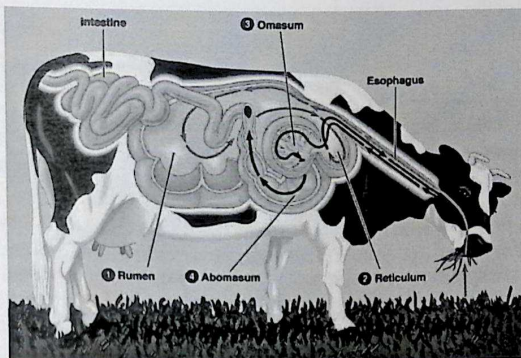
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Nulla aetas ad discentum sera* – O‘qishning kechi yo‘q
2. *Duos, qui sequitur leporis, neutrum capit* - Ikki quyovni quvgan birini ham tuta olmaydi.
3. *Primus inter pares* - Tenglar ichida yagona.

Nazorat uchun savollar:

1. Uchinchi guruhda turlanuvchi otlarning asosiy xususiyati nimadan iborat?
2. To‘rtinchi guruhda turlanuvchi otlarning lug‘at shakli qanday yoziladi?
3. Beshinchi guruhda turlanuvchi otlarning lug‘at shakli qanday yoziladi?

11-rasm. Kavsh qaytaruvchilar hazm tizimining tuzilishi.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

GASTROENTEROLOGIYA (*gastro*-meda, *entero*-ichak va *logiya*-fan) – ichki kasalliklarni o‘rganadigan fanning bir bo‘limi; hazm a‘zolarining tuzilishi va funksiyalarini, shu a‘zolarida uchraydigan noinfektsion kasallik sabablari va rivojlanish mexanizmlarini o‘rganadi hamda ularni aniqlash, davolash va oldini olish usullarini ishlab chiqadi.

So'ngi yillarda radioizotop, radiotelemetrik, ultratovush diagnostika laparoskopiya, fibrogastroskopiya, fibroduodenoskopiya, me'da-ichak yo'lining turli qismlaridan olinadigan aspiratsion biopsiya, jigar va me'da osti bezini punksiya qilib biopsiya olish hamda kompyuter tomografiya usullari joriy qilindi, me'da-ichak yo'li kasalliklarining tajriba modeli ishlab chiqildi; me'daning giper va anatsid holati hamda ichakning tajriba patologiyasida mikroob (mas, *Helicobacter pylori*) bilan me'da-ichakning ayrim hujayralari o'rtasidagi bog'lanish o'rganildi. To'qimalarning hayot vaqtida tuzilishini o'rganish, ulardagi biologik faol moddalar va fermentlar miqdorini aniqlash klinik amaliyotga joriy qilinganligi tufayli hazm a'zolarining kasalliklarini o'rganish va ularning oldini olish imkoniyatiga ega bo'lindi.

SIFAT SO'Z TURKUMI. SIFATNING GRAMATIK KATEGORIYALARI.

Narsaning belgisini bildirib **qanday? qanaqa?** so'roqlariga javob beradigan so'z turkumiga sifat deyiladi. Lotin tilida sifatlar otlar kabi rodlarda, sonlarda va kelishiklarda turlanadi.

Lotin tilida sifatlar ikkita katta guruhga bo'linadi. Birinchi guruh sifatlariga **I** va **II** turlanishdagi sifatlar kiradi. **Ikkinchi** guruh sifatlariga **III** turlanishda tuslanadigan sifatlar kiradi. **IV** va **V** turlanishdagi sifatlar mavjud emas.

I-guruh sifatleri – **I** va **II** turlanishdagi otlar kabi qo'shimchalarga ega:

- **us, -er** – mujskoy rod – **II** turlanish
- **a** – jenskiy rod - **I** turlanish
- **um**– sredniy rod – **II** turlanish

Lug'atga I-guruh sifatleri mujskoy rod formasida to'liq yoziladi so'ngra jenskiy va sredniy rodlarning qo'shimchasi ko'rsatiladi. Shunday qilib otlardan farqi sifatlar rodlar bilan yoziladi

latus, a, um - keng **rectus, a, um** - to'g'ri **sinister, trum** - chap

II guruhga 3 turlanishdagi mujskiy va jenskiy rodda –**is**, sredniy rodda –**e** qo'shimchasiga ega bo'lgan sifatlar kiradi;

articularis- m, f - bo'g'imga tegishli

articulare- n

breviis, e - kalta, qisqa

frontalis, e - peshonaga tegishli

vertebralis, e - umurtqaga tegishli

Anatomiya - **ior** - m, f, **-ius** - n qo'shimchalari bilan bir nechta sifatlar uchraydi

anterior - m, f - oldingi posterior, ius - orqadagi

superior, ius - yuqoridagi inferior, ius - pastki

maior, ius - kata minor, us - kichik

MOSLASHGAN ANIQLOVCHI

Sifatlar, sifatdosh yoki tartib sonlar bilan ifodalangan aniqlovchi moslashgan aniqlovchidir. Moslashgan aniqlovchi (sifat, ravish, olmosh, son) otlar bilan roddada, sonda va kelishikda moslashadi va gapda aniqlanmishdan (otdan) keyingi o'rinda keladi.

Ramus dexter - o'ng shox

Vertebra septima - yettinchi umurtqa

Moslashgan aniqlovchini tarjima qilish uchun oxirgi so'zdan boshlanadi:

Nervus caroticus internus - ichki uyqu nervi

Arteria iliaca externa - tashqi yonbosh arteriyasi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

49-mashq. Qavs ichidagi sifatlarni otlar bilan moslashtiring va terminni tarjima qiling

1. Sulcus (transversus, a, um) 2. Linea (obliquus, a, um) 3. Sutura (squamosus, a, um) 4. Humerus (dexter, tra, trum) 5. Musculus (rectus, a, um) 6. Intestinum (caecus, a, um) 7. Digitus (longus, a, um) 8. Morbus (chronicus, a, um) 9. Clavicula (zygomaticus, a, um) 10. Tuberculum (zygomaticus, a, um) 11. Ganglion (acusticus, a, um) 12. Fossa (medius, a, um)

50-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli qo'shimchalarni qo'ying, moslashtiring, terminni tarjima qiling.

1. vena cav... 2. aorta thoracic... 3. ventriculus dext... 4. vertebra coccyge... 5. nervus ischiadic... 6. morbus chronic... 7. incisura cardiac... 8. glandula thoracic... 9. musculus lat... 10. arteria gastric... 11. vena hepatic... 12. brachium dextr... 13. colon

transvers..... 14. diameter (f) transvers..... 15. ganglion medi..... 16. foramen caecum

51-mashq. Moslashtirib tarjima qiling

1. Ko'ndalang (egat, arteriya, boylam) 2. yuqori (kesma, shox, tugun) 3. chap (ko'z, kurak, devorcha) 4. chuqur (nerv, arteriya, vena) 5. tanglayga tegishli (egat, vena, bo'shliq)

Uyga vazifa

52-mashq. Moslashtirib tarjima qiling.

1. Tashqi qiyshiq muskul 2. chuqur o'rta vena 3. uzun ko'ndalang pay, 4. tanglay ko'ndalang choki 5. uzun to'g'ri muskul, 6. keng qiyshiq pay, 7. ichki ko'krak arteriyasi, 8. ichki qiyshiq muskuli 9. jigarga oid venasi 10. o'ng ko'ngdalang egati.

Topshiriq:

I guruh sifatlarini yod oling.

albus, a, um - oq	asper, a, um g'adir - budur
coronarius, a, um - tojsimon	dexter, tra, trum - o'ng
durus, a, um - qattiq	iliacus, a, um - yonboshga oid
liber, era, erum - erkin	mylohoideus, a, um - jag'-til osti
niger, gra, grum - qora	palatinus, a, um - tanglayga oid
osseus, a, um - suyakka oid	palatoglossus, a, um - tanglay-til osti
obliquus, a, um - qiyshiq	pterygoideus, a, um - qanotsimon
rectus, a, um - to'g'ri	sacer, cra, crum - dumg'azaga oid
sinister, tra, trum - chap	thoracicus, a, um - ko'krakka oid
venosus, a, um - venaga oid	thyr(e)oideus, a, um - qalqonsimon
transversus, a, um - ko'ndalang	zygomatikus, a, um - yonoqqa oid
massetericus, a, um - chaynovchi	

II guruh sifatlarini yod oling.

Alaris - qanotga oid	cerebralis - miyaga oid
Cervicalis - bo'yinga oid	ethmoidalis - g'alvirsimon
Dentalis - tishga oid	infraorbitalis - ko'z kosasi osti
Frontalis - peshonaga oid	mandibularis - pastki jag'ga oid
Mentalis - iyakka oid	maxillaris - yuqori jag'ga oid
Mollis - yumshoq	orbitalis - ko'z kosasiga oid
Nasalis - burunga oid	sacralis - dumg'azaga oid
Occipitalis - ensaga oid	temporalis - chakkaga oid
Sphenoidalis - ponasimon	vertebralis - umurtqaga oid

jugularis - bo'yinturuqqa oid

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Aliis inserviendo consumer* - O'zgalarga nur berib, o'zim ado bo'laman.
2. *Ubi concordia, ibi Victoria* - Totuvlik bor joyda g'alaba bor.
3. *Amor non est medicabilis herbis* - Muhabbat giyohlar bilan davolanmaydi.

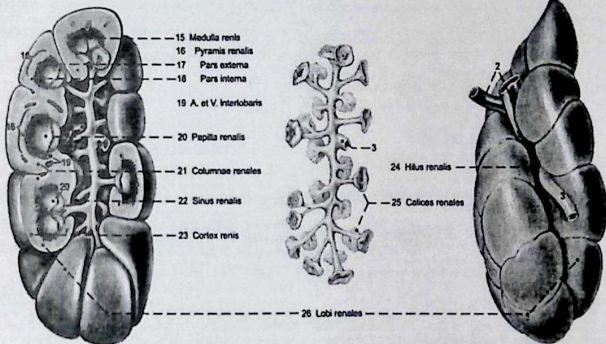
Nazorat uchun savollar:

1. Sifatlarda nechta guruh bor?
2. 1-guruh sifatlarini qo'shimchalari qanday?
3. II-guruh sifatlarini qo'shimchalari qanday?
4. Sifatlar otlar bilan qanday moslashadi?

Ren dexter (Sectio)

Ureter et Calices renales (Ren dexter)

Ren sinister

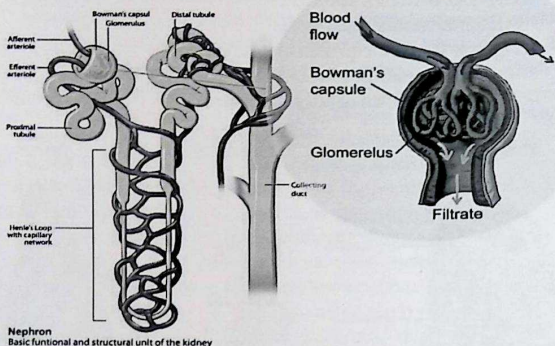
12-rasm. Usti noteks ko'p so'rg'ichli buyrakning tuzilishi.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

UROLOGIYA (yunoncha: "*oŭrón*" siydik va "*lógia*" o'rganish) - klinik tibbiyot sohasi; siydik a'zolari sistemasi, jinsiy a'zolar kasalliklarini, ularning kelib chiqish sabablarini o'rganadi, shuningdek,

bu kasalliklar diagnostikasi, davosi hamda oldini olish usullarini ishlab chiqadi.

Urologiya XX-asrda xirurgiyadan mustaqil fan sifatida ajralib chiqdi. Urologik kasalliklar qadimdan ma'lum. Abu Ali ibn Sino qovukdagi toshlarni tushirish sir-asrorlarini bilgan. Lekin ilmiy urologiya 19-asrda shakllandi. 1869-yilda G. Simon (Angliya) birinchi marta siydik nayini kateterlash, kasallangan buyrakni operatsiya yo'li bilan olib tashlashga muvaffaq bo'ldi.

13-rasm. Nefronlarning tuzilishi.

SIFAT DARAJALARI. QIYOSIY DARAJANI HOSIL QILISH. ANATOMIK ATAMALARDA KO'P UCHRAYDIGAN QIYOSIY DARAJADAGI SIFATLAR.

Lotin tilida ham o'zbek tilidagidek sifatlarning oddiy, qiyosiy, orttirma darajalari mavjud.

Oddiy daraja - *Gradus positivus*

Qiyosiy daraja - *Gradus comparativus*

Orttirma daraja - *Gradus superlativus*

Sifatlatlarning berilish formalari bu oddiy darajadir. Masalan :
 altus, alta, altum – baland
 malus, mala, malum - yomon
 pulcher, pulchra, pulchrum – chiroyli

Sifatlarning III-turlanishi: 1,2,3 qo'shimchali sifatlar bo'lishi mumkin.

Masalan: brevis (m,f) ; breve (n) - qisqa
 acer (m); acris (f); acre (n) - o'tkir
 felix (m,f,n) - baxtli

Sifatlarning qiyosiy darajasini hosil qilish uchun gen.sing.dan negizi hosil qilinib masculinum va femininumga - *ior*, neutrumga -*ius* qo'shimchasini qo'shish bilan yasaladi. Masalan:

Oddiy daraja		Qiyosiy daraja
Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Sing.
purus - toza	pur-i	pur-ior pur-ius- tozaroq
subtilis - mayda	subtil-is	subtil-ior subtil-ius - maydaroq
niger - qora	nigr-i	nigr-ior nigr-ius- qoraroq

masc. alti *alt+ior* - balandroq

fem. altae *alt+ior* - balandroq

neut. alti *alt+ius* - balandroq

er - qo'shimchasi bilan tugagan sifatlarda quyidagicha:

Gradus positivus: niger, gra. grum - qora

Gradus comp: nigrior [m,f]; nigrius [n] – qoraroq

Qiyosiy darajadagi sifatlar kelishiklar bo'yicha III turlanishdagi otlar kabi turlanadi.

Turlanish namunasi

Casus	Singularis		Pluralis	
	m. f.	n.	m. f.	n.
Nom.	subtilior	subtilius	subtiliores	subtiliora
Gen.	subtilioris		subtiliorum	
Dat.	subtiliori		subtilioribus	
Acc.	subtiliorem	subtilius	subtiliores	subtiliora
Abl.	subtiliore		subtilioribus	

Quyidagi qiyosiy darajadagi sifatlar anatomik atamalarda oddiy darajada tarjima qilinadi va ko'p uchraydi:

anterior, ius - oldingi	posterior, ius - orqadagi
superior, ius - yuqori	inferior, ius - pastki
major, us - katta	minor, us - kichik

Sifatlarni boshqa bir sifat bilan qiyoslashda "quam" bog'lovchisi, rus tilidagi «чем» bo'lovchisi qo'llaniladi. O'zbek tilida esa ular "qaraganda" ma'nosini ifodalaydi. Masalan: *Aer levior est, quam aqua* - *Havo suvga qaraganda yengilroq.*

Agar "quam" bog'lovchisi qo'llanilmasa lotin tilida Ablativus qo'shimchasini, o'zbek tilida esa chiqish kelishigini ifodalaydi.

Masalan: *Aër levior est aqua* - *Havo suvdan yengilroq*

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi Tushun! E'tibor Ber!

1. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi *Gen. Sing.* shakli bo'yicha aniqlanadi.

2. Uchala roddagi sifat negizi bir xil bo'ladi.

3. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi *m* va *f* rodidagi sifatlarning (*Nom. sing.*) shakliga mos keladi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

53-mashq. *Gen. sing.* ga qo'ying va o'zbek tiliga tarjima qiling.

Sulcus major, ala major, caput majus, cornu majus et minus, labium inferius, ramus superior, incisura ischiadica major, processus superior, incisura superior, foramen superius, arcus posterior, facies posterior, ligamentum posterius, tuberculum obturatorium posterius.

54-mashq. Qiyosiy darajadagi sifatlarning *Gen. sing.* ni hosil qiling.

major, us; minor, us; inferior, ius; superior, ius; posterior, ius; anterior, ius; brevior, ius; longior, ius; simplicior, ius; latior, ius; albior, ius; nigrior, ius.

55-mashq. Ushbu so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Qattiq tanglay egati, yuqori ko'ndalang pay, katta tanglayga oid teshik, oldingi medial yuza, yuqori ko'ndalang arteriya, oldingi uzun pay, yuqori bo'yin ganglyasi, katta toshsimon nerv, orqangi g'alvirsimon teshik.

Uyga vazifa

56-mashq. Ushbu sifatlardan qiyosiy darajali sifatlar hosil qiling.

Chuqur, keng, o'tkir, yumshoq, yangi, uzun, kalta, oddiy.

57-mashq. Anatomik atamalarni lotin tiliga tarjima qiling.

Chuqurroq bo'shliq, uzunroq yuza, kaltar oq arteriya, oddiyroq bo'g'im, kengroq muskul, o'tkirroq qirra.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Consuetudo est altera natura* - Odat kishining ikkinchi tabiatidir.

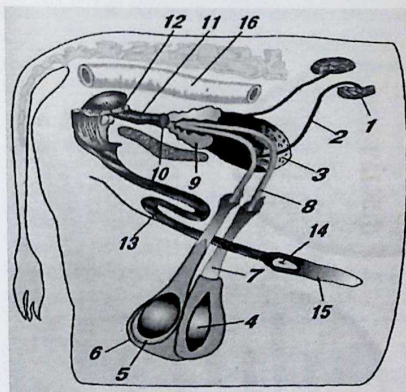
2. *Multum vinum bibere non diu vivere* - Ichkilikni ko'p ichgan ko'p yashamaydi.

3. *Non scholae, sed vitae discimus* - Biz maktab uchun emas hayot uchun o'qiyamiz.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida nechta daraja bor?
2. Oddiy daraja qo'shimchalari qanday?
3. Qiyosiy daraja qo'shimchalari qanday?

15-rasm. Erkaklik jinsiy organlari

1. Ren 2. Ureter. 3. Visica urinariya. 4. Testes. 5. Epididymis. 6. scrotum. 7. Ductus deferens. 8. Canalis urogenitalis. 9. Glandulae vesiculares. 10. Glandulae prostata. 11. Pars pelvis canalis urogenitalis. 12. Glandulae bulbourethralis. 13. Flexura sigmoidea. 14. Caput penis. 15. Praeputium. 16. Rectum.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

ANDROLOGIYA (qadimgi yunoncha: *ἀνδρικός*- “*erkak*” + *logos* - “*ta’lim*”) — erkaklik jinsiy organlarini, anatomiyasi va fiziologiyasi, erkak jinsiy a’zolarining kasalliklari va ularni davolash usullarini o’rganadigan tibbiyot sohasining nomi. Yevropada andrologiya fan va amaliyotning alohida sohasi sifatida qaraladi, uning asosiy ilmiy yo’nalishlari inson va hayvonlarda erkaklarning bepushtligini, gipogonadizm, erkak kontratsepsiyasi, erkaklarda jinsiy disfunktsiyani o’rganadi.

ANATOMIK VA GISTOLOGIK ATAMALARDA SIFATNING ORTTIRMA DARAJASI. SIFAT HAQIDAGI MA’LUMOTLARNI UMUMLASHTIRISH.

Sifatlarning orttirma darajasini hosil qilishda sifat o’zagiga *issim* va *-us*, *-a*, *-um* rod qo’shimchalari qo’shiladi:

pur-issimus, a, um - juda ham (eng) toza
subtil-issimus, a, um - juda ham (eng) mayda
siplic-issimus, a, um - juda ham (eng) oddiy

Oddiy daraja		Suffiks	Orttirma daraja <i>m, f, n</i>
uzun	longus, a, um	-issim-	longissimus, a, um
qisqa	brevis, e	-issim-	brevissimus, a, um
qizil	ruber, bra, brum	-rim-	ruberrimus, a, um

Masculinum rodiga tegishli *-er* qo’shimchali sifatlarning orttirma darajasini hosil qilish uchun *Nom. Sing. ga -rimus*, *-rima*, *-rimum* qo’shimchalari qo’shiladi:

Niger-rimus, a, um - juda ham (eng) qora
acer-rimus, a, um - juda ham (eng) o’tkir

Orttirma darajali sifatlari I va II guruhda turlanuvchi otlar kabi kelishiklarda turlanadi. Orttirma darajali sifatlarning lug’at shakli quyidagicha bo’ladi:

Purissimus, a, um - juda ham (eng) toza
 subtilissimus, a, um - juda ham (eng) mayda
 simplicissimus, a, um - juda ham (eng) oddiy

Sifatlar	Qiyosiy daraja	O'rttirma daraja
oldingi	anterior, ius	anteremus, a, um
orqadagi	posterior, ius	postremus, a, um
yuqori	superior, ius	supremus, a, um
pastki	inferior, ius	infimus, a, um
katta	major, jus	maximus, a, um
kichik	minor, us	minimus, a, um
yaxshi	melior, ius	optimus, a, um
yomon	pejor, us	pessimus, a, um

58-mashq. Ushbu so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

cavum periton(a)ei, tunica muscularis oesophagi, tunica mucosa tracheae, bronchus lobaris superior dexter, caput breve muscoli bicipitis brachii, arcus palatoglossus, glandula sublingualis, lamina muscularis, mucosae oesophagi, musculus bronchooesophageus, vena cerebri magna, musculus latissimus dorsi, bulbus duodeni, spatium retroperitoneale, incisura ligamenti teretis hepatis, musculus retrococcygeus, glandula parathyr(e)oidea inferior, corpus ossis hyoidei, valvula semilunaris dextra ventriculi sinistra, tunica serosa vesicae felleae (biliaris), curvatura ventriculi minor, plica transversalis recti, papilla duodeni major, spina iliaca anterior superior, bronchus lobaris superior dexter.

58-mashq. Ushbu so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

tunica spongiosa urethrae, musculus flexor digiti minimi brevis, ramus ascendens nervi hypoglossi, valva ileocecalis, bursa subtendinea muscoli bicipitis femoris inferior, tuberculum humeri minus, caput longum muscoli bicipitis femoris, raphe perinei, flexura duodenojejunalis, tenia libera coli et c(a)eci, musculus quadriceps femoris, gyrus occipitotemporalis medialis, labium uteri anterius, papilla duodeni major, ostium urethrae externum, tunica muscularis vaginae.

59-mashq. Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Meʼda-oʻn ikki barmoq ichakka oid vena, halqum orqasiga oid limfa tuguni, eng yuqori ensa chizigʻi, meʼdaning kardial teshigi (kirish teshigi), toʻgʻri ichak ampulasimon qismi, oʻn ikki barmoq ichakning uzunchoq burmasi, ingichka ichakning muskulli pardasi, chambar ichak, chambar ichakning oʻng bukigi, yonbosh doʻmboqcha, meʼdaning tubi, chap qorincha, katta yumaloq muskul, bachadonning yumaloq payi, oʻn ikki barmoq ichakning vertikal qismi, oʻmrov ustiga oid qism, bilakning teriga oid orqa nervi, oddiy boʻgʻim, bachadonning ichakka qaragan yuzasi, yonbosh qirra.

60-mashq. Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Tashqi yonbosh arteriya, qalqonsimon togʻay, nogʻorasimon sinus, bigiz-til osti muskuli, oʻng boʻyinturuq vena, bez tubi, toʻsh-qalqonsimon muskul, qinning kirish teshigi, chovning chuqur koʻndalang muskuli, konyunktivaning yarimoysimon burmasi, toʻgʻri ichakning dumgʻazaga oid bukigi, bachadon tubi, toʻgʻri ichak-qinga oid toʻsigʻi, qin atrofiga oid limfa tuguni, shilliq ostiga oid chigal, chotning koʻndalang boylami, bachadon nayi, oʻpkaning kardial boʻlakchasi, uch boshli muskul.

61-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling: pastki kesuvchi tish, yuqori kesuvchi tishning ildizi, doimiy tish, yuqori qoziq tish, pastki qoziq tish, pastki kichiq oziq tishning tilga qaragan yuzasi, katta oziq tish, yuqori katta oziq tish karonkasining yuzasi, sut tishi.

SIFATLARNI OT OʻRNIDA ISHLATILISHI

Sifatlarni ot oʻrnida ishlatilishi sifat yoki sifatdoshlarning ot turkumiga oʻtishiga aytiladi.

1. Ichaklar nomi. Ichaklar nomi *n* roddagi otlashgan sifatlardan iborat: ileum, *i n* - yonbosh ichak; colon, *i n* - chambar ichak (nazarda tutilgan soʻz *intestinum*, *i n*). Istisno: *intestinum tenue* - ingichka ichak

2. Pardalar nomi: *arachnoidea*, *ae f* (mater, tris *f*) – toʻr parda; *conjunctiva*, *ae f* (*tunica*, *ae f*) – koʻzning biriktiruvchi toʻqimali pardasi, *konyunktiva*; *cornea*, *ae f* - muguz parda; *decidua*, *ae f* – koʻchuvchi parda; *mucosa*, *ae f* - shilliq parda.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

62-mashq. Berilgan sifatlarni darajalarini hosil qiling:

Longus, brevis, gravis, honestus, velox, fortis, celer.

63-mashq. Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Umurtqaning eng uzun muskuli, umurtqaning eng uzun muskulining haltasi, eng yuqori orqa chizigʻi, eng katta sagʻriga oid muskul, koʻkrak qafasining eng uzun muskuli, eng yuqori burun chizigʻi, eng kichik sagʻriga oid muskul, boʻyinning eng uzun muskuli, eng kichik barmoq suyagi, barmoqning eng qisqa muskuli, eng kichik narvonsimon muskul.

64-mashq. Ushbu soʻzlarni *Gen. sing.* ga qoʻying.

Ossa longum, ossa breve, ligamentum teres, ligamentum latum, cornu majus, musculus teres major, crus osseum simplex, substantia triplex, musculus quadriceps, ductus sublingualis major, glandula alveolaris simplex, ductus bilifer.

65-mashq. Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling.

musculus longissimus thoracis, paries anterior, canales palatini minores, foramen palatinum majus, foramen ischiadicum majus, venae frontales superiores.

Uyga vazifa

66-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling.

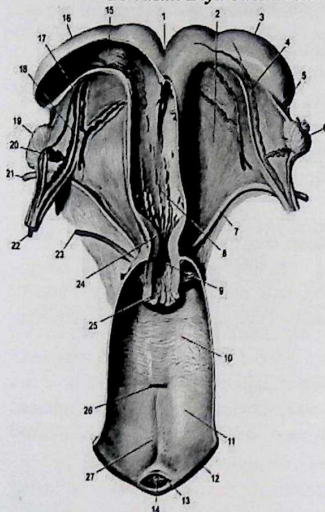
Musculus latissimus dorsi, musculus pectoralis major, vena cordis magna, vena cava superior, foramen occi pitale magnum, membrum inferius, prognosis optima.

67-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

Toʻgʻri ichak ampulasi, oʻn ikki barmoq ichakning uzunchoq burmasi, ingichka ichakning muskul pardasi, sigmasimon chambar ichak, chambar ichakning oʻng bukigi, yonbosh suyagi oʻsimtasi, meʼda tubi, meʼda-oʻn ikki barmoq ichakka oid arteriya, halqum orqasiga oid limfa tuguni, eng baland ensa chizigʻi, meʼdaning kardial teshigi (kirish teshigi), yurakning chap qorinchasi, katta yumaloq muskul, bachadonning yumaloq payi, oʻn ikki barmoq ichakning

gorizontal qismi, o'mrov ustiga oid qism, bilakning teriga oid orqa nervi, oddiy bo'g'im, bachadonning ichakka oid yuzasi, yonbosh qirra.

16-rasm. Biya bachadonining yuqorigi yuzasi:

1 – bachadon bifurkatsiyasi (ikkiga tarmoqlangan); 2 – bachadonning keng payi; 3 – bachadonning o'ng shoxi; 4 – bachadonning oldingi tomon arteriyasi; 5 – tuxumdonning maxsus payi; 6 – o'ng tuxumdon; 7, 21 – siydik yo'li; 8 – bachadon bo'shlig'i, bachadon tanasi; 9 – bachadon bo'yinchasi; 10 – qin; 11 – qin dahlizi; 12 – jinsiy lablar; 13 – klitor chuqurchasi; 14 – klitor boshchasi; 15 – bachadonning chap shoxi bo'shlig'i; 16 – bachadonning chap shoxi; 17 – bachadon venasi; 18 – bachadonning o'rta arteriyasi; 19 – chap tuxumdon; 20 – tuxumdon arteriyasi; 21 – siydik yo'li; 22 – ichki urug'

arteriyasi; 23 – kindik payi; 24 – bachadon bo'yinchasining ichki teshigi; 25 – bachadon bo'yinchasining tashqi teshigi; 26 – siydik chiqarish kanalining tashqi teshigi; 27 – dahlizning may bezchalari.

LESIK MINIMUM

Quyidagi muskullarni va ularni funktsiyalarini esda saqlang:

m.abductor (oris,m)
adductor (oris,m)-
m. depressor (oris,m)
m. extensor (oris,m)
m. flexor (oris,m)
m. levator (oris,m)
m. masseter (eris,m)

uzoqlashtiruvchi muskul m.
yaqinlashtiruvchi muskul
pastga tushuvchi muskul
yozuvchi muskul
bukuvchi muskul
ko'taruvchi muskul
chaynov muskul

m. rotator (oris,m)
m. sphincter (oris,m)
m. constrictor (oris,m)

aylantiruvchi muskul
qisuvchi muskul
qisuvchi muskul

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Vox audita latet littera scripta manet* - Aytilgan so'z uchib ketar, yozilgani qolar.
2. *Optimum medicamentum quies est* - Orom eng yaxshi malhamdir.
3. *Alit lectio ingenium* – O'qish aqlni mustahkamlaydi.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida sifatlarining nechta darajasi bor va ularning lotincha nomlarini ayting.
3. Orttirma darajadagi sifatlar qanday turlanadi?
4. Qiyosiy va orttirma darajadagi sifatlar otlarga qanday moslashadi?

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIK LARI

GINEKOLOGIYA (yun. *gynaikos* — ayol, urg'ochi va *logiya*-fan) — klinik tibbiyotning bir sohasi; turli yoshdagi urg'ochi organizmning o'ziga xos anatomik-fiziologik xususiyatlarini hamda ularning jinsiy a'zolari kasalliklarini o'rganadi. Urg'ochi hayvonlar jinsiy faoliyati — kuyikish, bola tug'ishi, shuningdek, bola tug'ish va kuyikishdan qolishi (klimakteriya davri) hamda shu davrga xos kasalliklar, tug'maslik sabablari, ularning oldini olish va davolash yo'l-yo'riqlarini ham o'rganadi. Umumiy va xususiy ginekologiya farq qilinadi. Umumiy ginekologiya ginekologik kasalliklarning simptomlari, tashhisi, ularning oldini olish va davolash; xususiy ginekologiya esa urg'ochilik jinsiy sistemasining ayrim kasalliklari, ularning o'ziga xos jihatlari va belgilari, tashhisi, oldini olish hamda davolashni o'z ichiga oladi. Ginekologiya akusherlik bilan chambarchas bog'langan.

Ginekologiya XIX-asrning o'rtalarida mustaqil fan sifatida tashkil topdi. Anatomiya, fiziologiya, umumiy patologiya, mikrobiologiya, endokrinologiya, jarrohlik va boshqa fanlar ginekologiyaning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etdi. Ginekologiyaning tarixi juda qadimga borib taqaladi. Misr, Hindiston, Yunonistonning qad.

qo'lyozmalarida ginekologiyaga oid ma'lumotlar keltirilgan. Ginekologiya tushunchasi Gippokrat, Gerofil kabi yunon vrachlarining asarlarida ham o'z ifodasini topgan. Ibn Sinoning "Tib qonunlari" da bir qancha ginekologik kasalliklarning kelib chiqish sabablari, ularni aniqlash, davolash va oldini olish yo'llari bayon etilgan.

NOTO'G'RI DARAJALI SIFATLAR

Quyidagi sifatlarning darajalari turli asosdan hosil qilinadi, shuning uchun bunday sifatlarni noto'g'ri darajali sifatlardan deyiladi.

Oddiy daraja	Qiyosiy daraja	Orttirma daraja
bonus, a, um – yaxshi	melior, melius-yaxshiroq	optimus, a, um– eng yaxshi
maius, a, um - yomon	peior, peius-yomonroq	pessimus, a, um–eng yomon
magnus, a, um - katta	major, majus-kattaroq	maximus, a, um–eng katta
parvus, a, um - kichik	minor, minus – kichikroq	minimus, a, um–eng kichik

NB! Nota bene: Anatomiya iboralarida barcha qiyosiy darajalar magnus, a, um va parvus, a, um so'zlaridagi oddiy daraja ma'nosida qo'llaniladi.

Musculus teres major – katta yumaloq muskul

Arteria palatina minor – tanglayga tegishli kichik arteriya

Musculus gluteus maximus, minimus – katta, kichik dumba muskuli

YETISHMAGAN DARAJALI SIFATLAR

Bir qancha sifatlarning oddiy darajasi yo'q. Bunday holatda qiyosiy daraja yetishmagan oddiy daraja kabi tarjima qilinadi.

Qiyosiy daraja	Orttirma daraja
Anterior, anterieus – oldingi	-
Posterior, posterius - orqadagi	Postremus, a, um – eng orqadagi
Superior, superius – yuqorigi	Supremus, a, um - eng yuqorigi
Inferior, inferius – pastki	Infimus, a, um – eng pastki

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

68-mashq. Ushbu soʻzlarni uchala darajada tarjima qiling.

1. Yaxshi (symptom, diagnost, odam). 2. Yomon (proгноз, dori, kasallik). 3. Katta (teshik, vena, muskul). 4. Kichik (shox, kanal, doʻmboq)

69-mashq. Nom. Gen. Abl. sing va plur ga qoʻying.

1. Tuber ischiadicum majus . 2. Ductus sublingualis major. 3. Dosis maxima. 4. Facies articularis inferior.

70-mashq. Keltirilgan soʻzlardagi nuqtalar oʻrniga qoʻshimchalarni qoʻyib otlar bilan sifatlarni moslashtiriring va tarjima qiling.

Musculus teris mai(min...) Canalis palatin mai (min....) Cornu mai (min ...) Foramin palatin ... mai ... (min ..) Ductus sublingualmai ... Digitis minim ... Musculus glute maxim ... (minim) Processus articular inferi ...Foramen longitudinal anteri Ganglion cervicalsuperi Musculus longitudinal..... superi (inferi ...) Ligamentum longitudinal anteri ...

71-mashq. Nom, Gen, sing ga qoʻyib tarjima qiling.

1. quloqning orqa muskuli. 2. boʻgʻimga oldingi yuza .3. boʻgʻimning pastki oʻsimtasi. 4. Katta va kichik shox .5. boʻyinning yuqori tuguni. 6. quymuchga oid katta doʻmboq. 7. burunga oid eng yuqorigi chigʻanogʻi. 8. uzun boylam . 9. qovurgʻalararo eng yuqori arteriya.

72-mashq. Ushbu soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling .

1. Venae cordis minimae. 2. Foramina venarum minimarum. 3. Ligamentum capitis fibulae antierius. 4. Tubercula anterior vertebrarum lumbalium.5. Bursa subtendinea muscoli bicipitis femoris inferior. 6. Vaginae synovialis muscoli obliqui superioris. 7. Ramus communicans cum nervo laryngeo inferiore.

73-mashq. Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling.

1. Yuqori boʻshliqning toshsimon egati. 2. chanoqning kichik teshigi. 3. Bilakning katta doʻmboqchaning qirrasi. 4. Pastki tishsimon muskul. 5. diafragmaning pastki chanoq fatsiyasi. 6. Yuqorigi qovoqning koʻtaruvchi muskuli. 7. Meda osti bezining oldingi yuzasi.

8. Til osti suyagining katta shoxi. 9. O'ng o'pkaning oldingi bo'lagi .10. qorinchaning pastki yon shoxi. 11. Kallaning orqasidagi katta to'g'ri muskul. 12. Chap qorinchaning orqa venasi .

74-mashq. Tarjima qiling.

In facie pelvina ossis sacri foramina sacralia anterior in facia dorsali foramina sacralia posteriora sita sunt. Hepar est glandula corporis maxima in parte abdominis superiori sita. Circulus sanguinis major circulo sanguinis minore multo longior est sanguis venosus per venae cavae superiorem et inferiorem in atrium dextrum cordis infunditur. Omnium vasorum vasa capillaria minima et superior dividuntur. Trochanter major et minor in superior parte femoris sunt. Pulmones in cavo dextro et sinistro thoracis locatio, maiorem partem cavi sinistri occupant. Habitus aegroti post operationem optimus est. Diagnosis cholera simplex est, sed prognosis pessima. Infunditur - qo'yilmoq occupant -shug'ullanmoq sed - ammo

MURAKKAB ANATOMIK TERMINLARNING TUZILISHI

Terminlar tuzilish turlari			
Bir so'zli		Qo'shmaterminlar-so'z birikmalari	
Ikki so'zli		Ko'p so'zli	
Bosh kelishik birlikdagi yoki ko'plikdagi ot: cor, ossa	Bosh kelishikdagi ot + moslashgan aniqlov- chi (sifat, sifatdosh, tartib son): vertebra thoracica	Bosh kelishikdagi ot + moslashmagan aniq-lovchi (qaratqich kelishigidagi ot): caput costae	Moslashgan yoki moslashmagan aniqlovchili so'z birikmasi + butun so'z birikmasiga aniqlovchi: fovea articularis superior

NB! Nota bene

1. Anatomik terminda birinchi o'rinda doim bosh kelishikdagi ot turladi, undan so'ng bir yoki bir nechta tobe so'z keladi.

Bunday aniqlovchilar lotin termini boshlanuvchi ot turkumiga mansub bosh soʻz bilan doim moslashadi va koʻp holatlarda oxirgi oʻringa qoʻyiladi: *protuberantia occipitalis externa*–tashqi ensa doʻngligi, *linea nucha suprema*– eng yuqori ensa chizigʻi, *canalis palatinus major*– katta tanglay kanali.

I-V TURLANISHDAGI OT VA SIFATLARNING BOSH

KELISHIK KOʻPLIK FORMASI (*NOMINATIVUS PLURALIS*).

Maqsad: Ot va sifatlarning bosh kelishik koʻplik formasidagi qoʻshimchalarini *bilib olish*. Sifatlarni otlar bilan bosh kelishik koʻplikda *moslashtira olish*.

Bosh kelishik koʻplik formasi

1. Jadval yordamida otlarning bosh kelishik koʻplik, turlanish va rodlarda oʻzgarishlarni kuzating:

Turlanish Genus	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
I.		-ae	-a
II.	-i		
III.	-es		-a, -ia (-e, -al, -ar qoʻshimchali otlar)
IV.	-us		-ua
V.		-es	

Berilgan misollarni tahlil qiling:

Lugʻat shakli	Turlanish	Negiz	Nom. pl.
vertebra, aef	I	vertebr-	vertebrae
sulcus, im	II	sulc-	sulci
ligamentum, in	II	ligament-	ligamenta
dens, dentism	III	dent-	dentes
cartilago, inisf	III	carilagin-	cartilagines
foramen, inisn	III	foramin-	foramina
processus, usm	IV	process-	processus
genu, usn	IV	gen-	genua
facies, eif	V	faci-	facies

2. Jadval yordamida otlarning bosh kelishik ko'plik shaklining yasashiga diqqat qiling.

Otlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash uchun quyidagi amallar bajariladi:

- 1) otning lug'at shakli olinadi;
- 2) turlanishi aniqlanadi;
- 3) negizi ajratiladi;
- 4) negizga bosh kelishik ko'plik qo'shimchasi qo'shiladi.

3. Jadval yordamida sifatlarning bosh kelishik ko'plik qo'shimchalarining rodlarda, guruhlarda va qiyosiy darajada o'zgarishini kuzating:

Genus	Birinchi guruh (I-II turlanish) va orttirma daraja	Ikkinchi guruh (III turlanish)	Qiyosiy daraja (III turlanish)
<i>m</i>	-i	-es	(ior)-es
<i>f</i>	-ae		
<i>n</i>	-a	-ia	(ior)-a

4. Jadval yordamida sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklining yasashiga e'tibor bering:

Nom. Sing.	Guruh	Turl.	Genus	Negiz	Nom. Plur.
pilosus	I	II	<i>m</i>	pilos-	pilosi
pilosa	I	I	<i>f</i>	pilos-	pilosae
pilosum	I	II	<i>n</i>	pilos-	pilosa
vertebralis	II	III	<i>m, f</i>	vertebral-	vertebrales
vertebrale	II	III	<i>n</i>	vertebral-	vertebralia
simplex	II	III	<i>m, f</i>	simplic-	simplices
simplex	II	III	<i>n</i>	simplic-	simplicia
posterior	qiyosiy daraja	III	<i>m, f</i>	posterior	posteriores
posterius	qiyosiy daraja	III	<i>n</i>	posterior	posteriora

Sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash uchun quyidagi amallar bajariladi:

- 1) sifatlarning lug'at shakli olinadi;

- 2) uning guruhi yoki darajasi aniqlanadi;
- 3) uning turlanishi aniqlanadi;
- 4) uning rodi aniqlanadi;
- 5) uning negizi ajratiladi;
- 6) bosh kelishik ko'plik qo'shimchasi qo'shiladi.

Nomenklaturada uchraydigan qisqartmalar

Singularis		Pluralis	
<i>Qisqartma</i>	<i>So'zning to'liq shakli</i>	<i>Qisqartma</i>	<i>So'zning to'liq shakli</i>
A.	Arteria	Aa.	arteriae
B.	Bursa	Bb.	bursae
Fasc.	Fasciculus	Fascc.	fasciculi
For.	Foramen	Forr.	foramina
Gangl.	Ganglion	Gangll.	ganglia
Gl.	Glandula	Gll.	glandulae
Lam.	Lamina	Lamm.	laminae
Lig.	Ligamentum	Ligg.	ligamenta
M.	Musculus	Mm.	musculi
N.	Nervus	Nn.	nervi
Nucl.	Nucleus	Nucll.	nuclei
R.	Ramus	Rr.	rami
Reg.	Regio	Regg.	regiones
Seg.	Segmentum	Segg.	segmenta
Sul.	Sulcus	Sull.	sulci
Sut.	Sutura	Sutt.	suturae
Tr.	Tractus	Trr.	tractus
Tun.	Tunica	Tunn.	tunicae
V.	Vena	Vv.	venae
Vag.	Vagina	Vagg.	vaginae

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

75-mashq. Otlarni qaysi turlanishga mansubligini aniqlang,

Nom. pl. hosil qiling:

pyramis, idis *f*; cellula, ae *f*; dens, dentis *m*; facies, ei *f*; os, ossis *n*; gyrus, i *m*; cornu, us *n*; septum, i *n*; ductus, us *m*; gingiva, ae *f*; sectio, onis *f*; bursa, ae *f*; crus, cruris *n*; t(a)enia, ae *f*; folliculus, i *m*; plexus, us *m*; appendix, icis *f*; ampulla, ae *f*; recessus, us *m*.

76-mashq: Lotin tiliga tarjima qiling, lugʻat shaklini koʻrsating:

nomlar, segmentlar, kesiklar, gardishlar, sinxondrozlar, venalar, tizimchalar, qinlar, nervilar, tishlar, yoʻllar, kirish teshiklari, soʻrgʻichlar, qirgʻoqlar, kesishmalar, liqildoqlar, choklar, oʻtkir qirralar, pushtalar, qovurgʻalar, falangalar, oʻymalar, sinuslar, bezlar, toʻsiqlar, boʻgʻimlar, egatlar, sohalar, tolalar, barmoqlar, chuqurlar, poyalar, oʻzaklar, yaproqlar, botiqlar.

77-mashq: Lotin tiliga tarjima qiling:

muskullar: bosh, koʻz, til, tanglay, boʻyin, hiqildoq orqa, koʻkrak, qorin, chanoq diafragmasining, yuqori aʼzoning, koʻz olmasining; aylantiruvchi. *arteriya:* boʻyinning, koʻkrakning, belning; *suyaklar:* yuz, kalla suyagining, yuqori aʼzo, qoʻl kaftining, oyoq kaftining, belbogʻning, koʻkrak qafasi; *venalar:* miyaning, koʻprikning, miyacha; kesiklar: gipotalamusning.

78-mashq: Ushbu soʻzlarni *Nom. pl.* dagi otlar bilan moslashgan sifatlarni belgilang, tarjima qiling:

nodi (lumbales, lymphatici, pectoralia, epigastrici, pulmonales, dextri, internae, iliaci, occipitales, profunda, mastoidei, regionales); papillae (linguales, conicae, fungiformes, vallatae, filiformes, foliatae, flava, palmaria, cruciata, intercarpei, alaria, radiata, dorsalia, supraspinalia, costoxiphoidea); dentes (acustici, incisivi, molares, longae, canini, premolares, decidui, permanentes, majores, brevia, minores); plexus (iliaci, rectales, inferiores, gastricae, medii, vesicales, medianae, viscerales, vasculares); foramina (ethmoidalia, minora, nervosae).

79-mashq: Ushbu soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling:

spatia interglobularia, nomina anatomica, venae intercoslaes anteriores, canaliculi dentales, ductus sublinguales minores, muscoli subcostales, glandulae labiales, tubercula dentis, dens caninus, pyramides renales, venter posterior, venulae rectae, sinus intermedii, cellula anterior, ganglia cardiaca, plicae gastricae, nervi craniales, nervi spinales, crura ossea, arteriae ciliares posteriores longae, vasa sinusoidea lienis, facies articulares, labia oris, juga alveolaria, valvulae venosae, alveoli denales.

80-mashq: Ushbu soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling:

musculi (suboccipitales, faciales, masticatores, suprahyoidei, infrahyoidei, rotatores, interspinales, intertransversarii, intercostales); regiones (faciales, cervicales, pectorales, abdominales, dorsales, pleuropulmonales); arteriae (minores, ciliares, breves, posteriores, musculares, gastricae, articulares, nutriciae); articulationes (fibrosae, cartilagineae, synoviales, vertebrales); venae (vestibulares, rectae, minimae, atrioventriculares, tracheales, bronchiales, thoracicae, pharyngeae, nasales, meningeae, labiales, temporales, maxillares, tympanicae, parotidea, superficiales, occipitales, ethmoidales).

81-mashq: Ushbu soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling:

ligamenta (flava, supraspinalia, ventralia, auricularia); fibrae (longitudinales, externae, radiales, dentatae, circulares, corticospinales, periventriculares); rami (capsulares, pharyngeales, mastoidei, glandulares, intermedii, thymici, mammarii, duodenales, calcanei, gastrici, tracheales); foramina (papillaria, nervosa, alveolaria, minora, intervertebralia, pelvina, sacralia); articulationes (sternocostales, intercarpeae, interphalangeae); ganglia (cardiaca, renalia, thoracica). dentes (incisivi, canini, premolares, molares, decidui, permanentes); glandulae (ciliares, oris, salivariae, lacrimales, buccales, molares, linguales, palatinae, mucosae, pharyngeae).

82-mashq: Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Boʻyinning qirralararo muskullari, ensa suyakka oid oldingi va orqa arteriyalar, katta miyaning pastki venalari, meʼdaga oid chuqurchalar, boʻlaklararo yuzalar, yurakka oid koʻkrak tarmoqlar, til ostiga oid kichik oqimlar, til osti suyagining dorsal shoxlari, oldingi orqa alveolaga oid arteriyalar.

83-mashq: Ushbu soʻzlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Sagʻri muskuliga oid haltalari, toʻgʻri ichakning koʻndalang burmalari, chamber ichakning yarimoysimon tasmalari, buyrakka oid kichik kosachalar, yonbosh chigallar, chanoqqa oid tugunlar (nerviga oid), oyoq kaftining venalari, orqa miya kesiklari, buruning qoʻshimcha togʻaylari, ponasimon suyakning sinus aperturasi, pastki oziq tishlar, yuqori katta oziq tishlar, tanglay egati, katta va kichik toshsimon nervi egatlari, yuqori alveola teshiklari, peshona suyagining koʻzga oid qismi, yuqori va pastki burun chigʻanoqlari, katta va kichik shoxlar,

ponasimon suyakning qanotsimon o'simalari, quloqqa oid yuqori va orqa muskullar.

LEKSIK MINIMUM

I turlanishdagi otlar

ampulla, ae f	ampula
apertura, ae f	apertura (teshik)
cellula, ae f	hujayra
fibra, ae f	tola
gingiva, ae f	milk
glandula, ae f	bez
palpebra, ae f	qovoq
papilla, ae f	so'rg'ich
plica, ae f	burma
retina, ae f	to'r parda

II turlanishdagi otlar

alveolus, i m	katakcha, alveola
bulbus, i m	piyozcha (olmacha)
bulbus oculi	ko'z olmasi
cilium, i n	kiprik
folium, i n	barg, yaproq
gyrus, i m	pushta
metacarpus, i m	qo'l kafti
metatarsus, i m	oyoq kafti
nucleus, i m	o'zak
ramus, i m	tarmoq, shoxcha
spatium, i n	sath (oraliq)
supercilium, i n	qosh

IV turlanishdagi otlar

manus, us m	qo'l
recessus, us m	chuqurlik, cho'ntak

I guruh sifatleri

accessorius, a, um	qo'shimcha
cavernosus, a, um	g'orsimon
fibrosus, a, um	tolali, fibroz
flavus, a, um	sariq
gastricus, a, um	me'daga oid
glut(a)eus, a, um	dumbaga oid
hepaticus, a, um	jigarga oid

lymphaticus, a, um
mucosus, a, um
nutricius, a, um
oesophageus, a, um
pelvinus, a, um
proprius, a, um
subcutaneus, a, um

limfaga oid
shilliqli
ozizlantiruvchi
qizilo'ngachga oid
chanoqqa oid
xususiy
teri ostiga oid

II guruh sifatlari

brevis, e
ciliaris, e
communis, e
corticalis, e
labialis, e
lumbalis, e
papillaris, e
pectoralis, e
pulmonalis, e
radialis, e
spinalis, e
superficialis, e
ulnaris, e

kalta
kiprikka oid
umumiy
po'stloqqa oid
labga oid
belga oid
so'rg'ichli, so'rg'ichga oid
ko'krakka oid
o'pkaga oid
nurli; bilak (*suyagi*)ga oid
orqa miyaga oid
yuzaki
tirsak (*suyagi*)ga oid

Nazorat uchun savollar:

1. I-V turlanishdagi otlarni Nom plda qo'shimchalariqanday?
2. I-II guruh sifatleri I-V turlanishdagi otlar bilan Nom. Pluralisda qanday moslashadi ?
3. Moslashanda sifatlar otning nimalarini oladi?
4. Ko'plik qo'shimchalarini olishda nimaga etibor berish kerak?

Quem medicamenta non sanant, natūra sanat. –Dori davolamaganni tabiat davolaydi.

Cuivis dolori remedium est patientia. –Har og'riqqa vosita - sabr.

I-V TURLANISHDAGI OT VA SIFATLARNING QARATQICH KELISHIK KO'PLIK SON (GENETIVUS PLURALIS) SHAKLI.

Qaratqich kelishik ko'plik formasi

Ot va sifatlarning *Genetivus pluralis* shaklini hosil qilish uchun taxminiy asosli harakatlar:

- 1) otl va sifatlarning lug'at shakli;
- 2) turlanishni aniqlash;
- 3) negizni ajratish;
- 4) negizga *Gen. Plqo 'shimchasini* qo'shish.

Eslab qoling: *Turlanish Gen. pl.*

I	-arum
II	-orum
IV	-uum
V	-erum

I, II, V turlanishdagi otlarning hamda I guruh sifatlari, xususan ortirma daraja sifatlarining umumiy -um qo'shimcha komponenti negizning unli oxiriga -r- orqali, IV turlanishda esa bevosita -u- unlisiga qo'shiladi.

<i>Lug'at shakli</i>	<i>Turl.</i>	<i>Negiz</i>	<i>Unli oxir</i>	<i>Qo'shimcha</i>	<i>Gen. pl.</i>
glandula, aef	I	glandul-	-a-	-r-um	glandularum
nervus, im	II	nerv-	-o-	-r-um	nervorum
septum, in	II	sept-	-o-	-r-um	septorum
ganglion, in	II	gangli-	-o-	-r-um	gangliorum
textus, usm	IV	text-	-u-	-um	textuum
cornu, us n	IV	corn-	-u-	-um	cornuum
facies, eif	V	faci-	-e-	-r-um	facierum
thoracicus	II	thoracic-	-o-	-r-um	thoracorum
thoracica	I	thoracic-	-a-	-r-um	thoracorum
thoracicum	II	thoracic-	-o-	-r-um	thoracorum

III TURLANISHDAGI OT, II GURUH SIFAT VA QIYOSIY DARAJADAGI SIFATLARINING GENETIVUS PLURALIS QO'SHIMCHALARI

-um

1 undosh bilan tugallanuvchi
negizli otlar
(«undoshli tipdagi»)

-ium

2 undosh bilan tugallanuvchi
negizli otlar («aralash tipdagi»)
Sifatlarning qiyosiy darajasi
(«undoshli tipdagi»)
-is, -es teng bo'g'inilari («aralash
tipdagi»)
-e, -al, -ar otlari («unli tipdagi»)
II guruh sifatlari («unli tipdagi»)

1. Otlarning *Gen. pl.* shaklini hosil qilishda inobatga olish kerak:

a) negiz 1 yoki 2 undosh bilan tugallanganligiga: *radix*, *icis f-radici-um*; *pars*, *partis f- part-ium*;

b) -es, -is otlari teng yoki noteng bo'g'inligiga: *paries*, *etis m- pariet-um*; *pyramis*, *idis f- pyramid-um*; *auris*, *is f- aur-ium*;

c) -e, -al, -ar bilan tugallanganligiga: *rete*, *is n- ret-ium*.

2. Sifatlarning *Gen. pl.* shaklini hosil qilishda esda tutish kerak:

a) II guruh sifatlari -ium qo'shimchasiga ega bo'lganda: *brevis*, *e - brev-ium*; *simplex*, *icis - simplic-ium*;

b) qiyosiy daraja sifatlari -ior li negiziga -um qo'shimchasi qo'shiladi: *anterior*, *ius (anterior-is - negiz anterior-) anterior-um..*

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

84-mashq. Otlarni qaysi turlanishga mansubligini aniqlang, lug'at shaklini belgilang:

concharum, *sulcorum*, *processum*, *digitorum*, *facierum*,
lamellarum, *arteriarum*, *oculorum*, *lingularum*, *ligamentorum*,
concharum, *sulcorum*, *processum*, *digitorum*, *plexum*, *genuum*,
aperturatum, *recessum*.

85-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling, *Gen. pl.* hosil qiling:

pay, *bez*, *arteriya*, *qirra*, *chiqish teshigi*, *bo'g'im*, *arteriya*, *chigal*,
bo'lmacha, *milk*, *lab*, *burchak*, *shox*, *egat*, *lunj*, *gangliy*, *dahliz*.

86-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling, *Nom. pl.* va *Gen. pl.* hosil qiling:

konussimon so'rg'ich, til oid muskul, yonoqqa oid o'simta, tanglayga oid egat, til ostiga oid chiziq, eng kichik arteriya, qisuvchi muskul, tanglayning ko'ndalang burmasi, yuldzisimon tugun, ko'ruv nervi.

87-mashq. Berilgan otlardan *Gen. pl.* hosil qiling:

pes, pedis *m*; cavitas, atis *f*; foramen, inis *n*; unguis, is *m*; thenar, aris *n*; dens, dentis *m*; caput, itis *n*; frons, frontis *n*; paries, etis *m*; tempus, oris *n*; canalis, is *m*; apex, icis *m*; calcan, aris *n*; tuberositas, atis *f*; cervix, icis *f*; os, ossis *n*; ars, artis *f*; stapes, edis *m*; glans, glandi *f*; meninx, ngis *f*.

88-mashq. Berilgan sifatlardan *Gen. pl.* hosil qiling:

frontalis, e; anterior, ius; dentalis, e; orbitalis, e; posterior, ius; molaris, e; infraorbitalis, e; superior, ius; sphenoidalis, e; major, jus; premolaris, e; minor, us.

89-mashq. *Gen. pl.* ga qo'ying:

vas sanguineum, valvula semilunaris, nervus spinalis, vena minima, dens premolaris, papilla lingualis, alveolaris dentalis, cornu minus, septum nasalis, concha nasalis, facies articularis, glandula lingualis, ligamentum flavum, canalis alveolaris, processus transversus, massa lateralis, foramen alveolare.

90-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling, *Nom. pl.* va *Gen. pl.* hosil qiling:

katta qanot, ko'z kosasiga oid qism, son do'mboqchasi, alveolalararo to'siq, til osti burmasi, medial yuza, katta tanglay teshigi, yuqorgi kichik oziq tish, bo'yin umurtqasi, kesuvchi tish, simpatik chigal, qoziq tish, peshonaga oid sinus, o'pkaga oid vena, katta oziq tish, belga oid umurtqa, quloqqa oid yuza, katta tanglay kanali, orqa uzunchoq boylam, tashqi qovurg'alalaro muskul.

91-mashq. Ushbu so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling:

qovurg'alarning ko'taruvchi uzun muskullar, qovurg'alarning ko'taruvchi kalta muskullar, nervlar kesishmasi, kesuvchi va qoziq tishlarning lateral yuzasi, bukuvchi muskullar paylari, pastki yozuvchi muskul paylari, paylar boylami, tomirlarning tomirlari, qizil va sariq

suyak iliklari, peshonaga oid sinuslarning to'sig'i, chap bo'lmachaning o'pka arteriyalariga oid teshiklari, bo'yin umurtqalarining oldingi va orqa bo'g'im o'simalari, simpatik chigallarning gangliyalari, o'ng bo'lmachaning bo'sh venalariga oid sinus.

92-mashq. Ushbu so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling:

barmoqlarni bukuvchi yuzaki muskullar, barmoqlarni yozuvchi kalta muskullar, barmoqlar paylarining sinovial qinlari, kichik boldir yuqorgi muskullari paylarining bog'ichi, oyoq barmoqlarining fibroz qinlari, bukuvchi muskullarning umumiy sinovial qinlari, sag'ri muskullarining muskullararo haltalari, oldingi oyoqni uzoqlashtiruvchi muskul va kalta yozuvchi muskul paylarining qini, lablar jipislashuvi, qovoqlar yorig'i, tomirlar nervi, kesuvchi va katta oziq tishlar, kesuvchi va kichik oziq tishlarning tilga qaragan yuzasi, ponasimon sinuslar to'siqlari, qanotsimon o'simtaning medial va lateral plastinalari, katta va kichik toshsimon nervilar kanallari,

93-mashq. Ushbu so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

nuclei nervorum cranialum, facies anterior et posterior dentium premolarium et molarium, vagina synovialis mm. peroneorum (fibularium) communis, rr. trigeminales et trochleares, sinus venarum cavarum, mm. palati et faucium, forr. venarum minimarum, noduli valvularum semilunarium.

VETERINARY
MEDICAL
TERMINOLOGY

VETERINARIYA ATAMALARINI YASALISHI

Anatomik atamalarni yasash ma'nosini tushunish uchun ko'pgina atamalarni tarkibiy qismini farqlash bilangina cheklanib qolmasdan, ularning ma'nosini ham bilish kerak, buning uchun so'z tarkibini bilish zarur. Har bir so'zni, agar u faqat yordamchi so'z bo'lmasa, ma'noli qismlarga ajratish mumkin: old qo'shimcha, o'zak, so'z yasovchi qo'shimcha va tugallanmalarni bilish lozim.

Hozirgi zamon lotin tibbiy atamalari tibbiyotning rivojlanishi bilan bog'liqdir. Qadimgi yunon olimi Buqrot tibbiy atamashunoslikka asos solgan olimdir. Vaqt o'tishi bilan tibbiy atamalar ko'pgina yangi so'zlar bilan boyidi, ko'pgina atamalar qaytadan ko'rib chiqildi yoki ma'nosi o'zgartirildi. Endi u yoki bu atamaning ma'nosini tushunish uchun ko'pgina atamaning tarkibiy qismini

farqlash bilangina cheklanib qolmasdan, ularning ma'nosini ham bilish kerak, buning uchun so'z tarkibini bilish zarur. Har bir so'zni, agar u faqat yordamchi so'z bo'lmasa, ma'noli qismlarga ajratish mumkin: old qo'shimcha, o'zak, so'z yasovchi qo'shimcha va tugallanma.

O'zak deb, so'zning tub ma'nosini bildiradigan, biror qo'shimcha olmagan qismiga aytiladi. Masalan:

medicus — shifokor *medicina* — tibbiyot *medicinalis* —
tibbiy

Bu atamalarda umumiy o'zak **medic** hisoblanadi.

O'zak oldida kelib, unga yangi ma'no beradigan qismiga old qo'shimcha deyiladi:

intercostalis - qovurg'alar oralig'iga qarashli

intervertebralis - umurtqalar oralig'iga oid

interosseous - suyaklar oralig'iga tegishli

Bu atamalarda old qo'shimcha **inter** hisoblanadi.

O'zakdan keyin kelib, so'zga yangi ma'no beruvchi qismiga so'z yasovchi qo'shimcha deyiladi:

costalis - qovurg'aga tegishli

vertebralis - umurtqaga tegishli

Bu yerda so'z yasovchi qo'shimcha **alis** hisoblanadi.

So'zning turlanish yoki tuslanishdagi o'zgaruvchan qismiga tugallanma deyiladi:

Succus purus - toza shira

aqua pura - toza suv

unguentum purum - toza surtma

Bu atamalarda **-us, -a, -um** tugallanmalardir.

Atamaning asosiy ma'nosini bildiruvchi, so'z o'zgartuvchi qo'shimchalar olmagan qismiga negiz deyiladi:

costa (negiz-cost)

vertebra (negiz-vertebr)

intervertebralis (negiz-intervertebr)

Lotin tili anatomik va farmatsevtik atamalarda, yunon tili klinik atamalarda ko'p uchraydi.

Ko'p atamalar bog'lovchi unli harf yordamida va unsiz ikkita negizning qo'shilishi bilan hosil bo'ladi:

Psychotherapia - ruhiy kasallikni davolash

psyche - ruh

<i>therapia</i>	- davolash
<i>Oncologia</i>	- o'smalarni o'rganuvchi fan
<i>oncos</i>	- o'sma
<i>logia</i>	- fan
<i>Dermatologia</i>	- teri kasalliklarini o'rga-nuvchi fan
<i>derma</i>	- teri
<i>logia</i>	- fan

Ko'pchilik murakkablashtirilgan dorilarning nomi qisqartirilgan murakkab so'zlardan iborat bo'ladi. Ular shu murakkablashtirilgan dori tarkibiga kiradigan dorilarning nomini qisqartirish asosida tuziladi. Misollar:

<i>Tempalginum</i>	- tempalgin
<i>Tempidonum</i>	- temp
<i>Analginum</i>	- algin
<i>Galmaginum</i>	- kalmagin
<i>Galcium</i>	- cal
<i>Magnium</i>	- magni
<i>Goffetaminum</i>	- kofetamin
<i>Goffeinum</i>	- coffe
<i>Ergotaminum</i>	- tamin

Tibbiy atamalarning yasallashida qo'llaniladigan asosiy so'z yasovchi qo'shimchalar

So'z yasovchi qo'shimcha		Ma'nosi	Misollar
Lotincha	Yunoncha		
1	2	3	4
in-, im-		inkor etish, sifatsiz	invalidus – kuchsiz, majruh; impotentia – jinsiy zaiflik
	a-, an-		Analginum – og'riq qoldiruvchi dori
contra-		qarshi	Contraceptinum – homilaga qarshi dori
	anti-		antifebrilis – isitmaga qarshi
	-alg-	og'riq	Neuralgia – nervi kasalligi
-dol-			Promedolum – og'riq qoldiruvchi dori

	dys-	a'zo faoliyatining buzilishi	dyspnoë – nafas qisishi
	-aesths-	sezish	anaesthesia – og'riqsizlantirish usulining umumiy nomi
	-arthr-	bo'g'in	Arthralgia – bo'g'im og'rig'i
cor(d)-		yurak	Corazolum – yurak dorisi
	-card (i)		Cardiolgia – nervi kasalligi natijasida yurakning xastalanishi
-bili-		jigar o'ti	Bilistrastum – rentgen orqali o't pufagini tekshirish uchun qo'llaniladi-gan rangli modda
	-chol (e)-		cholecystitis – o't pufagining yallig'lanishi
	-cyst-	pufak	cystitis – siydik pufagining yallig'lanishi
	-derma-, dermat-	teri	dermatitis – teri yallig'lanishi; dermatologia – teri kasalliklarini o'rganuvchi fan
	-ectomia-	kesib tashlash	Nephrectomia – buyrakni kesib olib tashlash; tonsillectomia – bodomsimon bezni kesib olib tashlash
	endo-	ichki,	endonasalis – burun ichi
intra-		ichidagi	intravenosus – ko'k tomir ichidagi
	enter	ingichka ichak ustida	enteritis – ingichka ichak yallig'lanishi
	epi-	ustki qism, keyin	epidermis – teri ustki qavati; epicrisis – favquloddagi keskin holatdan keyin, kasallik haqidagi oxirgi (keyingi) fikr-mulohazalar

	-gaster-	me'da, oshqozon	gastritis – me'da shilliq pardasining yallig'lanishi
	haem (o)	qon	haemostaticus – qon to'xtatuvchi
	-aemia-		anaemia – kamqonlik
inter-		orasi	intercostalis – qovurg'alar oralig'iga oid
	-itis-	yallig'lanish	bronchitis – bronx yallig'lanishi
	-logia-	fan	oncologia – o'smalarni o'rganuvchi fan
	-meta-	joyidan ko'chirish,	metastasis – og'riqning bir a'zodan ikkinchi a'zoga o'tishi
trans-		o'zgartirish	transfusio – quyish; transplantatio – biron-bir a'zoni kesib olib, boshqa joyga o'tkazish
	nephr-	buyrak	nephritis – buyrakning yallig'lanishi
	-neur-	nervi	Neuralgia – nervi kasalligi
	-onco-	o'sma	Oncologia – o'smalarni o'rganuvchi fan
	-oma-		Osteoma – suyak to'qimalaridan o'suvchi o'sma
	-ot-	quloq yonida	otitis – quloq yallig'lanishi
	-para-	yonida, o'xshash, atrofida	parasternalis – ko'krak yonida; paratyphus – ich terlamaga o'xshash kasallik paracentralis – markaz atrofida
	-pathia-	kasallik	apathia- befarqlik holati
	- phil(ia)-	moyil, holat	haemophilia – qon oqishiga moyillik; spasmophilia – titrab qaqshashlik holati

	-peri-	atrofida, ustida	pericardium – yurak xaltachasi; periosteum – suyak usti pardasi
	-proct-	to'g'ri ichak	proctitis – to'g'ri ichak shilliq pardasining yallig'lanishi
	-rect(o)-		rectoscopia – to'g'ri ichakni tekshirish
re-		qayta, yangidan	reanimatio – qayta tiriltirish
	-scopia-		rectoscopia – to'g'ri ichakni tekshirish; gastrosocopia – me'da bo'shlig'ini tekshirish
-stomia		jarrohlik yo'li bilan sun'iy teshik ochish	Nephrostomia – buyrakdan sun'iy teshik ochish
	-therapia-	davolash	Hydrotherapia – suv bilan davolash
	-tomia	kesish	Tracheotomia – kekirdakni kesish
	-tonia	bosim	Hypertonia – qon bosimining ko'tarilishi
	-trophia	oziqlanish	atrophia – oriqlash
-ur (ia)		siydik	dysuria – siydik chiqishining qiyinlashuvi; diureticu – siydik haydovchi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

94-mashq. Quyidagi so'z yasovchi qo'shimchalarni ma'nosiga qarab joylashtiring va o'qing.

<i>alg</i>	- quloq
<i>arthr</i>	- yurak
<i>cardi</i>	- bo'g'in
<i>chole</i>	- pufak
<i>cyst</i>	- ichki

<i>endo</i>	- o't
<i>itis</i>	- o'sma
<i>gastr</i>	- buyrak
<i>dermat</i>	- og'riq
<i>contra</i>	- yallig'lanish
<i>aesthes</i>	- me'da
<i>nephr</i>	- teri
<i>oma</i>	- qarshi
<i>ot</i>	- sezgi

95-mashq. Quyidagi tibbiy atamalarni ma'nosiga qarab o'z o'rniga qo'yib chiqing va o'qing.

<i>atrophia</i>	- qon bosimining ko'tarilishi
<i>reanimation</i>	- siydik chiqishining qiyinlashuvi
<i>hydrotherapia</i>	- o'smalarni o'rganuvchi fan
<i>dysuria</i>	- nervi kasalligi
<i>Corazolum</i>	- oriqlash
<i>intravenosus</i>	- qayta tiriltirish
<i>gastritis</i>	- suv bilan davolash
<i>neuralgia</i>	- yurak dorisi
<i>oncologia</i>	- ko'k tomir ichidagi
<i>hypertonia</i>	- oshqozon shilliq pardasining yallig'lanishi

Uyga vazifa

96-mashq. Quyidagi atamalarni lotin tilida yozing va ma'nosini o'zbek tiliga tarjima qiling.

(Analginum), (invalidus), (dermatologiya), (tempalginum), (kalmaginum), (neuralgia), (koftaminum), (onkologia), (interkostalis), (antipirinum), (korazolum), (dispnoe), (anemia), (hidroterapia).

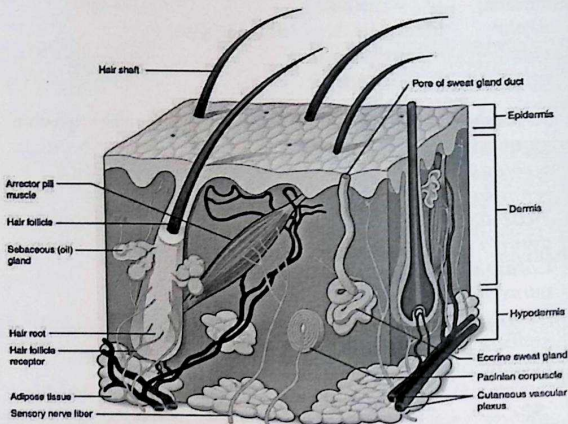
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Radix littererum amarae sunt fructus dulces* - Ilmning ildizi achchiq, mevasi esa shirin.
2. *Quilibet fortunae suae faber* - Har kim o'z baxtini o'zi yaratadi.
3. *Qui quaerit – reperit* - Izlagan imkon topar.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotincha soʻz yasovchi qanday qoʻshimchalarni bilasiz?
2. Yunoncha soʻz yasovchi qanday qoʻshimchalarni bilasiz.
3. Anatomik va farmatsevtik atamalarda qaysi soʻz koʻproq ishlatiladi.
4. Murakkab atamalar qanday yasaladi?

17-rasm Terining tuzilishi.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

DERMATOLOGIYA (grekcha: *δέρμα* [*dermato*]-teri va *λόγος* [*logiya*]-fan) — teri va teri kasalliklari haqidagi fan; klinik tibbiyotning bir sohasi. Terining funksiyasining buzilishi, sogʻlom teri va kasallik holati, shuningdek, organizmning boshqa kasalliklarida terida boʻladigan oʻzgarishlarni oʻrganadi. Teri kasalliklarini aniqlash, davolash va oldini olish masalalarini ishlab chiqadi. Dermatologiya umumiy va xususiy qismlarga boʻlinadi. Umumiy Dermatologiya sogʻlom hamda kasal terining anatomiyasi va fiziologiyasini, teri kasalliklarining yuzaga kelish sabablari, davolash va oldini olish usullarini, xususiy Dermatologiya esa teri, jun, yol, timoqda va tuyoqda paydo boʻladigan ayrim kasallik belgilarini, qoʻzgʻatuvchilarini,

davolash usullarini o'rganadi. Dermatologiya angiologiya, ichki kasalliklar, nevropatologiya, endokrinologiya, psixiatriya va b. tibbiyot fanlari bilan chambarchas bog'langan.

Dermatologiya uzoq tarixga ega. Qadimgi Misrda qichima, sachratqi, qo'tir, moxov kabi teri kasalliklarini turli moy dorilar, malhamlar bilan davolashgan; terini kosmetik usulda parvarish qilish ham keng urf bo'lgan. Yunoniston va Rimda teri va tanosil kasalliklarini davolash bilan shug'ullanganlar. Gippokrat teri kasalliklarini tartibga solib qo'tir, moxov, soch to'kilishi, qadoq kabi kasalliklarni o'rgangan va ularni davolash haqida ma'lumotlar bergan. Qadimiy Rim vrachi Selz chipqon, trixofitiya, psoriasis va boshqa kasalliklar to'g'risida batafsil yozib, bu dermatozlarni davolashda ultrabinafsha nurlari, fizik omillardan foydalanishni tavsiya etgan. O'rta osiyolik olim Abu Ali ibn Sino o'zining "Tib qonunlari" kitobida po'rsildoq yara, qichima, gush (ekzema), zaxm, moxov va boshqa teri kasalliklarini tasvirlash bilan birga ularning bir-biridan farqini ham ko'rsatib, davolash usullarini yozib krlldirgan.

PREDLOG (OLD KO'MAKCHI)LAR VA BOG'LOVCHILAR.

Veterinariya tibbiyoti va farmatsevtik iboralarida predloglar yordamida hosil qilinadi. Lotin tilida predloglarni yasalishi va qo'llanilishini o'rganish veterinariya vrachi uchun muhim hisoblanadi. Tibbiy atamalarni bir-biri bilan bog'ash vazifasini bajarishda predloglar muhim hisoblanadi.

Predlog ayrim ot yoki otlarni ikkinchi bir so'z bilan bog'lab ularni orasidagi munosabatlarni ko'rsatish uchun qo'llaniladi. Har qaysi predlog faqat ma'lum kelishiklar bilan birga ishlatiladi. Lotin tilida predloglar faqat ikkita kelishikda accusativus va ablativus kelishiklari bilan birga qo'llanadi.

Qo'shimcha	Ma'nolari	Misollar
<i>a, ab</i>	dan, ga, ning, uzoq, yiroq	<i>abductor</i> -uzoqlashtiruvchi <i>abscessus</i> -chekinish,yara,chipqon

ad	yaqinlashtiruvchi (yaqinda, yonida)	<i>adductor</i> -yaqinlashtiruvchi <i>adrenalis</i> -buyrakka yaqin
anti	oldida, qarshida, oldinda, ilgarida	<i>antibrachium</i> -bilak <i>antiuterinus</i> -bachadon oldi
circum	tevaragida, atrofida	<i>circumflexus</i> -aylanma <i>circumanalis</i> -orqa teshik atrofida o'rnashgan (joylashgan)
contra	qarshi, qarama- qarshisida	<i>contralateralis</i> -qarama-qarshi tomonda joylashgan
extra	dan, tashqari, vaziyatdan tashqari	<i>extracordialis</i> -yurakdan tashqari <i>extrauterinus</i> -bachadondan tashqari
in, im	ga, da, ichki, siz/ichki harakatni inkor etish	ga, da, ichki, siz/ichki harakatni inkor etish
sub	ostida, pastdan, past	<i>subcutaneus</i> -teri osti <i>subclavius</i> -o'mrov osti <i>subacutus</i> -qattiq (o'tkir) kasallik haqida
super supra	ustida, ustiga	<i>superciliaris</i> -qosh ustidagi <i>superficies</i> -yuz, ust, bet <i>supercutus</i> -favqulotda, xafvli <i>superspinalis</i> -orqa o'simta ustida
trans	orqali, orqa, boshqa tomon	<i>transversus</i> -ko'ngalang <i>transurethralis</i> -siydik chiqaruvchi yo'l orqali o'tkazish
infra	ostiga, tubiga, ostida, tubida	<i>infraorbitalis</i> -ko'z ostida <i>infercostalis</i> -qovurg'a ostida
intra	orasida, o'rtasida, biror narsa oralig'idagi holat	<i>interosseus</i> -suyak oralig'i <i>intervertebralis</i> -umurtqa orasida
per	orqali, juda (umumiy tushunchani oshirish)	<i>peracutus</i> -juda o'tkir <i>pertussis</i> -ko'k yo'tal <i>percutaneus</i> -teri orqali hosil qilish

<i>post</i>	keyin, so'ng, orqasidan	<i>postnatalis</i> -tug'ulishdan so'ng <i>postoperativus</i> -operatsiyadan so'ng
<i>prae</i>	old, oldinda, old tomoni	<i>praecardialis</i> -yurakka tegishli old tomon <i>praecardium</i> -yurakka tegishli qism
<i>pro</i>	oldidan	<i>prominins</i> -chiqib turuvchi

Casus accusativusda ishlatiladigan predloglar:

<i>ante</i>	- oldida
<i>ad</i>	- uchun, -gacha, -da
<i>contra</i>	- qarshi
<i>intra</i>	- ichida
<i>per</i>	- orqali
<i>post</i>	- keyin, so'ngi

Masalan :

<i>ad aegrotam</i>	- kasal uchun
<i>intra ventriculum</i>	- me'da ichida (oshqozon)
<i>per vaginam</i>	- qin orqali
<i>post partum</i>	- tug'gandan keyin
<i>ante operationem</i>	- operatsiya oldidan
<i>contra scabiae</i>	- qichimaga qarshi

Casus ablativusda qo'llanadigan predloglar:

<i>prea</i>	- dan oldin
<i>cum</i>	- bilan
<i>de</i>	- haqida
<i>ex</i>	- dan
<i>sine</i>	- siz
<i>pro</i>	- uchun
<i>a; ab</i>	-dan, haqida

Masalan :

<i>cum aqua</i>	- suv bilan
<i>de morbo</i>	- kasallik haqida
<i>ex officina</i>	- dorixonadan

<i>sine colore</i>	– rangsiz
<i>pro aegrota</i>	– bemor uchun

Casus accusativus va ablativusda qo‘llanadigan predloglar:

<i>in – ga; -da</i>	<i>sub - ostida</i>
---------------------	---------------------

Masalan:

<i>in aquam</i>	– suvga
<i>in aqua</i>	– suvda
<i>sub linguam</i>	– til ostiga
<i>sub lingua</i>	– til ostida

Casus ablativusning ma’lum formalari 1-turlanishdagi otlarda kelishik qo‘shimchalari o‘rnida predloglar qo‘llanilishi mumkin:

<i>causa</i>	– sababli
<i>gratia</i>	–uchun
<i>amicorum causa</i>	– do‘stim sababli

Qolgan barcha predloglar *casus accusativus*da qo‘llaniladi:

<i>apud</i>	– yonida
<i>circum</i>	– atrofida
<i>inter</i>	– o‘rtasida
<i>ob</i>	– natijasida
<i>propter</i>	– natijada
<i>trans</i>	– orasidan, qarshi (sida)

Bog‘lovchilar

Tibbiy atamalarni bir-biri bilan bog‘lash vazifasini bajarib, turlanmaydigan so‘z **bog‘lovchi** deb ataladi

<i>et</i>	– va, bilan
<i>aut</i>	– yoki
<i>ut fiat</i>	– hosil bo‘lguncha
<i>seu</i>	– yoki
<i>sed</i>	– lekin

Masalan:

<i>Costa et vertebra</i>	– qovurg'a va umurtqa
<i>Convallaria aut Valeriana</i>	– marvaridgul yoki belladonna
<i>misce, ut fiat pulvis</i>	– kukun hosil bo'lguncha aralashtir
<i>capsula seu ampulla</i>	– kapsula yoki ampula

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

97-mashq. Old qo'shimchalarni aniqlang va ularning ma'nolarini tushuntiring.

Suprarenalis, infiltratum, interarticularis, pruruberantia, praeparatus, subclavius, submaxillaris, transformare, insolubilis.

98-mashq. Old qo'shimchalarning ma'nosini tanlang.

...costalis, e	–qovug'a ostidagi
...osseus, a, um	–suyaklararo
...mucosus, a, um	–shilliq ostidagi
...orbitalis, e	–ko'z kosasi ustidagi
...pharyngeus, a, um	–halqum orasidagi

99-mashq. Chap ustundagi lotincha so'zlarning o'ng ustundagi o'zbekcha ekvivalentlarini toping.

1) in capsulam	a) til ostida
2) in capsula	b) kapsulada
3) sub chartam	c) qog'oz ostida
4) sub charta	d) dorixonaga
5) in officinam	e) quticha ostiga
6) in officina	f) kapsulaga
7) sub scatulam	g) dorixonada
8) sub scatula	h) til ostiga
9) sub linguam	i) quticha ostida
10) sub lingua	j) qog'oz ostiga

100-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1.Arteria circumflexa humeri. 2.Linea obliqua glandulae thyroideae. 3.Ramus calcaneus arteriae peroneae. 4.Plica tunicae mucosae vesicae felleae. 5.Bursa musculi glutei. 6.Apex nasi.

101-mashq. O'qing, tarjima qiling.

In osse ischii corpus, ramum inferiorem distinguimus. Rami ossis ischii angulum formant. Apex crassus anguli tuber

ischiadicum nominatur os coxae est os compositum. Os ilium, os pubis et os ischii os coxae formant. Pars inferior brevis et crassa ossis ilium corpus ossis ilium nominatur

format – vujudga kelishi, hosil qilish

nominator – nomlamoq

crassus – qo‘pol, yo‘g‘on

liber – bo‘sh, erkin

Uyga vazifa

102-mashq. Old qo‘shimchalarni aniqlang va ularning ma’nolarini tushuntiring.

permanens, supercilium, infraspinus, supscapularis, intertrchantericus, intramuscularis, intermuscularis, infraorbitalis.

103-mashq. Old qo‘shimchalarning ma’nosini tanlang.

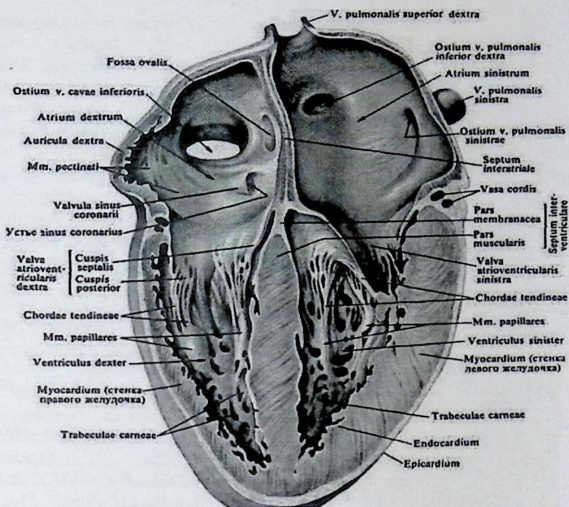
...clavicularis, e	–kurak ustidagi
...muscularis, e	–muskullar ichidagi
...mandibularis, e	–pastki jag‘ ostidagi
...ganglionaris, e	–tugun orqasidagi
...ganglionaris, e	–tugun oldida

104-mashq. O‘zbek tiliga tarjima qiling.

1. Digitus pedis. 2. Planta pedis. 3. Os digiti pedis. 4. Forma cranii. 5. Fractura cranii. 6. Musculus longus femoris. 7. Ligamentum teres uteri. 8. Arteria ligamenti teretis uteri.

105-mashq. O‘qing o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Pars superior lata et tenuis ossis ilium format. In margina superiore libero alae ossis ilium crista crassa est. Os pubis corpus breve et crassum, ramum superiorem et ramum inferiorem distinguimus. Rami ossis ischii angulum format. Apex crassus anguli tuber ischiadicum nominatur.

18-rasm. Yurakning sagittal kesimi

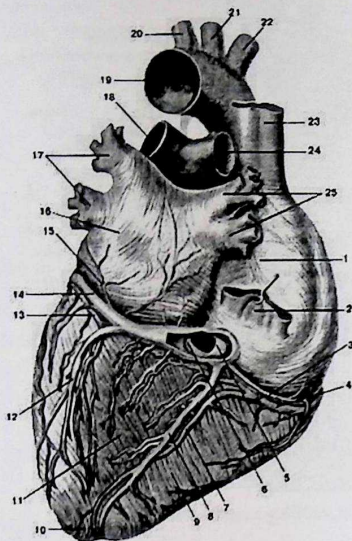
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Optimum medicamentum ques est* - Orom eng yaxshi malhamdir.
2. *Ut quisque est doctosissimus, ita est modestissimus* - Kim aqlli bo'lsa u kamtarin hamdir.
3. *Bonum initium est dimidium facti* - Yaxshi boshlangan ish yarim bitgan ish.

Nazorat uchun savollar:

1. Accusativus kelishigida qanday predloglar qo'llaniladi?
2. Ablativus kelishigida qanday predloglar ishlatiladi?
3. Tibbiyotda qo'llaniladigan bog'lovchilarni misollar asosida izohlang.

19-rasm. Yurakning tashqi tuzilishi

1-atrium dextrum; 2-v.cava inferior; 3-v.cordis parva; 4-a.coronari dextra; 5-valvula sinus coronarii; 6-sinus coronarius; 7-r.interventricularis posterior a.coronariae dextrae; 8-v.cordis media; 9-ventriculu dexter; 10-apex cordis; 11-ventriculus sinister; 12-v.posteriorventricul sinistri; 13-r.circumflexus a.coronariae sinistreae; 14-v.cordis magna; 15-v.obliqua atrii sinistri; 16-atrium sinistrum; 17-w.pulmonales sinistreae; 18-a.pulmonalis sinistra; 19-arcus aortae; 20-a.subclavia sinistra; 21-a.corotis communis sinistrea; 22-truncus brachiocephalicus; 23-v.cava superior; 24-a.pulmonalis dextra; 25-w.pulmonales dextrae.

ANATOMIK TERMINLARNI BIRLIK VA KO'PLIK SHAKLIDA ISHLATILISHI

Anatomik terminlarni tuzishda ot va sifat so'z turkumiaridan foydalaniladi. Ot qaysi rodga ishlatilsa sifat ham shu rodga bo'ladi.

Ala dextra corporis;
Tuberculum minus frontis;
Processus major dentis;

Anatomik terminlarni ko'plik shaklida ishlatilishi

Gen. Pl. shakiini yasash uchun quyidagilarni bilish shart:

- 1) otlarning va sifatning lug'at shakli;
- 2) turlanishi;
- 3) negizni to'g'ri tanlash;
- 4) negizga Gen. Pl. qo'shimchasini qo'shish.

Eslab qoling: Turlanish Gen. Pl.

I	-arum
II	-orum
IV	-uum
V	-erum

I, II, V turlanishdagi otlarga I guruh hamda orttirma daraja sifatlariga qaratqich kelishigi qo'shimchasining umumiy komponenti "um" xarakteri unli asosga "r" orqali qo'shiladi. IV turlanishdagi otlarga esa bevosita xarakterli unli "u" ga qo'shiladi.

Lug'at shakli	Turlanish	Negizi	Xarakterli unli	Qo'shimcha	Gen. Pl.
glandula, ae, f	<i>I</i>	glandul	a	<i>rum</i>	glandularum
nervus, i, m	<i>II</i>	nerv	o	<i>rum</i>	nervorum
septum, i, n	<i>II</i>	sept	o	<i>rum</i>	septorum
ganglion, i, n	<i>II</i>	gangli	o	<i>rum</i>	gangliorum
textus, us, m	<i>IV</i>	text	u	<i>um</i>	textuum
cornu, us, n	<i>IV</i>	corn	u	<i>um</i>	cornuum
facies, ei, f	<i>V</i>	faci	e	<i>rum</i>	facierum
thoracicus	<i>II</i>	thoracic	o	<i>rum</i>	thoracorum
thoracica	<i>I</i>	thoracic	a	<i>rum</i>	thoracorum
thoracicum	<i>II</i>	thoracic	o	<i>rum</i>	thoracorum

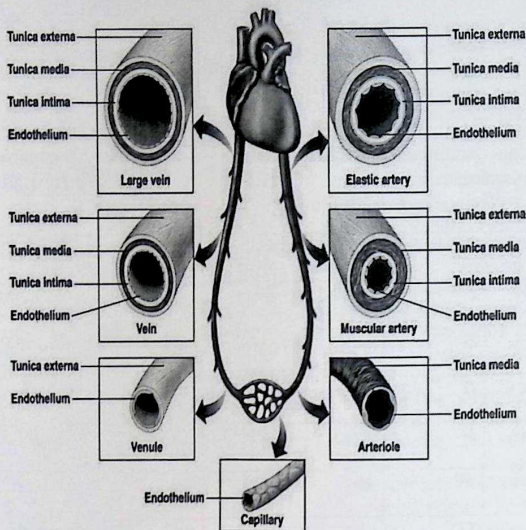
Mustahkamlash uchun mashq:

I. Otlarning turlanishini jadval yordamida aniqlang:

concharum, sulcorum, processum, digitorum, facierum, lamellarum, arteriarum, oculorum, lingularum, ligamentorum, plexum, genuum, aperturatum, recessum.

II. Gen. Pl shaklini yasang:

pes, pedis, m; cavitas, atis, f; foramen, inis, n; unguis, is, m; thenar, aris, n; dens, dentis, m; caput, itis, n; frons, frontis, n; paries, etis, m; tempus, oris, n; canalis, is, m; apex, icis, m; calcar, aris, n; tuberositas, atis, f; cervix, icis, f; os. ossis, n; ars, artis, f; stapes, edis, m; glans, glandis, f; meninx, ngis, f.

20-rasm. Qon tomirlarni tuzilishi.

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

commissura, ae f
glandula, ae suprarenalis
medulla, ae f
m. oblongata
m. ossium
m. spinalis
trachea, ae f
vagina, ae f
vesica, ae f

bitishma
buyrak usti bezi
miya, miyaga oid modda
uzunchoq miya
suyak iligi
orqa miya
traxeya
qin
pufak

II turlanishdagi otlar

atrium, i n
bronchus, i m
lobus, i m

yurak bo'lmasi, yurak oldi
bronx
bo'lak

retinaculum, i n
thalamus, i m
thymus, i m

IV turlanishdagi otlar

abscessus, us m

I guruh sifatлари

arteriosus, a, um
cardiacus, a, um
oblongatus, a, um
pyloricus, a, um
sanguineus, a, um

II guruh sifatлари

cerebellaris, e
generalis, e
medullaris, e
paranasalis, e
semilunaris, e

ushlab turuvchi
talamus, ko'rish do'mbog'i
ayrisimon bez, timus

abscess, yiringli yara

arteriyaga oid
yurakka oid
uzunroq
meddaning chiqish qismiga oid
qon tashuvchi

miyachaga oid
umumiy
miyaga oid
burun oldiga oid
yarim oy, o'roqsimon

Nazorat savollari

1. I turlanishdagi otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?
2. II turlanishdagi otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?
3. III turlanishdagi otlar Gen. PL da qanday qo'shimchani oladi?
4. IV turlanishdagi otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?
5. V turlanish otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIK LARI

KARDIOLOGIYA (*kardio*-yurak va *logiya*-fan) — tibbiyot fanining bir bo'limi: yurak- qon tomirlar sistemasining tuzilishi, funksiyasi va kasalliklarini, ularning yuzaga kelish sabablari, rivojlanish mexanizmlari, o'ziga xos kechishi hamda diagnostikasini o'rganadi, shuningdek, ularni aniqlash, davolash va oldini olish usullarini ishlab chiqadi. Kardiologiyani mustaqil fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi 19-20-asrlarga to'g'ri keladi. Bu Aristotel, Gippokrat, Dioskorid, Galen va Ibn Sinolarning faoliyati bilan bog'liq. 1628-yil ingliz vrachi Garvey qon aylanish doirasini tavsiflaganidan so'ng Kardiologiyaga oid bilimlar to'plana bordi. 1761-yil avstraliyalik vrach Auenbrugger ichki a'zolari tadqiq etishning yangi usuli — perkussiyani kashf etdi. 19-asrda stenokardiya, revmatizm, yurak

poroklariga xos klinik alomatlar aniqlandi. Fransuz vrachi J. Buyo (1835) va G. I. Sokolskiy (1836) asarlarida revmatizm va yurakning shikastlanishi o'rtasida bog'liqlik borligi haqidagi fikrlar ilgari surilgan. Fransiyalik olim R. Laennek tomonidan 1816-yil stetoskopni ixtiro etilishi va amaliyotda auskultatsiya usulining joriy qilinishi (1819) tufayli yurak- qon tomirlar kasalliklari diagnostikasi ko'lami ancha kengaydi.

Angiologiya (*angion*-tomir va yun. Logos-fan) — anatomiya va klinik tibbiyotning bir bo'limi; qon tomirlar (arteriyalar, venalar, kapillyarlar) hamda limfa tomirlari va ularning kasalliklarini o'rganadi.

SON SO'Z TURKUMLARI.

Lotin tilida sonlar (*numeralia*) grammatik jihatdan to'rtga bo'lib o'rganiladi: sanoq sonlar (*cardinalia*), tartib sonlar (*ordinalia*), taqsim sonlar (*distributiva*) va ravish sonlar (*adverbia*).

Sanoq sonlar (*cardinalia*).

Sanoq sonlar xuddi arab tilidagi raqam va yozuv orqali ifodalanadi. Rim raqamlari arab raqamlariga nisbatan soddaroq bo'lib, ular jami yettita belgidan iboratdir. Bular quyidagilar: **I** bir, **V** besh, **X** o'n, **L** ellik, **C** yuz, **D** besh yuz, **M** ming. Ushbu belgilarning o'rin almashuvi orqali xohlagan sonni ifodalash mumkin. Buning uchun qaysi belgi qaysi belgidan oldin yoki keyin kelishini esda saqlash lozim. Bu quyidagicha:

Sanoq va tartib sonlarning jadvali

Rim raqamlar i	Arab raqamlari	Sanoq sonlar (Cardinalia)	Tartib sonlar (Ordinalia)
I	1	unus, a, um	primus, a, um
II	2	duo, ae, o	secundus, a, um, alter
III	3	tres, tria	tertius, a, um
IV	4	quattor	quartus, a, um
V	5	quinque	quintus, a, um
VI	6	sex	sextus, a, um
VII	7	septem	septimus, a, um
VIII	8	octo	octavus, a, um

IX	9	novem	nonus,a,um
X	10	decem	decimus,a,um
XI	11	undecim	undecimus,a,um
XII	12	duodecim	duodecimus,a,um
XIII	13	tredecim	tertius decimus
XIV	14	quattuordecim	quartus decimus
XV	15	quindecim	quintus decimus
XVI	16	sedecim	sextus decimus
XVII	17	septendecim	septimus decimus
XVIII	18	duodeviginti	duodevicesimus
XIX	19	undeviginti	undevicesimus
XX	20	viginti	vicesimus
XXI	21	viginti unus unus et viginti	vicesimus unus et vicesimus
XXII	22	viginti duo duo et viginti	vicesimus alter alter et vicesimus
XXVIII	28	duodetriginta	duodetricasimus
XXIX	29	undetriginta	undetricesimus
XXX	30	triginta	tricesimus
XL	40	quadraginta	quadagesimus
L	50	quinquaginta	quinquagesimus
LX	60	sexaginta	sexagesimus
LXX	70	septuaginta	septugesimus
LXXX	80	octoginta	octogesimus
XC	90	nonaginta	nonagesimus
C	100	centum	centesimus
CI	101	centum et unus	cantesimus et primus
CC	200	ducenti, ae, a	ducentesimus
CCC	300	trecenti, ae,a	trecenresimus
CD	400	quadriginti, ae, a	quadrigentesimus
D	500	quingenti, ae, a	quingentesimus
DC	600	sescenti, ae,a	sescentesimus
DCC	700	septingenti, ae,a	septingentesimus
DCCC	800	octingenti, ae,a	octingentesimus
CM	900	nongenti, ae, a	nongentesimus
M	1000	mille	millesimus

Sanoq sonlarning yasalishi.

1) Sanoq sonlardan **1** dan **10** gacha tub sonlar hisoblanib, ularni yodda saqlamoq kerak. Ular quyidagilar:

1- unus, a, um	6- sex
2- duo, ae, o	7- septem
3- tres, tria	8- octo
4- quattuor	9- novem
5- quinque	10- decem

2) **11** dan **17** gacha sonlarni yasash uchun avval birlik keyin o'nlik qo'shish yo'li bilan yasaladi. Masalan:

11- undecim	15- quindecim
12- duodecim	16- sexdecim
13- tredecim	17- septendecim
14- quattuordecim	

3) **18, 19, 28, 29, 38, 39** kabi sonlarni yasash uchun birlik va o'nlik sonlar o'rtasiga **de** predlogi yoziladi va bir kam yoki ikki kam deb sanaladi. Masalan:

18- duodeviginti	38- duodequadragenta
19- undeviginti	39- undequadragenta
28- duodetriginta	48- duodequingenta
29- undetriginta	49- undiquingenta

4) O'nlik sonlarni yasash uchun birlik sonlaridan keyin **-ginta** qo'shimchasi qo'shiladi. Masalan:

20- viginti	60- sexaginta
30- treginta	70- septuaginta
40- quadragenta	80- octoginta
50- quingenta	90- nonaginta

5) Yuzliklarni yasash uchun birlik sonlaridan keyinikki yuz, uch yuz va olti yuz sonlarini ifodalashda **-centi**, qolgan yuzliklarni ifodalashda **-genti** qo'shimchalari qo'shiladi.

100- centum	600- sescenti, ae, a
200- ducenti, ae, a	700- septingenti, ae, a
300- trecenti, ae, a	800- octingenti, ae, a

6) **21** dan **27** gacha, **31** dan **37** gacha va hakazo sonlarni yasashda ikki xil usul qo'llaniladi:

a) avval o'nlik keyin birlik **viginti tres, viginti sex**; yoki

b) avval birlik keyin o'nlik **tres et viginti, sex et viginti**.

Sanoq sonlarning turlanishi

Lotin tilida sanoq sonlardan **unis, a, um, duo, ae, tres, ia, ducenti, -ae, -a**, va qolgan yuzliklar, hamda **milia** kelishiklarda turlanadi. Boshqa sonlar esa turlanmaydi.

Unus, a, um soni faqat birlik sonda huddi ko'rsatish olmoshlaridek turlanadi.

m. f. n.

Nom. Unus una unum

Gen. unius unius unius

Ikki **duo, ae** soni faqat ko'plikda, huddi **I** va **II** turlanish otlaridek qo'shimchalarni olib tashlanadi.

m. f. n.

Nom. Duo duae duo

Gen. duorum duarum duorum

Uch **tres, ia** soni faqat ko'plikda uchinchi turlanishi otlaridagi unlilar varyantidek turlanadi.

m. f. n.

Nom. tres tria

Gen. trium trium

Ikki yuzdan to'qqiz yuzgacha bo'lgan sonlar ham faqat ko'plik sonda, **I** va **II** turlanish otlaridek turlanadi.

m. f. n.

Nom. Ducenti ducentae ducenta

Gen. ducentorum ducentarum ducentorum

Tartib sonlar (numeralia ordinalia)

Lotin tilida ham tartib sonlar huddi nemis va rus tillaridagi kabi rod, son hamda kelishik qo'shimchalariga ega bo'lib, I-II turlanish sifatlaridek turlanadi. Tartib sonlarning yasalishi quyidagi qoidalariga binoan yuz beradi:

1) Birinchi va ikkinchi tartib sonlari huddi rus, ingliz, nemis va fransuz tillaridagi kabi boshqa o'zakdan hosil bo'ladi:

O'zbekcha	lotincha	ruscha	inglizcha	nemischa	fransuzcha
bir	unus, a, um	один, а, о	one	eins	un, une

birinchi	primus, a, um	первый, ая, ое	first	erste	premier, e
ikki	duo, ae	два, две	two	zwei	deux
ikkinchi	secundus, a, um	второй, ая, ое	scond		second

2) Uchdan o'n yettigacha tartib sonlarini yasash uchun, sanoq sonlarning asosiga **-us, -a, -um** rod qo'shimchalari qo'shiladi.

O'zbekcha	rim raqami	sanoq son	tartib son
Uchinchi	III	tres	tertius, a, um
To'rtinchi	IV	quattuor	quartus, a, um
Beshinchi	V	quinque	quintus, a, um
Oltinchi	VI	sex	sextus, a, um

3) O'n sakkizdan yuqori sonlarda esa, sanoq sonlarning asosiga **-essim** va **-us, -a, -um** rod qo'shimchalari qo'shiladi.

O'zbekcha	rim raqamlari	sanoq son	tartib son
O'n sakkiz inchi	XVIII	duodeviginti	duodevicessimus, a, um
O'n to'qqizinchi	IXX	undeviginti	undevicessimus, a, um
Yigirmanchi	XX	viginti	vicessimus, a, um

Sanoq sonlar orasida faqat unus, a, um; duo, duae, duo; tres, tria rod qo'shimchasiga ega. Tartib sonlar I guruh sifatleri kabi moslashadi va turlanadi.

Taqsim va ravish sonlar (*distributive et adverbia*)

Taqsim (distributiva)

1. *singŭli, ae, a* - bittadan

2. *binō, ae, a* - ikkitadan

3. *terno, ae, a* - uchtdan

10 *deno, ae, a* - o'ntadan

100 *centzni, ae, a* - yuztdan

marotaba

1000 *singŭla milla* (milleni) – mingtdan

marotaba

Ravish (adverbia)

semel – bir marotaba

bis - ikki marotaba

ter - uch marotaba

decies – 10 marotaba

centies – 100

milies – 1000

Taqsim sonlar suffiks – *n*- va jinslarning ko‘plik shaklidagi –*I*, *ae*, *a* yordamida tuziladi. Ravish sonlar esa suffiks –*ies* yordamida tuziladi. Nechtadan? So‘rog‘iga javob bo‘ladigan taqsim sonlar ot bilan kelishilgan holda ko‘plik shaklida sifat kabi I va II turlanishlar bo‘yisha turlanadi.

Old qo‘shimcha sifatida qo‘llaniluvchi lotin va yunon sonlari.

Anatomik terminshunoslikda lotin kelib chiqishiga ega son prefikslari, farmasevtik va klinik terminshunoslikda esa yunon kelib chiqishiga ega son prefikslari ustunlik qiladi.

O‘zbekch a	Lotin prefikslari	Misollar	Yunon prefiksla ri	Misollar
yarim	semi-	semilunaris, e yarimoyssimon	hemi-	hemispherium, i <i>n</i> yarim palla
bir	uni-	unicornis, e bir shoxli	mono-	mononucleosis, is <i>f</i> mononukleoz
ikki	bi-	biceps, ipitis ikki boshli	di-	dicheilia, ae <i>f</i> qo‘sh lab
uch	tri-	trigeminus, a, um uch shoxli	tri-	trioxazinum, i <i>n</i> trioksazin
to‘rt	quadri-	quadriceps, ipitis to‘rt boshli	tetra-	tetraboras, atis <i>m</i> tetraborat
besh			pent-	pentaminum, i <i>n</i> pentamin
olti			hex-	hexenalum, i <i>n</i> geksenal
yetti			hept-	heptylresorcinu m, i <i>m</i> geptilrezorsin
sakkiz			octo-	octoestrolum, i <i>n</i> oktestrol

NB! (Nota Bene!) Rim raqamlari - qadimgi rimliklar qo‘llagan raqamlar.

Rim raqamlari 7 ta: I, V, X, L, C, D, M. Rim raqamlar aslida lotin harflari bo'lib, ularning son qiymatlari quyidagicha:

Simvol	<u>I</u>	<u>V</u>	<u>X</u>	<u>L</u>	<u>C</u>	<u>D</u>	<u>M</u>
Qiymat	1	5	10	50	100	500	1000

Har qanday natural sonni Rim raqamlari yordamida yozish mumkin, bunda quyidagi qoidaga rioya qilinadi:

1. katta raqam kichigidan oldin yozilsa, raqamlar qo'shiladi.

Masalan, $LI = 50 + 1 = 51$; $CI = 100 + 1 = 101$; $XI = 10 + 1 = 11$.

2. kichik raqam kattasidan oldin yozilsa, katta raqamdan kichigi I lik, X lik va C lik sonlar ayriladi.

Masalan $XL = 50 - 10 = 40$; $XC = 100 - 10 = 90$; $IX = 10 - 1 = 9$.

3. Sonlarni yozishda ayni bir Rim raqamlari ketma-ket 3 martadan ko'p qatnashmaydi.

Masalan, $XXX = 30$, ammo 40 o'rniga XXXX emas, balki $XL = 50 - 10 = 40$ yoziladi. Rim raqamlari yordamida sonlar ustida arifmetik amallar bajarish noqulay. Rim raqamlari endilikda asrlar, asar boblari, oylarning raqamlari, tartib sonlarini belgilashda qo'llaniladi.

Masalan, XXI asr, VII bob, sentyabr - IX oy, III chorak.

Qadimgi rim xalqlari hozirgi kunda ham "*rim raqamlari*" nomi bilan saqlanib kelayotgan raqamlash tizimdan foydalanganlar. Biz va butun dunyo, bu tizimdan hozirda ham bayram kunlarini belgilashda, konferensiyalarning tartib raqamini belgilashda, kitobning boblarini (masalan, so'z boshi betlarini), tarixdagi asrlarni, she'rlarning bandlarini va hokazolarni raqamlashda juda keng foydalanamiz.

Tarixi

Rim raqamlarining kelib chiqishi haqida aniq ma'lumotlar yo'q. V raqami dastlab qo'l panjasini tasvirlash belgisi sifatida, X esa ikkita beshlikdan tuzilgan bo'lishi ehtimol. Huddi shunga o'xshash 1000 ni tasvirlovchi belgi 500 ni tasvirlovchi ikki belgidan (yoki aksincha) tuzilgan bo'lishi mumkin.

Rim raqamlashida beshlik sanoq tizimining izlari sezilib turibdi. Rimliklar tilida (lotin tilida) esa beshlik sanoq, tizimining asari yo‘q. Demak, bu tizimni rimliklar boshqa xalqlardan olgan bo‘lishi kerak (etrusk xalqidan olingan bo‘lishi ehtimol).

5000 gacha bo‘lgan hamma butun sonlar yuqorida aytilgan raqamlarni takrorlab yoziladi. Bunda katta raqam kichik raqamdan oldin (o‘ngda) tursa, bu raqamlar qo‘shiladi, agar kichik raqam katta raqamdan oldin (chapda) tursa (bu holda uni takror yozish mumkin emas) kichigi kattasidan ayriladi.

Masalan, VI = 6, ya‘ni 5+1; IV = 4, ya‘ni 5-1; XL = 40, ya‘ni 50-10; LX = 60, ya‘ni 50+10. Bir xil raqam ketma-ket uch martadan ortiq yozilmaydi: LXX = 70; LXXX = 80; 90 soni XC shaklida yoziladi (LXXXX shaklda emas).

Dastlabki 12 ta son rim raqamlari bilan quyidagicha yoziladi:

I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII

Misollar: XXVIII = 28, XXXIX = 39;

CCCXCVII = 397; MDCCCXVIII = 1818.

Bu xil yozishda katta sonlar bilan arifmetik amallar bajarish juda qiyin. Shunga qaramay Rim raqamlashi Italiyada XIII asrgacha, g‘arbiy Yevropaning boshqa mamlakatlarida esa XVI asrgacha ishlatib kelingan.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

106-mashq. So‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Musculus triceps femoris, musculus quadratus femoris, musculus biceps femoris, musculus triceps brachii, nervus trigeminus

107-mashq. So‘zlarni lotin tiliga moslashtirib tarjima qiling.

1. Birinchi va beshinchi kaft.
2. Ikkinchi va uchinchi falanga.
3. Beshinchi va oltinchi qism.
4. Ikkinchi bo‘g‘im.
5. Yettinchi bo‘yin umurtqasi.

108-mashq. So‘zlarni tarjima qiling.

Trecenti sexaginta quinque dies;

Trecentorum octaginta octo dierum;

Anno millesimo nongentesimo septuagesimo sexto.

Cor in quattuor partes dividitur

In serie vertebrarum cervicalium prima vertebra atlas, secunda axis, septima promines nominator.

Uyga vazifa

109-mashq. So‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qiling.

musculus quadratus plantae, musculus triceps surae, ligamentum quadratum, lamina quadrigemina, lobus quadratus hepatis.

110-mashq. So‘zlarni lotin tiliga moslashtirib tarjima qiling.

1. Ikkinchi bo‘yin umurtqasi.
2. O‘ninchi ko‘krak umurtqasi.
3. Kichik boldirning ikkinchi arteriyasi.
4. Birinchi va ikkinchi katta jag‘ tish.

111-mashq. So‘zlarni tarjima qiling.

Trecentae sexaginta quinque noctes.

Annus millesimus nongentesimus septuagesimus sextus.

Duo superiora et duo inferiora.

Duos ventriculos et duo atria.

Os zygomaticus tria foramina et duos processus frontalem.

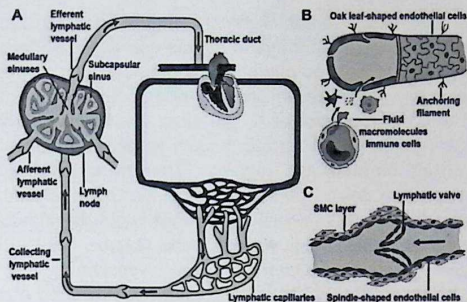
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ubi concordia, ibi victoria* - Totuvlik bor joyda g‘alaba bor.
2. *Una hirunda non facit ver* - Bitta qaldirg‘och bahor olib kelmaydi.
3. *Usus optimus magister est* - Tajriba eng yaxshi ustozdir.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida sonlar nechtaga bo‘linadi?
2. Sanoq sonlarda o‘ngacha sanay olasizmi?
3. Tartib sonlarda o‘ngacha sanay olasizmi?
4. Lotinchada qanday old qo‘shimchali sonlar bor?
5. Yunonchada qanday old qo‘shimchali sonlar bor?

21-rasm. Limfa (limpha) aylanish tizimi.

QON TOMIRLAR TIZIMI HAQIDAGI ILM - ANGIOLOGIA

Qon tomirlar tizimining umumiy anatomiyasi

Tomirlar tizimi organizmda muhim vazifani bajaradi. Ularning ichida suyuqlik **hema**, **limpha** (qon, limfa) oqadi. Bu suyuqlik hujayra, to'qimalar hayoti uchun kerak bo'lgan ozuqa moddalar va kislorodni (arteriyalar) yetkazib beradi, ulardan organizm uchun keraksiz moddalarni ekskretor a'zolariga (venalar) olib borib tashqariga chiqaradi. Tomirlar ichidagi suyuqlik tarkibiga qarab ikki qismga: qon tomirlar va limfa tomirlarga bo'linadi. Qon tomirlar teri va shilliq pardalar epiteliyida, sochlarda, ko'z olmasining shox pardasida va bo'g'imlar tog'ayida bo'lmaydi. Qon tomirlar tizimida qon oqadi. Bu tizimga arteriyalar, venalar, mikrosirkulator tizim va yurak kiradi. Bu tizim organizmda modda almashinuvini ta'minlaydi. Qon tomirlar tizimining markaziy a'zosi yurak - **cor**, **kardia** hisoblanadi. U ritmik ravishda qonni harakatga keltiradi. Yurakdan boshlanib, organizmga tarqaladigan tomirlar arteriyalar deb ataladi. Bu nomni birinchi bo'lib eramizdan oldingi uchinchi asrdayashagan Gippokrat bergan bo'lib **aër** - havo, **tereo** - saqlayman degan ma'noni bildiradi. Hujayra va to'qimalardan qonni yurakka olib keluvchi tomirlar venalar deyiladi. Arteriya va venalar o'rtasidagi mikrosirkulator qism: arteriola, prekapillar, kapillar, postkapillar va venulalardan iborat. Odam tanasida ikkita (katta va kichik) qon aylanish doirasi tafovut qilinadi. Kichik (o'pka) qon aylanish doirasi o'pkada qonni kislorod bilan boyitish uchun xizmat qiladi. U o'ng qorinchadan o'pka poyasi bo'lib boshlanib, o'pkaga yetib kelib o'ng va chap o'pka arteriyasiga

bo'linadi va alveolalami o'rab karbonat angidridni alveolaga berib, kislorodni qabul qiladi. Kislorodga to'yingan qon 4-7 ta o'pka venalari orqali chap bo'lmachaga quyiladi. Katta qon aylanish doirasi chap qorinchadan aorta bo'lib boshlanadi. Aortadan chiqqan arteriyalar a'zolar va to'qimalarga tarqaladi. To'qima va a'zoldan chiqqan venalar o'zaro qo'shilib ikkita yirik: yuqori va pastki kovak venalami hosil qilib o'ng bo'lmachaga quyiladi. Bundan tashqari, uchinchi (yurak) qon aylanish doirasi yurakning o'zini qon bilan ta'minlaydi. U aortadan chiqadigan yurakning toj arteriyalari bo'lib boshlanib, yurak venalari bo'lib tugaydi. Yurak venalari vena sinusini hosil qilib o'ng bo'lmachaga ochiladi. Arteriya va venalarning o'rtasida mikrotsirkulator tizim joylashgan bo'lib, qon bilan to'qima o'rtasidagi aloqani ta'minlaydi. Bu tizim arterioladan boshlanadi. Uning tarkibiga prekapillar, kapillar va postkapillar kirib venullaga o'tib ketadi.

OLMOSH VA RAVISH SO'Z TURKUMLARI.

Lotin tilida ham o'zbek tilidagidek olmosh (*pronomina*)lar mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

1. **Pronomina personalia** – Kishilik olmoshlari
2. **Pronomina reflexivum** – O'zlik olmoshlari
3. **Pronomina possessiva** – Egalik olmoshlari
4. **Pronomina demonstrativa** – Ko'rsatish olmoshlari
5. **Pronomina determinative** – Aniqlash olmoshlari
6. **Pronomina relativa** – Nisbiy olmoshlari
7. **Pronomina interrogativa** – So'roq olmoshlari
8. **Pronomina indefinita** – Gumon olmoshlari
9. **Pronomina negativa** – Inkor olmoshlari.

Pronomina personalia (Kishilik olmoshlari)

Kishilik olmoshlari otlar kabi kelishiklarda turlanib, ularning I va II shaxs birlik va ko'plik formalari mavjud.

Kishilik olmoshlarining kelishiklarda turlanish jadvali.

Numerus	Casus	Persona prima	Persona secunda
Singularis	Nom.	ego - men	tu – sen

	Gen.	<i>mei</i> - mening	<i>tui</i> – sening
	Dat.	<i>mihi</i> - menga	<i>tibi</i> – senga
	Acc.	<i>me</i> - meni	<i>te</i> – seni
	Abl.	<i>me</i> - mendan	<i>te</i> – sendan
Pluralis	Nom.	<i>nos</i> - biz	<i>vos</i> – sizlar
	Gen.	<i>nostri</i> - bizning	<i>vestri</i> – sizlarning
	Dat.	<i>nobis</i> - bizga	<i>vobis</i> – sizlarga
	Acc.	<i>nos</i> - bizni	<i>vos</i> - sizlarni
	Abl.	<i>nobis</i> - bizdan	<i>vobis</i> – sizdan

Pronomina reflexivum (O'zlik olmoshlari)

Lotin tilida o'zlik olmoshlarining faqat III shaxs formasi mavjud bo'lib, ular rus tilidagi hamma shaxslar bilan moslashadi. Lotin tilida I va II shaxs kishilik olmoshlari yordamida qo'llaniladi. Masalan: *in aqua me video* – men o'zimni (aksimni) suvda ko'rayapman; *te vides* – sen o'zingni ko'rayapsan; *se videt* – u o'zini ko'rayapdi; *nos videmus* – biz o'zimizni ko'rayapmiz; *vos videtis* – sizlar o'zingizni ko'rayapsizlar; *se vident* - ular o'zlarini ko'rayapdilar.

O'zlik olmoshlari kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Singularis et pluralis	
Nominativus	-
Genetivus	sui – o'zining
Dativus	sibi – o'ziga
Accuzativus	se – o'zini
Ablativus	se – o'zidan

O'zlik olmoshlari xuddi kishilik olmoshlaridek “*cum*” predlogi bilan ham qo'llanadi: *secum* – o'zim bilan.

Pronomina posessova (Egalik olmoshlari)

Egalik olmoshlari morfologik jihatidan birinchi va ikkinchi turlanishdagi sifatlarga o'xshaydi. Masalan,

<i>meus, mea, meum</i>	- мой, моя, моё - mening
<i>tuus, tua, tuum</i>	- твой, твоя, твоё - sening
<i>suus, sua, suum</i>	- свой, своя, своё - o'zinning

noster, nostra, nostrum - наш, наша, наше - bizning
vester, vestra, vestrum - ваш, ваша, ваше - sizning.

Hozirgi zamon hind-yevropa tillarida egalik olmoshlari ko'proq ega vazifasida kelmoqda.

Masalan:

amo (1 - shaxs) *amicum meum* - men o'zimning do'stimni sevaman.

amas (2 - shaxs) *amicum tuum* - sen o'zingning do'stingni sevasan

amat (3 - shaxs) *amicum suum* - u o'zining do'stini sevadi.

Pronomina demonstrativa (Ko'rsatish olmoshlari)

Lotin tilida ko'rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so'zlovchiga nisbatan yaqin va uzoqligini ko'rsatish uchun qo'llaniladi. Ko'rsatish olmoshlari kishilik olmoshlari o'rniida ham qo'llaniladi.

Hic, haec, hoc (эта, этот, это) – bu. Bu ko'rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so'zlovchiga nisbatan yaqinligini ifodalaydi;

Iste, istu, istud (этот, эта, это; тот, та, то) – bu ko'rsatish olmoshlari predmet va shaxsning so'zlovchiga nisbatan 2-shaxsga aloqadorligini ko'rsatadi.

Ille, illu, illud (тот, та, то) - bu ko'rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so'zlovchiga nisbatan uzoqligini ifodalaydi.

Is, eu, id (этот, эта, это; тот, та, то) - bu ko'rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so'zlovchiga nisbatan qaysinisi qarashli ekanligini ko'rsatish uchun qo'llaniladi.

Masalan: *Hunc librum legi* – Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki meni qo'limdagi yoki yonimdagi).

Istum librum legi.- Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki sening qo'lingdagi yoki qo'shni stoldagi).

Illum librum legi - Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki hozir menda yo'q kitobni).

Eum librum legi - Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki men o'ylagan kitobni).

Is, eu, id ko'rsatish olmoshlari 3-shaxs birlikda kishilik olmoshlari o'rniida qo'llaniladi.

Pronomona determinatova (Aniqlash olmoshi)

Aniqlash olmoshiga quyidagilar kiradi: *ipsē, ipsu, ipsum* - o'zi (uchchala rodida); rus tilida esa (сам, сама, само) ma'nolarini ifodalaydi. Bu aniqlik olmoshlari *ille, illa, illud* ko'rsatish olmoshlari kabi kelishiklarda turlanadi, lekin nom. Acc. sing.da neutrumda - *m-* qo'shimchasi bilan turlanadi. *Idem, iudem, idem* - uchchala rodida "o'shani o'zi" ma'nosini ifodalaydi. Rus tilida (тот же, он же) - ma'nolarini ifodalaydi. Bular ham *is, eu, id* korsatish olmoshlari kabi turlanadi, va *-dem* - yuklamasidan tarkib topadi va acc.sing. va gen.plur.da - *m - n* - ga aylanadi.

Pronomina relatova (Nisbiy olmoshlar)

Lotin tilida *quo, quae, quōd* nisbiy olmoshlari qo'llanadi. Bu nisbiy olmoshlar sifatlar kabi "*qaysiki*"; rus tilida (который, -ая, -ое) ma'nolarini va otlar kabi kim?, nima? ma'nolarini ifodalaydi. *Quo, quae, quōd* - nisbiy olmoshlari uchchala rodida kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

	Singularis			Pluralis		
Casus	M	F	N	M	F	N
Nom.	quo	quae	quōd	quo	quae	quae
Gen.	cujūs	cujūs	cujūs	quorum	quarum	quorum
Dat.	cuo	cuo	cuo	quībūs	quībūs	quībūs
Acc.	quem	quam	quōd	quōs	quas	quae
Abl.	quo	que	quo	quībūs	quībūs	quībūs

Pronomina interrogatova (So'roq olmoshlari)

Quo?, quae?, quōd? olmoshlari sifatlarga nisbatan qanday? qanaqa? qaysi? so'roq olmoshlari vazifasida ishlatiladi. Turlanishda ular nisbiy olmoshlar *quo, quae, quōd* kabi turlanadi. Otlarga nisbatan qo'llanadigan so'roq olmoshlari quyidagilar: *quīs?, quīd? - kim?, nima?. quīs?* - so'roq olmoshi xuddi *-qui* so'roq olmoshidek; *quid* - so'roq olmoshi esa *quod-* so'roq olmoshidek turlanadi va ularning faqat birlik formasi mavjud.

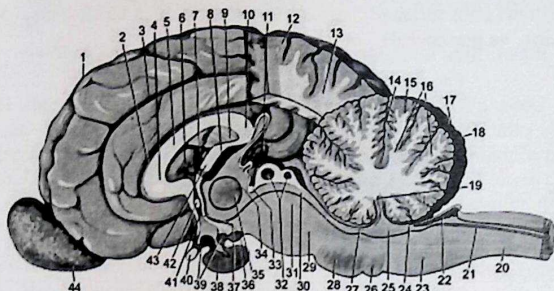
Agar otlar bittadan ortiq bo'lsa, *uter, utra, utrum* (который - ая- ое (из двух) кто?, что?- (из двух) - *qaysiki* ikkitadan bittasini ifodalash uchun ishlatiladi. *Qui?* nisbiy so'roq olmoshi Genetivusda turlanganda *cujus?, quorum?* (kimning?, kimlarning?) nisbiy-so'roq olmoshlarini ham ifodalaydi:

Cujus liber est? - Kimning kitobi?

Quorum libri sunt? - Kimlarning kitoblari?

Pronomona indefinota (Gumon olmoshlari)

Gumon olmoshlari *quis, quo*, olmoshlariga quyidagi noaniqlik qo'shimchalarini qo'shish bilan hosil qilinadi: *ali, piam, quam, dam, que, vis, libet* va *cunqu*. Gumon olmoshlari gapda ot yoki sifat o'rnida ham kelishi mumkin.

22-rasm. Bosh miyaning saggital kesimi:

1 - o'ng yarim shar; 2 - qadoqsimon tana jiyagi; 3 - kamar jiyagi; 4 - targ'il tana tirsagi; 5 - qadoqsimon tana stvoli; 6 - iyaning yon qorinchasi; 7 - yon orinchaning tomirli chigali; 8 - uchinchi qorinchaning tomirli chigali; 9 - qorinchalararo shaffof to'siq; 10 - qadoqsimon tana aylana valigi; 11 - epifiz; 12 - kulrang modda; 13 - oq modda; 14 - miyachaning birlamchi yorig'i; 15 - miyacha po'stlog'i; 16 - oq modda (savr daraxti shoxi); 17 - miyacha; 18 - chuvalchangsimon o'simta; 19 - uchki qismi; 20 - orqa miya; 21 - markaziy kanal; 22 - to'rtinchi qorinchaning tomirli chigali; 23 - uzunchoq miya; 24 - miyaning orqa elkani; 25 - to'rtinchi qorincha; 26 - rapetsiyasimon tana; 27 - miyaning oldingi elkani; 28 - miya ko'prigi; 29 - katta miya oyoqchasi; 30 - o'rta miyaning suv yo'li; 31 - yopqich; 32 - to'rt tepalik plastinkasi; 33 - miyaning orqa qo'shilish joyi; 34 - uchinchi qorincha; 35 - ko'rish do'ngligining oraliq moddasi; 36 - so'rg'ichsion tana; 37 - yoriqcha ustuni; 38 - gipofiz; 39 - kulrang do'nglik; 40 - ko'rish nervi; 41 - oxirgi plastinka; 42 - miyaning oldingi qo'shilish joyi; 43 - oriqcha; 44 - hidlov piyozchasi.

Ot gumon olmoshlari:

Quis, qua, (quae), quid aliquis, aliquu, aliquid - kimdir - (ктонибудь)

Quispiam, quaequam, quidpiam

Quisquam, quidquam, (quicquam)

Quidam, quaedam, quiddam – kimdir – (кто то)

Quisque, quiaequae, quidque - har bir – (каждый)

Sifat gumon olmoshlari

Quo, qui (quae), quod; aliquo, aliqui, aliquod – qandaydir -
(какойнибудь)

Quispiam, quaequam, quodpiam – qandaydir – (какой то)

Quisque, quaeque, quodque – har bir – (каждый)

Quicunque, quaecunque, quodcunque – qanday bo'lsa ham-
(какой бы ни).

Tibbiyotda quyidagi olmoshlar qo'llaniladi:

1. Pro me - o'zim uchun
2. Per se - toza holda
3. Da tales doses - shunday miqdorda ber

Adverbium (Ravish so'z turkumi).

Lotin tilida ravish ikki turga bo'linadi:

1. Mustaqil ravishlar: fere- deyarli, ubi – qayerda, semper-har
doim

2. Sifatdan tashkil topgan ravishlar

Ravishlar sifatlarning *gen.sing.*dagi qo'shimchasining o'zgarishi bilan hosil bo'ladi. Ikkinchi turlanishdagi sifatlarning *gen.sing.*dagi *-i-* qo'shimchasini *-e-* qo'shimchasiga almashinishi natijasida hosil qilinadi.

Nom.sing	Gen.sing.	Adverbium
Latus, e, um - keng,	lato	late,
rectus, a, um - to'g'ri,	recto	recte,
citus, a, um - tez,	cito,	cite
rarus, a, um - siyrak,	raro	rare
pulcher, a, um - chiroyli	pulchro	pulchre
minimus, a, um - eng katta	minimo	minime
fortissimus, a, um - eng mard	fortissimo	fortissime

Uchinchi turlanishdagi sifatlardan *gen.sing.*dagi *-is-* qo'shimchasini *-iter-* suffiksi bilan, negizi *-nt-* bilan tugagan sifatlarga *-er-* suffiksini qo'shib ravish hosil qilinadi.

Nom.sing	Gen.sing.	Adverbium
acer – o‘tkir	acris	acrīter
celer – tez	celeris	celerīter
fortis – mard	fortis	fortīter
felix – baxtli	felicis	felicīter
sapiens – dono	sapientis	sapienter

Ravish sifatida sifatlarning va otlarning *acc.* va *abl.sing.* (neutrum) shakllarining ba’zilar ishlatiladi. Masalan, *partim- qisman; multum* – ko‘p; *primum* – avvalom bor, birinchidan; *facile* – oson; *casu* – behodan; *multo* – ko‘pgina; *merito* – munosib.

Ravishlarning qiyosiy darajasi sifatida, sifatlardan tashkil topgan *-ius-* bilan tugallanadigan sifatlarning neutrum rodiga tegishli *acc.sing.* shakli qo‘llaniladi. Masalan: *Altius* – balandroq; *latius* – kengroq; *celeris* – tezroq; *felicis* – baxtliroq. Ravishlarning orttirma darajasi sifatlarning orttirma darajasidan “e” suffiksini qo‘shish bilan hosil qilinadi.

Masalan: *fortissime* (fortissimus- dan); *celerrime*, *minime*.

Tibbiyotda ko‘p qo‘llaniladigan ravishlar:

<i>ana</i> – teng, baravar	<i>cito</i> – tez, tezlik bilan
<i>statim</i> – darhol	<i>quantum satis</i> – keragicha
<i>bis</i> – ikki marta	<i>bene</i> – yaxshi
<i>optime</i> – juda yaxshi	<i>maxime</i> – juda katta
<i>minime</i> – juda kichik	<i>caute</i> – ehtiyotlik bilan
<i>aseptice</i> – zararsizlantirilgan holda	<i>exacte</i> – aniq
<i>exactissime</i> – juda ani	<i>grosse</i> – yo‘g‘on, katta
<i>modice</i> – o‘rta, me‘yorida	<i>calide</i> – issiq, issiqlik holatida
<i>frigide</i> – sovuq, sovuq usul bilan	<i>lente</i> – sekin (harakat asosida)
<i>tenuiter</i> – yupqa, mayda	<i>tenuissime</i> – juda yupqa, mayda
<i>semilente</i> – yanada sekinroq	<i>simpliciter</i> – oddiy
<i>citissime</i> – juda ham tezlik bilan,	<i>ultralente</i> – juda ham sekin
<i>longe</i> – yuqori darajada	

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

112-mashq. So‘z birikmalarini turlang.

nostra magistra, amocūs meus, suus liber

113-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Amocūs meus mecum legīt et scribīt. 2. Amoci libros a me accipiunt. 3. Tibi ego doo, an non? 4. Pecuniam tibi debeo. 5. Epistūlam a te accipio. 6. Fabulam nobis narre! 7. Mecum ambula! 8. Sani sumus, ut vides.

112-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni lotin tiliga tarjima qiling.

1. Men senga kitob jo'natyapman. 2. Men bilan birga o'qi. 3. O'qituvchi o'quvchilar bilan birga xat yozyapti. 4. Mening do'stim yangi hikoya o'qiyapti. 5. Bu uning o'zining kitobi.

114-mashq. Quyidagi so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Da pro me, da pro auctore, pro usu proprio, recipe iodium per se ad usum internum, medicum me curat.

115-mashq. Quyidagi sifatlardan ravishlar hosil qiling.

altus, a, um – baland; brevis, e – qisqa; levis, e-yengil; prudens – har xil fikrli

116-mashq. Quyidagi ravishlarni lotincha muqobiliga qarab moslashtiring.

Grosse	- juda ham sekin
modice	- sovuq
longe	- yanada sekinroq
calide	- yo'g'on
frigide	- me'yorida
lente	- favqulodda holat
semilente	- issiq
ultra lente	- sekin

Uyga vazifa

117-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Ager ab illis colitur, qui agricolae vocantur. 2. Isti libri tibi a me mittuntur. 3. Perdo etiam id, quod habeo. 4. Quod hodie non est, id cras erit. 5. Cum duo faciunt idem, non est idem. 6. Idem sum, qui eram.

118-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni lotin tiliga tarjima qiling.

1. Biz o'zimizning do'stlarimizga yordam beryapmiz. 2. O'qituvchi bizga kitob beryapti. 3. Menda bu kitob yo'q. 4. Men otamga xat yozyapman.

119-mashq. Gaplarni tarjima qiling va olmosh turini aniqlang.

1. Hic dies alios mores postulat. 2. Haec mea culpa non est. 3. Ipse ego is sum adulescens, quem tu quaeris. 4. Nihil difficili amanti puto. 5. Natura nihil facit frustra.

120-mashq. Quyidagi ravishlarni o'z o'rniga qo'ying.

ana	- zararsizlantirilgan holda
cito	- juda katta
citissime	- juda kichik
statim	- ehtiyotlik bilan
quantum satis	- teng
bis	- tez
bene	- juda ham tez
optime	- darhol
maxime	- keragicha
minime	- ikki marta
caute	- yaxshi
aseptice	- juda yaxshi

121-mashq. Quyida ravshlar qatnashgan gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Da citissime, para infusum calide, extende tenuissime, spiritus Vini optime rectificatus, sirupus simpliciter, misce liquorem exactissime, statim da medicamentum, pulvis modice grossus, pulvis longe subtilissimus.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Vox audita latet littera scribita manet* - Aytilgan so'z uchib ketar, yozilgani qolar.

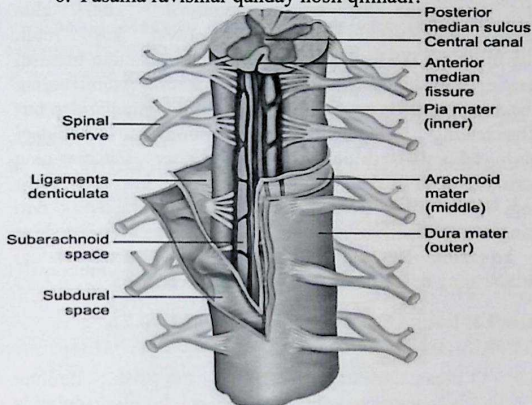
2. *Optimum medicamentum quies est* - Orom eng yaxshi malhamdir.

3. *Alit lectio ingenium* - O'qish aqlni mustahkamlaydi.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida olmoshlarning qanday turlari mavjud?
2. Kishilik olmoshlari kelishiklarda qanday turlanadi?
3. O'zlik olmoshlari asosan qaysi shaxslarda qo'llaniladi?
4. Ravishlar nechaga bo'linadi?
5. Mustaqil ravishlar qanday?
6. Yasama ravishlar qanday hosil qilinadi?

23-rasm. Orqa miya (*medulla spinalis*) ni tuzilishi.

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

NEVROLOGIYA (yunonchada: *neuro*-to'r va *logia*-fan) — odam va hayvonlar nerv sistemasining tuzilishi hamda normal va patologik holatlardagi funksiyalari, uning filogenez va ontogenez qonuniyatlari to'g'risidagi tibbiy-biologik fan. Nevrologiyaning bo'limlari — nerv sistemasining anatomiyasi, gistologiyasi, embriologiyasi, neyrofiziologiyasi, patofiziologiya, shuningdek, nevropatologiya, bolalar nevropatologiyasi, nevrogigiyena va boshqa qadimgi dunyo tibbiyoti neyromorfologiyadan elementar ma'lumotlarga ega bo'lgan. XVI asrda A. Vezaliy nerv sistemasini o'rganishda morfofunktsional

yo'nalishni boshlab beradi. XIX asrda nerv sistemasini mikroskopik o'rganishga asos solinadi, bu esa neyronni ta'riflashga imkon beradi. Gistologiya, tasviriy anatomiya bilan birga neyrofiziologiya ham rivojlanib bordi; hayvonlar miyasining ayrim qismlarini ajratib olib o'rganishga kirishildi. Bosh va orqa miyada harakat va sezgi funksiyalarini belgilovchi maxsus markazlar borligi aniqlandi. XIX asrning 2-yarmida bosh miya vaskulyarizatsiyasi, nerv sistemasining filogenezi va ontogenezini o'rganishda birmuncha muvaffaqiyatlarga erishildi. XIX–XX asrlarda I. M.Sechenov, N.Ye.Vvedenskiy, Ch. Sherrintonlar o'tkazgan fiziologik tadqiqotlar chet elda nevrologiyaning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etdi. I.P.Pavlovning oliy nerv faoliyati haqidagi ta'limoti, miyaning tuzilishi va funksiyasining shakllanishida evolyusion-genetik qonuniyatning ochilishi va boshqa XX asrda nevrologiyaning muhim yutuqlaridan biri bo'ldi. Miyachaning adaptatsion-trofik funksiyasi haqidagi konsepsiyaning takomillashtirilishi, simpatik nerv sistemasining muskul qisqarishiga ta'sir etishini tajribada aniqlanishi, interoretsepsiya masalalarining, bosh miya po'stlog'i bilan ichki a'zolar o'zaro munosabatining o'rganilishi va boshqa nevrologiyaning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Nevrologiya muammolari O'zbekistondagi tibbiyot institutlarining nevrologiya kafedralarida o'rganiladi

I BO'LIM. ANATOMIYA VA GISTOLOGIYA ATAMASHUNOSLIK TA'LIMOTI BO'YICHA TAKRORLASH

Maqsad: O'tilgan materialni tizimli qaytarish, tibbiyot terminlarini bosh va qaratqich kelishik birlik va ko'plik sonlarida tarjima qilish mahoratini mustahkamlash.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

122-mashq. Berilgan so'zlarning lotin tili lug'at shaklini ayting:

chigal, ichak, gangliy, til, ariq, teshik, yuza, yo'l, nervi, o'simta, muskul, halta, qirg'oq, o'q, shox, yoriq, qism, boylam, sinus, qovoq, suyak, tish, tizim, muguz, bronx, tomir, do'mboqcha, yonoq.

123-mashq. Berilgan so'z birikmalarini og'zaki tarjima qiling:
margo posterior, os brachii, nodus lymhaticus, spina nasalis posterior, colon transversum, fissure orbitalis, radix vestibularis,

foramen occipital magnum, crista tuberculi majoris, fornix pharyngis, meatus internus, incisura pancreatis, dura mater encephali, lobus hepatis sinister, corpus vesicae felleae (biliaris), ampulla recti, ligamentum fibulare, cornu sacrale, musculus glutieus minor, ductus hepaticus sinister, nervus facialis, glandula lacrimalis, stratum cerebrale, musculus transversus mentalis, cavitas nasi propria, ductus sublingualis major, nervus muscoli tensoris veli palatini, hiatus canalis nervi petrosi minoris, apex radices dentis.

124-mashq. Berilgan soʻz birikmalarini ogʻzaki tarjima qiling:

pastki kesuvchi tish, soʻrgʻichsimon katakcha, kichik qanot, tishlararo boʻshliq, gialin togʻay, qisuvchi kanal, kichik til osti yoʻli, gʻalvirsimon teshik, qon tomir, kichik shox.

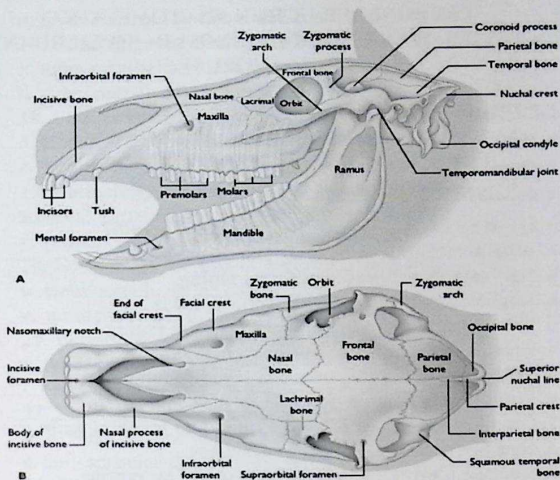
125-mashq. Berilgan soʻz birikmalarini Gen. pl. ga qoʻyib yozing:

ter bezi, alveola teshigi, pastki jagʻ boʻgʻim oʻsimtasi, tepa suyagi.

**VETERINARIYA TIBBIYOTIDA QOʻLLANILADIGAN
QISQARTMA SOʻZLAR**

Qisqartma ABG	Toʻliq shakli arterial blood gases	Maʼnosi arterial qonning kislorodga toʻyinish darajasi
AIDS	acquired immune deficiency syndrome	orttirilgan immun tanqisligi sindromi
ARDS	acute respiratory distress syndrome	oʻtkir nafas distressi sindrom
CA	cancer; cardiac arrest	saraton; yurak toʻxtashi
CF	cystic fibrosis	Siydik pufagida fibrin boʻlishi
COPD	chronic obstructive pulmonary disease	surunkali obstruktiv oʻpka kasalligi
CO2	carbon dioxide	uglerod dioksidi
CPAP	continuous positive airway pressure	doimiy musbat bosim
CPR	cardiopulmonary resuscitation	yurak-oʻpka qayta jonlantirish

CT	computed tomography	kompyuter tomografiyasi
DPT	diphtheria, pertussis, tetanus	bo'g'ma, ko'kyo'tal, qoqshol
Ds	diagnosis	tashxis
FEV1	forced expiratory volume in one second	bir soniyada chiqarilgan nafas hajmi
FVC	forced vital capacity	(o'pkalarning) havo sig'imi
HF	heart failure	yurak yetishmovchiligi
HMD	hyaline membrane disease	Gialin tog'ay pardalari yallig'lanishi
IPPB	intermittent positive-pressure breathing	takrorlanuvchi musbat bosimli nafas
IRDS	infant respiratory distress syndrome	chaqaloqlarda nafas distress sindromi
MRT	magnetic resonance tomograf	magnit rezonans tomografiyasi
NMT	nebulized mist treatment	purkagich bilan davolash
O₂	oxygen	kislorod
OSA	obstructive sleep apnea	uyquda nafas to'xtashi sindromi
PCP	<i>Pneumocystic pneumonia;</i> primary care physician; phencyclidine (hallucinogen)	pufakchali pnevmoniya birinchi yordam shifokori; fensiklidin (gallutsinatsiya chaqiruvchi vosita)
PFT	<i>pulmonary function test</i>	o'pka faoliyatini tekshish
PND	<i>paroxysmal nocturnal dyspnea</i>	tungi paroksizmal nafas qisishi
RD	<i>respiratory disease</i>	nafas olish yo'llari kasalligi
SIDS	<i>sudden infant death syndrome</i>	chaqaloqning to'satdan o'lishi sindromi
SOB	<i>shortness of breath</i>	nafas qisishi
TB	<i>tuberculosis</i>	tuberkulyoz
URI	<i>upper respiratory infection</i>	yuqori nafas yo'llari infeksiyasi
VC	<i>vital capacity</i>	O'pkaning umumiy sig'imi

24-rasm. Bosh suyagining tuzilishi.

**TAKRORLASH UCHUN ANATOMIYA VA
GISTOLOGIYA ATAMASHUNOSLIK BO‘LIMIDAN
TEST SAVOLLARI**

1. **“Z” harifi kabi o‘qiladigan so‘zni toping.**
a. salus b. status c. cavernosus d. situs
2. **Qaysi so‘zda “c” – “ts” tovushidek o‘qiladi?**
a. cellula b. copia c. casus d. chirurgia
3. **Qaysi so‘zda “C” harifi “K” tovushini beradi?**
a. costa b. medice c. difficile d. cito
4. **“tsi” tovushini beradigan so‘zni toping.**
a. scaphoideum b. ductus c. distantio d. cauda
5. **“F” tovushini beradigan so‘zni javobini toping.**
a. nephrosis b. rhizome c. psychosis d. thymus
6. **“I” tovushini beradigan so‘zni javobini toping.**
a. maius b. intestinum c. iunctura d. platysma
7. **Qaysi so‘zda “z” – “ts” dek o‘qiladigan javobini toping?**
a. zona b. trapezius c. influenza d. azygos
8. **Nuqtalar o‘rniga “Y” yoziladigan so‘zni ko‘rsating.**
a. ps...chologia b. ang...o c. l...tho d. k...nesis
9. **«Z» tovushini beradigan so‘zni javobini toping.**
a. saepe b. destillatus c. laesio d. spiritus
10. **Keltirilgan javoblarda «C» qaysi so‘zda «K « dek o‘qiladi?**
a. cauda b. cerosus c. bacillus d. species
11. **Qo‘sh undosh “ph” birikmasini so‘zlardan biriga qo‘ying.**
a. ra...e. b. ...lexor c. ...issura d. ...oveola
12. **Qo‘sh undosh “th” birikmasini so‘zlardan biriga qo‘ying.**
a.orax b. ..endo c. leva...or d. cavi...as
13. **Qaysi javobda urg‘u to‘g‘ri qo‘yilgan.**
a. mas-to-i`-de-us b. mas-to-de-us`
c. mas-to-i-de`-us d. mas-to`-i-de-us
14. **3-chi bo‘g‘inga urg‘u tushadigan so‘zni toping.**
a. pop-li-te-a b. la-cri-ma-lis c. lum-ba-lis d. la-bi-rin-thus
15. **Quyidagi so‘zning nechanchi bo‘g‘iniga urg‘u tushadi e-pi-gas-tri-um**
a. 3 b. 2 c. 1 d. 4
16. **Qaysi javobda urg‘u uchinchi bo‘g‘inga tushishini toping.**

a. fis-su-ra b. gin-gi-vae c. abc-ces-sus d. pal-pe-bra

17. Lotin tiliga tarjima qiling. Yuqori jag'ning do'mbog'i.

a. tuber maxillaris b. tuberes mandibularis

c. tuber maxillae superiors d. maxilla tuberes

18. Lotinchaga tarjima qiling. Katta boldir suyagining tanasi.

a. corpus ossis tibiae b. corpus tibiae

c. corpus ossis maiores d. tibia corpus

19. Lotinchaga tarjima qiling. Umurtqaning tanasi.

a. corpus vertebrae b. corpus columnae vertebrali

c. vertebra spinalis d. vertebrae corpus

20. Lotinchaga tarjima qiling. Aortaning yoyi.

a. arcus aorta b. aortae arcus

c. aorta thoracalis d. arcus peluxis

21. Lotinchaga tarjima qiling. Kalla suyagining asosi.

a. bases cranii b. cranium basis

c. basis cauda d. basis spinalis

22. Lotinchaga tarjima qiling. Kurakning bo'yni.

a. collum scapulae b. scapulae collum

c. colli scapulae d. colli scapula

23. Lotinchaga tarjima qiling. Qovurg'a bo'ynining qirrasi.

a. crista colli costae b. costa crista cervicis

c. collum costa crista d. crista costa colli

25. Lotinchaga tarjima qiling. Qovurg'a do'mbog'chasining bog'lami.

a. ligamentum tuberculi costa b. tuber ligamenti costae

c. tuber costae ligament d. ligamentum tuberculi costae

26. Lotinchaga tarjima qiling. Qovurg'a yoyining plastinkasi.

a. lamina arcu vertebrae b. arcus lamina vertebrae

c. laminideus arcus costalis d. lamina arcus vertebrae

27. Lotinchaga tarjima qiling va qo'shimchasini ko'rsating.

Nog'ora bo'shlig'ining tomi.

Tegmen cavi tympan...

a. - i b. -um c. - icus d. -er

28. Ushbu so'zni kelishigini aniqlang. «Ligamenta tertia»

a. Nom. sing b. Gen. sing c. Alb. sing d. Nom. plur

29. Lotinchaga tarjima qiling. «Tish ildizi»

a. radix denticulis b. radices dentis c. radix dentis d. radice dentis

30. Lotinchaga tarjima qiling. «Yurak uchi».

- a. apex cordis b. apicis dentis c. apicis cordis d. apicis cordis
31. Lotinchaga tarjima qiling. «Nervlarning egatlari».
- a. sulci nervi b. sulci nervorum c. sulcus nervi d. sulcus nervorum
32. Atama terminlardan moslashmagan aniqlovchili jumlasini toping.
- a. margo uteri b. basis externa
c. margo sinister d. phalanx media
33. Atamani qo'shimchasini toping. Vertebra thoracic. ..
- a.-i b. -us c. -a d. -um
34. Atamani qo'shimchasini toping. Sinus petros...
- a.- um b. -a c. -i d. -us
35. Atamani qo'shimchasini toping. Pars petros.....
- a.- ae b. -um c. -a d. - us
36. Atamani qo'shimchasini toping. Os occipital.....
- a.- i b. -e c.-us d. -um
37. Atamani qo'shimchasini toping. Plexus venos.....
- a.- u b. -a c. -us d. -is
38. Atamani qo'shimchasini toping. Tuber frontal.....
- a.- ae b. -e c. -um d. -us
39. Atamani qo'shimchasini moslashtiring. Arcus zygomatic.
-
- a.- um b. - i c. -us d. -is
40. Atamani qo'shimchasini moslashtiring. Abl .pl. Faciebus articular.....
- a.- is b. -us c. -a d. - ibus
41. Lotinchaga tarjima qiling va terminni tugating. Ko'ndalang o'simta. Processus
- a. transversu b. transversus c. transversum d. transversa
42. Lotinchaga tarjima qiling va terminni tugating. Yumaloq bog'lam. Ligamentum
- a. teres b. teretis c. rotundus d. rotunda
43. Sinonimini toping. Qayiqsimon. Navicularis
- a. scaphoideus b. cuneiformis c. sphenoidalis d. palmaris
44. Ponasimon. Sphenoidalis atamani sinonimini toping.
- a. cuneiformis b. navicularis c. scaphoideus d. palmar
45. Lotinchasini toping? Toshimon tangachali yoriq.

a. petrosquamosa b. clinoidea. c. sphenoidalis d. fissura squamosa

46. Gen.sing. Qaratkich kelishigi birliga termini qo'ying.
«processus articularis inferior»

a. processus articulares inferioris b. processi articulari inferioris
c. processus articularis inferioris d. processu articularis inferioris

47. Anatomik sufikisni qo'shimchasini toping. Tuberculum thyroideum super....

a.- ium b. -ioris c. -ius d. -ior

48. Faqat II-guruh sifati bilan yozilgan terminni aniqlang?

a. os temporale frontale b. os nasale medium
c. ganglion cervicale superius d. sulcus parietalis internus

49. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. Orqaning eng uzun muskuli.

Musculus long... dorsi

a.- us. b. -ior c. -ius d. -issimus

50. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. Barmoqning kalta muskuli.

Musculus brevis

a. indicis b. digiti minimi c. pollicis d. digiti prima

51. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. Kattaroq dumba muskuli.

Musculus gluteus

a. minor b. maior c. maximus d. magnus

52. Lotinchasini to'ldirib yozing. Yuqorigi va pastki qovurg'alarga tegishli chuqurchalar.

Foveae costales superir et inferior

a.-es b. -a c. -ius d. -ior

53. Lotinchasini to'ldirib yozing. Yuqorigi va pastki bo'g'imga tegishli chuqurcha.

Fovea articularis super... et infer...

a.-ac b. -es c. -ius d. -ior

54. Lotinchasini to'ldirib yozing. Dumg'aza suyagining asosi.

Basis ossis sacr...

a.- is b. -i c. -um d. - alis

55. Mos keladigan lotincha so'zni toping. Uzunroq suyak. Os

.....

a. longus b. longissimus c. longum d. longius

56. Mos keladigan lotincha so'zni toping. Uzunroq qovurg'a. Costaa. longa b. longissima c. longior d. longius

57. Genus neutrumda qiyosiy darajadagi qo'shimchani aniqlang.

a. -us b. -ius c. -er d. -ior

58. «minus» sifatini terminlardan birida qo'llang.

a. os frontale min... b. arcus parietalis min...

c. trachanter min... d. alla min...

59. Moslashtiring. pars petros...

a. -i b. -um c. -a d. us

60. Lotinchaga tarjima qiling. Orqaning eng keng muskuli.

«musculus lat ... dorsi.»

a. -ussimus b. -i c. -issimus d. -issima

61. Qiyosiy darajadagi genus femininum qo'shimchasini aniqlang.

a. -ioris b. -ior c. -ius d. -issimus

62. Lotinchasini to'ldiring. Dumbaga tegishli eng kichik muskul.

Musculus gluteus

a. maior b. maximus c. minimus d. minor

63. Lotinchasini to'ldiring. Eng yuqorigi burun chig'anog'. Concha nasalis

a. superior b. superius c. supremus d. suprema

64. Lotinchani to'ldiring. *Facies articulares* ...

a. superioris b. superius c. superiores d. superior

65. Lotinchasini to'ldiring. Qalqonsimon tog'ayni yuqorigi shoxi.

Cornu *cartilaginis thyroideae*

a. superius b. suprema c. supremum d. superiori

66. Mos keladigan qo'shimchani toping. Yurakning eng kichik venalari.

Venae cordicis

a. minimae b. minus c. minores d. minima

67. Lotinchasini toping. Eng katta dumba muskuli.

a. musculus gluteus maximus b. musculus gluteus maior

c. musculus glutei maximus d. muscoli glutei maximi

68. Terminni davomini nuqtalar o'rniga qo'ying. Burunning suyakli to'sig'i.

Septum osseum

a. nasus b. nasui c. nasi d. nasorum

69. Terminni davomini nuqtalar o'rniga qo'ying. Umurtqaqa oid pog'onasining bog'lami.

Ligamentum columnae.....

a.vertebrale b. vertebralis c. vertebralium d. vertebrae

70.To'ldiring. O'ng yurak bo'lmachasining bo'sh sinusi.

Sinus atrii dextri cav...

a.- is b. - ae c. -i d. -arum

71. So'zni tarjima qiling. Boshning to'g'ri muskuli

a. musculus rectus capitis b. musculi recti capitis

c. musculis rectis capitis d. capitis recti musculus

72. To'ldiring. O'pka tanasining qopqog'i.

Valvula trunci

a. pulmonalis b. pulmonale c. pulmo d. pulmonis

73. Juftini toping. Bezning katta til osti oqimi

Ductus..... glandulae maior

a. subcutaneus b. hypoglossus c. hyoideus d. sublingualis

74. Juftini toping. Katta ensaga tegishli teshik.

a.Foramen occipitale maior b. Foraminis occipitale maius

c. Foramen occipitale maius d. maius occipitale foramen

75. To'ldiring. Facies anterior partis petros...

a.- e b. -ae c. -um d. -i

76. Kerakli qo'shimchani qo'ying.O'ng qo'lning birinchi barmog'i. Digitus primus manus dextr...

a.- ae b. -a c. -um d. - er

77. To'ldiring. Kichik boldir suyagi boshchasining orqa bog'lami.

Ligamentum capitis fibulae

a.posterior b. antierius c. posterioris d. posterius

78. Lotinchaga tarjima qiling. Halqumning o'rta qisuvchi muskuli.

a. musculus constrictor medius laryngis

b. musculus medius constrictor laryngis

c. musculus constrictor medius pharyngis

d. musculus pharinx constrictor medius

79. Lotinchaga tarjima qiling. Yuqorigi o'qsimon bo'shliqning egati.

a. sulcus sinu sagittalis superiores b. sulcus sinus sagittalis superioris c. sulcus sinuum sagittalis superioris d. sulci sinus sagittalis superioris

80. Lotinchaga tarjima qiling. Siydik pufagini qisuvchi mushak.

Musculus sphincter vesicae

a. urinae b. ureteris c. urinae d. urinarii

81. Lotinchaga tarjima qiling. Og'iz burchagini tushiruvchi mushak.

Musculus labii oris

a. levator b. extensor c. depressor d. adductor

82. Lotinchasini to'ldiring. O'n ikki barmoqli ichakni yuqoriga yo'naltiruvchi qismi.

Pars ... duodeni

a. ascendens b. descendens c. communicans d. supra

83. Kerakli qo'shimchani toping. Jigarning bog'lami.

Ligament.... hepatis

a. -ae b. -um c. -es d. -a

84. Kerakli qo'shimchani ko'rsating. Suyaklararo kaft usti bog'lamlari.

Ligament.... intercarpea interossea

a. ae b. i c. um d. a

85. Mos keladigan so'zni toping. Uzoqlashtiruvchi muskul.

Musculus

a. abductor b. flexor c. adductor d. levator

86. Mos keladigan so'zni toping. Ko'taruvchi muskul.

Musculus

a. levatoris b. adductor c. flexor d. levator

87. Mos keladigan so'zni toping. Yozuvchi muskul.

Musculus

a. extensor b. ekstonsoris c. constrictor d. levator

88. Kerakli so'zni aniqlang. Yaqinlashtiruvchi muskul.

Musculus pollicis

a. abductor b. extensor c. adductor d. depressor

89. Bosh miyaning oq moddasi so'zini lotinchasini to'ldiring?

Substantia alba

a. medullae spinalis b. dura mater c. cerebri d. medulla ossium

90. Burun atrofidagi bo'shliqlar so'zini lotinchasini to'ldiring?.

..... *paranasales*

a. sinus b. sini c. sinua d. sinuum

91. O'rtadagi shoxlar so'zini lotinchasini to'ldiring?.

..... *mediales*

a. rames b. ramus c. rami d. ramorum

92. Mos keladigan so'zni toping. Yumaloq muskul.

Musculus

a. circumflexa b. rotundus c. durus d. teres

93. Yumaloq bog'lamning kesmasi so'zini lotinchasini to'ldiring.

Incisura ligament

a. teretes b. rotundi c. teretis d. rotundum

94. Nom.plur. da to'g'ri moslashgan jumlani toping?

a. nodi lumbales b. nodi profunda c. nodi occipitalium d. nodi pectoralia

95. Nuclei nervorum cranialium so'zini o'zbek tiliga tarjima qiling.

a. nervlarining o'zaklari b. kalla suyagi nervlarining o'zagi

c. kalla suyagi nervining o'zagi d. kalla suyagi nervlarining o'zaklari

96. So'zni lotin tiliga tarjima qiling. Kovak venalarning bo'shliqlari.

a. sinus venarum cavarum b. sinus venae cavus

c. sinus venae cavae d. sinus veni cavi

97. Ganglia thoracica. Kelishigini aniqlang.

a. nom. sing b. abl. sing c. gen. sing d. nom. plur

98. Nom plur. ga to'g'ri ko'rsatilgan termni ko'rsating.

a. facies lateralis b. facies lateralium

c. facie lateralis d. facies laterals

99. 4- turlanishdagi to'g'ri ko'rsatolgan otni toping.

a. viscus b. corpus c. sulcus d. processus

100. Lotin tiliga tarjima qiling. Dumbaga tegishli dum

a. glutius coccygalis b. cornu sacrale

c. cornu coccygeum d. cornu sacralis

101. Til osti so'lak oqimi.

a. ductus sublingualis b. ductus hyoideus

- c. ductus hypoglossus d. ductus hepaticus
102. To'g'ri javobni toping. «Barmoqni uzoqlashtiruvchi muskul».
- a. musculus abductor digiti
 - b. musculus levator digiti minimi
 - c. musculus extensor digiti minimi brevis
 - d. musculus adductor digiti minimi
103. Tarjima qiling. «Siydik pufagi».
- a. vesica urinaria b. vesica uteri
 - c. vesica fellea d. vesica uterina
104. 4-turlanishdagi to'g'ri ko'rsatilgan otni toping.
- a. genu b. pectus c. occiput d. sulcus
105. 5 - turlanishdagi to'g'ri ko'rsatilgan otni toping.
- a. facies b. paries c. pes d. stapes
106. Kelishigini aniqlang. «Facie articulari»
- a. Alb sing. b. Nom sing. c. Nom plur. d. Gen sing.
107. Ko'rsatkich barmoq odamlarda qanday nomlanadi?
- a. index b. pollex c. medius d. minimus
108. Qo'lning bosh barmog'i odamlarda qanday nomlanadi?
- a. index b. minimus c. medius d. pollex
109. O'rta barmoq odamlarda qanday nomlanadi?
- a. medius b. annularis c. index d. minimus
110. Odamlarda qanday nomlanadi? Nomsiz barmoq .
- a. medius b. pollex c. annularis d. minimus
111. Jimjiloq odamlarda qanday nomlanadi?
- a. minimus b. pollex c. medius d. index
112. Pastki jag'ning pastki chuqurchasi. Kerakli old qo'shimchasini toping. *Fovea ...mandibularis*
- a. sub b. intra c. hypo d. post
113. Nuqtalar o'rniga kerakli old qo'shimchasini toping. Yuqorigi me'da osti o'simtasi. *Processusgastricus superior.*
- a. supra b. infra c. hypo d. post
114. Nuqtalar o'rniga kerakli old qo'shimchani qo'ying. Ko'z osti kanali. *Canalis ...orbitalis*
- a. infra b. sub c. hypo d. post

115. Nuqtalar o'rniga kerakli old qo'shimchani qo'ying.
O'rtadagi kurak osti shoxi.

Ramusscapularis orbicularis medialis

a. supra b. infra c. hypo d. post

116. Nuqtalar o'rniga kerakli osti ma'nosini beruvchi old qo'shimchasini toping.

Ganglionvertebrale

a. inter b. infra c. sub d. epi

117. Nuqtalar o'rniga kerakli old qo'shimchani toping. Quloq oldidagi bez.

Glandulaauricularis

a. para b. peri c. post d. retro

118. Nuqtalar o'rniga kerakli old qo'shimchani toping. Quloq orti bez.

Glandulaauricularis

a. para b. peri c. post d. retro

119. To'g'ri keladigan so'zni toping. Bachadon bo'yinchasining bog'lami.

Ligamentumuteri

a. cervix b. cervicis c. colli d. cavitas

120. Nuqtalar o'rniga mos keladigan so'zni toping.
Umurtqalarning teshiklari.vertebrarum

a. foramina b. foraminis c. foramenes d. foramen

121. Nuqtalar o'rniga kerakli qo'shimchani toping. Yuzning suyaklari.

Oss... faciei

a. - ac b. - a c. -es d. -ua

122. Nuqtalar o'rni to'ldiring. Limfa tomirlari. Vas...
lymphatic...

a. -us, -a b. - a, -a c. -um, -ia d. -es, -ium

123. 3- turlanishdagi otni ko'rsating.

a. crus b. medicus c. processus d. morbus

124. O'zbekcha so'zning lotincha terminni toping. Suyak iligi.

a. medulla ossium b. cerebrum osseum

c. encephalon osseum d. medula ossis

125. Tarjima qiling. «Bosh miyaning yumshoq pardasi».

a. pia mater encephali b. dura mater cerebri

c. tunica pia encephali d. mater pia encephali

126. Soʻzni moslashtiring. «Homo aegrot....»
a.- um b. - a c. -i d. -us
127. Juftini toping. Oʻqsimon chet. *Margo ...*
a. squamosus b. occipitalis
c. sagitalis d. frontalis
128. «Tishlarning kanallari» ga mos keladigan soʻzni toping.
a. canalis dentium b. canalis dentis c. canales dentes d. canales
dentium
129. Thorax atamasini sinonimini toping.
a. pectus b. cavitas c. sternalis d. pectoralis
130. Lontinchaga toʻgʻri tarjima qiling. Birinchi va ikkinchi
tish
a. dens primi et secundi b. dens prima et secunda
c. dens primum et secundum d. dens primus et secundus
131. Genus masculinumdagi otni toping.
a. canalis b. auris c. mucilago d. vas
132. Genus masculinumdagi 3- turlanishdagi soʻzni
koʻrsating.
a. pes, pedis b. os, osis c. foramen, inis d. articulatio, ionis
133. 3-turlanishdagi Genus masculinumdagi otni koʻrsating.
a. sanguis, inis b. pectus, oris c. tuberositas, atis d. tuber, eris
134. Juftini aniqlang. Oddiyroq bugʻim.
a. articulatio simplicius b. articulatio simplicis
c. articulatio simplicior d. articulatio simplex
135. «Keng bugʻim» - degan jumlani tarjima qiling.
a. Articulatio longa b. Articulatio composita
c. Articulatio brevis d. Articulatio lata
136. Hiqildoqning togʻaylari. Degani soʻzda kerakli
qoʻshimchani toping.
Cartilagin laryngis
a. - is b. -es c. - ac d. -a
137. Soʻzining tugalanni qoʻshimchani toping. Boshning
sohalari.
Region..... capitis
a. is b. -i c. - es d. -a
138. Terminni moslashtiring. Koʻruv kanali. Canalis opt. ..
a.-um b. -a c. -us d. -is
139. Terminni Gen. kelishigini koʻplik formasiga qoʻying.

Articulatio fibrosa

- a. articulationum fibrosarum b. articulationum fibrosarum
c. articulatione fibrosae d. articulationum fibrosarum

140. Tarjima qiling. Qo'shimcha burun tog'aylari.

- a. cartilago accessoria nasales. b. nasales cartilago accessoria
c. cartilago nasales accessoria d. cartilagine nasales accessoriae

141. Genus femininumdagi i otni toping.

- a. manus b. vasa c. ganglia d. canalis

142. Qaratqich kelishigi ko'plikiga termini qo'ying. Ko'z kosasiga tegishli qism.

- a. partium orbitalium b. pars orbitalis

- c. partis orbitalis d. partes orbitales,

143. Genus femininumdagi otni toping.

- a. gaster b. ganglia c. systema d. sanguis

144. 3- turlanishdagi Genus femininumdagi otni ko'rsating.

- a. cartilago, inis b. canalis, is c. cortex, icis d. rabies, ei

145. Juftini toping. Til osti suyagi. Os

- a. hyoideum b. hyoidea c. hypoglossus d. sublingualis

146. Juftini toping. Yumaloq teshik. Foramen

- a. rotundum b. teretis c. rotundus d. teres

147. Nuqtalar o'rnini to'ldirib yozing. Choklarning suyaklari.

..... suturarum

- a. os b. ossis c. ossa d. ossium

148. So'zni tarjima qiling. Ko'r teshik.

- a. foramen teres b. foramen nutricum

- c. foramen caecum d. foramen rotundum

149. So'zni tarjima qiling va moslashtiring. Tovonga oid do'mboq.

Tuber calcane...

- a. -us b. -a c. -um d. -is

150. So'zni tarjima qiling. Katta teshik.

- a. foramen magnum b. foramen minima

- c. foramen magna d. foramen maius

151. Nuqtalar o'rini to'ldirib yozing. Venalarning teshiklari. foramina...

- a. venarum b. venae c. venis d. venam

152. Nuqtalar o'rniga kerakli qo'shimchani qo'ying. Tomirlarning tomirlari.

Vasa vas...

a. - um b. -a c. -orum d. - is

153. Nuqtalar o'rniga kerakli qo'shimchani qo'ying. Bo'g'im to'rlari.

Ret... articular...

a. - a b. -es c. - is d. -ia

154. Kelishigini aniqlang. Foramina ethmoidalia.

a. Nom. plur b. Gen.sing c. Gen.plur d. Abl.plur

155. Genus neutrumdagi otni toping.

a. dens b. lien c. gaster d. zyoma

156. Nuqtalar o'rniga to'g'ri keladigan javobni ko'rsating.
Corpus cavernos

a. - ae b. - um c. - is d. -e

157. "Bug'im to'ri" ni Abl.sing. ga qo'ying.

a. reti articulari b. brete articularis
c. crete articulari d. articularis retis

158. Genus neutrumdagi otni toping.

a. ren b. diafragma c. venter d. margo

159. Genatevus .plur.ga qo'ying. «Yonbosh teshik»

a. foraminum lateralium b. foramina lateralia
c. foramen laterale d. foramines laterales

160. Tarjima qiling. Tomirlarning tomirlari.

a. vasa vasum b. vas vasis c. vasa vasorum d. vasis vasorum

161. Genus neutrumdagi 3- turlanishdagi otni ko'rsating

a. cor, cordis b. gaster, gastris c. ren, renis d. margo, inis

162. 3-turlanishdagi Genus neutrumdagi otni ko'rsating.

a. oedema b. stratum c. paries d. apex

164. Lotinchaga tarjima qiling. "Tomirlarning nervlari"

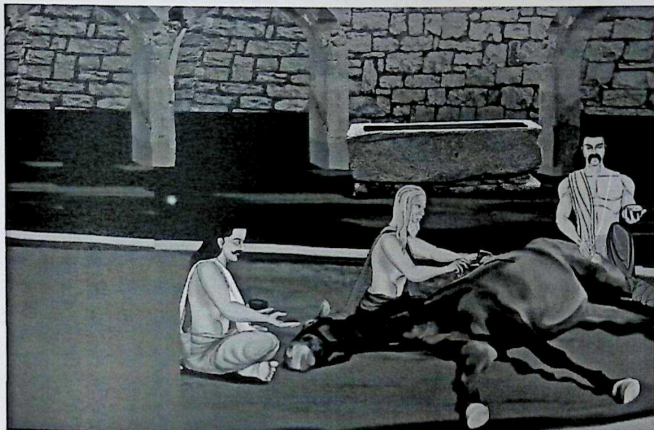
a. nervi vasorum b. nervus vasis c. nervi vasis d. vasa nervi

165. Lotin tiliga tarjima qilingan javobini toping. «Paylarning qinlari»

a. vagina tendinum b. vaginae tendinum
c. vagina tendinis d. tendo vaginae

II BOB. KLINIK ATAMASHUNOSLIK. KLINIK ATAMALARNI YASASH USULLARI

λόγος YUNON ALIFBOSI. ATAMASHUNOSLIKDA SO'Z YASALISHINING UMUMIY TUSHUNCHALARI.

Tibbiy iboralar qadimgi grek va lotin tillari asosida qurilgan. Grek- lotin so'zlarning o'zagi yasama va murakkab Terminlarni hosil qilish uchun asos bo'ladi. Bir nechta murakkab lotincha yoki qadimgi grekcha o'zak bir so'zda unli yoki unsiz bog'lanib o'zbekcha bir nechta so'zlar bilan tarjima qilinadi.

YUNON ALIFBOSI (*Alphabetum Graecum*)

Littera	Nomen		Talaffuz (Pronuntiatio)		Finikiya maktubiga mos keladi (Congrua littera Phoenicia)	Yunon tilidan lotin tiliga transliteratsiya	
	Graecce	Latine	Eski (Antiqua)	Bugun (Hodierna)		Eski (Antiqua)	Bugun (Hodierna)
A α	ἄλφα	Alpha	(a) (a:)	(a)	𐤀 'Aleph	a	a
B β	βῆτα	Beta	(b)	(v)	𐤁 Beth	b	v
Γ γ	γάμμα	Gamma	(g)	(j) ante (ç)	𐤂 Gimel	g	gh, g, j

				sive (i); (y) alterum			
Δ δ	δέλτα	Delta	(d)	(δ)	◀ Daleth	d	d, dh
Ε ε	ἒ, ἐψιλόν	Epsilon	(e)	(ε)	≡ He	e	e
Ζ ζ	ζῆτα	Zeta	(dz), postea (z:)	(z)	Ɀ Zain	z	z
Η η	ῆτα	Eta	(ε:)	(i)	⊞ Heth	e, ē	i
Θ θ	θῆτα	Theta	(tʰ)	(θ)	⊗ Teth	th	th
Ι ι	ῖωτα	Iota	(i) (i:)	(i), (j)	ⱪ Iodh	i	i
Κ κ	κάππα	Cappa	(k)	(c) ante (ε) sive (i); (k) alterum	Ɱ Kaph	k	k
Λ λ	λάμβδα	Labda	(l)	(l)	Ɑ Lamedh	l	l
Μ μ	μῦ	My	(m)	(m)	Ɽ Mem	m	m
Ν ν	νῦ	Ny	(n)	(n)	Ᵽ Nun	n	n
Ξ ξ	ξῖ	Xi	(ks)	(ks)	Ɑ Samech	x	x, ks
Ο ο	ὀ, ὀμικρόν	Omicron	(o)	(o)	⊙ 'Ain	o	o
Π π	πῖ	Pi	(p)	(p)	Ɱ Pe	p	p
Ρ ρ	ῥῶ	Rho	(r), (r)	(r)	Ɽ Res	r (ῥ: rh)	r
Σ σ ς (finalis)	σῖγμα	Sigma	(s)	(s)	Ɱ Sin	s	s
Τ τ	ταῦ	Tau	(t)	(t)	Ɱ Tau	t	t
Υ υ	ῡ, ὕψιλόν	Ypsilon	(u) (u:), postea (y) (y:)	(i)	Υ Vau	u, y (inter consonantes)	y, v, f
Φ φ	φῖ	Phi	(pʰ)	(f)	origo disputanda est	ph	f
Χ χ	χῖ	Chi	(kʰ)	(ç) ante (ε) sive (i); (x) alterum		ch	ch, kh
Ψ ψ	ψῖ	Psi	(ps)	(ps)		ps	ps
Ω ω	ὦ, ὠμέγα	Omega	(o:)	(o)	⊙ 'Ain	o, õ	o

Bo'lajak vrachni atamashunoslik (terminologik) jihatdan tayyorlash undan faqatgina atamalarni tushunishgina emas, balki ularni o'zlashtirib amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab qiladi. Veterinariya bilim yurtida o'qish davomida bo'lajak vrach turli mediko-biologik va klinik fanlarga oid atamalarga duch keladi. Bu esa unga o'z kasbining ilmiy tilini egallashga yordam beradi. Klinik atamashunoslik anatomiya dan keyin, ya'ni talabalar lotin grammatikasining asosiy qoidalarini o'zlashtirib bo'lgach o'rganiladi. Klinik atamashunoslikni o'rganish atama element (AE) deb nomlanuvchi alohida komponentlarning tahliliga asoslanadi. Har qanday so'z yasovchi element (o'zak negiz, old qo'shimcha prefiks, suffiks) atama element deyiladi. Atama elementlar muayyan ma'noga ega. Shuning uchun bir necha atama elementlaridan tuzilgan atamalarni tahlil qilishda asosiy ma'no tashuvchi atama elementlariga ilmiy jihatdan yondoshish maqsadga muvofiqdir.

Masalan, *proct barrhagia* atama elementlarni o'rganishda *proctorrhagia* atamasi beriladi - proktoragiya, to'g'ri ichakdan ko'p miqdorda qon aralash yiring ajralishidir. Ma'no tashuvchilar - to'g'ri ichak va qon aralash yiring ajralishi.

Atama elementlar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Yunon o'zak atama elementlari - lotincha anatomik nomlarning ekvivalentlari.

Masalan: Burun - *rhin* - nasus, i, m

Lab - *cheil* - labium, i, n

2. So'z oxirida qo'llanuvchi atama element - organ va to'qimalardagi patologik o'zgarishlar, operatsiya turlari, diagnostik tekshirish yoki davolash usullarini ifodalaydi. Masalan: *ectomia* - organi butunlay olib tashlash, *scopia* - maxsus asbob yordamida organlarni ichki devori va yuzlarini tekshirish, *necrosis* - to'qima va organlarni o'lishi.

3. Affiksalar (prefiks va suffiksalar) - ma'no tashish jihatidan o'zak atama elementlarga teng. Masalan: *dys-* buzilish, biror bir funktsiyaning izdan chiqishi; *-itis, -itidis* - biror narsaning yallig'lanishi.

Masalan: *dystonia* - tonusning buzilishi, *gastritis* - oshqozonning yallig'lanishi. Atama elementlarni o'zlashtirish talabalarga so'z boyligini kengaytirib meditsinaga oid atamalarni bema'lol tushunish imkonini beradi.

Masalan: *Arteria* - atama elementdan 50 ga yaqin, *haem* va *aemia* atama elementlaridan esa 150 dan ortiq atama yasalgan. *Oste* atama element esa 100 atama tarkibida uchraydi.

Atama element ba'zan bir necha so'z yasovchi elementlar:

o'zak + suffiks + qo'shimcha yoki

prefiks + o'zak + suffiks + qo'shimchadan ifodalanishi mumkin.

Masalan: *scler + os + is, ec-tom-ia*

Atama elementlar asosan so'z boshida yoki so'z oxirida keluvchi komponentlarga bo'linadi. Masalan: *hyper* - yuqori, normadan yuqori, usti; *steth* - ko'krak - boshlang'ich atama elementlar, *rrhagia* - qon ketish, *oma* - o'sma, shish - oxirgi ataima element va hokazo. Lekin juda ko'p atama elementlar atamaning boshida ham, oxirida ham qo'llanishi mumkin. Masalan: *spkmmegalia, a e f- megalosplenía, ae f-* taloqning kattalashuvi. Ayrim mustaqil ma'noga ega bo'lgan so'zlar ham so'ng atama element sifatida qo'llanishi mumkin: *ptosis, is f* - ptoz, ko'z qovog'ining tushishi; *gastro ptosis, is f* - gastroptoz, oshqozonning tushishi, pasayishi; *necrosis, is f* - nekroz - to'qima yoki organing o'lishi; *osteonecrosis, i s f*-osteonekroz, suyakning o'lishi.

Klinik atamashunoslikni o'zlashtirish metodikasi alohida atama elementlarning ma'nosini tushunish va yasama yoki murakkab atamalar yasash usullarini nazarda tutadi. Klinik atamalar odatda yasama yoki qo'shma so'zlardan ifodalanadi. Yasama so'zlar *prefiks + o'zak; prefiks + o'zak + suffiks; o'zak + suffiks: nephritis* - nefrit, buyrakning yallig'lanishi; *para + neph + itis* - paranefrit, buyrak atrofi klechatkasining yallig'lanishi va hokazo.

Qo'shma so'zlar ikki yoki undan ortiq o'zakdan yasaladi. Yunoncha o'zaklardan qo'shma so'z yasalganda ko'pincha "o" *interfiles* qo'llanadi.

Masalan: *gastr + o + scopia* - gastroskopiya, gastroskop yordamida oshqozon shilliq pardasini tekshirish; *ot + o + rhin + o + logia* - meditsinaning quloq, burun, tomoq kasalliklarni davolash bilan shug'ullanuvchi bo'limi. Lekin "o" unlisi tushib qolishi ham mumkin: *tonsillectomia* - tonsillektomiya - bodomchani to'la olib tashlash.

Ko'pchilik yunon va lotin atamalari o'zbek tiliga (o'zbek tili grammatik qoidasiga asosan) tarjimasiz ko'chiriladi. Masalan: *chronicus, a, um* - xronik; *infarctus, us m* - infarkt. Ba'zi hollarda atama bilan birga uning tarjimasini ham berilishi mumkin. Masalan: *necrosis, i s f* - nekroz, o'lish; *transplantatio, o n is f* transplantatsiya, ko'chirib o'tkazish. Bir so'zli atamalar yasash uchun o'zak va atama elementlarni bilish zarur. Meditsinaga oid atamalarda urg'u qo'yish qiyinchilik keltirib chiqaradi. *-ia* qo'shimchasi bilan tugallanuvchi yunoncha klinik atamalarda urg'u so'z oxiridan 2-bo'g'inga, *logia* so'zida esa oxiridan 3- bo'g'inga qo'yiladi. Masalan: *nephrectomia, hemiplegia, hypertonia, biologia, phyziologia; -pathia, -graphia, -*

phonia atama elementlari meditsinaga oid atamalarda qo'llanganda urg'u so'z oxiridan 2-bo'g'inga, boshqa sohalarga oid atamalarda esa so'z oxiridan 3-bo'g'inga tushadi.

Solishtiring:

- ❖ mastopathia - sympathia
- ❖ cardiographia - photographia
- ❖ aphonia - symphonia

Lotin va yunon tillarining ixcham va mukammalligi o'zbek tilida bir necha so'zda berilgan tushunchani bir so'zda ifodalash imkonini beradi.

Masalan: *stomatitis, i s f* - og'iz bo'shlig'i pardasining yallig'lanishi. Meditsinaga oid atamalarni o'rganishda so'z yasash vositalari va usullarini bilish katta ahamiyatga ega.

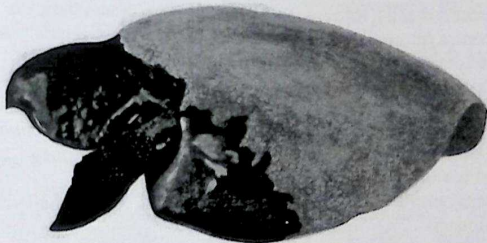
Ayrim yunon prefikslari birlamchi va ikkilamchi yoki ko'chma ma'noga ega. Birlamchi ma'noda ular ko'proq morfologik nomlarda, ko'chma ma'noda esa klinik atamalarda qo'llanadi. Shuningdek, lotin prefikslari lotincha negizga, yunon prefikslari esa yunoncha negizga qo'shiladi. Ba'zan istisno so'zlar ham uchrashi mumkin.

Misollar:

- ❖ os hypoglossus - til osti suyagi
- ❖ internus - ichki
- ❖ sublingualis - til osti
- ❖ epicardium - epikard

Istisno:

- ❖ Episternalis - to'sh usti
- ❖ Endocervicalis - bo'yin ichi

25-rasm. Qo'zi o'pkasida fibrinli nekrotik pnevmoniya.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

126-mashq. Quyidagi atamalar uchun umumiy AE (atama element) aniqlang, atamalarni tarjima qiling:

1. transplantatio

transfusio

hypertonia

supramandibularis

2. submandibularis

suprastemalis

mesoderma

infrastemalis

1. endoderma

dystonia

transversus

hypotonia

2. epistemalis

parastemalis

retromandibularis

transthoracalis

3. atonia

ectoderma

epidermis

127-mashq. Berilgan AE lardan atamalar yasang. AE va atamalarning ma'nolarini solishtiring:

1) inter (costalis, muscularis, vertebralis)

2) contra (tussim, lateralis, indicatio)

3) re (constructio, animatio, spiratio)

4) (a, dys, hyper, hypo) trophia

5) (meso, epi, hypo) gastrum

128-mashq. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring:

extrapyramidalis, extramuralis (lat. *murus* - devor), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolaris (dentes), subpleuralis, connectivus (*textus* - to'qima: necto - to'qimoq, birlashtirmoq), adducens (lot. *duco* - o'tkazmoq), abducens, abductio, praeglaucoma, praecanqerosus, infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis,

supratrochlearis, interclavicularis, interosseus, intralobularis, intramuscularis, parasternalis, episternalis, suprasternalis, subcorticalis, subduralis (miya pardasi), epitympanicus, endocervicalis, applicatio (*applico* - yopishtirmoq), antenatalis (lot. *natus* - tug'ilish), postnatalis, intertarsea, jntranatalis, mesoduodenum, interalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis.

Uyga vazifa

129-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Yaqinlashtiruvchi muskul, uzoqlashtiruvchi muskul, til osti (yunon, lotin prefikslari bilan), operatsiyadan so'ng, kasallikni aniqlash, ishga yaroqsiz, ovqat hazm qilishning buzilishi, oldindan bilish, terining ichki (o'rta, tashqi) qavati.

130-mashq. Sifatlarni tarjima qiling.

Pastki jag' osti, ensa osti, til osti, bo'g'imlararo, muskullararo, to'sh orqasi, lunj orqasi, qorin tashqarisi, muskulni ichi, tepas suyagi qirg'og'i, to'sh usti (2 xil old qo'shimcha bilan), tilni osti, umurtqalararo, qorinning orqasi, halqum orqasi, kapsula ichi, buyrak usti, ko'krak qafasi ichi.

131-mashq. Berilgan atamalarni lotincha yozing.

Diagnoz, invalid, ektoblast, transplantatsiya, distoniya, gipoksiya, gipertrofiya, prognoz.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *De gustibus et coloribus non est disputandum* - Ta'm va rang haqida tortishmaydilar.
2. *Feci quod potui, faciant meliora potentes* - Men qo'limdan kelganini qildim, kim uddalasa undan yaxshiroq qilsin.
3. *Summumbonum medicinae sanitas* - Salomatlik tibbiyotning oliy maqsadidir.

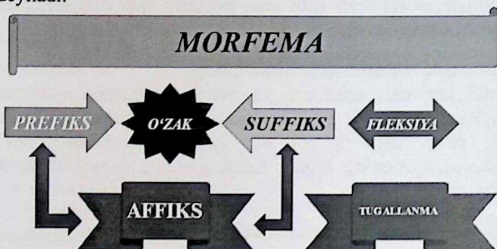

Nazorat uchun savollar:

1. Klinik atamashunoslik deganda nimani tushinasiz?
2. Klinik atamalarni bilish veterinariya vrachi uchun nimaga kerak?
3. Atama elementilaning (AE) qanday turlari mavjud?

KLINIK ATAMA, SO‘ZLARNING BO‘LINISHI VA YUNON- LOTIN ATAMA ELEMENTLARI.

So‘z tarkibi quyidagi na mazmun, na shakl jihatidan bo‘linmas, eng kichik ma’noli qismlar farqlanadi: *old qo‘shimcha (prefiks)*, *o‘zak, suffiks* va *tugallanma (fleksiya)*. Ushbu eng kichik ma’noli qismlar *morfema* (yun. **morphe** - shakl) deyiladi. O‘zakka nisbatan joylanishi bilan farq qiluvchi prefiks va suffiks birgalikda *so‘z yasovchi affiks*lar (lot. **affixus** - qo‘shimcha) deyiladi. Ularning o‘zakka qo‘shilishidan yangi so‘zlar - *yasama so‘zlar* hosil bo‘ladi. *Tugallanma* - grammatik ahamiyatga ega affiks bo‘lib, shakl yasash (kelishik, son, rod) uchun xizmat qiladi. So‘zni morfemalarga bo‘lish *morfem tahlil* yoki *tarkibiy tahlil* deyiladi:

Tugallanmagacha bo‘lgan so‘zning o‘zgarmas qismi leksik ma’no tashiydi va *so‘z negizi* deb ataladi.

Bevosita tarkib (BT) ga ko‘ra so‘z yasalishi tahlili. So‘z yasovchi va yasama negizlar.

So‘z yasalishi tahlilining mohiyati – so‘zdan ikki *bevosita tarkib* (BT) ni ajratib olishdir. Ular, qo‘shilishi tufayli yasama so‘z paydo bo‘ladigan, yagona parcha (so‘z yasovchi negiz) va affiks(lar). Morfem tahlilni so‘z yasalishi tahlili orasidagi farqni quyidagi misolda namoyish etish mumkin. Morfem tahlil nuqtai nazaridan *interlobularis* - bo‘laklararo sifati 5 morfemaga ajraladi: *inter-* (prefiks), *-lob-* (o‘zak), *-ul-*, *-ar-* (suffiks), *-is* (tugallanma); so‘z yasalishi nuqtai nazaridan esa 2 BT ajratiladi: *inter-* (prefiks) + *lobular(is)* (so‘z yasovchi negiz):

❖ *so‘z yasamaydigan negiz*

lob(us)

❖ *1-darajali yasama negiz*

lob-ul(us)

so 'z yasovchi negiz

❖ *2-darajali yasama negiz*

lobul-ar(is)

so 'z yasovchi negiz

❖ *3-darajali yasama negiz*

inter-lobular(is)

so 'z yasovchi negiz

Termin so'zlarning bo'linishi va yunon va lotin termin elementlari (TE)

Bir qismi qandaydir boshqa so'zda qaytarilgan va ma'nolari jihatidan bog'langan so'zlar *bo'linuvchi* so'zlar hisoblanadi. Bo'linish *to'liq* yoki *noto'liq* bo'lishi mumkin:

1) **to'liq bo'linish** – pod-algia (*yun.* pus, podos + algos), pod-o-metria (*yun.* metreo) va neur-algia (*yun.* neuron), my-algia (*yun.* mys, myos) hamda kephal-o-metria (*yun.* kephalos), thorac-o-metria (*yun.* thorax, thorakos);

2) **yarim bo'linish** – pod-agra (*yun.* podagra - oyoq uchun qopqon). So'zning birinchi qismi zamonaviy terminlar orasida uchragani uchun bo'linuvchi hisoblanadi, ikkinchi qismi – agra – esa amaliy jihatdan yagona.

Ko'plab qadimgi yunon va lotin tillari morfemalari terminshunoslikda o'ziga xos ma'noga, ba'zan ilgari ma'noning ona tiliga xos bo'lmagan yangi ma'noga ega bo'lishidir. Bunday ma'nolarni *terminologik* deb atash mumkin. Misol tariqasida, yunonch so'zi *kytos* - idish lotinlashgan holi *cytus* "hujayra" ma'nosida o'zak morfema sifatida o'nlab terminlar – yasama so'zlar – tuzilishida muntazam ravishda qo'llaniladi. Yunon sifatleri suffiksi *-itis* dastlab "tegishlilik" umumiy ma'nosini bergan bo'lsa, hozirda "yallig'lanish" ma'noli termin otlar qismiga aylandi.

Termin elementlar. (TE). Mavjud bo'lgan yoki yangi terminlar yaratishda tayyor holda muntazam foydalaniladigan va terminshunoslikda unga berilgan tushunchani saqlaydigan yasama so'z qismi (morfema, morfemalar bloki) *termin element* (TE) deyiladi. Bunda yunon-lotin kelib chiqishli xalqaro termin elementining qaysi transkripsiya, lotincha yoki o'zbekcha, shaklida namoyonligi muhim ahamiyat kasb etmaydi.

Termin soʻzni TE ga boʻlish uni morfemalarga boʻlish bilan har doim ham mos kelavermaydi, chunki baʼzi TE oʻzida *butun blok* – ikki-uch morfemaning bir butun qoʻshilishini mujassam etgan. Bunday rasmiy va sermazmun muttasilligida ushbu morfemalar bloki bir turda hosil qilingan yasama soʻzlar qatoridan boʻlib olinadi, mas: *asthenopia*, *asthen-o-spermia*, *asthen-o-depressivus*, *asthen-isatio* terminlarida *asthen(o)-* (yun. *asthenes* - kuchsiz) blokli TE boʻlib olinadi. Koʻp uchrovchi TE *tom-ia* (yun. *tomeo* - kesish, qirgish), *rhap-ia* (yun. *rhaphe* - chok), *log-ia* (yun. *logos* - fan) – yasama negizning tugallanma qismi – tarkibi boʻyicha ikki morfemali: oʻzak + soʻzlarga «harakat, hodisa» umumiy maʼnosini beruvchi *-ia* suffiksi. Koʻp uchrovchi TE *ectomia* esa 3 ta qadimgi yunon morfemalaridan iborat: *ec-* old qoʻshimchasi + *tome* oʻzagi + *-ia* suffiksi.

Soʻz yasash usullari

Soʻz yasashning asosiy usullari *affiksli* yoki *affikssiz* boʻladi. Affiksli soʻz yasash – soʻz yasovchi affikslar (prefiks, suffiks) ni soʻz yasovchi negizga qoʻshish orqali amalga oshiriladi. Affikssiz soʻz yasash, asosan, murakkab soʻzlarni hosil qilishda ishlatiladi.

suffixes SUFFIKSATSIYA.

Suffiksatsiya - deb suffiksni soʻz yasovchi negizga qoʻshishga aytiladi. Natijada olingan yasama negiz *suffiksali* deyiladi. Suffikslar muhim *tasniflash* vazifasini bajaradi. Suffiksatsiyada soʻz yasovchi negiz sifatida turli soʻz turkumlari – ot, sifat, feʼldan foydalaniladi. Ayrim suffikslar faqat maʼlum bir soʻz turkumi negizi bilan qoʻshiladi, masalan: *-al*, *-ar* suffikslari ot negizi bilan, *-io*, *-or* suffikslari feʼl negizi bilan. Undosh harf bilan boshlanuvchi suffiksning soʻz oʻzagiga qoʻshilishi yordamchi unli orqali sodir boʻladi: *-i-*, odatda, lotin soʻzlarida va *-o-* yunonchadan kelib chiqqan soʻzlarda, masalan: *lot. cruc-i-formis* - xochsimon; *tuberos-i-tas* - doʻmboqlik; yun. *bronch-o-genus* - bronxogen.

NB! Sifat yasalishida suffiks ot negiziga (qar. k. birlikda) qoʻshiladi: *thorax*, *acis* – *thorac-ic-us*; *cartilago*, *inis* – *cartilagin-e-us*.

Odatda, soʻz yasovchi negiz va suffiks bir tilga oid – yo lotin tiliga, yo yunon tiliga. Lekin terminshunoslikda *gibrid* soʻzlar ham kam emas, ayniqsa, sifatlar orasida, mas.: *brachi-al-is*, *acromi-al-is*, *pyramid-al-is*, *petr-os-us*, *arteri-os-us* soʻzlarida negiz yunoncha,

suffikslar esa lotincha. Oʻzida ham yunon, ham lotin suffikslarini mujassam etgan sifatlar ham uchraydi: spheno-id-al-is (-id – *yun.*, -al – *lot.*).

Lotin va lotinlashgan yunon suffikslari

Ot yasovchi suffikslar

1. Deminutivlar – kichraytirish maʼnosini beruvchi otlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>Soʻz yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama soʻz misollari</i>	
-ul- (us, a, um)	glob-us ven-a fren-um	kurra vena yugan	glob-ulus ven-ula fren-ulum	kurracha kichkina vena yugancha
-cul- (us, a, um)	canal-is aur-is gen-u	kanal quloq tizz	canal-i-culus aur-i-cula gen-i-culum	kanalcha quloqcha tizzacha
-ol- (us, a, um)	bronch-us are-a	bronx maydon	bronch-i-olus are-ola	bronxiola maydoncha
-ell- (us, a, um)	lam-ina cereb(rum)	vara katta bosh miya	lam-ella cereb-ellum	varaqa miyacha
-ill- (us, a, um)	mam(ma)	sut bezi	mam(m)-illa	koʻkrak soʻrgʻichi

NB! Soʻz yasovchi negiz I yoki II turlanishga mansub boʻlgan holatda yasama kichraytiruvchi ot (deminutiv) turlanishni saqlab qoladi. Boshqa holatlarda soʻz yasovchi negizning turlanishidan qatʼiy nazar I yoki II turlanishni oladi, mas.: nodus, i *m* nodulus; vas, vasis *n* vasculum.

Eslatma:

1) odatda, III turlanishdagi otlarning unli va aralash turlariga -cul- (us, a, um) suffiksi qoʻshiladi: *collis*, is *m* – *colliculus* - tepalikcha; *auris*, is *f* – *auricula* - quloqcha; *rete*, is *n* – *reticulum* - toʻrcha. Agar soʻz yasovchi negiz sifatida III turlanishdagi otning undosh turi qoʻllanilsa ham -cul- (us, a, um) suffiksi ishlatiladi: *corpus*, oris *n* – *corpusculum* - tanacha; vas, vasis *n* – *vasculum* - tomircha.

2) avval undosh kelgan unli bilan tugallanuvchi oʻzakka -ol- (us, a, um) suffiksi qoʻshiladi: *arter-i-a* – *arteri-ola*; *fov-e-a* – *fove-ola*.

3) -il- suffiksi bilan ifodalangan soʻzlar kichraytirish maʼnosini olib boʻlgan yasama negizlardan hosil boʻlgan 2-darajali kichraytiruvchi otlar hisoblanadi: *capsa* - idish, quti – *capsula* (1-

darajali deminutiv) g'ilof, quticha – *caps-ella* (2-darajali deminutiv) kichik quticha.

4) o'zagida *r, l, m, n* undoshlarini tutgan so'zlardan deminutivlar -ll- (us, a, um) yoki -ell- (us, a, um) suffikslari bilan hosil qilinadi: *cerebrum* – *cerebellum*, *scalper* (*scalprum* - tig', pichoq) – *scalpellum*.

5) kichraytirish ma'nosiga ega bo'lmagan otlarni deminutivlardan ajrata olish kerak: *macula* - dog'; *acetabulum* - quymuch kosasi.

6) ba'zi sun'iy yaratilgan terminlar kichraytirish ma'nosiga ega emas: *gastrula*, *blastula*, *morula*, *organella*.

2. Harakat va jarayonni anglatuvchi otlar:

Suffikslar	So'z yasovchi fe'l negizi (supin)		Yasama so'z misollari	
-io- (tio, sio, xio)	flex-um transsudat- um	bukmoq terga botmoq	flex-io transsudat- io	bukish transsudatsi ya

Eslatma:

1) -io- nafaqat harakat va jarayonni, balki shu harakat natijasini ham anglatishi mumkin: *decussatio* - kesishma (X shaklidagi hosila); *impressio* - botiq; *terminatio* - oxir.

2) -io- dan sun'iy hosil bo'lgan so'zlar orasida ba'zilar fe'l emas, ot negizidan kelib chiqqan: *decapsula-tio* - dekapsulatsiya, a'zo qobig'ini operativ olib tashlash; *hepatis-a-tio* - jigarlanish, o'pka to'qimasining zichlashishi.

3. Harakat bajarilayotgan predmet (a'zo, asbob, uskuna), faoliyatni amalga oshirayotgan shaxsni anglatuvchi otlar:

Suffikslar	So'z yasovchi fe'l negizi (supin)		Yasama so'z misollari	
-or- (tor, sor, xor)	adduct-um flex-um extens-um curat-um extract-um	yaqinlashtirmoq bukmoq yozmoq g'amxorlik qilmoq chiqarmoq	m. adduct- or m. flex-or m. extens-or curat-or extract-or	yaqinlashtiruvchi bukuvchi yozuvchi vasiy ekstraktor

4. Harakat natijasini anglatuvchi otlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi fe'l negizi (supin)</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-ura- (tura, sura, xura)	rupt-um apert-um incis-um flex-um	uzmoq ochmoq o'ymoq bukmoq	rupt-ura apert-ura incis-ura flex-ura	uzilish tuynuk o'yma bukilma

Sifat yasovchi suffikslar

1. So'z yasovchi negizda ko'rsatilgan belgiga boy bo'lish ma'nosini anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-os- (us, a, um)	squam-a fibr-a infect-io	tanga tola yuqish	squam- osus fibr-osus infecti- osus	tangali tolali yuqumli

2. So'z yasovchi negizda ko'rsatilgan belgiga tegishlilik ma'nosini anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-al- (is, e)	coron-a	toj	coron-alis	toj tomirga oid; tish tojiga oid
-ar- (is, e)	clavicul-a	o'mrov	clavicul-aris	o'mrovga oid
-ic- (us, a, um)	thorax, acis zygoma, atis gaster, tris	ko'krak qafasi yonoq me'da	thorac-icus zygomat-icus gastr-icus	ko'krakka oid yonoqqa oid me'daga oid
-e- (us, a, um)	perone pharynx, ngis oesophag-us	kichik boldir suyagi halqum qizilo'ngach	peron-eus pharyng-eus oesophag- eus	kichik boldirga oid halqumga oid qizilo'ngachga oid
-in- (us, a, um)	palat-um uter-us pelv-is	tanglay bachadon chanoq	palat-inus uter-inus pelv-inus	tanglayga oid bachadonga oid chanoqqa oid

Eslatma:

1) agar soʻz yasovchi negizlar -lyoki -r bilan tugallansa, -al/-ar-suffikslari dissimilatsiyasi roʻy beradi: *vertebralis*, *clavicularis*.

2) -al/-ar- suffiksli bir qator sifatlar «oʻxshashlik» nostandart umumiy maʼno tashiydi: *circularis* - doiraviy; *reticularis* - toʻrsimon; *pyramidalis* - piramidasimon.

3. Soʻz negizida koʻrsatilgan belgiga oʻxshashlik maʼnosini anglatuvchi sifatlar:

Suffikslar	Soʻz yasovchi ot negizi		Yasama soʻz misollari	
-ide- (us, a, um)	rhombos	romb	rhombo- ideus	rombsimon
-ides	delta	delta	delto-ideus delto-ides	deltasimon
-form- (is, e)	crux, crucis	xoch	cruci-formis	xochsimon

Bu turdagi koʻpchilik sifatlar XVII asrda anatomlar tomonidan sunʼiy yaratilgan. Ulardan ayrimlari, mas., *m. arytaenoideus* - choʻmichsimon muskul; *m. hyoideus* - asl. ipsilonsimon muskul (*ypsilon*, υ), *m. mastoideus* - soʻrgʻichsimon muskul; *m. pterygoideus* - qanotsimon muskul, umuman soʻz yasovchi negizda berilgan jismlarga oʻxshash emas. Bunday «ziddiyat» bilan *vena mastoidea* - soʻrgʻichsimon vena termini ham misol boʻladi, negaki u soʻrgʻichga oʻxshamaydi; uning nomi *processus mastoideus* - soʻrgʻichsimon oʻsimtaga tegishliligi tushuntiriladi. *venae sigmoideae* terminiga ham mos sabab topamiz: ushbu termin bilan ifodalangan venalar sigma yunon harfiga umuman oʻxshamaydi, ammo ular *colon sigmoideum* - sigmasimon chamber ichakka oid.

4. Soʻz yasovchi negizda koʻrsatilgan belgini tashuvchi maʼnosini anglatuvchi sifatlar:

Suffikslar	Soʻz yasovchi ot negizi		Yasama soʻz misollari	
-fer (us, a, um)	semen, inis	urugʻ	semin-i-fer	urugʻga oid (urugʻ tashiydigan)
	sudor, oris	ter	sudor-i-fer	terga oid
-phor- (us, a, um)	Oon	tuxum	oo-phorus	tuxum tashiydigan

5.Negizda ko'rsatilgan belgini

1) "tug'diradigan, yetishtiradigan, chaqiradigan" (faol ma'no); 2)

"tug'iladigan, chaqiriladigan" (sust ma'no) anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-gen- (us, a, um) -genes	cancer	saraton	cancero- genus	saraton chaqiradigan
	pyon	yiring	pyo-genus	yirinlatadigan; yiringlagan
	enteron	ichak	entero-genus	ichak kasalligi sababli

26-rasm. Otda teri yallig'lanishi (dermatitis)

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

132-mashq. Ushbu so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

Tuberalis, tuberosus, tuberculum, tuberositas, tubercularis; tubus, tubulus, tuba, tubula, tubalis; bulla, bullosus; capitulum, capitalis; denticulus, dentalis; vesicula, vesicularis.

133-mashq. Qo‘shimchalarni belgilang, so‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qiling:

Cuticula, tuberculum, mamilla, frenulum, glomerulum, ossiculum, ventriculus, corpusculum, lingula, lingualis, lingularis, radicula, ventralis, dorsalis, tympanicus, caninus, meningeus, membranosus, cardiogenus (*yun. cardia* - yurak), spongiosus, analis, femoralis, geniculum, maxillaris, mandibularis, mucosa, serosa, granulosus, alveolaris, gluteus, coccygeus, carpeus, parotideus, tarseus, phalangeus, caroticus, pubicus, neurogenus.

134-mashq. -io qo‘shimchasi yordamida fe‘l negizidan ot yasang.

Resectum - kesib olmoq, qirqib olmoq; extirpatum - ildizi bilan yulib olmoq; sectum - kesmoq, qirqmoq; punctum - sanchmoq; extractum - chiqarmoq; extensum - uzatmoq, cho‘zmoq, obturatum - tiqinlamoq; oclusum - bekkitmoq; contractum - tortmoq; luxatum - chiqmoq, siljimoq; invasum - bostirib kirmoq; transfusum - quymoq; secretum - ajratmoq; depressum - tushirmoq, bosmoq; commotum - chayqatmoq; compressum - qismoq; infectum - singdirmoq, yuqtirmoq; selectum - tanlamoq; mutatum - o‘zgartirmoq; injectum - ichiga tashlamoq; perforatum - teshib o‘tmoq.

135-mashq. Ma‘no jihatidan so‘z yasovchi qo‘shimchalardan foydalangan holda sifat yasang:

“simon, o‘xshash” - xanjar (*yun. xiphos*), bigiz (*yun. stylos*), pona (*yun. sphen*), trapetsiya (*yun. trapezion*), o‘rgimchak to‘ri (*yun. arachne*), qalqon (*yun. thyreos*), qanot (*yun. pteryg-*), so‘rg‘ich (*yun. mastos*), pona (*lot. cuneus*), zamburug‘ (*lot. fungus*), duk (*lot. fusum*), chuvalchang (*lot. vermis*).

“ko‘p, boy” - tolali, shilliqli, g‘orli, gangliyli, koptokchali, donchali, tomirchali, do‘mboqli.

“tegishli, oid” - ko‘krak qafasiga tegishli, nog‘oraga oid, diafragmaga oid, uyqu arteriyasiga oid, me‘daga oid, limfaga oid, ko‘ruv bo‘rtig‘iga oid, siydik nayiga oid.

Uyga vazifa

136-mashq. -or qo‘shimchasi yordamida fe‘l negizidan ot yasang.

Constrictum - toraytirmoq; depressum - tushirmoq, bosmoq;
injectum - ichiga tashlamoq; supinatum - to'ntarmoq, ag'darmoq;
erectum - to'g'rilamoq; monitum - eslatmoq, nazorat qilmoq;
excavatum - o'yib olmoq; acceptum - qabul qilmoq; receptum - olmoq;
ordinatum - tartibga solmoq.

137-mashq. -ura qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang.

Junctum - bog'lamoq; strictum - toraymoq; curvatum - egmoq;
fissum - tilmoq, yormoq; comissum - biriktirmoq; sutum - tikmoq;
fractum - sindirmoq, buzmoq.

138-mashq. Klinik terminlarni tarjima qiling:

Perforatio appendicis, abscessus chronicus, abscessus hepatis
ascaridosus, glaucoma malignum pigmentosum, glaucoma juvenile,
polypus mucosus simplex, polypus fibrosus, cancer papillaris, eruptio
medicamentosa, ulcus gangraenosum, cysta dentalis radicularis, cysta
bronchogena, cysta palatina, cancer pulmonis.

139-mashq. Termin-so'z tuzilmalarini o'qing. Suffikslarni ajrating, ma'nosini tahlil qiling.

1. necrosis pulpaе	2. resection apices radices dentis
3. dermatitis faciei(dermato-teri)	4. papillae fungiformes linguae
5. pulpitis diffusa acuta	6. periodontitis acuta
7. parodontosis chronica	8. fractura mandibulae
9. glossitis purulenta profunda	10. pulpitis gangraenosa
chronica	
11. glossitis rhomboidea.	12. perforatio parietis sinus
maxillaris	

140-mashq. Termin-so'z tuzilmalarini lotin tiliga tarjima qiling:

1. Tanglayda yiring bo 'lishi (tilning, pulpaning)
2. Tishning kraiesi (tishlarning)
3. Chuqur yiringli o'yma
4. Kariesli tish (tishlar)
5. Kariesli bo'shliq (dog')
6. Katta shikastlanish (kichik)

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Semper avarus eget* - Xasisning qorni to'ysa ham ko'zi to'ymaydi.
2. *Si vera narretis, non opus sit testibus* - Agar haqiqatni gapirsangiz, guvohga hojat yo'q.
3. *Sol lucet omnibus* - Quyosh hammaga teng boqadi.

Nazorat uchun savollar:

1. So'z qanday tarkibiy qismlar yordamida yasaladi?
2. So'z yasovchi va yasama negizlar deganda nimani tushunasiz?
3. Suffiksatsiya nima?
4. Ot yasovchi suffikslar qaysilar?
5. Sifat yasovchi suffikslar qaysilar?

Leksik minimum

abscessus, us <i>m</i> - abscess	acutus, a, um - o'tkir
cancer, cri <i>m</i> - saraton	comatosus, a, um - komaga oid
cysta, ae <i>f</i> - pufak, kista	caries, ei <i>f</i> - karies, suyakchirishi
coma, atis <i>n</i> - koma, behush holat	cystosus, a, um - kistali
diabetes, ae <i>f</i> - diabet	diabeticus, a, um - diabetga oid
diffusus, a, um - tarqalish, diffuz	eczema, atis <i>n</i> - chilla yara,
ekzema	
fractura, ae <i>f</i> - sinish	gangraena, ae <i>f</i> - qorason, gangrene
gangraenosus, a, um - gangrenali	glaucoma, atis <i>n</i> - nazla,
hernia, ae <i>f</i> - churra	hernialis, e - churraga oid
icterus, i <i>m</i> - sariqlik	ileus, i <i>m</i> - ichak tutilishi
infantilus, e - bolalarga xos	infectio, onis <i>f</i> - yuqish, infeksiya
infectiosus, a, um - yuqumli	inflammatio, onis <i>f</i> - yallig'lanish
juvenilis, e - o'spirinlarga xos	morbus, i <i>m</i> - kasallik
malignus, a, um - yomon sifatli	
xavfli	
oedema, atis <i>n</i> - shish	paralysis, is <i>f</i> - falaj, shol
paralyticus, a, um - falajlikka oid	paresis, is <i>f</i> - parez, yarim falaj
pneumonia, ae <i>f</i> - zotiljam	senilis, e - qarilikka xos
spasmus, i <i>m</i> - tirishish, spazm	spasticus, a, um - spazmga oid trauma,
atis <i>n</i> - shikastlanish	ulcus, eris <i>n</i> - yara
ulcerosus, a, um - yarali.	varix, icis <i>m, f</i> - vena tuguni

traumaticus, a, um – shikastlanish. varicosus, a, um- kengaygan venaga
volvulus, i m - ichaklarning buralishi. colica, ae f qorinda to'satdan
bo'ladigan og'riq (sanchiq)

SO'Z YASASH USULLARI. PREFIKSATSIYA

Prefiks bu – so'z boshida joylashgan so'z elementi. Bir prefiks o'rni boshqa prefiksni qo'yish so'z ma'nosini o'zgartiradi. Prefiks, odatda, son, vaqt, makon yoki inkorni ifodalaydi. Ushbu darslikda prefiks yakka holda kelsa, oxiriga defis qo'yiladi.

Prefiksatsiya – old qo'shimchani (prefiksni) o'zakka qo'shish, bunda ma'no o'zgarmaydi, balki ushbu tushunchaga *lokalizatsiyasi* (yuqori, quyi, oldingi, orqa), *yo'nalishi* (yaqinlashish, uzoqlashish), *kechishi* (ilgari, keyin), *mavjudligi* yoki *inkor etishi* kabi tarkibiy qismni qo'shadi.

Prefikslar ko'makchilardan rivojlangan, shuning uchun ularning o'z ma'nosi tegishli ko'makchilarniki bilan mos keladi.

Ba'zi prefikslarning o'z ma'nosi asosida *ikkilamchi*, *ko'chma* ma'nolar yuzaga kelgan. Shu tarzda yunon ko'makchisi *para* (atrofi, yoni) da *ko'chma* ma'no "chekinish, og'ish, ma'lum hodisaning tashqi namoyon mohiyatiga mos kelmaslik" rivojlangan, mas.: *paranasalis* – burun atrofi; *paramnesia* (yun. mnesis - xotira) – xotira buzilishi va yolg'on xotiraning yuzaga kelishi; *paratyphus* – Salmonella avlodiga mansub ma'lum bakteriyalar tomonidan qo'zg'atiluvchi odam yuqumli kasalliklar guruhining umumiy nomi bo'lib, ich terlama (qorin tifi) alomatlariga o'xshash (!) ba'zi klinik ko'rinish bilan xarakterlanadi.

Morfologiya fan sohalarida qo'llaniluvchi tushunchalarda AE-prefikslar o'z ma'nosiga ega. Patologik holatlar, kasalliklar, a'zo faoliyatining buzilishlarini ifodalovchi terminlarda esa AE-prefikslar *ikkilamchi* ma'noda foydalaniladi, misol uchun *anat.* hypogastrium - qorin osti; *pat. fiziol.* hypotonia - muskulning yoki kavak a'zo muskul qavatining tonusi tushishi.

Anatomik nomenklaturada lotin prefikslari, patologik anatomiya, fiziologiya, klinika fan sohalarida esa yunon prefikslari ustunlikka ega. Biroq istisnalar ham uchrab turadi: *epicranialis* - kalla usti, *epifascialis* - fassiya usti, *endocervicalis* - bo'yin ichi.

NB! Prefikslarning negizga qo'shilishida negizning boshlang'ich tovushi ta'siri ostida prefiksda o'zgarish sodir bo'lishi mumkin. Bu asosan, assimilatsiyada (*lot.* assimilatio - qiyoslash, o'xshatish)

namoyon bo'ladi: prefiksdagi so'ngi undosh so'z yasovchi negizning boshlang'ich tovushiga to'liq yoki qisman qiyoslanadi, masalan: *ad-* prefiksi *c, f, g, n, p* boshlang'ich undoshlari oldida mos ravishda *ac-, af-, ag-, an-, ap-* ga to'liq qiyoslashadi; prefikslardagi so'ngi *n* boshlang'ich *b, p* oldida *m* ga o'tadi yoki *l, m, r* oldida to'liq assimilatsiyaga uchraydi.

ELIZIYA: Ba'zi lotin prefikslarida *eliziya*, ya'ni so'nggi undoshning tushib qolishi mumkin, masalan: *ex-* va *e-*; *con-* va *co-*; *dis-* va *di-* Yunon prefikslari *ana-, dia-, cata-, meta-, para-, anti-, epi-, apo-, hypo-, meso-* da eliziya so'nggi unli negizning boshlang'ich unlisi oldida tushib qolishi bilan namoyon bo'ladi. Shu bilan unilarning qator kelishi bartaraf etiladi, masalan: *met-encephalon* (meta+encephalon), *di-encephalon* (dia+encephalon).

Ko'p qo'llanuvchi yunon-lotin prefikslari

Prefikslar		Ma'nosi	Misollar	Tarjimasi
Lot.	Yun.			
ad- (<i>ac-, af-, al-, an-, ap-, as-, at-</i>)		yaqinlashish, birlashish, qo'shilish	ad-ductio	yaqinlashtirish
			ag-glutinat	yopishtirish
			ad-nexa (an-nexa)	o'simtalar
			af-ferens	olib keluvchi
ab- (<i>abs-, a-</i>)	apo- (<i>ap-, aph-</i>)	uzoqlashish	as-sistens	yonda turuvchi
			ab-oralis	og'izdan uzoqda
			abs-tinentia	tiyilish
			a-vulsio	uzilish
			apo-physis	o'siq
intra-, intro-	endo-, ento-	ichkari, ichki	aph-aeresis (apo+haeresis)	aferez (tortib olish)
			intra-abdominalis	qorin ichi
			intro-itus	kirish
			endo-scopia	tana bo'shliqlari va kanallarini vizual tekshirish usuli
			ento-derma	ichki pushtyaprog'i

Eslatma: *intra-* "vaqt mobaynida" ma'nosiga ham ega: *intra-vitalis* - tiriklikdagi.

extra-, extero-	ecto-, exo-	tashqari, tashqi	extra-uterinus	bachadondan tashqari
			extero-receptor	tashqi muhitdan taassurotni qabul qiluvchi retseptor
			ecto-derma	tashqi pushtyaprog'i
			exo-glossia	tilning yiriklashib og'izdan chiqib turishi
infra-, sub-	hypo- (hyp-)	ost, quyi, pastki normadan kam	infra-scapularis	kurak osti
			sub-acromialis	akromion osti
			hypo-gastrium	qorin osti hypotonia
supra-, super-	hyper-, epi-	usti yuqori normadan ortiq	supra-scapularis	kurak usti
			supra- acromialis	akromion usti
			super-medialis epi-gastrium	yuqori medial qorin usti
			epi-glottis	hiqildoq usti sohasi hypertonia
ante-, prae- (pre-), pro-	pro-	oldingi, old; oldin, avval	ante-brachium	bilak
			prae-senilis	qarilikdan oldin
			pro-lapsus	a'zo tushib qolishi
			pro-nephros	buyrak oldi
post-	meta- (met-)	keyin, so'ng	post-natalis	tug'ruqdan keyin
			meta-thalamus	ko'ruv bo'rtig'i orti
			met-encephalon	miya qismi

Eslatma: *meta-* "bir joydan yoki holatdan boshqasiga o'tish", "o'zgarish" ikkilamchi, ko'chma ma'nolariga ham ega: *meta-stasis* - patologik materialning organizm bir joyidan boshqa joyiga ko'chishi; *meta-bolismus* (yun. *metabole*) - moddalar almashinuvi.

inter-	meso- (mes-), dia- (di-)	oraliq, ora, o'rta	inter-muscularis	Muskullararo
			meso-derma	o'rta pusht yaprog'i
			dia-physis	suyaklarning o'rta qismi
			di-encephalon	oraliq miya

NB! *meso-* prefiksi qorin ichi a'zosini anglatuvchi negizga qo'shilib, ushbu a'zoning tutqichini hosil qiladi: *meso-colon* - chamberichak tutqichi; *meso-gastrum* - me'da tutqichi.

dia- prefiksining o'zga ma'nosi quyidagi jadvallarda berilgan.

circum-	peri-, para- (par-)	atrof, old	circum-analis	orqa peshov atrofi
			peri-arterialis	arteriya atrofi
			peri-cranium	kalla suyak usti pardasi
			gl. par-otis	quloq oldi bezi
			para-metrium	bachadon atrofi kletchatkasi

NB! *peri-* prefiksi a'zo nomi bilan birga ushbu a'zoni qoplab turgan tashqi qobiq, g'ilof, to'qima, qorin pardani bildiradi: *perimetrium* - bachadon seroz (qorin pardaga oid) pardasi; *peri-osteum* - suyak usti pardasi; *peri-bronchitis* - bronxni o'rab turuvchi to'qima yallig'lanishi; *peri-nephritis* - buyrak fibroz g'ilofining yallig'lanishi.

para- prefiksi ichki a'zo nomi bilan birga ushbu a'zoni atrofidagi kletchatka (siyrak tolali biriktiruvchi to'qima) ni anglatadi: *para-nephritis* - buyrak atrofi kletchatkasi yallig'lanishi.

para- prefiksi "normadan og'ish", "berilgan so'z yasovchi negizdan farqlanuvchi" ikkilamchi ma'nolariga ham ega: *par-acusis* - eshitish taassurotlarini noto'g'ri yoki o'zgargan idrok qilish; *para-struma* - qalqon oldi bezlarining bo'qoqni eslatuvchi gipertrofiyasi.

trans-		orqali; ma'lum chegarada harakatlanish	trans-thoracalis	ko'krak qafasi orqali
			trans-plantatio	ko'chirib o'tkazish
per-	dia-	orqali; harakat ma'nosining kuchayishi	per-foratus	Teshilgan
			per-tubatio	bachadon naylari orqali
			per-sistens	doimiy
			per-tussis	ko'k yo'tal
			dia-rrheo (dia+rrheo)	ich ketishi
retro-		orqa, ort	retro-nasalis	burun orti
			retro-sternalis	to'sh orti
			retro-versio	orqaga burilish, og'ish
			retro-gnathia	yuqori jag'ning ortga siljishi
			retro-bulbaris	ko'z olmasi orti
re-		qaytalanish, takrorlanish; javoban, qarshi harakat	re-spiratio	nafas olish
			re-currens	qaytalanuvchi
			re-animatio	jonlanish
			re-fluxus	teskari oqim
con- (com-, cor-, col-, co-)	syn- (sym-, sy-)	birgalikda; aloqa, bog'lanish, bilan, birikish	con-junctiva	ko'zning biriktiruvchi to'qimali pardasi
			m. con-strictor	toraytiruvchi muskul
			com-missura	bitishma
			m. com-pressor	toraytiruvchi muskul
			con-tractio	qisqarish
			cor-rectio	tog'rilanish
			syn-apsis	ikki neyron hamda nervi va muskul birlashish joyi
			sym-biosis	birga yashash
contra-	anti- (ant-)	qarama-qarshi, qarshi, holat, harakat	sy-stole	sistola
			contra-lateralis	qarama-qarshi tomonda joylashgan

			anti-tragus	Tortishga qarshi
			ant-acidum	kislotaga qarshi
	ana-	pastdan yuqoriga ko'tariluvchi harakat; harakat tiklanishi	ana-crota	(yun. krote - zarba) puls to'liqini ko'tariluvchi qismi.
			ana-biosis (ana+bioo)	hayot jarayonlarining vaqtinchalik sekinlashishi yoki to'xtashi
			ana-mnesis	anamnez

ana- prefiksi “so‘z yasovchi negiz ifodalagan man’oga qarama-qarshi harakat, holat” ma’nosiga ham ega: *ana-toxinum* - zahrini yo‘qotgan toksin.

	cata-	yuqoridan pastga tushuvchi harakat; harakat ma’nosining kuchayishi	cata-crota	puls to'liqini tushuvchi qismi
			cata-mnesis	(yun. katamnemoneuo - eslamog) katamnez
In (im-, il-, ir-)	en- (em-)	ichida	in-cretorius	ichki sekretsiyaga oid botiq
			im-pressio	qovoqning ichkariga buralib qolishi
			en-cephalon	bosh miya
			em-bolia	(yun. ballo - tashlamoq) emboliya
ex- (ef-, e-)	ec-, ex-	ichidan	ex-cretorius	tashqi sekretsiyaga oid
			ef-ferens	olib ketuvchi
			e-missarium	bitiruvchi (olib chiquvchi kanal)
			ec-topia	(yun. topos - joy) a'zoning tug'ma siljishi

			ex-ostosis	(yun. osteon - suyak) suyakda o'siq
in- (im-, il-, ir-)	a-(an-)	so'z yasovchi negiz belgisini inkor etilishi yoki yo'qligi	in-sufficiencia	yetishmovchilik
			in-nocens	ziyonsiz
			im-potentia	quvvatsizlik
			im-munitas	(asl. majburiyatdan ozodlik) immunitet
			ir-regularis	nomuntazam
			a-pathia	hissiy befarqlik
			an-algesia	og'riqsizlantirish, og'riqli qo'zg'alishlarni sezmaslik
			dys-tonia	tonusning buzilishi
	dys-	buzilish, qiynalish; faoliyatning buzilishi; normadan sifat yoki miqdoriy og'ishi	dys-uria	bovu buzilishi
iso	eu-	normal faoliyat; to'g'ri; yaxshi holatda	eu-rhythmia	to'g'ri ritm
			eu-pnoë	normal nafas
dis- (dif-, di-)	dia-	bo'linish, ajralish, ayrilish	dis-seminatio	tarqalish
			di-vergentia	ayrilish
			dif-fusus	yoyilish
			dia-lysis	taqsimlanish
			dia-gnosis	tashxislash
de- (des-), se-		ajratish, yo'qotish	de-pilatio	soch yulish
			des-infectio	zararsizlantirish
			de-generatio	tubanlashish
			de-ferens	olib boruvchi
			se-paratio	bo'lish
			se-cretio	ajratish

de-prefiksi pastga harakatni ham bildirishi mumkin: *m. de-pressor* - tushiruvchi muskul.

Prefiks-suffiksli yasama so'zlar

O'zakka, negizga, prefiks va suffiksning bir vaqtda qo'shilishi oqibatida hosil bo'lgan so'zlar *prefiks-suffiksli yasama so'zlar* deyiladi. Shu tariqa qadimgi yunon terminshunosligida *hypo-gastr-ium* (yun. hypogastrion) - qorin quyi sohasi, *mes-enter-ium* (yun. mesenterion) - tutqich terminlari hosil bo'lgan. Natijada shunday qolip asosida *mesogastrium*, *epigastrium* terminlari va barcha tutqich nomlari (mesometrium, mesovarium va h.). Dastlab *epithelium* ko'krak so'rg'ichi ustidagi yupqa terini anglatgan (yun. *thele* - so'rg'ich), keyinchalik bu terminning ma'nosi kengaygan va shu qolip asosida *mesothelium*, *endothelium* terminlari yaratilgan.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

141-mashq. Berilgan terminlarning ma'nosini tushuntiring.

Infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis, supratrochlearis, interclavicularis, interosseus, intralobularis, intramuscularis, parasternalis, episternalis, suprasternalis, subcorticalis, subduralis, epitympanicus, endocervicalis, applicatio (*lot. applico* - qo'ymoq), antenatalis (*lot. natus* - tug'ilish), postnatalis, intertarsea, intranatalis, mesoduodenum, intervalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis, extrapyramidalis, extramuralis (*lot. murus* - devor), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolares, subpleuralis, connectivus (*lot. necto* - to'qimoq, biriktirmoq), adducens (*lot. duco* - olib bormoq), abducens, abductio, praeglaucoma, praecancerosus.

142-mashq. Atamalardagi prefikslarni aniqlab tagiga chizing.

1. analgesia - og'riq xissini yo'qotish, analgeziya;
2. conjunctiva - ko'zning biriktiruvchi pardasi, konyuktiva;
3. exoglossia - tilning kattalashishi, uning og'iz bo'shlig'idan tashqariga chiqib qolishi, egzoglossiya;
4. endoscopia - tananing bo'shliqlari va kanallarini ko'z orqali o'rganish usullari, endoskopiya;
5. epiglottis - nadgortanik;
6. entropion - qovoqning ichkariga o'girilib qolishi;
7. immunitas - yuqumlikka chiqamlilik, kasalliklar, immunitet;
8. metathalamus - miyaning ko'rish do'mbog'ining orqasida;

9. parotis (ot- -uxo) - quloq oldi bezi;

10. prognathia - yuqori jag'ning oldinga siljishi, prognatiya;

143-mashq. Ushbu terminlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Muskul ichi, qirg'oq usti, to'sh usti (ikki turli prefiks bilan), to'sh osti, chakka osti, umurtqalararo, qorin parda orti, halqum orti, g'ilof ichi, buyrak usti, ko'krak ichi.

Uyga vazifa

144-mashq. Nuqtalar o'rniga mos qo'shimchlarni qo'yib terminlarni to'ldiring:

1. Sezgining yoqolishi, reaktivlik yoqolishi: ...ergia
2. Hid bilishning yoqolishiyoki buzulishi: ...osmia
3. Yutishning qiyinlashishi: ...phagia
4. Qiyshayish (uzoqlashishi), misol uchun tish ildizi: ...viatio
5. Yuqori jag'ning orqaga siljishi ...gnathia
6. Pastki jag'ning oldinga siljishi: ...genia
7. Tiklanishi (misol uchun tishning ildizi): ...plantatio
8. Ajralishning kamayishi (so'lak): ...secretio
9. Yuqori umumlashgan tishlar: ...odontia

145-mashq. Ushbu terminlarning ma'nosini tushuntiring.

Metathalamus, hypothalamus, epithalamus, epitympanum, epiphysis (*yun. phyo* - o'smoq), diaphysis, metaphysis, apophysis, decapitatio (doyalikda - homilani yo'qotuvchi opertiya), decompressio (*lot. compressio* - qisilish), eutopia (*yun. topos* - joy), dystopia, revaccinatio, reinfectio, regeneratio, degeneratio, antagonismus (*yun. agon* - kurash), invalidus (*lot. validus* - kuchli), conjunctiva, collectivus.

146-mashq. Ushbu atamalardagi prefikslarni aniqlang va tagiga chizing.

1. parodontosis - paradont kasalligi (parodontium – paradont – tishning ildizi sohasidagi anatomic o'zgarishlar yig'indisi) parodontoz.
2. periodontium - tishning suyak usti pardasi – biriktiruvchi to'qima. tish devori va tish ildizi orasidagi bo'shlig'ini to'ldiruvchi periadont;
3. retronasalis - burunning orqa qismi;

4. retrognathia - yuqori jag'ning orqaga siljishi, retrognatiya;
5. respiratio - nafas olishi, respirasiya ;
6. recurrens - oqaga qaytuvchi, rekurrentniy;
7. sesretio - ajratish, sekretsia;
8. anabiosis - (gr. anabiosis -tirilmoq) – tirik organizmning vaqtinchalik

147-mashq. Ushbu terminlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Pastki jag' osti, ensa osti, til osti (nervi), til osti (yo'li), bo'g'imlararo, qovurg'alararo, muskullararo, to'sh orti, lunj orti, qorin pardadan tashqari,

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Facile dictum, difficile factum* – Oson aytmoq, qiyin qilmoq.
2. *Otium post negotium* – Ishdan keyingi hordiq
3. *Salus republicae suprema lex* - Davlat farovonligi – oliy qonun.

Nazorat uchun savollar:

1. Qaysi lotin va yunon prefikslar “orqali” biror narsa orasida bo‘lish ma’nosini bildiradi?
2. Qaysi prefikslar funksiya buzilishi, ma’nosini bildiradi?
3. O‘zbek tilidagi “qarshi” prefiksi lotin va yunon tilidagi qaysi prefikslarga mos keladi?
4. Endoderma, mesoderma, ektoderma so‘zlaridan qaysi biri terining ichki qavati hisoblanadi?

KLINIK ATAMALARNING TUZILISHI. YUNON- LOTIN DUBLETLARI VA YAKKA TERMIN ELEMENTLARI.

Veterinariya klinik terminologiyasi kasal hayvonlarni davolash bilan bevosita bog'liq bo'lgan veterinariya fanlarining atamaları to'plamidir. Klinik terminologiyada asosiy til yunon tilidir. Klinik terminologiyada asosiy tarkibiy-semantik birlik so'z emas, balki termin elementidir.

Murakkab so'zlar

Agar so'z yasovchi negizlar ikki va undan ortiq bo'lsa, yasama so'z *murakkab so'z* hisoblanadi. Murakkab so'zlar ikki usulda hosil qilinadi: toza qo'shish yoki suffiksatsiya bilan birga qo'shish. Toza qo'shishda so'nggi, *tayanch qism* mustaqil so'z holida ifodalanadi. Ushbu qism so'zni grammatik jihatdan shakllantirib, ma'lum bir so'z turkumiga mansubligini belgilaganligi uchun *tayanch qism* deyiladi, masalan: *glossopharyngeus* birinchi komponent *glosso* + ikkinchi, *taynach*, komponent *pharyngeus* (I guruh sifati); *rhinencephalon* birinchi *rhin-* + ikkinchi, *taynach*, *encephalon* (II turlanishdagi ot). Termin elementi - bu bir necha atamalarda muntazam takrorlanadigan, maxsus ma'noga ega bo'lgan komponent.

Masalan, *kardiologiya* - yurak-qon tomir tizimi kasalliklari haqidagi fan atamasi *kardio* - yurak va oxirgi - *logia* - fan, bilim sohasi atamasidan iborat. Birinchisidan yurak bilan bog'liq bir qancha atamalar shakllanadi: *kardiopatiya* - yurak kasalliklarining umumiy nomi, *kardialgiya* - yurak mintaqasida og'riq, *kardionevroz* - yurak nevrozi.

Boshlang'ich atama elementlari oxirgi unli bilan ishlatiladi: o (keyingi undoshdan oldin) yoki unsiz (keyingi undoshdan oldin): *gastroskopiya*, *kardiologiya*.

Termin elementlari oddiy va murakkab. Murakkablar bir nechta (odatda ikkita) morfologik elementlardan iborat, lekin bir butunlikni ifodalaydi.

Misol uchun, *ektomiya* atamasi - olib tashlash prefiksi **ek** - dan, tashqaridan va element **-tomia** - kesma, element xoletsis - o't pufagi atamasi **-chole** safro va **-kist** - qovuq ildizlaridan iborat.

Tananing tabiiy funktsiyalari va unda sodir bo'ladigan jarayonlar yunoncha **a/-an-**, **dys-**, **hiper-**, **gipo-** prefikslari yordamida ko'rsatilgan:

a/-an - so'zning ikkinchi qismida ifodalangan belgining yo'qligi, yetishmasligi yoki inkor etilishini bildiradi (*asialia* – so'lak oqmasligi);

gipo - pastki, pasaytirish, zaiflash degan ma'noni anglatadi (*giperemiya* - tananing yoki organning bir qismini qon bilan to'ldirish);

dys - buzilish, buzilish (*dizuriya* - siyish buzilishi; *distoni* - ohangning pasayishi);

giper – ko'payish, (*gipertoniya* - bosimning oshishi; *hipersalivatio* - gipersalivatsiya, so'lakning ko'payishi).

Klinik terminologiyada **-osis**, **-iasis**, **-itis**, **-ism**, **-oma** qo'shimchalari. Jarayon, holat, kasallik nomlarida qo'llangan qo'shimchalar turli ma'noga ega.

-it- qo'shimchasi (yoki oxirgi atama elementi **-itis** -) juda ixtisoslashgan ma'noga ega: u yallig'lanish kasalliklari (*gastrit* - oshqozon shilliq qavatining yallig'lanishi) nomlarini hosil qiladi.

-ias-, **-ism-**, **-os-** (mos ravishda yakuniy elementlar - **iasis**, **-ismus**, **-osis**) qo'shimchalari umumiyroq ma'noga ega: jarayon, holat, kasallik. Ayniqsa, klinik terminologiyada **-os-** qo'shimchasi keng qo'llaniladi . U kasallikning umumiy xarakteristikasini (*dermatoz* - teri lezyonlarining umumiy nomi), me'yordan oshib ketishini (melanoz – to'qimalarda melaninning ortiqcha to'planishi), tarqalishini (adenomatoz – ko'plab adenomalarning mavjudligi) va boshqa xususiyatlarni ko'rsatishi mumkin.

Tanadagi patologik shakllanishlar shishlarni o'z ichiga oladi. Ularning nomlari **-oma** qo'shimchasi yordamida yasaladi . Boshlang'ich atama elementi o'simta paydo bo'lgan to'qimalarni bildiradi: *neyroma* - nervi to'qimasidan o'simta; *myoma* - muskul to'qimalarining shishi. O'simtaning umumlashgan ma'nosi *n* bilan - va lotincha o'simta, oris *m* bilan bog'liq element atamasi bilan ifodalanadi.

**A'ZO, TANA QISMLARIN VA YUZ JAG'NI IFODALOVCHI
YUNON-LOTIN DUBLETLARI**

Yunon TE	Lotin so'zlari	Ma'nosi
acro-, -acria (akron)	membrum, i n	tana qismining distal bo'limi, mucha; qol-oyoq uchli
arthro- (arthron)	articulatio, onis f	bo'g'im
cardio-, -cardium (kardia)	cor, cordis n ostium cardiacum (PNA)	yurak yurak, kardial teshik
cheilo-, -cheilia (cheilos)	labium, i n	lab
cheiro-, chiro-, -cheiria, -chiria (cheir)	manus, us f	qo'l
-genia (gencion)	mentum, i n	iyak
-genia (genys, genyos)	mandibula, ae f	pastki jag'
glosso-, -glossia	lingua, ae f	til
gnatho-, -gnathia	maxilla, ae f	jag', yuqori jag'
gon- (gony)	genu, us n	tizza
kephalo-, cephalo-, -cephalia (kephale)	caput, itis n	bosh
melo- (melon)	bucca, ae f	lunj
odonto-, -odontia (odus, odontos)	dens, dentis m	tish
osteo- (osteon)	os, ossis n	suyak
podo-, -podia (pus, podos)	pes, pedis m	oyoq
r(h)achi- (rhachis)	columna vertebralis	umurtqa pog'onasi
rhino- (rhis, rhinos)	nasus, i m	burun
somato-, -soma (soma, somatos)	corpus, oris n	tana
spondylo- (spondylos)	vertebra, ae f	umurtqa
stetho- (stethos)	pectus, oris n thorax, acis m	ko'krak ko'krak qafasi
stomato- (stoma, stomatos)	os, oris n	og'iz
ul-, ulo- (ulon)	gingiva, ae f	milk

urano- (uranos)	palatum, i n (durum)	tanglay (qattiq)
-----------------	-------------------------	------------------

YODDA TUTING

Yunon TE	Lotin soʻzlari	Maʼnosi
cholango- (chole+angeion)	ductus biliferi	oʻt yoʻllari
cholecysto- (chole+kystis)	vesica fellea s. v. biliaris	oʻt pufagi
choleodocho- (chole+doche)	ductus choledochus	umumiy oʻt yoʻli
colpo- (kolpos)	vagina, ae f	Qin
cysto- (kystis - pufak; qovuq)	vesica, ae f vesica urinaria	pufak; qop qovuq, siydik pufagi
dacryocysto- (dakryon+kystis)	saccus lacrimalis	koʻz yoshi qopi
entero- (enteron; entera <i>pl.</i>)	intestinum, i n intestina <i>pl.</i> intestinum tenue	ichak ichak-chovoq ingichka ichak
gastro-, -gastria (gaster, gastros)	ventriculus, i m	meʼda
laparo- (lapare – chov, biqin; <i>pl.</i> qorin)	abdomen, inis n venter, ntris m	qorin, qursoq
metro-, -metra, -metrium (metra) hystero- (hystera)	uterus, i m	bachadon
nephro- (nephros)	ren, renis m	buyrak
omphalo- (omphalos)	umbilicus, i m funiculus umbilicalis	kindik kindik tizimchasi
oo- (oon)	ovum, i n	tuxum
oophoro- (oophoron)	ovarium, i n	tuxumdon
orchi-, orchidi-, -orchidia, - orchia (orchis; orchidion)	testis, is m	urugʻdon, moyak
pneumo-, pneumono- (pneumon)	pulmo, onis m	oʻpka

procto- (proktos)	anus, i m rectum, i n	orqa peshov to'g'ri ichak
pelo- (pelos)	pelvis renalis	buyrak jomi
salpingo- (salpinx, salpingos - nay; bachadon nayi)	tuba uterina tuba auditiva	bachadon nayi eshituv nayi
splanchno- (splanchna pl.)	viscera pl.	ichki a'zolar
spleno- (splen)	lien, enis m	taloq
trachelo- (trachelos)	cervix, icis f (uteri)	bachadon bo'yni
typhlo- (typhlon)	c(a)ecum, i n	ko'r ichak

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

148-mashq. Quyidagi organlarning nomlaridan yallig'lanishiga xos iboralar tuzing.

Hepar, atis, *n*; gaster, gastris, *f*; glossa, ae, *f*; stoma, atis, *n*; larynx, ngis, *f*; pharynx, ngis *m*; appendix, icis, *f*; pancreas, atis, *n*; encephalon, i, *n*; colon, i, *n*; tonsilla, ae, *f*; bronchus, i, *m*; gingiva, ae, *f*; pilula, ae, *f*;

149-mashq. Quyidagi asosdan shishga mos iboralar tuzing.

Sarx, sarc-go'sht; Haema, haemato – qon; Carcinosa, carcin-rak, o'sma; Fibra, fibr – tola; Chondros, chondr-tog'ay;

150-mashq. Quyidagi terminlardan shish holatini yasang.

Moyli, suyakli, nervli, muskulli, bezli, tomirli.

151-mashq. Terminlarni lotin tilida yozing va ularning ma'nosini tushuntirib bering.

Leykoz, akrotsianoz, mikoz, eritrositoz.

152-mashq. So'zlarni lotin tiliga tarjima qiling va moslashtiring.

Jigarga komasi, suyakni ko'ndalang sinishi, chiziqli sinish, diffuzli shish (ho'ppoz), parhezli koma, surunkali yara, son grijasi(churra), milkning yallig'lanishi, 12 barmoq ichak yراس.

Uyga vazifa

153-mashq. Old qo'shimchalarni ajrating, ularni ma'nosini tushuntiring, Terminlarni ma'nosini ko'sating:

Anaemia, apathia, dysphagia, aphagia, hyperaemia, amnesia, dysergia, hyperergia, sympathia, synchondrosis, hyperthermia, syndesmosis, hypothermia, hyperkinesia, pericardium, pericarditis, epicondylus, antitoxicus, endocarditis, parametrium, metastasis.

154-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli so'z yasovchi elementlarni qo'ying.

- 1.Organ to'qimalarida kislorod moddasini pasayishi oxia
- 2.To'qimali elementlarning ko'payib hosil bo'lishicystosis
- 3.Organ yoki tana qismida odatdagi holatdan chetga chiqishi ...plasia
- 4.Tomirlarda gidrostatik haroratning tushushi tonia
- 5.Bachadon pufagiga siydikni kelmasligi ... uria
- 6.Muskulni kesish ... tomia
- 7.Muskul tonusining kuchsizlanishi ... tonia

155-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling va moslashtiring.

Jigar og'rig'i, o'pka bo'lagi, tirik organizmda to'qimalar o'lishi, o'tkir kasallik, bronx, muskullarning tonusining oshib ketishi, yuqumli sariq kasallik, bosh miyaning (chala) falaj (yoki qisman yo'qolishi) bo'lishi.

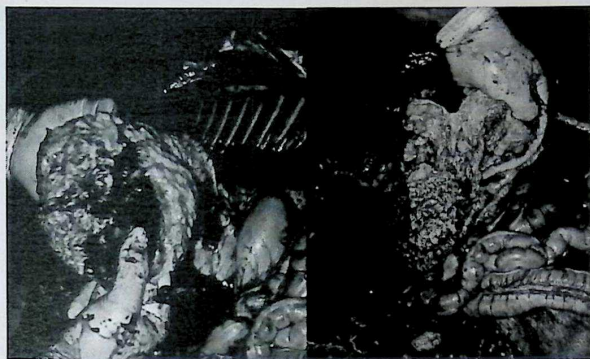
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Vita brevis, ars longa* - Hayot qisqa, san'at abadiydir.
2. *Qui bene diagnoscit, bene curat* - Kim tashxizni to'g'ri qo'yolsa, o'sha yaxshi davolay oladi.
3. *Tempus vulnere sanat* – Kasalni vaqt davolaydi.

Nazorat uchun savollar:

1. Klinik atamalarning o'ziga xos xususiyatlari deganda nimani tushunasiz?
2. Murakkab so'zlar qanday qoidalar asosida yasaladi?
3. Tananing tabiiy funktsiyalari va unda sodir bo'ladigan jarayonlar qaysi yunoncha prefikslari yordamida yasaladi?

27-rasm. Qulunda gidroperikardit (hydropericarditis)

FAN, TA'LIM, TO'QIMA, ORGANLARNI IFODALOVCHI YUNON-LOTIN ATAMA ELEMENTLARI (AE).

Fan, ta'lim, to'qima, organlarni ifodalovchi yangi yunon-lotin atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Lotin so'zlari	Ma'nosi
<i>adeno-</i> (aden - bez)	1) glandula, <i>ae f</i> 2) nodus lymphaticus (lymphonodus)	1) bez, bezli epiteliy 2) limfa tuguni 3) burun-halqum murtaklarining o'smasimon shishlari
<i>andro-, -andria</i> (aner, andros - erkak kishi)	mas, maris <i>m</i> masculus, <i>a, um</i> vir, <i>i m</i>	erkak, erkakka oid
<i>angio-</i> (angeion - tomir)	vas, vasis <i>n</i> vasculum, <i>i n</i>	tomir (asosan, qonga oid)

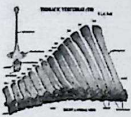
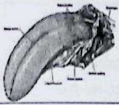
<i>alg-, -algia, -algesia</i>		og'riq
<i>blasto-, blastus</i> (blastos - kurtak, pusht)	<i>germen, inis n</i>	kurtak; blast - pusht hujayrasi yoki erta embrional bosqich
<i>blepharo-</i> (blepharon - qovoq)	<i>palpebra, ae f</i>	qovoq
<i>-cele</i> (kele - shish; churra)	<i>hernia, ae f</i>	churra; shish
<i>chondro-</i> (chondros - don; tog'ay)	<i>cartilago, inis f</i>	tog'ay
<i>chole-, -cholia</i> (chole - safro)	<i>fel, fellis n</i> <i>bilis, is f</i>	o't, safro
<i>chylo-, -chylia</i> (chylos - shira, sutsimon shira)	<i>lymph, ae f</i>	limfa
<i>copro-</i> (kopros - najas)	<i>faeces, ium f pl.</i> <i>stercus, oris n</i>	najas, axlat
<i>cyto-, -cytus</i> (kytos - qavariq idish, bo'shliq)	<i>cellula, ae f</i>	hujayra
<i>dacryo-</i> (dakryon - ko'z yoshi)	<i>lacrima, ae f</i>	ko'z yoshi
<i>dermo-, dermat-, -derma</i> (derma, dermatos - teri)	<i>cutis, is f</i>	teri
<i>galacto-</i> (gala, galaktos - sut)	<i>lac, lactis n</i>	sut
<i>geri-, gero-, geronto-</i> (geron, gerontos - qariya)	<i>senex, senis m</i> <i>senilis, e</i>	qarilikka xos
<i>gyno- gynaeco-</i> (gyne, gynaikos - ayol kishi)	<i>femina, ae f</i> <i>femininus, a, um</i>	urg'ochi, ayolga oid
<i>-graphia</i> (grapho)		grafik tasvirlash
<i>-gramma</i> (gramma)		yozish
<i>haemo-, haemato-, -aemia</i> (haima, haimatos - qon)	<i>sanguis, inis m</i>	qon
<i>hidro-</i> (hidros - ter)	<i>sudor, oris m</i>	ter
<i>histo-, histio-</i> (histos, histion - to'qima)	<i>textus, us m</i>	to'qima
<i>hydro-</i> (hydor, hydatos - suv, suyuqlik)	<i>aqua, ae f</i>	1) suv 2) suyuqlik; a'zo

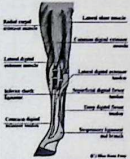
		yoki kasallik nomi bilan birga - seroz suyuqlik, suyuq tarkibning to'planishi
kerato- (keras, keratos - shox)	cornea, ae f	shox, muguz, muguzlanish
lipo- (lipos - yog')	adeps, ipis m	yog'
litho-, -lithiasis (lithos - tosh)	calculus, i m	konkrement, tosh mavjudligi
-logia (logos)		fan, ta'limot
-logo- (logia)		nutq
masto- (mastos - ko'krak; so'rg'ich)	mamma, ae f	sut bezi
melo-, -melis (melos - suyak iligi)	medulla spinalis medulla ossium	orqa miya suyak iligi
myo-, -mysium (mys, myos - muskul)	musculus, i m	muskul
-metria, -metr- (metreo) (metrom)		o'lchash
neuro-, neuro- (neuron - tomir, pay; tola, nervi)	nervus, i m	nervi, nervi tizimi
-odynia (odyne)		og'riq
onycho-, -onychis (onyx, onychis - tirnoq)	unguis, is m	tirnoq
ophthalmo-, -ophthalmia (ophthalmos - ko'z)	oculus, i m	ko'z
-op-, -opt-, optico-, -opia, - opsia (ops, opus - ko'z, ko'rish)	visus, us m - ko'rish visio, onis f - ko'rish qobiliyati	ko'z; ko'rish, ko'ruv idroki
oto-, -otia (us, otos - quloq)	auris, is f	quloq
paedio-, paedo- (pais, paidos, paedion - bola)	infans, ntis m, f puer, eri m	bola
patho-, -pathia (pathos)		iztirob, kayfiyat
-paedia (paideia - tarbiya)		davolash usullari
phaco-, -phakia (phakos - yasmiq)	lens, lentis f	gavhar

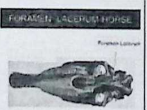
<i>phlebo-</i> (phleps, phlebos - tomir, vena)	vena, <i>ae f</i>	vena
<i>phono-</i> , <i>-phonia</i> (phone - ovoz, tovush)	vox, vocis <i>f</i> sonus, <i>i m</i>	ovoz tovush
<i>sialo-</i> , <i>-sialia</i> (sialon - so‘lak)	saliva, <i>ae f</i>	so‘lak
<i>sphygmo-</i> , <i>-sphygmia</i> <i>scopia</i> (skopeo)	pulsus, <i>us m</i>	puls asbob yordamida tekshirish
<i>teno-</i> (tenon - pay)	tendo, <i>inis m</i>	pay
<i>topo-</i> (topos - joy)	locus, <i>i m</i>	joy
<i>toxo-</i> , <i>toxico-</i> , <i>toxi-</i> (toxon - kamon, o‘q; toxicon - zahar)	venenum, <i>i n</i>	zahar
<i>-therapia</i> (therapeia)		davolash
<i>uro-</i> , <i>-uresis</i> , <i>-uria</i> (uron - siydik)	urina, <i>ae f</i> urinarius, <i>a, um</i>	siydik, peshob siydikka oid

**ORGAN VA TANA QISMLARINING GREKCHA,
LOTINCHA, O‘ZBEKCHA DUBLETLARI**

Rasm	Grekcha ma’nosi	Lotincha ma’nosi	O‘zbekcha ma’nosi
	kephalo-,cephalo-, cephalia	caput,itis,n	bosh
	somato-,soma, (soma,atos)	corpus,oris,n	tana

	osteo- (osteon)	os,osis n	suyak
	stetho-, (stethos)	pectus,oris n thorax,acis m	ko'krak (ko'krak qafasi)
	spondylo- (spondylos)	vertebra,ae f	umurtqa
	cardio-, -cardium (kardia)	cor,cordis n	yurak
	arthro-, (arthron)	articulatio, onis f	bo'g'im
	stomato-, (stoma,stomatos)	os,oris n	og'iz
	glossa-, -glossia (glossa)	lingua,ae, f	til

	rhino- (rhis,rhinos)	nasus,i, m	burun
	odonto- -odontia (odus,odontos)	dens,dentis, m	tish
	poda-, -podia (pus,podos)	pes,pedis m	oyoq
	gon-(gonu)	genu,us, n	tizza
	r(h)achi-, (rhachis)	columna vertebralis	umurtqa pog'onasi
	chelio-, -cheilia (cheilos)	labium,i,n	lab

	urano (uranos)	palatum,i,n (durum)	tanglay
	ul-,ulo- (ulon)	gingiva,ae,f	milk
	melo-(melon)	bucca,ae,f	lunch
	gnatho-, -gnathia (gnathos)	maxilla,ae,f	yuqori jagʻ
	genia (genus, genyos)	mandibula,ae f	pastki jagʻ
	genia (geneion)	mentum,i,n	iyak

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

156-mashq. Berilgan AE lardan atamalar yasang va ma'nosini tushuntiring.

Arthro (pathia, graphia, metria, algia), stetho (gramma, scopia, scopus, metria). (stomato, cardio, osteo, arthro) logia (spondylo, acro,

glosso, rhachi) odynia.

157-mashq. Atamalarni tarjima qiling.

nosologia, brachialgia, logopathia, spondylographia, rhinologia, periosteum, osteogenus, podalgia, acheiria, osteologia, osteoarthropathia, somatologia, somatoscopia, acralgia, spondylodynia, arthropathia, stomatologia, pathologia, stethometria, cardiographia, hormonotherapia, vasoconstrictio, chiroscopia, gonalgia, apodia, chirospasmus, macropodia, brachicephalicus, iliofemoralis, lymphonodus, thyreopathicus, thyreoglossus, ischiococcygeus, thyreogenus.

158-mashq. Berilgan atamalarni lotincha yozing.

Ensefalometriya, kardiografiya, spondilodiniya, logopatiya, patogen, artrologiya, stetoskop, elektroterapiya, gonalgia, osteologiya, xirurgiya.

Uyga vazifa

159-mashq. Terminlarni lotinchaga yozing, termin elementlarni ma'nosini bilib oling.

1. Artropatiya (markaziy nerv sistemasi har xil bo'limlari shikastlanganida paydo bo'ladigan ikkilamchi dektrofik bo'g'im kasalligi).
2. Osteologiya (suyak haqidagi fan).
3. Elektrokardiografiya (yurak ishlab turganida paydo bo'ladigan elektr hodisalarini qayd qilish yo'li bilan yurak holatini aniqlash).
4. Ostalgia (suyak og'rig'i).
5. Artrozis (bo'g'im kasalligi).
6. Xondroma (tog'aydagi xavfsiz o'sma).

160-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Tishlarni davolash, ko'krak qafasidagi og'riq, boshni o'lchash, ogizni asbob yordamida tekshirish, burun (devorchalarini) asbob yordamida ko'rish, bosh miyani rentgen yordamida tekshirish, qo'l va oyoq kasalligi, tishlar kasalligi, bosh miya kasalligi, bosh og'rig'i, burun kasalligi, bo'g'imlar kasalligi, yurak kasalligi, yurak kasalligi bilan bog'liq umurtqa pog'onasidagi og'riq.

161-mashq. Tarjima qiling.

- 1.Cheilodynia, 2.Ulodynia, 3.Gnatodynia, 4.Genioglossus,
- 5.Geniohyoideus, 6.Meloplastica, 7.Gnathoplastica, 8.Agenia,
- 9.Uranographia, 10.Gnathoscopia, 12.Cheilospasmus, 13.Uranoptosis,
- 14.Syncheilia, 15.Melopathia.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Dum spiro, spero* - Nafas olyapmanki, tirikman.
2. *Historia est magistra vitae* - Tarix - bu hayot o'qituvchisidir
3. *Amocus certus, in re incerta cernitur* - Sodiq do'st og'ir kunda bilinar.

FUNKSIONAL VA PATOLOGIK HOLATLARNI HAMDA JARAYONLARNI IFODALOVCHI YAKKA ATAMA ELEMENTLARI (AE).

Funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi yakka atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Ma'nosi
-aesthesio-, -aesthesia (aesthesia)	sezish
-astheno (asthenes, asthenos, asthenia)	kuchsizlik, toliqish
-aëro-, (aër, aëros; aër, aëris)	havo
-aetio -(aitia)	aetio -(aitia)
-athero- (athere)	yog'simon modda
-aniso- (anisos - noteng)	noteng, nomutanosib
-allo- (allos - boshqa, o'zga)	boshqa, o'zga, o'zgargan, o'zgacha
-auto- (autos - o'zi)	1) o'z, xususiy; 2) beixtiyor
-bio- (bios)	hayot
-bary-, baro- (barys - og'ir; baros - og'irlik)	1) o'g'ir, og'irlik; vazn; 2) atmosfera bosimi
-bathy-, batho- (bathys - chuqur; bathos - chuqurlik)	chuqur, chuqurlik
-brachy- (brachys - kalta)	kalta, kaltalangan
-brady- (bradys - sekin)	sekin, sekinlashgan
-chloro- (chloros - yashil, sarg'ish yashil)	1) yashil; 2) xlor tutuvchi

-chromo-, chromato-, -chromia (chroma, chromatosis - bo'yoq, rang, tus)	1) rang, tus; 2) xromga oid
-cryo- (kryos - muzdek sovuq, ayoz)	sovuq, past harorat, muzlashga oid
-crin-, -crinia (krino)	ajralib chiqish
-cyano- (kyanos - to'q ko'k)	1) to'q ko'k, ko'kargan; 2) sianid kislotaga oid
-cytosis (cytus osis)	hujayra miqdorining ortishi
-dolicho- (dolichos - uzun)	uzun, uzaygan
-dynamo-, -dynamia (dynamis)	kuch
-ergo-, -ergia, -urgia (argon)	faoliyat
-erythro- (erythros - qizil)	1) qizil; 2) eritrositlarga oid
-geno-, -genesis, - genesia, -genia	tug'ilish, rivojlanish
-glyco-, gluco- (glykys - shirin)	shirin; shakar mavjudligi; glukoza
-gnosis, -gnosia	bilish
-kinesia, kinemato-, kinemo-, (kinesis)	harakat
-hemi- (yun.), semi- (lot.)	yarim; bir tomonlama
-hetero- (heteros - boshqa, turli)	ikkisidan biri, boshqa, o'xshamagan
-homeo-, homo- (homoios - o'xshash; homos - xuddi o'sha)	o'xshash, bir xil
-iso- (isos - teng)	teng, mutanosib, bir xil
-lepto- (leptos - nozik, yumshoq, ojiz)	nozik, yumshoq, ojiz; tor
-leuco- (leukos - oq)	1) oq; 2) leykositlarga oid
-macro- (makros - katta)	katta, yirik
-megalo-, -megalia (megas, megalu - katta)	katta, kattalashgan
-melano- (melas, melanos - qora)	1) qora, qoramtir; 2) melanin tutuvchi
-micro- (mikros - kichik)	kichik, kichkina
-morpho-, -morph - (morphe)	tuzilish
-mnesia (mnesis)	xotira
-necro- (nekros - o'lik, murda)	jonsizlanish; murdaga oid

-neo- (neos - yosh, yangi)	yosh, yangi; qayta yaralgan yoki vujudga kelgan
-oligo- (oligos - kichik, kam)	kichik, ozgina, kamaygan
-ortho- (orthos - to'g'ri)	1) to'g'ri, tik yo'nalgan; 2) normal holatga tegishli
-oxy-, oxia (oxys, oxygenium)	kislorod
-pachy- (pachys - semiz, qalin, zich)	zich, zichlangan, qattiq
-pan-, panto- (pan, pantos - barcha)	barcha, butunlay
-phago-, phagia (phagein)	yutish
-penia (penia)	yetishmaslik
-phreno-, phrenia	aql, idrok, es, hush
-phrenico- (nervus phrenicus)	diafragma oid
-philo-, -philia (phielo, philia)	moyillik
-phobo-, -phobia (phobos)	qo'rqish
-platy- (platys - yassi)	yassi, yassilangan, keng
-pnoe-, pnoea (pnoe; pnoia)	nafas
-pneumo-, pneumato (pneuma, atos)	organdagi havo, gaz
-plasia (plasis)	shakllanish
-plegia (plege)	falaj
-po(i)esis, -po(i)et	ishlab chiqarish
-polio- (polios - kulrang)	1) kulrang; 2) bosh miya kulrang moddasiga oid
-poly- (polys - ko'p)	ko'p; meyordan ko'proq
-pseudo- (pseudos - soxta)	soxta, yolg'on
-psycho-, -psychia (psyche)	ruh, ruhi
-pyr-, pyro-, pyreto- (pyr - olov, cho'g'; pyreto - isitma)	isitma holati
-rhoea (rhoia, rhoe, rheo)	oqish
-rhagia (rhagos, haemorrhagia-qon oqish)	
-spiro- (spiro,spiratum)	nafas olish
-stasis (stasis)	stasis (stasis)
-tachy-, tach- (tachys - tez; tachos - tezlik)	tez, tez-tez takrorlanadigan

-tele-, teleo-, telo- (tele - uzoq; telos - oxir; teleos - tugallangan)	1) uzoqlashgan (fazoda va vaqtda); 2) oxir, yakun
-tensio (tensio)	gidrostatik bosim
-tono-, -tonia (tonos, tonus)	tonus, bosim
-tropho-, -trophia (tropho)	oziqlanish
-tropo-, -tropia (tropos, trope)	yo'nalish
-thermo-, -thermia (therme - issiqlik; thermos - issiq)	issiq; haroratga oid
-xantho- (xanthos - sariq)	sariq
-xeno- (xenos - begona)	begona, yot
-xero- (xeros - quruq)	quruq

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi Tushun! E'tibor Ber!

1. «pneumo» boshlang'ich AE i organ nomi bilan birikma holda qo'llanganda, shu organda havo borligini bildiradi. Agar atamada «graphia» AE i bo'lsa «pneumo» kontrast rentgenografiya maqsadida organga gaz yuborilishini ifodalaydi. «O'pka» tushunchasi odatda «pneumon» bilan, ba'zi hollarda esa «pneum» negizi bilan ifodalanadi.

2. «haemo» yoki «haemato» boshlang'ich AE organ nomi bilan birikmada kelsa, shu organ bo'shlig'iga qon quyilishini bildiradi. Bunda organ nomi qoidaga binoan bosh kelishikda suffikssiz qo'llanadi (haematocolpos). Organ bo'shlig'ida suyuqlik yoki yiring to'planishini ifodalovchi atamalar ham shu yo'sinda yasaladi (hydrometra - bachadonda suyuqlik bo'lishi).

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

162-mashq. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntirish.

gastrorrhagia, odontorrhagia, oncogenesis, oncogramma, myelodysplasia, mesoduodenum, myelosis, osteomyelitis, mastoptosis, hydrocephalia, otoneurologia, otitis, ophthalmologia, cholekinesis, hypopituitarismus, ductus bilifer, vesica biliaris, haemolysis, haemotherapia, haemostasis, empyema, haemangioma, haemangiomatosis, haemarthrosis, haematologia, haematoma, haematonephrosis, azotaemia, cholaemia, uraemia, haematuria, urohaematoma, ureteritis, vasoresectio, vasotomia, ectopia,

vasoconstrictio, myoma, myoblastus, thymocytus, myoblastoma, perimysium, endomysium, acrohidrosis, Pyoderma, pyaemia, pyorrhoea, pyothorax, pyuria, pyometra, dyscrinia, secretio, incretio, endocrinologia, haemorrhagia, vesica fellea, gynaecologia, paediatrica, logopaedia, chondrocytus, haemocytus, gerontologia, hydrophilia, hydrophobia, geriatria.

163-mashq. Ushbu atamalarni tarkibiy qismlarga ajrating va tarjima qiling.

anaemia, toxaemia, myasthenia, neurosis, neuritis, neuroma, neurolysis, angioneurosis, adenotomia, lymphadenitis, lymphangitis, hyperaemia, lymphadenoma, lymphangioadenographia, hidradenitis, anhidrosis, aesthesiologia, erythroblastus, ovocytus, myocardium, myometrium, carcinosarcoma, cytopenia, hydraemia, lymphocytus, lympho(cyto)penia, hydrarthrosis, lymphorrhoea, chondroblastus, chondroblastoma, chondrogenesis, herniorrhaphia, perivasculitis, epicranium, epipharynx, gastrocele, meningocele, dermatosis, dermatographia, mesoderma, periderma, dermatitis, dermatostomatitis, sphymographia, ureterolysis, pneumolysis, pneumomalacia, lithotomia, lithiasis, cholelithiasis, urolithiasis, broncholitus, broncholithiasis, dysfunctio, chylothorax, chyluria, chylocele.

164-mashq. Quydagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Limfasitlar miqdorining ortishi, o'tning to'xtashi, qonning to'xtashi, harakatning buzilishi, bachadondan qon ketishi, hujayradan tashqari, oziqlanishning buzilishi, sezuvchanlikning buzilishi, tomirlarning torayishi, qon bosimining pasayishi, nafas olishning pasayishi.

Uyga vazifa

165-mashq. Quyida berilgan funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi atamalarni tarkibiy qismlarga ajrating.

keratoma, keratosis, keratitis, asthenopia, biopsia, cardioplegia, ophthalmoplegia, hypertrichia, aphonia, sphymo- phonia, aethiologia, aethiopathogenesis, phrenicotomia, schizophrenia, anergia, synergia, asynergia, hypergia, chirurgia, chondrodysplasia, tenodesis, atrichia, anonychia, onychorrhexis, dacryoadenitis, dacryolithus seu calculus

lacrimalis, hyperdynamia, hypodynamia, amnesia, sialoadenitis, sialorrhoea, coprostasis, galactostasis, lipoma.

166-mashq. Quйда berilgan funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi atamalarni tarkibiy qismlarga ajrating.

dysmorphism, pyoophoritis, pyosalpinx, pyovarium, morphologia, phacomalacia, blepharitis, paraphrenia, phacoma, phacomatosis, lipodystrophia, dacryocystographia, dacryocystorhinostomia, hydropthalmia, haemopoiesis. aphoë, hypopnoë, pneumocephalia, tenorrhaphia, aërohaemo - therapia, pneumographia, respiratio, inspiratio, pneumoarthrosis, sphygmogramma, atrophia, dystrophia, hypertrophia, vagotropus, anoxia, hypoxia, haemophilia, aërophagia, aërotherapia, ophthalmorrhoeographia.

167-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Ter bezlaridan hosil bo'ladigan o'sma, qalqonsimon bez to'qimalarida hosil bo'ladigan o'sma, siydikda gemoglobinning bo'lishi, qon tarkibida o't suyuqligining bo'lishi, tomirdagi toshlar, yog' bezlaridagi o'sma, yutishning qiyinlashuvi, perikardda eksudat to'planishi, muskul kuchsizligi, qon haqidagi fan, hujayralar patologiyasi, terining yallig'lanishi, rivojlanishning buzilishi, ichak tutqichi, limfa tomirlarining yallig'lanishi, limfa tugunlarining yallig'lanishi, qon bilan davolash.

168-mashq. Organ nomlarini lotincha yozing:

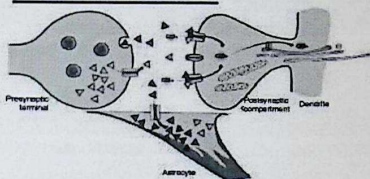
Me'daning chiqish qismi, jigar, o'n ikki barmoqli ichak, oshqozon, qizilo'ngach, halqum, hiqildoq, kekirdak, qorin pardasi, o'pka.

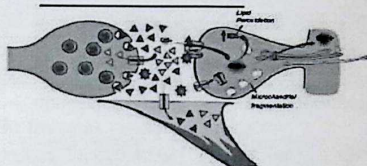
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ubi concordia, ibi victoria* - Hamjihatlik bor joyda g'alaba bor.
2. *Verba docent, exempla trahunt*. - Gap tarbiyalaydi, so'z o'rgatadi.
3. *Per aspera, ad astra* - Igna bilan quduq qazimoq.

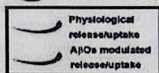
(a) Physiological

(b) Pathological

- AβOs
- Glutamate
- D-serine
- Mitochondria
- Golgi complex
- Synaptic Vesicle
- NMDAR
- AβO receptor
- EAAT
- D-serine neuronal transporter
- Ryanodine receptor (RyR)

27-rasm: Fiziologik va patologik holatda sinaptik yoriqning sxematik ko'rinishi.

TURLI FIZIK XUSUSIYATLAR, SIFATLAR, MUNOSABATLAR VA BOSHQA BELGILARNI IFODALOVCHI ATAMA ELEMENTLARI.

Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlarni ifodalovchi yangi yunon-lotin atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Ma'nosi
<i>aniso-</i> (anisos - noteng)	noteng, nomutanosib
<i>allo-</i> (allos - boshqa, o'zga)	boshqa, o'zga, o'zgargan, o'zgacha
<i>auto-</i> (autos - o'zi)	1) o'z, xususiy; 2) beixtiyor
<i>bary-</i> , <i>baro-</i> (barys - og'ir; baros - og'irlik)	1) o'g'ir, og'irlik; vazn; 2) atmosfera bosimi
<i>bathy-</i> , <i>batho-</i> (bathys - chuqur; bathos - chuqurlik)	chuqur, chuqurlik

brachy- (brachys - kalta)	kalta, kaltalangan
brady- (bradys - sekin)	sekin, sekinlashgan
chloro- (chloros - yashil, sarg'ish yashil)	1) yashil; 2) xlor tutuvchi
chromo-, chromato-, -chromia (chroma, chromatosis - bo'yoq, rang, tus)	1) rang, tus; 2) xromga oid
cryo- (kryos - muzdek sovuq, ayoz)	sovuq, past harorat, muzlashga oid
cyano- (kyanos - to'q ko'k)	1) to'q ko'k, ko'kargan; 2) sianid kislotaga oid
dolicho- (dolichos - uzun)	uzun, uzaygan
erythro- (erythros - qizil)	1) qizil; 2) eritrositlarga oid
glyco-, gluco- (glykys - shirin)	shirin; shakar mavjudligi; glukoza
hemi- (yun.), semi- (lot.)	yarim, bir tomonlama
hetero- (heteros - boshqa, turli)	ikkisidan biri, boshqa, o'xshamagan
homeo-, homo- (homoios - o'xshash; homos - xuddi o'sha)	o'xshash, bir xil
iso- (isos - teng)	teng, mutanosib, bir xil
lepto- (leptos - nozik, yumshoq, o'jiz)	nozik, yumshoq, o'jiz; tor
leuco- (leukos - oq)	1) oq; 2) leykositlarga oid
macro- (makros - katta)	katta, yirik
megalo-, -megalia (megas, megalu - katta)	katta, kattalashgan
melano- (melas, melanos - qora)	1) qora, qoramtir; 2) melanin tutuvchi
micro- (mikros - kichik)	kichik, kichkina
necro- (nekros - o'lik, murda)	jonsizlanish; murdaga oid
neo- (neos - yosh, yangi)	yosh, yangi; qayta yaratilgan yoki vujudga kelgan
oligo- (oligos - kichik, kam)	kichik, ozgina, kamaygan
ortho- (orthos - to'g'ri)	1) to'g'ri, tik yo'nalgan; 2) normal holatga tegishli
pachy- (pachys - semiz, qalin, zich)	zich, zichlangan, qattiq

pan-, panto- (pan, pantos - barcha)	barcha, butunlay
platy- (platys - yassi)	yassi, yassilangan, keng
polio- (polios - kulrang)	1) kulrang; 2) bosh miya kulrang moddasiga oid
poly- (polys - ko'p)	ko'p; meyordan ko'proq
pseudo- (pseudos - soxta)	soxta, yolg'on
pyr-, pyro-, pyreto- (pyr - olov, cho'g'; pyreto - isitma)	isitma holati
tachy-, tacho- (tachys - tez; tachos - tezlik)	tez, tez-tez takrorlanadigan
tele-, teleo-, telo- (tele - uzoq; telos - oxir; teleos - tugallangan)	1) uzoqlashgan (fazoda va vaqtda); 2) oxir, yakun
thermo-, -thermia (therme - issiqlik; thermos - issiq)	issiq; haroratga oid
xantho- (xanthos - sariq)	sariq
xeno- (xenos - begona)	begona, yot
xero- (xeros - quruq)	quruq

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi Tushun! E'tibor Ber!

Auto-, allo-, xeno- atama element (AT) lari *-plastica* (qayta tiklash) va *-transplantatio* (ko'chirib o'tkazish) kabi so'zlar bilan birga kelganda quyidagi ma'nolarni beradi: *auto-* organizmning o'zidagi to'qima yoki organlaridan foydalanish, *allo-* boshqa odam to'qima yoki organlaridan foydalanish; *xeno-* hayvon to'qima yoki organlaridan foydalanish.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

169-mashq. Ushbu so'zlarni tarkibiy qismlarga ajrating va ularning ma'nosini tushuntiring.

cyanodermia, erythrocytosis, erythropenia, erythema, xerodermia, xerophthalmia, bathypnoë, megaloccephalia, micropcephalia, xerostomia, melanoma, dolichocephalia, allergia, anisacria, anisocoria (gr. **cora-** 1.nishon, 2.ishora, alomat, belgi), atelodontia, pseudotumor, neonatus, panophthalmitis, monophobia, polidactylia, autointoxicatio, autohaemotherapy, bradycardia, tachypnoë, pancytopenia,

macrohaematuria, polyuria, oliguria, oligophrenia, schisophrenia, acromegalia, hypovitaminosis, hyperthermia, hypertelorismus, aërophagia, oligodactylia, leucaemia, leucosis, melanoma, xanthopsia, biopsia, orthopaedia, orthopnoë, hypoglycaemia, poliomyelitis, necrodermia, xerophilus, hepisphaerium, thermoplegia, hyperthermia.

170-mashq. Lotin tliga tarjima qiling.

Yurak yetishmasligi, oq qon tanachalari, terini ko'karishi, qonda shakar miqdorin ko'payishi, o'pka to'qimalarini o'lishi(gangren), nafas olishning sekinlashuvi,yurak harakatining sekinlashuvi, hayvon to'qimalarini ko'chirib o'tkazish, soxta torayish.

171-mashq. Terminlarni lotin tilida yozing va ma'nolarini tushuntiring.

periskop, telefon, kinematografiya, kardiostrofiya, criofofiya, telopatiya, teleskop, elektrofofiya, simpatiya, apatiya, tomofofiya, antipatiya, astrofofiya, simmetriya, gipostaz, gemoliz, gidroliz, faotsit, anesteziolog, stetoskop, nevrasteniya, gipogenitalizm, enoftalm, ekzoftalm, osteomieliit, fonendoskop, fetoskop.

Uyga vazifa

172-mashq. Terminlarni tarkibiy qismlarga ajrating va ularning ma'nosini tushuntiring.

Hemispherium, cryothalamotomia, cryoretinopexia, hemiparesis, thermophilia, diathermia, tachypnoë, brachycephalia, bradysystolia, tachysystolia, hypoxia, acrocyanosis, neoplasma, oxyhaemometria, polyangitis, polymastia, pancarditis, necrotomia, autopsya, lactogenesis, polioencephalomyelitis, adentia, rhinorrhagia.

173-mashq. Terminlarni tarjima qiling.

To'g'ri nafas olish, issiqlikdan falaj bo'lish, terini torayishi, to'g'ri davolash usuli, terini sarg'ayishi,hamma arteriyalarni yallig'lanishi, bir tomonlama falaj, jigarni kattalashishi, labni guruqlashi, pastki jag'ni kichrayishi, yuqori jag'ni kichrayishi.

174-mashq. Terminlarni lotin tilida yozing va ma'nolarini tushuntiring.

Angidroz, epikard, perikard, dizuriya, ishemiya, ishuriya, logasteniya, gerontofobiya, logoreya, sfigmometria, gidronefroz,

gastrorragiya, algomenoreya (gr, men-oy), dismenoreya, adinamiya, timoma, spirometria, miatoniya, miatrofiya, disfagiya, fotofobiya, klaustrofobiya (lat, claustrum-yopiq joy), monofobiya.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Qui non laborat - non manducet* - Ishlamagan tishlamaydi
2. *Domus propria - domus optima* – O‘z uying, o‘lan to‘shaging.
3. *Mala gallina, malum ovum* - Yomon tovuqdan yaxshi tuxum bo‘lmaydi.

ORGAN VA TO‘QIMALARDAGI PATOLOGIK, TERAPEVTIK VA XIRURGIK USULLARNI IFODALOVCHI YUNON ATAMA ELEMENTLARI (AE).

Veterinariya terminalogiyasida organ va to‘qimalardagi patologik, terapevtik va xirurgik usullarni ifodalovchi yangi yunon-lotin atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Ma’nosi
-iatria, -iater (iatria; iatros)	katta guruh bemorlarini davolash; shifokor
-ectasia, -ectasis (ektazis)	bo‘shliqli a‘zoning cho‘zilishi, kengayishi
-ptosis (ptosis - qulash, tushish)	a‘zoning tushishi, joyidan ko‘chishi
-steno-, -stenosis (stenos - tor; stenosis - torayish)	tor, torayish
-sclero-, -scleros (scleros - zich, qattiq; scleros - zichlashish, qattiqlashish)	1) zich, qattiq; 2) sklera (ko‘zning oqsil pardasi) ga oid
-malacia (malakos - yumshoq; malakia - yumshoqlik)	nenormal yumshoqlik, yumshab ketish
-lysis, -lyt (lysis - yechilish, parchalanish, erish)	1) parchalanish, buzilish, erish, so‘rilish;

	2) a'zoni bitishma, chandiqlardan ozod qilish jarrohlik operatsiyasi
-plastica (plasso - shakl bermoq; plastike - kulolchilik, haykaltaroshlik san'ati)	qayta tiklovchi va plastik jarrohlik operatsiyasi
-tomia (tome - kesish, qirqish)	a'zo yoki to'qimani kesib ochish (kesish) jarrohlik operatsiyasi
-tomo- (tomos - kesma, qirqma)	qatlamga oid; qatlamlab (rentgenografiyada)
-ectomia (ektome - kesib olish)	a'zo yoki to'qimani olib tashlash jarrohlik operatsiyasi
-stomia (stoma, stomatos - teshik)	sun'iy teshik ochish yoki anastomoz teshigi (a'zolar orasida) qo'yish jarrohlik operatsiyasi
-pexia (pexis - mustahkamlash)	ichki a'zoni mustahkamlash jarrohlik operatsiyasi
-schisis (schisis - maydalash)	a'zoni parchalanishi
-r(h)aphia (raphe - chok)	chok qo'yish jarrohlik operatsiyasi
-rhexis (rhexis - yorish)	a'zoni yorish, buzish
-desis (desis - bog'lash, biriktirish)	a'zoni harakatsizlantirish, holatini mustahkamlash jarrohlik operatsiyasi
-euryasis (eurys - keng)	a'zoni kengaytirish usuli
-eurynter (euryno - kengaytirmoq)	a'zoni kengaytiruvchi asbob
-clasia (klasis - buzish, shikastlash)	ana qismi, a'zoni buzish jarrohlik operatsiyasi yoli bilan
-centesis (sentezis - sanchish)	igna sanchish, punktsiya
-privus (privus - yetishmaslik)	a'zoning yo'qligi yoki olib tashlanganligi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

174-mashq. Berilgan AE lardan atamalar yasang va ma'nosini yozing:

1) -itis (gaster-, enter-, cholecyst-, nephro-)

2) -oma (odont-, osteo-, lip-, epiteli-)

- 3) -pneumo - (-ectasia, -ectomia, -malacia, -pexia)
- 4) -cysto - (-tomia, -stomia, -scopia, -graphia)
- 5) -plastica (rhino-, glosso-, gnatho-, choledoch-) -
- 6) -rhapsia (laparo-, hystero-, procto-, cheilo-)

176-mashq. Quyidagi atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring.

spondylotomia, enteroptosis, proctospasmus, pneumonopexia, phthisiatria (yun. phthisis tuberkulyoz), choledochostomia, colostomia, acroparalysis, choledochogastrotomia, splenoptosis, hysteroscopia, Splanchnologia, gastroenterologia, intestinoplastica, ileocoloplastica, laparotomia, laparothoracotomia, gastrectasia, bronchoectasis, vagotomia, tomographia, nephrotomographia, nephrostomia, splenitis, hepaticoduodenostomia, splenographia, osteomalacia, chondromalacia, splanchnoptosis, metroplastica, pancreatotomia, pancreatocholangiorentgenographia, thoracolarparotomia, thoracogastroschisis.

177-mashq. Ushbu so'zlardan atamalarni yasang.

Jinsiy a'zo, bo'shliqlar yallig'lanishi, qin yorilishi, kindikni kesish, ko'z yallig'lanishi, bachadon naylarining rentgenografiyasi, bachadonni yallig'lanishi, tuxumdonning yallig'lanishi, operatsiya yo'li bilan bachadon nayida teshik ochish, qin chiqishi, suyak sinishi, to'g'ri ichakni kengaytiruvchi asbob, umurtqaning sinishi.

Uyga vazifa

178-mashq. Quyidagi atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring.

thrombocytus, thrombocytosis, sarcomatosis (sarcoma, atis n), papillomatosis, varicosis, salpingitis, orchitis, myocardium, myocardioclerosis, myocardiocfibrosis, myositis, myoma, myoblastoma, ventriculitis, thrombosis, rhinitis, gonarthrosis, diverticulitis, mastoiditis, thyreotoxicosis, sigmoiditis, thyreocytus, thyreoiditis, gigantismus, ureteritis.

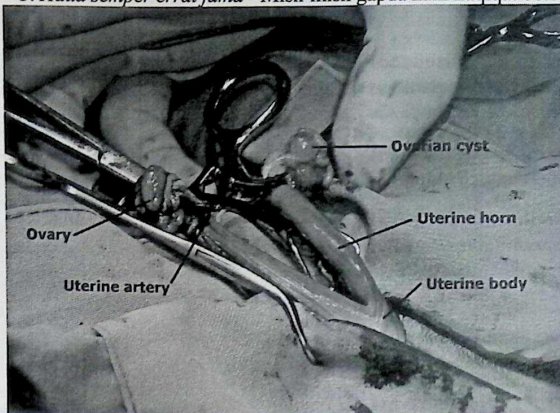
179-mashq. Quyidagi atamalarni lotin tilida yozing.

Rinoplastika, nefrit, xolesistotomiya, splanxnologiya, osteomalasiya, stenokardiya, enterestomiya, gisteroptoz, tomografiya, proktostenoz, pneumonopeksiya, ensefalit, litiaz, splenorafiya, pediatriya, odontoma.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Repetitio est mater studiorum* - Takrorlash bilimlarning onasidir
2. *Elephantum ex musca facis* - Pashshadan fil yasamoq
3. *Haud semper errat fama* - Mish-mish gapda ham haqiqat bor.

28-rasm. Ovarektomiya.

INFEKSION VA PARAZITOLOGIK ATAMA ELEMENTLARI.

Parazitologiya - turli parazit organizmlar va ular keltirib chiqaradigan kasalliklarning sistematikasi, morfologiyasi, rivojlanish siklini o'rganadigan murakkab biologik fan. Invaziya (lotincha – *invasio* – hujum qilish, biror tirik organizmga bostirib kirish) odam, hayvon yoki o'simliklarning hayvonot dunyosiga mansub parazitlar bilan zararlanishi bo'lib, oqibatda parazit va xo'jayin o'rtasida o'zaro munosabat shakllanadi. Invaziya parazitar kasallik yoki parazit tashuvchanlik shaklida namoyon bo'ladi. Invazion kasalliklar yashirin (latent), subklinik, klinik belgilari yaqqol namoyon bo'lmagan va yaqqol klinik belgi bilan kechishi mumkin. Hozirgi vaqtda turli xil parazitlar keltirib chiqaradigan juda ko'p kasalliklar mavjud. Biotibbiy

adabiyotlardan tanlangan kasalliklarning 35 ta lotincha nomlari olingan. Parazitologiyada quyidagicha nomlash usullaridan foydalaniladi: etimologik tahlil usulida va motivatsion tahlil usulida soʻzlar yasaladi.

Parazitlar xoʻjayin organizmida joylashuviga koʻra *ekto-* va *endoparazitlarga* boʻlinadi. Hayot jarayoni bitta xoʻjayin bilan bogʻliq boʻlgan parazitlar *bir xoʻjayinli* yoki *gomoksen parazitlar* deyiladi. Masalan, *Eimeria stiedae* faqatgina quyonlarni zararlaydi. Rivojlanish jarayonida ikki va undan ortiq xoʻjayin ishtirokiga ehtiyoj sezadigan parazitlar *koʻp xoʻjayinli* yoki *geteroksen parazitlar* deyiladi. Masalan, trematodalarning jinsiy voyaga yetgan shakllari umurtqali hayvonlar organizmida, lichinkalik shakllari esa chuchuk suv molluskalari organizmida parazitlik qiladi.

I guruhga ot oʻzaklaridan hosil boʻlgan 12 ta kasallik nomlari kiritiladi. Bunday kasalliklarni nomlashda kasallik qoʻzgʻatuvchi nomiga - *ōsis* suffiksi qoʻshilishi orqali yasaladi, faqat bitta holatda - *iāsis* suffiksi (patologik jarayonlar va sharoitlarni bildiradi) orqali yasalati.

Bu guruh kasallik nomlarining quyidagi misollari bilan ifodalanadi:

<i>amoebiāsis, is f,</i>	<i>leyschmaniōsis, is f,</i>
<i>lambliōsis, is f,</i>	<i>fasciolōsis, is f,</i>
<i>taeniōsis, is f,</i>	<i>trichinellosis, is f,</i>
<i>vuchereriōris, is f, is</i>	<i>brugiōsis f,</i>
<i>onchocercōsis, is f</i>	<i>dirofilariōsis, is f,</i>
<i>sarcopsyllōsis, f.</i>	

Misol uchun *amoebiāsis, is f* (amebiasis) kasalligining nomi Amoeba qoʻzgʻatuvchisi, *ae f* - *amoeb-* nomiga -*iāsis* suffeksi qoʻshilishi yordamida tuzilgan. Hamma joyda keng uchraydi, lekin koʻpincha iqlimi issiq boʻlgan mamlakatlarda tarqalgan bu kasallik protozoo yaniy soddahayvonlar keltirib chiqaradigan kasallik hisoblanadi: uning qoʻzgʻatuvchisi dizenteriya amyobasi, entamoeba *histolytica* (Sarcomastigophora turi, Sarcodina sinfi) hisoblanadi.

II guruhga mansub nomlar ham qoʻzgʻatuvchi nomlari negizidan hosil boʻlgan 12 ta kasallik nomi. I guruhdagi kabi yasaladi. Kasallik nomlariga -*ōsis* va faqat bir holatda -*iāsis* suffikslari yordamida yasaladi.

Bu guruhdagi nomlarga misollar:

<i>balantidiāsis, is f;</i>	<i>paragonimōsis, f;</i>
<i>taeniarhynchōsis, f;</i>	<i>echinokokkoz, f;</i>
<i>difillobotrioz, f;</i>	<i>sparganōsis, f;</i>
<i>enterobioz, f;</i>	<i>drakunkuloz, f;</i>
<i>edikulyoz, f;</i>	<i>ftirizioz, f.</i>
<i>trixosefaloz, f;</i>	

Keyinchalik, biz quyidagi kasalliklarni batafsil ko'rib chiqamiz. Masalan, *Balantidiāsis, is f* (balantidiasis) kasalligining nomi *Balantidium* qo'zg'atuvchisi nomining kesilgan o'zagi yordamida tuzilgan, *balantidi-* + oxirgi qo'shimchasi elementi *-iāsis*. Qo'zg'atuvchisi - *Balantidium*, *Balantidium coli*, siliyerlar sinfiga mansub yagona odam paraziti (Tip Infuzoria, Ciliata sinfi). Kasallik hamma joyda uchraydi.

Infeksion kasalliklar - patogen mikroorganizmlar (bakteriyalar, viruslar, eng sodda jonivorlar va h. k.)ning kishi, hayvon va o'simlik organizmiga kirib ko'payib, zararli ta'sir ko'rsatishi natijasida kelib chiqadigan kasalliklar. Infeksion kasalliklardan ba'zilar (mas, qizamiq) bemorga yaqin yurilganda yuqadi, ularga "yuqumli kasalliklar" termini juda mos keladi. Infeksion kasalliklardan ba'zilar (mas, bezgak) bemorga yaqin yurilganda ("kontakt" yo'li bilan) yuqmaydi, demak, ularga "yuqumli kasalliklar" termini unchalik to'g'ri kelmaydi.

Infeksion kasal hayvon bilan bevosita aloqa qilish orqali sodir bo'ladi. Nom. o'zaklaridan hosil bo'lgan nomlarga e'tibor qaratsak, shuni ta'kidlash lozimki, bu atamalarda ba'zi lotin prefikslarida *eliziya*, ya'ni so'nggi undoshning tushib qolishi mumkin masalan *-ma* (Gen. -*ātis*) bilan tugaydigan noaniq otlarning hosilalarida (*tripanosomosis, is f, toxoplasmōsis, is f, schistosomosis, is f, ancylostomosis, f*), *Toxoplasmōsis* nomida *f* (toksoplazmoz) (mod. Qo'zg'atuvchining nomining Nom. Poyasi yordamida *Toxoplasma*, *ātis n* *toxoplasm-* va oxirgi qo'shimchasi element *-ōsis*. Qo'zg'atuvchisi *Toxoplasma gondii*, *Toxoplasma gondii* hisoblanadi. (Tip Apicomplexa, Class Sporozoa). Kasallik keng tarqalgan Parazitlar odam organizmiga (oralik xo'jayin) og'iz orqali yuqadi.

Veterinariya qoidalarda ishlatiladigan terminlarning lug'ati

Antigenlar (anti + yunon *genlari* - generativ) - tanaga begona bo'lgan kolloid tuzilishga ega bo'lgan yuqori molekulyar organik moddalar (oqsillar, oqsil-lipid va oqsil-polisakkarid komplekslari),

qabul qilinganidan keyin (parenteral yuborish) maxsus globulinlar-antikorlarning sintezini keltirib chiqaradi va ma'lum bir o'zaro ta'sirga kirishadi.

Antikorlar (anti. + Body) - **antitellar** - antigenlar ta'siri ostida tanada hosil bo'lgan o'ziga xos oqsillar (immunoglobulinlar). Ular qon zardobida va to'qimalarda to'planib, tegishli antigenlar bilan o'ziga xos birikma hosil qiladi va ularni yo'q qiladi yoki zararsizlantiradi.

Biologik namuna (bioassay) - bu eksperimental hayvonlar (tovuq embrionlari, hujayra kultura) ni patologik material bilan yuqtirish va ularni o'rganish orqali yuqumli kasalliklarni aniqlash usullaridan biridir.

Virion - bu to'liq hujayradan tashqari virusli zarracha.

Virusni to'kish - kasal hayvon yoki virus tashuvchisi tanasidan yuqumli moddalarni chiqarish.

Viruslarni tashish - bu klinik jihatdan sog'lom hayvonning ma'lum organlari va to'qimalarida yuqumli kasallikning mavjudligi, bu organizmning immunologik qayta tuzilishi bilan birga bo'lmaydi.

Viruslar (lotincha *virus* - zahar) o'simlik va hayvon organizmlaridan kichik o'lchamlari, hujayra tuzilishi va avtonom metabolismning etishmasligi, faqat bitta turdagi nuklein kislota borligi va ajraladigan ko'payish usuli bilan ajralib turadigan majburiy hujayra ichidagi parazitlardir.

a. qobiqsiz - tuzilishida lipoproteinli membrana bo'lmagan viruslar.

b. o'ralgan - tarkibida lipoproteinli membrana bo'lgan viruslar.

Viroskopiya (viruslar + *skopeo* - tomosha qilish, tomosha qilish) - bu viruslar morfologiyasini mikroskopik o'rganish usuli.

Gemagglutinatsiya (yunoncha *haima* - qon + *agglutinatio* - yopishtirish) - viruslar, bakteriyalar, toksinlar va boshqalar ta'sirida eritrotsitlarni eritrotsitlar yuzasida adsorbsiyalashga qodir, shuningdek gemagglutininlar.

Gemadsorbsiya (yunoncha *haima* - qon + *adsorbtio* - sirtini yutish) - viruslar bilan zararlangan hujayra kulturang turli hayvonlarning eritrotsitlarini adsorbsiyalash qobiliyati, bu sintezlangan virus oqsillarini plazma membranasiga kiritish bilan izohlanadi.

Diagnostika (yunoncha *diagnostikos* - tanib olishga qodir) - bu zaruriy davolash va profilaktika choralarini tayinlash uchun

hayvonlarning kasalliklarini va tanasining holatini aniqlash uchun o'rganish usullari haqida klinik veterinariya tibbiyot bo'limidir.

Passage (frantsuzcha *passage* - o'tish) - sezgir ob'ektlarni (hayvonlar, tovuq embrionlari, hujayra kultura) mikroorganizmlar tomonidan ketma-ket yuqtirish.

Polimeraza zanjirli reaksiyasi (inglizcha *Polymerase Chain Reaction*, PCR dan) - bu termostabil DNK polimeraza fermenti yordamida virusning DNK molekulasining qat'iy belgilangan qismlarini nusxalarini ko'paytirishga asoslangan gen diagnostikasi usuli.

Gemagglutinatsiya reaksiyasi (HA) - bu viruslarni aniqlash va aniqlash uchun to'qima tropizmi bo'lgan ko'plab viruslarning ba'zi hayvon turlarining eritrotsitlarini agglutinatsiya qilish qobiliyatiga asoslangan.

Immunofluoresans reaksiyasi (RIF) (lotincha *lyuminesenslar* - porlash) antigen - antikorning o'zaro ta'siriga asoslangan serologik reaksiya bo'lib, reaksiyaga kiruvchi tarkibiy qismlardan biri lyuminesent bo'yoq bilan bog'liq.

Neytralizatsiya reaksiyasi (PH) - bu virusni o'ziga xos antikorlar bilan o'zaro ta'siri natijasida uning yuqtirish qobiliyatini yo'qotish hodisasi asosida aniqlash usuli.

Komplementni bog'lash reaksiyasi (CBC) - bu hosil bo'lgan antigen-antikor kompleksining komplementni bog'lash qobiliyatiga asoslangan serologik **sinov** usuli, bu gemoliz va eritrotsitlar qo'shilganda gemoliz yo'qligi bilan aniqlanadi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

180-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Anthelmintic, antiseptik, ascities, biopsiya, defekatsiya, distosiya, ektoparazitiz, mastitis, nekrosis, orxitis, patogenis, peritoneal, septik, aglutin, albin, aft stomatit, arachno, bacilla, bakteriya.

181-mashq. Quyidagi atamalarni ma'nosini izohlang.

Amoebiāsis, leyschmaniōsis, lambliōsis, fasciolōsis, taeniōsis, trichinellosis, vuchereriōris, brugiōsis, onchocercōsis, dirofilariōsis, sarcopsyllōsis.

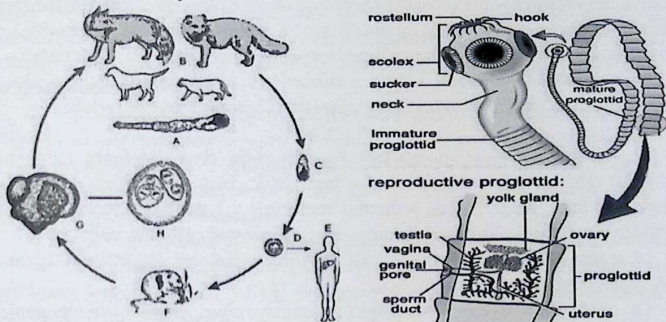
Uyga vazifa

182-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Sepsisaemia, planchno, toxico, thrombo, pyo, pnevmoedema, pnemosclerosis, Gastrophilus, Hupoderma bovis, Sarcoptosis, Psoroptes, Chorioptes, Otadectes, Eukaryotes, Prokaryotes, Cocci, Bacillus, Mycoplasma, Spirochetes, Heterotrophs, Aerobic microorganismus, Anaerobic microorganismus, Symbiosis, Metobioz, Brucella melitensis, Micobacterium.

183-mashq. Quyidagi atamalarni ma'nosini izohlang.

Balantidiāsis, paragonimōsis, taeniarhynchōsis, echinokokkoz, alveokokklar, difillobotrioz, sparganōsis, trixosefaloz, enterobioz, drakunkuloz, edikulyoz, fitiriz.

29-rasm. Sistodlarning tuzilishi va ivojlanishi.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Radices doctrinae amarae, fructus dulces sunt* - Ilmning ildizi achchiq, mevasi shirindir.

2. *Optimum medicamentum quies est* - Osoyishtalik eng yaxshi doridir.

3. *Patriam amare et defendere debemus* - Vatanimizni sevishimiz va himoya qilishimiz kerak.

KLINIK ATAMASHUNOSLIKKA OID TERMIN ELEMENTLAR

1.-**algia** - og'riq 2.-**odyna** - og'riq 3.-**agra** - og'riq 4.-**aemia** - qon 5.-**pathia** - kasallik 6.-**ectasia** - organ kengayishi 8.-**tomia** - yorish, kesish 7.-**ectomia** - organ yoki to'qimani olib tashlash 9.-**graphia** - qayd qilish (protse) 10.-**gramma** - yozib olish (natijani) 11.-**iatria** - kasalliklarni davolash va oldini olish to'g'risidagi fan 12.-**iater** - mutaxassis (davolash) 13.-**logia** - fan, ilm 14.-**logus** - mutaxassis 15.-**lysis** - buzilish, chandiقدan xolos qilish 16.-**opsia** - tekshirish, ko'rish 17.-**penia** - yetishmaslik 18.-**philia** - havas, ishtiyoq, moyillik 19.-**phobia** - qo'rqish 20.-**plastica** - organ funksiyalarini tiklash uchun olib qo'yish 21.-**plegia** - falaj, zarb 22.-**pexia** - zichlash, mustahkamlash 23.-**ptosis** - organning tushishi 24.-**rrhagia** - qon ketish 25.-**rrhaphia** - tikish 26.-**scopia** - maxsus asbob orqali ichki organ devorini tekshirish 27.-**sclerosis** - to'qimani zichlab qo'yish, bujmayish 28.-**stenosis** - fiziologik teshik yoki naysimon organni torayishi 29.-**therapia** - davolash usuli 30.-**tonia** - qon tomirlari va to'qimalarda bosim 31.-**throphia** - organ, to'qimaning oziqlanishi 32.-**uria** - siydik tarkibi

1 - QISM

1. **aden(o)**-bez adenoma-bez epiteliyasida rivojlanadigan xavfsiz o'sma (shish) adenocarcinoma – bezli rak, bez elementlari bo'lgan xavfli o'sma adenopathia - limfa bezlarining kasalligi adenotomia – yutqining burun qismidagi kattalashgan to'qimani olib tashlash

2 **aetia**-sabab aetiologia-kasalliklarning sabablari va kelib chiqishi to'g'risidagi ta'limot

3 **osteo(n)**-suyak osteologia-anatomiyaning suyak sistemasini o'rganadigan bo'limi osteomyelitis – suyak ko'migining yallig'lanishi osteonecrosis –suyak qismining o'lishi osteoplastica – suyaklarni qayta tiklash osteosclerosis –ortiqcha suyak to'qimasi hosil bo'lishi natijasida suyaklarning qattiqlashishi

4. **logia** -fan caryologia- hujayra yadrosini o'rganadigan fan. curortologia- tabiiy davo omillari va uning kasal a'zolariga ta'sirini o'rganadigan fan. deontologia- tibbiy xodimlarning axloq qoidalarini o'rganadigan fan. embryologia- a'zolarining individual rivojlanishini

o'rganadigan fan. epidemiologia – yuqumli kasalliklarning paydo bo'lishi, rivojlanishi va oldini olishni o'rganadigan fan. hygiena- tashqi muhit va ishlab- chiqarish faoliyatidagi xilma-xil omillarning odam sog'lig'i va umriga ta'sirini o'rganadigan fan. histologia – jonli a'zo to'qimalari rivojlanishini o'rganadigan fan. immunologia- odam a'zolarining biron-bir kasallikka qarshi turishini o'rganadigan fan. iridologia- ko'z rangdor pardasini o'rganadigan fan. logopaedia – bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularning oldini olishni o'rganadigan fan. neurologia- nervi sistemasini rivojlanishi, tuzilishi, faoliyati, kasalliklari va ularni davolashni o'rganadigan fan. neuropathologia- nervi kasalliklarining kelib chiqish sabablari, davolash va oldini olish usullarini o'rganadigan fan. nosologia - kasalliklar haqidagi fan. parasitologia-tekinox'r qurtlarni har taraflama o'rganadigan fan. psychologia- ruhiy kasalliklar, ularni davolash, oldini olish usullarini o'rganadigan fan. reanimatologia – odam a'zolari funktsiyasining so'nishi va qayta tiklanishini o'rganadigan fan. sexopathologia – jinsiy buzilishlarni ilmiy asosda aniqlash, davolash va oldini olishni o'rganadigan fan. serlogia – immun zardoblar bilan davolashga bog'liq fan. syndesmologia- suyaklar o'rtasidagi birikma(bo'g'imlar, boylamlar, paylar) ni o'rganadigan fan. surdologia- kar bo'lib qolish va uning oqibatini o'rganadigan fan. thanatologia – o'lim sabablarini o'rganadigan fan.

5. **logus** -mutaxassis dermatologus-teri kasalliklarini o'rganuvchi mutaxassis haematologus -qon kasalliklarini o'rganuvchi mutaxassis. otorhinolaryngologus- quloq, burun va tomoq kasalliklarini o'rganuvchi mutaxassis. sexopathologus – jinsiy buzilishlarni ilmiy asosda o'rganuvchi mutaxassis.

6. **algia** -og'riq myalgia-muskullarning og'rishi aortalgia -aorta qon tomiri sohasidagi og'riq cephalgia-boshdagi og'riq brachialgia-qo'lning yuqori qismi (yelka) dan nevrotik yoki vazomotor sababga ko'ra kelib chiqqan og'riq.

7. **odynia** -og'riq esophagodynia-qizilo'ngachdagi og'riq

8. **agra** -og'riq podagra-organizmda NKlar,purin almashinuvining buzilishi bilan bog'langan kasallik

9. **patho(s)** -kasallik pathoanatomia – (patologik anatomiya) asosiy meditsina fanlaridan biri; patologik protseslar va kasalliklarni morfologik tekshiruvlar yordamida o'rganadi. pathophysilogia – (patologik fiziologiya) patologik protseslarning kelib chiqishi,

rivojlanishi va oqibati qonuniyatlari to'g'risidagi fan. pathologia-kasalliklar, organizmning kasallik holati to'g'risidagi fan.

10. pathia -kasallik osteopathia-suyak kasalliklarining umumiy nomi. arthropathia – markaziy nerv sistemasi har xil bo'limlari shikastlanganida paydo bo'ladigan ikkilamchi distrofik bo'g'im kasalligi.

11. cardia-yurak cardiolysis – yopishqoq perikardit kasalligi oqibatida yurakning bitib qolgan qismlarini operatsiya qilib ajratish. cardiologia-yurak kasalliklari to'g'risidagi fan.

12. graphia - qayd qilish cardiographia-yurak qisqarishini qayt qilish usuli. cardiocentesis- yurakka sanchish (igna bilan), yurakni punktsiya qilish..

13. arthro(n)-bo'g'im arthralgia- bo'g'imdagi o'g'riq. Arthritis-bo'g'imlarning yallig'lanish kasalliklari.

14. chondro(s)-tog'ay chondroma-tog'ay to'qimadagi xavfsiz o'sma chondrogenesis – tog'ayning rivojlanishi

15. desmo(s)-birikish syndesmologia-anatomiyaning suyaklararo birlashishni o'rganuvchi bo'limi desmurgia – bog'lamlar va har xil jarohatlarda va kasalliklarda ularni to'g'ri ishlatish va boylash to'g'risidagi ta'limot

16. cystis-pufak cystitis –qovuqni yallig'lanishi cystogramma – siydik pufagini rentgen tushirilgan tasviri cystographia – siydik pufagini rentgenga tushirish cystolithiasis – qovuqda toshlar borligi yoki paydo bo'lishi cystoplegia –qovuq falaji cystoscopia – siydik chiqarish kanali orqali qovuqqa kiritiladigan tsistoskop yordamida qovuqning ichki yuzasini tekshirish usuli

17. chole-o't cholecystitis- o't pufagining yallig'lanishi cholecystectasia –o't pufagini kengayishi cholelithiasis –o't toshi kasaligi cholestasis –o't suyuqligining dimlanib qolishi

2 –Qism

1. angio(n)-tomir angiologia-tomirlar haqidagi fan angiopathia-tomirlar kasallanishi angiographia-tomirlar rentgenografiyasi

2. phlebo-vena phleborrhexus-venalar yorilishi phlebographia-venalarning rentgenografiyasi (surati) phleborrhagia-venadan qon ketish phlebotomia- qonni chiqarish uchun venani kesish

3. ectasia -kengayish phleboectasia - vena tomirlarining kengayishi. Coloectasia- yo'g'on ichakning kengayishi.

4. **stenosis** - teshik yoki kanal torayishi angiostenosis-tomirlar torayishi esophagostenosis-qizilo'ngach torayishi

5. **derma**-teri dermatologia - teri kasalliklari va ularni davolash usullarini o'rganadigan fan dermatologus – teri kasalliklarini davolaydigan mutaxassis, vrach dermatomycosis – terining zamburug'li kasalligi dermatosis – terining har xil zararlanishining umumiy nomi

6. **gero(n)**-qari geriatria –keksalarda uchraydigan kasalliklar hamda ularni davolash haqidagi fan gerontologia-tirik organzmlar, shu jumladan odam qarishi qonuniyatlarini o'rganadigan biologiya va meditsinaning bir bo'limi

7. **anthropo(s)**-odam anthropologia-odamning kelib chiqishi va evolyutsiyasini o'rganuvchi bo'limi anthropophobia – odamlar bilan munosabatda bo'lishdan qo'rqish,vahimaga tushish.

8. **paedion**-bola paediatric – bolalar kasalliklarini davolaydigan vrach

9. **paedio**-tarbiyalayman va o'qitaman

10. **paedia** -to'g'rilash logopaedia-nutqdagi nuqsonlarni to'g'rilash

11. **iatro(s)** -shifokor

12. **iater** -mutaxassis psychiater-ruhiy kasalliklarni davolovchi mutaxassis

13. **iatria** -davolash haqidagi ta'limot psychiatria-ruhiy kasalliklarni davolash haqidagi fan heriatria – yoshi o'tgan va keksalarda uchraydigan kasalliklar hamda ularni davolash haqidagi fan . phthisiatria – meditsinaning o'pka sili, uni davolash va profilaktika qilish metodlarini o'rganadigan bo'limi. paediatrica – bolalar kasalliklari, ularni davolash va oldini olish to'g'risidagi fan.

14. **therapia** -davolash (meditsinaning odamning ichki kasalliklarini va ularni davolash usullarini o'rganadigan bo'limi) hydrotherapia-suv bilan davolash.

15. **ortho(s)**-tug'ma nuqsonlarni to'g'rilash orthopaedia-tug'ma va orttirilgan mayibliklarni o'rganuvchi meditsina bo'limi

16.**physis**-tabiat,o'sish, tarmoq physiologia-organizmdagi jarayonlarni o'rganadigan fan. physiotherapia – 1) odam organizmiga tashqi muhitning fizikaviy omillarini davolash va profilaktika maqsadida ta'sir ettirish; 2) meditsina sohasi.

3 – Qism

1. **cytu(s)**-hujayra cytodiagnostica – hujayra elementlarini mikroskopik tekshirish yo‘li bilan kasalliklarni aniqlash usuli. Cytologia-hujayralarning tuzulishi, rivojlanishi va funktsiyasini o‘rganadigan fan. Cytolysis – gidrolik fermentlar ta‘sirida hujayra strukturasini komponentlarining to‘liq yoki qisman erishidan hujayraning yemirilishi.

2. **erythro(s)**-qizil erythema – qon oqib kelishi tufayli terini ayrim qismlarining qizarishi. erythrocytus-qizil qon tanachalari. erythropoësis- qizil qon tanachalarining hosil bo‘lishi.

3. **leuco(s)**-oq leuconychia-tirmoqlarda oq dog‘lar paydo bo‘lishi bilan ta‘riflanadigan kasallik. leucopenia – periferik qonda leykotsitlar sonining kamayishi. leucotomia- miya ichida joylashgan patologik protses o‘chogviga yo‘l ochish maqsadida yoki bosh miyaning o‘tkazuv yo‘llarini kesish uchun bosh miyaning oq to‘qimasini (moddasini) operatsiya yo‘li bilan kesib ochish. leucocytogenesis- leykotsitlarni hosil bo‘lishi. leucocytus-oq qon tanachalari.

4. **glyco**-shirin,qand. glycaemia-qonda glyukoza (shakar) bo‘lishi glycogenolysis- glikogenning parchalanishi va glyukoza aylanishi. glycosuria- siydik bilan glyukoza ajralib chiqishi, bu qandli diabetning asosiy elementlaridan biri. glyconeogenesis- karbon suvlarining protein (oqsil) lar va yog‘lardan hosil bo‘lishi.

5. **haema**-qon haemoglobinum- odam, umurtqalilar va umurtqasiz hayvonlar ko‘pchiligining qonidagi temir tutuvchi pigment, u o‘pkalardan(yoki boshqa nafas a‘zolaridan) kislorodni to‘qimalarga, to‘qimalardan karbonat angidridni o‘pkalarga tashib yurish vazifasini o‘taydi. haemoglobinuria- qon tomir ichi gemolizi tufayli siydikda gemoglobin paydo bo‘lishi. haemogramma- qon tarkibining miqdor va sifat tekshiruvlari natijasi. haemoglobinometrum- qondagi gemoglobin miqdorini aniqlaydigan asbob. haemopneumothorax- plevra bo‘shlig‘iga qon va havo yig‘ilishi. haematospermia- shaxvatda qon bo‘lishi. haematoma-qonga to‘lgan chegaralangan bo‘shliq

6. **aemia**-qon tarkibi anaemia-kamqonlik toxaemia-qonda zaharli modda bo‘lishi

7. **phago(s)**-hazm qilish phagosome – fagotsitoz oqimida tsitoplazmada hosil bo‘ladigan pufakchalar. phagothetapia- ayrim yuqumli kasalliklarda davo va profilaktika maqsadlarida bakteriofaglarini ishlatish. phagocytus-organizmda zarrachalarni hazm qilish qobiliyatiga ega bo‘lgan hujayralar

8. hydr-suv hydrarthrosis-bo'g'in bo'shlig'ida suv yig'ilishi atrof to'qimalar yallig'lanishini ko'rsatadi. hydraemia-qonda suv miqdoring ortib ketishi, qonning suyulishi (kamqonlikda, yurak va buyrak kasalliklarida bo'ladi). hydrops-istisqo, tana bo'shliqlariga sariq suvning yig'ilishi. hydrosalpinx- bachadon nayining qoriga tegishli uchi yopishib bekilishi oqibatida shu nayda suvli suyuqlik dimlanib qolishi. Hydrophthalmis-ko'z ichki bosimi ortishi, ko'z soqqasining cho'zilishi va ko'z nurining pasayishi bilan ta'riflanadigan tug'ma kasallik.

9. lipo(s)-moy,yog' lipasae –lipazalar, yog'larni glitserin va yog' kislotalarga parchalagan fermentlar guruhi. lipaemia – tom ma'noda qonda moy bo'lishi demakdir, lekin odatda lipemiya so'zi bilan qonda ko'p miqdorda moy bo'lishi ifodalanadi. lipodystrophia – yog' almashinuvining buzilishi. lipoida – lipoidlar, organik eritmalarda eriydigan, ammo suvda erimaydigan yog'simon organik moddalar. lipoma-yo'q to'qimadan rivojlanadigan xavfsiz o'sma. lipomatosis – yog' oksidlanishi protsessi susayishi bilan kechadigan umumiy modda almashinuvi buzilishi oqibatida hujayralar va to'qimalarda yog'ning ko'p miqdorda o'tirib qolishi.

10. penia -yetishmaslik leucopenia- periferik qonda leykositlar sonining kamayishi.

11. lysis -buzilish,yetishmaslik haemolysis – eritrotsitlarning yemirilish jarayoni ; bunda eritrotsit tarkibidagi gemoglobin plazmaga o'tib ketadi.

12. poësis - hosil bo'lish,paydo bo'lish, haemopoësis-qon yaratilishi- qon shaklli elementlari (qizil va oq qon tanachalari) ning hosil bo'lishi

13. stasis -to'xtash haemostasis- 1.qon oqishining to'xtashi (ivish); 2. gavdaning ayrim qismlarida qon tomirlarda qon yurishining to'xtab qolishi.

4-Qism

1. gramma - tasvir (yozib qo'yish) electrocardiogramma-elektr toki yordamida yurakni tushirilgan tasviri.

2. graphia -qayd qilish phlebographia-venalarni rentgen bilan tekshirish

3. scopia - maxsus asbob bilan tekshirish bioscopia-tirik organism qismlarini ko'zdan kechirish

4. **myo(s)**-muskul myoblasti –mioblastlar, ko‘ndalang- targ‘il muskul tolasi hosil bo‘ladigan muskul murtagina bir yadroli yoysimon hujayralari. Myoglobinum –mioglobin, ishlab turgan muskullarda bir oz miqdor kislorod jamg‘arilishini ta‘minlab beradigan globulyar oqsil, muskul gemoglobini. Myositis –miozit, sklet muskullarining yallig‘lanishi myocardium-yurak muskuli, yurak qavatining muskul devoid. Myologia-muskullar to‘g‘risidagi fan,anatomyaning harakat apparatining aktiv tuzilmalari bo‘lgan sklet muskullarini o‘rganadigan bo‘limi. Myorrhexis – mioreksis, muskul uzilishi. Myospasmus- miospazm, muskullarning tortishib qisqarishi, muskullar changagi.

5. **histo(s)**-to‘qima histocytı –gistotsitlar, umurtqalilarning yumshoq biriktiruvchi to‘qimasi mahalliy hujayralarining asosiy xillaridan biri. histolysis- gistoliz, organizm to‘qimalarining proteolitik fermentlar vositasi bilan parchalanishi, erib shililishi. histologia – jonli organizmlar to‘qimalarining rivojlanishi, tuzilishi va faoliyati haqidagi ta‘limot (fan). histona – gistonlar, hujayra mag‘izlarining tarkibiy qismi, ishqoriy xususiyatga ega oqsillar.

6. **sclerosis** -qattiqlashish enterosclerosis- ichaklarni qattiqlashishi. osteosclerosis- ortiqcha suyak to‘qimasi hosil bo‘lishi natijasida suyaklarning qattiqlashishi.

7. **nepbro(s)**-buyrak nephrosis- nefroz, buyrak naychalari epiteliysining distrofiyasi va o‘lishi bilan o‘tadigan buyrak kasalligi. nephrolithiasis- nefrolitiaz, buyrak tosh kasalligi, ko‘pincha buyrak jomida va kamdan-kam buyrakning o‘zida (buyrak naylarida) konkrementlar (qum yoki toshlar) paydo bo‘lishi bilan o‘tadigan kasallik. nephropathia-buyraklarning xilma –xil kasalliklarini belgilash uchun qo‘llaniladigan termin. nephroptosis –nephropto, buyrakning past joylashishi, harakatchan buyrak, sayyor buyrak. nephrosclerosis- nefroskleroz, biriktiruvchi to‘qima o‘sib ketishi natijasida buyraklarning qattiqlashishi va bujmayishi. nephrotomia – nefrotomiya, buyrakni buyrak jomigacha kesish. nephrocirrhosis- nefrotsirro, buyraklarning bujmayishi, bujmaygan buyrak.

8. **pyelo(s)**-buyrak jomi pyelitis-buyrak jomchasini yallig‘lanishi. pyelotomia- buyrak jomchasini operativ yo‘l bilan ochish. pyeloectasia- buyrak jomchasini kengayishi.

9. uria -siydik lithuria-siydikda qumning ajralishi. uraemia – buyraklardan ajralib chiqadigan moddalarning qonda ushlanib qolishidan iborat bo'lgan patologik holat.

10. litho(s)-tosh lithiasis-tosh kasalligi, asosan buyraklarda, qovuqda va o't pufagida tosh hosil bo'lishi. Lithotomia- (toshni olib tashlash) – o't pufagi, qovuq, buyrak, va boshqa a'zolarida paydo bo'lgan tosh (lar) ni operatsiya yo'li bilan olib tashlash. Lithotripsia- (toshni maydalash)-maxsus asbob (litotriptor) yordamida siydik yo'llaridagi, qovuqdagi toshni maydalab olib tashlash.

11. stoma -og'iz stomatitis- og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining yallig'lanishi va uning distrofik o'zgarishlari. Stomatologus-og'iz bo'shlig'i kasalliklarini davolovchi shifokor. Stomatorrhagia- milklarning qonashi.

12. stomia -su'niy teshik qo'yish choledochostomia-o't yo'lida su'niy teshik ochish. enterostomia- jarrohlik yo'li bilan ingichka ichakdan teshik ochish.

13. crino-ajratish endocrinologia-ichki sekretiya bezlarini o'rganuvchi fan.

14. ptosis -pastlashish, siljish gastroptosis-me'daning pastga tushishi splenoptosis-taloqning pastga tushishi

15. entero(n)-ichak enteralgia – ichak sanchig'i, qattiq og'rishi. enteritis-ingichka ichaklarning yallig'lanishi enteranastomosis (ichak anastomozi) – ingichka ichakning ikkita qovuzlogi o'rtasida hirurgik usulda yo'l hosil qilish enterobiasis-oksiriaz – o'citra gijjalari keltirib chiqaradigan, ko'p uchraydigan gijja kasalliklaridan biri. enterohaemorrhagia- ichakdan qon oqishi. Enterokinaza-ingichka ichak shirasidagi ferment. Enterokinaza ta'sirida tripsinogen tripsinga aylanadi. enterolithus-hazm bo'lmaydigan qattiq moddalar va ularda o'tirib qolgan tuzlardan hosil bo'ladigan ichak toshi.

16. colo(n)-yo'g'on ichak colitis-yo'g'on ichak shilliq pardasining yallig'lanishi. Colopexia-yo'g'on ichakning biror bo'limini sun'iy ravishda qorin devorining tegishli joyiga birlashtirib qo'yish. Colostomia - yo'g'on ichakning biror qismidan operatsiya yo'li bilan yo'l ochib qo'yish.

17. pexia -qoplash, mustahkamlash hepatopexia-jigarni qoplash.

18. tomia -kesish, yorish myotomia-muskullarni operativ yo'l bilan kesish osteotomia-suyakni kesish, suyaklar va bo'g'imlardagi har

xil patologik protseslar natijasida oyoq-qo'lda vujudga kelgan nuqsonni yo'qotish uchun qilinadigan operatsiya.

19. ectomia -olib tashlash keratectomia- ko'z shox pardasini olib tashlash. Neurectomia-nervni olib tashlash(kesish). Splenoectomia-taloqni olib tashlash.

20. mono(s)-bitta monarthrit- ko'pincha so'zak yoki sil tufayli faqat bitta bo'g'imning yallig'lanishi. Monographia-bir mavzuda bir savolni ko'rib chiqish. Monoplegia- bitta oyoq-qo'l yoki faqat bitta muskul guruhining falajlanishi. Monorchismus- bir moyakning tug'ma yo'qligi. monophobia- yolg'izlikdan qo'rqish. Monocyti- oq qon tanachalari (leykotsitlar) xillaridan biri; leykoplazmasi nisbatan keng jiyakli va yadrosi markazida yoki chetroqda joylashgan eng katta oq qon tanachasi.

21. polo(s)-ko'p polymorphus-ko'p obrazli. Polyarthrit- bo'g'imlarning birdaniga yoki ketma-ket yallig'lanishi. polymenorrhoea- kunlari(6 kundan 12 kungacha) cho'zilib ketgan hayz. Polymorphus-ko'p obrazli. polyneuritis-ko'plab nerv tolalarining yallig'lanishi . Polynuclearis-ko'p yadroga tegishli

22. pas, pan-barcha panhidrosis- badanning haddan tashqari terlashi. Pandemia- epidemiya- bir mamlakat territoriyasida, ba'zan esa jahonning ko'p mamlakatlarida yuqumli kasallik tarqalishi bilan ta'riflanadi. Panmyelophthisis(“ko'mik zaifligi”, aplastik kamqonlik) – qon sistemasining ko'mikni qayta tiklab bo'lmaydigan nuqsoni va ko'mik g'ovaklarida yog' to'qimasi paydo bo'lishi, qon yaratilishining keskin susayishi bilan o'tadigan kasalligi. Panplegia-falaj,tananing xarakatsizligi

23. ophtalmo(s) - ko'z ophthalmoblennorrhoea-ko'z kon'yuktivasining yiringli yallig'lanishi; so'lakli kon'yuktivit. Ophthalmomalacia- ko'zning juda kam uchraydigan kasalligi; ko'z ichki bosimi anchagina pasayib ketib, bu- og'riq va ko'zning ta'sirlanishi bilan o'tadi. Ophtalmoscopia-ko'zning ichini tekshirish .

24. rhino-burun rhinitis-burunni yallig'lanishi rhinalgia-burundagi o'g'riq

25. ot(oto)-quloq otitis-quloq yallig'lanishi. otoblennorrhoea – o'rta quloq yallig'langanida quloqdan shilliq-yiringli yoki yiringli suyuqlik oqib chiqishi. Otologia- meditsinaning quloq anatomiyasi, patologiyasi,fizologiyasi va kasalliklarini davolashga bag'ishlangan bo'limi. Otorhinolaryngologia - quloq, burun va tomoq(yutqin,

hiqildoq, traxeya) va ularga yondosh sohalar kasalliklari to'g'risidagi fan. otorrhagia – bitta yoki ikkala quloqdan qon oqishi. Otosclerosis – o'rta quloqni ichki quloq bilan biriktirib turadigan oval darcha sohasida suyak to'qimasi o'sib ketishi bilan xarakterlanadigan quloq kasalligi.

26. opsia - tekshirish biopsia - diagnostika maqsadida ko'zdan kechirish mikroskopda tekshirish uchun tirik to'qima yoki organi kesib olish

5 –Qism

1. trophia -oziqlanish myotrophia-muskulni oziqlanishi. hypertrophia-oziqlanishning ko'payishi.

2. auto(s)-o'zi, o'ziniki autohaemotherapia-odamni o'z qoni bilan davolash autointoxicatio-o'z organizmida ishlab chiqadigan zaharli moddalardan zaharlanish autoplastica- bemorning o'z to'qima yoki organini boshqa joyga ulash, o'tkazish. autoreproductio- organism yoki bo'laklarining takror ishlab chiqarish qobiliyatiga egaligi,shuningdek viruslarning ma'lum muddatga dastlabkiga o'xshash tuzilmalar sintez qila olishi. Autoscopia- til ildizini pastga va oldinga bosib, xiqildoqni ko'zgusiz tekshirish. Autosoma - jinsiy xromosadan boshqa xromosolarning umumiy nomi. Autotransfusio – (aytoinfuziya)- oyoqlarni ko'tarish, o'rab bog'lash yoki qorin aortasini bosish yordami bilan qonni yurak tomonga yuborish.

3. allo(s)-boshqa allopathia- rasmiy tibbiyotda qo'llaniladigan umumiy qabul qilingan davolash usullari. Alloplastica-hayvonning organ va to'qimalarini tiklashda nobiologik materiallar (metallar, paraffin, mum, organik shisha, plastik massalar, sintetik tolalar va boshqalar)dan foydalanadigan plastik xirurgik usul.

4. ergia -sezuvchanli allergia-sezuvchanlikni oshishi

5. hetero(s)-har xil heterophobia-har xil narsadan qo'rqish. heteroplastica- hayvonlar to'qimalarini yoki a'zolarini odamga ko'chirib o'tqazish.

6. genesis -paydo bo'lish heterogenesis-kelib chiqishi har xil, turli-tuman.

7. homeo(s)-bir xil homeopathia-gomopatiya (bir xil kasallanish). Homoistasis – organism o'z ichki muhiti tarkibini doimo bir xil saqlab turish xususiyati. Homoplastica – bir individuumdan (ya'ni o'ziga mustaqil har bir tirik organizm) o'sha turdagi boshqa individuumda

to'qimalarni yoki a'zolari to'sqinsiz o'tkazish: odamdan-odamga, maymundan – maymunga, itdan-itga va hokazo.

8. tonia -bosim ortishi hypertonia-arterial qon bosimini ortishi hypertrichosis – sochlarning haddan tashqari ko'p o'sishi. Hypertrophia- to'qima, a'zo yoki uning bir qismi hajmining kattalashuvi. Hyperchloraemia- qondagi xloridlar miqdorining ortib ketishi. Hyperchloruria- siydikda xloridlar miqdorining ko'p bo'lishi. hypercholesterinaemia- qonda xolestirin miqdorini ko'payishi.

9. thermia - isitish hypotermia-organizmni sovitish(issiq qonli). Thermoregulation – (issiqlikni boshqarish) tana haroratini doimiy darajada tutib turadigan hayvonlar organizmidagi fiziologik jarayonlar yig'indisi.

10. morphia -ko'rinish amorphis-formasiz (shaklsiz). morphogenesis –organism organlari, sistemalari va tana qismlarining ham individual (ontogenez), ham tarixiy yoki evolyutsion taraqqiyotda (filogenez) shakllanishi va rivojlanishi. morphologia – organizmlarning onto- va filogenetik taraqqiyotida shakli va tuzilishi to'g'risidagi ta'limot.

11. dromo(s) syndromum-patologik holatni xarakterlaydigan va umumiy patogenez bilan birlashgan belgilar guruhi

12. dynami(s)-kuch adynamia-kuchsizlanish. dynamometria –har xil muskul guruhlari kuchini o'lchaydigan usul.

6 –Qism

1. oxy(s)-nordon oxygenium-kislarod oxyphilia - hujayra tuzilmalarining ishqorli bo'yoqlar bilan bo'yalish xususiyati.

2. spondylo(s)-umurtqa spondylitis-umurtqa yallig'lanishi spondylodinia-umurtqa og'rig'i spondylosis- odam umurtqasi o'rtasidagi bo'gimlarning xronik degenerative kasalligi. spondylarthritis-(Shtryumpel – Bexterev- mari kasalligi) odamning umurtqa pog'onasi bo'gimlarining uzoq davom etadigan sistemli kasalligi: ko'pincha umurtqa pog'onasining harakatsizlanishiga (suyaklanishiga) olib keladi. spondylarthrosis- odam umurtqa pog'onasidagi mayda bo'g'imlarning xronik degenerativ kasalligi: ko'pincha umurtqa pog'onasining bel yoki bo'yin qismida paydo bo'ladi va spondilyoz bilan birga vujudga keladi.

3. myelo(s)-orqa miya myelitis-orqa miyani yallig'lanishi osteomyelitis-miya suyagini yallig'lanishi myelinatio- rivojlanish va tiklanish jarayonida nerv tolasining o'q silindri atrofida myelin hosil

bo'lish protsessi. Myelographia- umirtqa pog'onasi kanaliga uning o'tkazuvchanligini aniqlash, bitish (obturatsiya)ga olib keladigan protsessni topish va kanalning balandligi, uzunligi va xususiyatini bilish contrast moddalar yuborish. Myeloma- (myeloma, mielomatoz va boshqalar), asosan hayvon skelet suyaklarining sistemli shikastlanishi, retikuloplazmatik hujayralarining o'sma tipida ko'payishi va suyaklarda destruktiv o'z o'zidan sinishga moyillik o'zgarishlari bilan karakterlanadi. Myelomalacia - orqamiyaning tromboz, emboliya yallig'lanish yoki bosilib qolish natijasida yumshashi. Myelomeningitis - orqa miya va pardalarining yallig'lanishi. Myelocutis - sitoplazmasida o'ziga xos donachalari bor ko'mik hujayrasi; ko'mik kasalliklarida, mielogen leykemiyada va b. da periferik qonda paydo bo'ladi. Myelocephalon - rombsimon miyaning orqa qismi, uzunchoq qismi.

4. **polio(s)**-kulrang polymyelitis-markaziy nerv sistemasining viruslar keltirib chiqaradigan o'tkir kasalligi. Polioencephalitis - bosh miya kul rang moddasining yallig'lanishi.

5. **malacia**-yumshash osteomalacia - mineral moddalar almashinuvining buzilishi; asosan suyak to'qimasining shikastlanishi bilan o'tib, suyaklar yumshab va qiyshayib qoladi. Myomalacia - muskullarning yumshashi

6. **cephalo**-bosh cephalalgia-bosh og'rig'i. Cephalohaematoma - chaqaloq boshining "qon o'smasi" kalla suyaklarining tashqi yuzasi bilan suyak usti pardasi qon quyulishidan hosil bo'ladi.

7. **encephalo(n)**-bosh miya encephalopathia-bosh miyaning yallig'lanishiga aloqador bo'lmagan shikastlanishini ifodalaydigan jamlovchi termin. encephalographia- oldinda contrast modda yuborib, bosh miyani rangen nurlari bilan tekshirish metodi. Encephalon - organizmning barcha funksiyalarini boshqarib turadigan reguliyator: oldingi miya, o'rta miya, ortqi miya, uzunchoq miyadan tashkil topgan. encephalocel- miya churrasi; kallaning muqsonli joyidan miya moddasining tug'ma yoki bo'rtib chiqishi.

8. **megalo(s)**-katta hepatomegalia-jigarning haddan tashqari kattalashishi. Macroscopicus - "asbobsiz" ko'rish megaloblasti-yetilmagan yadrosi bor qizil qon hujayralari. Megacolon - otlar yo'g'on ichagining qisman yoki boricha kattalashuvi. Megalosplenia - taloqning haddan ortiq katta bo'lishi; ko'pincha qon kasalliklarida paydo bo'ladi. Megalocephalia - miyaning bir me'yorda tekis (proportsional) bosh

istisqosiz kattalashuvi. Megalocytus - bir tekis toq bo'yalgan anomal eritrotsit (mas; xavfli kamqonlikda uchraydi)

9. meso(s)-o'rta mesaxon- akson joylashadigan shvani hujayralarining qarama-qarshi qirralari yaqinlashishi natijasida hosil bo'ladigan ikki qavatli parda. Mesaortitis – aorta devorining (o'rta va tashqi qavatlarining) yallig'lanishi. Mesarteriitis – arteriya devor o'rta qavatining yallig'lanishi. Mesenterium – (mezenteriy, ichak tutqich) qorindagi har bir a'zo oyoqchasini qoplab qorin devoriga biriktirib turadigan qorin pardasining burmasi. mesenchyma – pusht biriktiruvchi to'qima. mesoadenitis (mezenterint) - bolalik va yoshlik davrida uchraydigan ichak tutqichlar limfatik bezlarining yallig'lanishi. Mesovarium – tuxumdond tutqichi; bachadon serbar boylamining orqa yadrosi qismi. Mesogastrium – qorinning o'rta qismi, me'da tutqichi. mesoderma (mesoblastys)- pusht o'rta yaprog'i yoki blast. Mesocolon –yo'g'on ichak tutqichi. Mesosalpinx - bachadon nayi tutqichi, bachadon serbar boylamining qismi. Mesencephalon – bosh miyaning Varoliv ko'prigi va oraliq miya o'rtasida joylashgan qismi.

10. micro(s)-kichik microscopium- ko'z bilan bevosita tekshirib bo'lmaydigan mayda narsalarni ko'rish uchun ishlatiladigan optik asbob. Microcythaemia-qonda mayda qon tanachalari bo'lishi . Microelementa- o'simlik va hayvonlar organizmida juda kam miqdorda bo'ladigan kimyoviy elementlar. Microchirurgia(micrurgia) - (hujayralarning mikroskop xirurgiyasi)- tsitologik tekshiruvlarda metodik usullar majmuasi. Shu usullar bilan hujayrada har xil operatsialar o'tkaziladi: dorilar yuboriladi, hujayraning tarkibiy qismlarini kesib olib tashlanadi yoki boshqa joyga o'tkaziladi, hujayra kesiladi, igna sanchiladi.

11. oligo(s)-kichikroq oligacemia - qon miqdorining kamayishi oligophrenia- sababiga ko'ra har xil tug'ma esi pastlik va rivojlanmay qolishidan iborat kasalliklar guruhi oliguria – buyraklar ajratadigan siydik miqdorini kamayishi.

12. phobia-qo'rqish cancrophobia-xavfli o'sma(rak) kasalligiga yo'liqib qolish vahimasi(qo'rqish). cremnophobia – pastlikdan qo'qish. Megalophobia – normaga nisbatan kattalashib ketishdan qo'rqish. Obezophobia – semizlikdan qo'rqish. Plegophobia – shol bo'lishdan qo'rqish.

7- Qism

1. **myce(s)-zambrug'** mycosis-odam va hayvonlarning zamburug'li kasalliklari dermatomycosis-terining zamburug'li kasalligi

2. **mneme(mnesia-)-xotira** mnemastenia-xotira kuchsizlanishi. Amnesia -xotiraning yo'q bo'lishi.

3. **tropos-yo'nalish**

4. **topo(s)-joy** topalgia-joy og'rig'i. Topophobia - joydan qo'rqish

5. **rrhagia-qon oqishi** haemorrhagia-qon tomir devori buzilishi natijasida undan qon oqishi, gavda bo'shliqlariga va to'qimaga qon quyilishi.

6. **rrhaphia-tikish** gastraphia-me'dani tikish angiorrhaphia-qon tomirni tikish enterorrhaphia-ichakni tikish

11. **gyne-ayol** gynaecologia-ayollar jinsiy kasalliklarini o'rganadigan fan. Gynaecomastia- erkaklar ko'rak bezlarining kattalashishi.

12. **pyr-issiq** amidopyrinum-amidopirin pyrogenesis-tana haroratining ko'tarilishi

13. **chroma-rang** achromatopisia-rangni ko'rmaslik. Chromatodysopia -rangni ko'rishni buzilishi chromatinum - DNK va gistonlar tarkibiga kiradigan murakkab oqsil; yadro hujayralarining asosiy bo'yoqlar bilan yaxshi bo'yaladigan moddasi. Chromatophore - sitoplazmasida ko'p miqdorda pigment donachalari bor hujayralar. Chromoproteida - murakkab oqsillar; oqsilning rangli prostetik gruppaga bilan birikmasi. Chromosomata - hujayra yadrosining ipsimon, o'z-o'zidan paydo bo'ladigan murakkab taxassuslashgan, irsiyat faktorlari(genlar)ni chiziqli tarkibida tutgan struktur elementlar.

8-Qism

1. **steno(s)-stenia-** kuch asthenia-umumiy holsizlik; astenik sindrom- jismoniy va aqliy ishga qobiliyatning uzoq vaqt yo'qolishi yoki tez charchash va toliqish bilan ifodalanadigan kuchsizlik. Myasthenia - muskullar kuchsizlanishi va patologik toliqishi bilan xarakterlanadigan kasallik. Angiasthenia - tomirlar kuchsizlanishi

2. **plastica-asl holga keltirish uchun o'tkazilgan plastik operatsiya** blepharoplastica-qovoqlar va qismlarini tiklash maqsadida o'tkaziladigan plastik operatsiya

3. **plegia-falaj** irioplegia- ko'z rangdor pardasi falaji. Cardioplegia - yurak falaji, yurak zarbasi.

4. **chylo(s)**-sut shirasi chyluria-buyrakning kengaygan limfa tomirlaridan chiqadigan sut shirasining siydikda bo'lishi. Chylus - sut shirasi; qorin bo'shlig'ining limfa tomirlari bo'ylab ichaklardan ko'krak yo'liga oqadigan sutsimon oq (tarkibida yog'lar borligidan) suyuqlik.

5. **odonto**-tish odontalgia- tishlardagi og'riq. Odontoblasti - tish dentini hosil qiladigan biriktiruvchi to'qima hujayralari. Tumores odontogenic - odatda jag'larda uchrab, tish hosil bo'lish protsessi bilan bog'langan o'smalar guruhi. Odontologia - tish kasalliklari va ularni davolash haqidagi ta'limot; stomatologia bo'limi. Odontoma - har xil (yumshoq va qattiq) tish to'qimalari yig'indisidan iborat o'sma (tishda o'sma) odontorrhagia-tishni oldirgandan so'ng ko'p qonashi odontitis-tishning yallig'lanishi

6. **onco(s)**-o'sma oncologia-o'smalar haqidagi meditsina bo'limi

8. **pneumo(n)**-o'pka pneumolithus-o'pkadagi tosh bo'lib qotib qolgan tuzilma. Pneumonia - o'pkaning yallig'lanishi pneumoectomy - o'pkani batamom olib tashlash operatsiyasi. Pneumoclerosis - o'pkalarda chandiq biriktiruvchi to'qima o'sib ketishi, ular funksiyasini buzilishiga olib keladi. pneumotherapia- zaryadsizlantirilgan yoki elektr zaryadi bilan boyitilgan havoni nafasga olish yordamida (pnevmatik kamerada) o'pka kasalligini davolash. Pneumotomia - o'pkani qirqish. O'pkadagi yiringli bo'shliqni ochish uchun qo'llaniladigan operatsiya. Pneumothorax - plevraning vistseral va parietal varaqlari o'rtasida havo yig'ilishi bilan xarakterlanadigan patologik holat. P.artificialis- sun'iy pnevmotoraks - davo maqsadida plevra bo'shlig'iga havo yuborish. Oedema pulmonum - pnevmooedema - o'pkalarning kerkishi.

9. **pyo(n)**-yiring pyodermia - yiring hosil qiluvchi kokklar ta'sirida terining yiringli shikastlanishi. pyometra- bachadon ichida yiring to'planishi. Pyopericardum - yurak xaltasida yiring to'planishi. pyophtalmia-ko'z sohasining yiringli yallig'lanishi. Pyosalpinx - bachadon nayi (Fallopiy nayi) da yiring to'planishi, yiringli xaltaga aylangan bachadon nayi.

10. **kinesi(s)**-harakat kinesitherapia - aktiv va passiv harakatlar bilan davolash; davolash gimnastikasi. Kinaesthesia - tananing birona qismi holatini yoki harakat yo'nalishini sezish.(muskul sezishi).

11. **thrombo(s)**-quyuqlanish thrombinum (thrombosinum)-qonning ivishiga olib keladigan ferment. thrombosis - tomirlarda

tromblar hosil bo'lish protsessi, bu qon oqishini sekinlashtiradi yoki to'xtatadi. Thrombophlebitis - venalarning tromblar tiqilib qolishidan vujudga keladigan yallig'lanish. thrombocytosis-qonda trombositlar(qon plastinkalari) sonining ko'payishi.

12. toxico(s)-zaxarlanish toxaemia- organizmning toksinlardan zaharlanishi (qonning zaharlanishi) toxicologia-zaharlar, ularning organizmga ta'siri, zaharlanishga qarshi kurash va ularni davolash to'g'risidagi ta'limot. Toxinum -zahar, ayrim hayvonlar va o'simliklar hosil qiladigan bakteriyalardan ajralib chiqadigan zaharli moddalar. Toxoplasmosis - zoonozlar guruhidagi protozoy etiologiyali kasallik.

9 -Qism

1. mania-biror narsaga istak paydo bo'lishi megatomania-buyuklik maniyasi (ruhiy bemorlarda uchraydi).

2. peptis-ovqatni hazm qilish pepsinum-me'da shirasining asosiy proteolitik fermenti; proteinazlar guruhiga kiradi. Oksidlarni polipentidlargacha parchalaydi.

3. sepsis-chirish sepsisaemia-organizm qonining (yiringlashi)infeksion jarayon sababli paydo bo'lgan infeksiy kasallik(chirish, yiringlash)

4. splachno(n)-ichki a'zolar splachnologia- anatomiyaning ichki organlarning tuzilishini o'rganadigan bo'limi. Splachnometgalia - ichki organlarning kattalashishi. Splachnoptosis - ichki organlarni o'z joyidan siljishi.

5. lympha-limfa lymphadentis-limfa tugunlarning o'tkir yoki surunkali yallig'lanishi. Lymphadenoma - limfasimon va bez tarkibiy qismlaridan tuzilgan xavfsiz o'sma. Lymphangioma - limfatik tomirlardan hosil bo'lgan yangi tuzilma; limfatik tomirlar rivojlanishining illati. Lymphangitis - limfatik tomirlarning yallig'lanishi. Lymphangiectasia - limfatik tomirlarning kengayishi lymphagranulomatosis- limfatik tugunlarning o'smasimon o'sishlari bilan kechadigan kasallik. Lymphapenia - periferik qonda limfotsitlar sonining kamayishi. Lymphasarcoma - limfo retikulyar to'qimadan rivojlanadigan xavfli o'sma. Lymphostasis - limfa oqimining to'xtab qolish. Lymphocytosis - periferik qonda limfotsitlar sonining ko'payishi; surunkali yuqumli kasalliklarda kuzatiladi.

6. phone-tovush phonocardiographia- yurak ishidan vujudga keladigan tovush hodisalarini qayd qilish va ularni izohlashdan iborat

yurak – tomirlar sistemasini tekshirish metodlaridan biri. Phonendoscopium - tovushlarni kuchaytiradigan, eshitib ko‘rish uchun ishlatiladigan asbob. Photophobia - yorug‘likdan qo‘rqish, yorug‘likka qaray olmaslik.

7. **phyton**-o‘simlik phytnotherapia-dorivor o‘simliklar bilan davolash.

**TAKRORLASH
ATAMASHUNOSLIK
SAVOLLARI**

**UCHUN
BO‘LIMIDAN**

**KLINIK
TEST**

1. Terminni to‘ldiring. Kasalliklar haqidagi fan.*logia*
a. pathia b. patho c. algia d. plegia
2. Terminni to‘ldiring. Zamburug‘li kasallanish ma’nosini beruvchi sufikisni ko‘rsating. *myc.*
a. -oma b. -itis c. -osis d. -iosis
3. Nuqtalarning o‘rniga lotincha suffiks to‘ldiring. Burun bo‘shlig‘ini yallig‘lanishi. *rhin.*
a. -oma b. -itis c. -osis d. -iasis
4. Termini to‘ldiring. Nutq deffektlarini to‘g‘rilash. *logo*...
a. plegia b. paedia c. plasia d. poesis
5. Termini to‘ldiring. Buyrakka qon quyilishi.*nephrosis*
a. homeo b. haemato c. histo d. hetero
6. Termini to‘ldiring. Terini zamburug‘lar bilan kasallanishi. *dermato.*....*osis*
a. myo b. myelo c. myco d. masto
7. Termini to‘ldiring. Bosh miyaning kulrang moddasini yallig‘lanishi.
....*encephalitis*
a. poly b. pan c. paedio d. polio
8. Termini to‘ldiring. Venalarni yallig‘lanishi natijasida tromblarni paydo bo‘lishi. *thrombo.*....*itis*
a. phlebo b. philo c. phobo d. blepharo

9. Termini to'ldiring. Rangli ko'rishni buzilishi.*dysopsia*
a.chromato b. cheilia c. chloro d. chylo

10. Termini to'ldiring. O't pufagini olib tashlash.
.....*cystectomy*

a.chroma b. chole c. chloro d. chylo

11. Ushbu so'zni ma'nosi to'g'ri berilgan qatorni belgilang.
Hemiopsia

a. ko'rishni buzilishi b. rangni ko'rish
c. ko'rmaslik d. chala ko'rish

12. Ko'p barmoqlilik. Ma'nosini ko'rsating.
a.monodactylia b. polydactylia
c. syndactylia d. adactylia

13. Sut kelishini to'xtashi. Atamasini ma'nosini ko'rsating.
a.coprostasis b. hydrostasis
c. cholestasis d. galactostasis

14. Bachadonda yiringli yallig'lanishi kasalik atamasini
ko'rsating
a.pyaemia b. pyuria
c. pyothorax d. pyometra

15. Qonda yog' bo'lishi ma'nosini beruvchi termini
ko'rsating?
a.uræmia b. lipaemia
c. cholaemia d. toxaemia

16. Ushbu so'zni ma'nosi to'g'ri berilgan qatorni belgilang.
Vena qon tomirlarini kengayishi.
a.phlebostenosis b. phleboscclerosis
c. phlebectomy d. phlebectasia

17. Ushbu so'zni ma'nosi to'g'ri berilgan qatorni belgilang.
Ichak funktsiyasini buzilishi.
a.dysopsia b. dysuria
c. dysentery d. dysplasia

18. Termini tarjima qiling. Yutolmaslik.

- a.apnoe b. aplasia c. atrophia d. aphagia
19. Yiringni oqishi – so‘zini tarjimasini ko‘rsating?
a.pyaemia b. pyorrhea c. pyoderma d. pyothorax
20. Ushbu terminni tarjima qiling. Ko‘z qovoqlarini (ko‘z olmasi bilan) bitib ketishi.
a.syndactylia b. symblepharia c. synergia d. synostosis
21. «Yallig‘lanish» ma‘nosidagi atamani toping.
a.pneumonia b. lithiasis c. neuralgia d. spondylosis
22. « Olib tashlash» ma‘nosidagi atamani toping.
a.metroptosis b. nephrectomia c. splenectasia d. stenocardia
23. « Havo, gaz» ma‘nosini beradigan terminni ko‘rsating.
a.pneumolysis b. pneumorhexis c. pneumocephalia d. pneumotomia
24. « Moyillik» ma‘nosini beradigan terminni toping.
a.haemophilia b. cardioplegia c. dysplasia d. hydrophobia.
25. “Sezuvchanlikni oshishi” ma‘nosidagi terminni toping.
a. chirurgia b. allergia c. synergia d. asynergia
26. “Sezuvchanlikni yo‘qolishi” ma‘nosidagi atamani toping.
a.asthesia b. hypaesthesia c. hyperaesthesia d. anaesthesia
27. Tana hujayralari soninig kamayishi ma‘nosidagi terminni toping.
a.cytolysis b. cytopenia c. cytosis d. cytoplasia
28. Bir barmoqlilik. Ushbu so‘zning ma‘nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.
a.dactyloscope b. monodactylia c. polydactylia d. syndactylia
29. Butun tanani falajlanishi. Ushbu so‘zning ma‘nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.
a. panplegia b. hemiplegia c. monoplegia d. monophobia
30. Qon ketishi. Ushbu so‘zning ma‘nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.splenorhaphia b. pyorhoea c. haemorrhagia d. hypergia

31. Suyaklarni suyak to'qimasi yordamida birikishi. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.syndesmologia b. synchondrosis c. syndesmosis d. synostosis

32. Qarilik kasalliklarini davolash haqidagi ta'limot. Ushbu so'zlarni ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.geriater b. geriatria c. gerontologia d. gerontologus

33. Siydikda qon bo'lishi. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.haematuria b. uraemia c. urohaematoma d. cholaemia

34. Yurakning tashqi qavati. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.endocardium b. pericardium c. epicardium d. myocardium

35. Bachadonning shilliq qavati. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.parametrium b. perimetrium c. endometrium d. endometritis

36. Ko'p oziqlanish. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.hypotrophia b. hypertrophia c. atrophia d. dystrophia

37. Terining sarg'ayishi. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri tarjima qilingan javobni toping.

a.leucodermia b. erythrodermia c. xantodermia d. cyanosis

38. Shakarning siydikda bo'lishi. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.lipuria b. haematuria c. glykuria d. dysuria

39. Siydik pufagi va buyrak jomini yallig'lanishi. Nuqtalar o'rniga to'g'ri javobni qo'ying.

...cystitis

a.polio b. poly c. pyelo d. pyo

40. Suyak iligining yallig'lanishi. Osteo.....itis. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a.myos b. masto c. metro d. myelo

41. O‘z qonini o‘ziga quyish uslubi bilan davolash. Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

.....*haemotherapia*

a.allo b. hetero c. homo d. auto

42. Bronxlarda tosh hosil bo‘lishi. *broncho*..... Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.lithis b. lithotomia c. lithectomy d. lithiasis

43. Buyrakni tikish. *Nephro* Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.rhoea b. raphia c. rhagia d. rhexis

44. *Melano*- Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a. oq b. qizil c. sariq d. qora

45. Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping. Og‘izni qurishi.*stomia*

a.melano b. cyano c. glyko d. xero

46 Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping. Ko‘zning hamma qavatlarining yallig‘lanishi.*ophthalmitis*

a.poly b. polio c. pan d. pathia

47. Havoni yutish *aëro*..... Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.phobia b. phibia c. phagia d. plegia

48. Orqa miyaning kasallanishi*pathia*. Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.myo b. masto c. metro d. myelo

49. Oq qon tanachalarining ko‘payishi *leucocyt*..... Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.macro b. poly c. hyper d. osis

50. Qizil qon tanachalarini kamayishi *erythrocyto* Ushbu so‘zning ma’nosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.

a.oligo b. pexia c. penia d. ptosis

51. Ko'p bo'g'imlarni yallig'lanishi ...*arthritis*. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. oligo b. mono c. pan d. poly

52. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

Buyrakda yiringni paydo bo'lishi ...*nephrosis*

a. pan b. pyo c. poly d. polio

53. Siydik chiqish funksiyasining buzilishi ...*uria*. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. an b. syn c. epi d. dys

54. Mushakning kuchsizlanishi *My...* Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. stheno b. spiro c. stetho d. asthenia

55. Ter bezlarining yallig'lanishi ...*adenitis* Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. hidro b. hydro c. hyper d. hypo

56. Birgalikda ishlash *Syn...* Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. crinia b. kinesia c. asthenia d. ergia

57. Quloqdan oqishi *Oto...* Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. rhexis b. rhapsia c. rhagia d. rhoea

58. Toshni kesish *Litho...* Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

a. tonia b. tomia c. ectomia d. iasis

59. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

hysterodynia

a. to'qimani yallig'lanishi b. bachadonni kasallanishi
c. bachadonni kesish d. bachadondagi og'riq

60. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *pyelitis*

a. yiringli yallig'lanish b. buyrakni yallig'lanishi

c. ko'p yallig'lanish d. buyrak jomini yallig'lanishi

61. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Sutli parhez.*

- a. hydrotherapia b. heliotherapia
c. phychotherapia d. galactotherapia

62. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Sekin nafas olish.*

- a. hypotonia b. hypotrophia
c. hypopnoe d. hypertonia

63. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *O'smalar va ularni davolash bo'yicha mutaxasis.*

- a. geriater b. gerontologus c. oncologus d. gynaecologus

64. *Odontorhagia.* Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

- a. ichakdan qon ketishi b. oshqozondan qon ketishi
c. quloqdan qon ketishi d. tishdan qon ketishi

65. *Stomatitis* ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

- a. tanani yallig'lanishi b. tishni yallig'lanishi
c. og'iz bo'shlig'ini yallig'lanishi d. umurtqalarni yallig'lanishi

66. *Hepatopexia* ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.

- a. jigarni pastga qarab siljishi b. jigarni tikib qo'yish
c. jigarni kasallanishi d. jigarni anastomozi

67. "Bo'g'imlarni surunkali kasallanishi" - jumlasini hosil qiling. *arthr...*

- a. -oma b. -pathia c. -itis d. -osis

68. "Buyrak tosh kasalligi" - jumlasini hosil qiling. *Nephrolith....*

- a. -itis b. -osis c. -pathia d. -iasis

69. "Nerv tolasidan hosil bo'lgan shish" - jumlasini hosil qiling. *Neuro....*

- a. -itis b. -osis c. -pathia d. -oma

70. "Tanglayni yorish (kesish)" ma'nosidagi atamani ko'rsating.

a. uranotomia b. melotomia c. gonotomia d. ulotomia

71. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Suyaklar haqidagi ta'limot *Osteo...*

a. -longia b. -algia c. -odynia d. -logus

72. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Oshqozon osti bezining og'rishi. ... *odynia*.

a. gaster b. pancreatis c. pancreat d. pancreas

73. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Tish og'rishi. ... *algia*.

a. stomat b. odont c. dens d. dent

74. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Umurtqani rentgenografiyasi *graphia*

a. vertebra b. rhachi c. columnae vertebralis d. spondylo

75. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Ko'krak qafasini o'lchash. *metria*

a. stetho b. thoraco c. pectus d. thorax

76. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Jigardan kelib chiqqan kasallik. *Hepato.....*

a. -osis b. -itis c. -iasis d. -genus

77. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Boshni o'lchash*.

a. encephalometria b. cephalometria
c. cephaloscopia d. encephaloscopia

78. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Og'iz bo'shlig'ini asbob bilan tekshirish*.

a. odontotherapia b. stomatotherapia
c. stomatoscopia d. odontoscopia

79. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Tishlarni davolash*.

a. odontotherapia b. stomatotherapia
c. stomatoscopia d. odontoscopia

80. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Koʻkrak qafasida ogʻriqning paydo boʻlishi*.
a. algostethos b. stethalgia c. stethometria d. stethopathia
81. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Tovonni yetishmasligi*.
a. pedometria b. podoscopia c. podographia d. apodia
82. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Yozish jarayoni*.
a. -iasis b. -therapia c. -gramma d. -graphia
83. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *“Kasallik”*.
a. -itis b. -oma c. noso- d. -algia
84. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *“Kasallanish”*
a. chiroscopia b. osteoarthropathia c. periosteum d. brachialgia
85. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *“Kelib chiqqan”*
a. osteogenus b. odontalgia c. pododynia d. chiropasmus
86. Quyidagi old qoʻshimchali atamani toping. *“Ovqat hazm qilish funksiyasini buzilishi”*
a. nephrosis b. apodia c. dysenteria d. endocranium
87. Quyidagi old qoʻshimchali atamani toping *“Ichki qavat”*
a. epicranium b. parasternalis c. synchondrosis d. endocardium
88. Quyidagi old qoʻshimchali atamani toping. *“Tashqi qavat”*
a. hemiparesis b. parametritis c. acheiria d. perimetritis
89. Quyidagi old qoʻshimchali atamani toping. *“Normadan yuqori”*
a. peritonealis b. hyperaemia c. hypoplasia d. naemia
90. Quyidagi old qoʻshimchali atamani toping. *“Burush”*.
a. syndesmosis b. hydraemia c. secretio d. hyperfuntio
91. Quyidagi old qoʻshimchali atamani toping. *“endometritis”*

a. bachadon shilliq pardasini yallig'lanishi b. buyrak jomini yallig'lanishi
c. siydik pufagini kasallanishi d. buyrak jomi bilan siydik pufagini yallig'lanishi

92. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Lymphacytosis*

a. limfa hujayralarining kamayishi b. limfositlarni kasallanishi
c. limfositlarni qonda ko'payishi d. limfa hujayralari

93. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Osteoma*

a. suyakni o'smasi b. suyak to'qimasidan tuzilgan o'sma
c. suyakni yallig'lanishi d. suyakni kasallanishi

94. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Hepatogenus*

a. jigarning kasallanishi b. jigarni kelib chiqishi
c. jigarni og'rishi d. jigardan kelib chiqqan kasallik

95. Antonimlar berilgan qatorni ko'rsating.

a. sclerosis - malacia b. algia - odynia
c. therapia - iatria d. micro - oligo

96. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Lymphacytoma*

a. limfa tugunlarini shishishi b. limfalarni shishishi
c. limfa hujayralaridan tuzilgan shish d. limfositalarini kasallanishi

97. "Siydik nayining qisqarishi" atamasini tarjima qiling.

a. ureterostenosis b. urethrospasmus c. ureterosasmus d. urethrostenosis

98. Ushbu so'zlarni juftini aniqlang. *corpus, oris, n*

a. angion b. somato c. stomato d. splanchno

99. Ushbu so'zlarni juftini aniqlang. *niger, gra, grum*

a. leuco b. melano c. polio d. xantho

100. Ushbu so'zlarni sinonimini tanlang. *Thorax*

a. stethos b. cephalo c. rhinos d. stomato

101. Ushbu soʻzlarni qarama-qarshi maʼnosini koʻrsating.

Leucos

a. erythros b. melan c. polio d. xantho

102. Ushbu soʻzlarni sinonimini tanlang. *later*

a. myo b. algia c. medicus d. pathia

103. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Oʻt pufagini yalligʻlanishi.*

a. dacryocystitis b. pyelocystitis

c. cystopathia d. cholecystitis

104. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Xirurgik usul bilan bezni olib tashlash.*

a. appendectomy b. adenotomy c. laparotomy d. adenoectomy

105. Old qoʻshimchani qoʻying. Yurakning ichki qavatini yalligʻlanishi. *...carditis*

a. endo b. epi c. sub d. para

106. Old koʻshimchani qoʻying. Qonda shakarni koʻpayishi. *...glykaemia*

a. hypo b. hyper c. syn d. para

107. Quyidagi soʻzdagi yetishmagan qismni qoʻying. Qonda leykoʻtsitlar sonining koʻpayishi. *leucocyt...*

a. pathia b. poly c. osis d. odynia

108. "Tarkibni kamayishi" maʼnosidagi terminni toping.

a. erythrocytosis b. leucopenia c. hydraemia d. hyperthermia

109. "Tarkibni koʻpayishi" maʼnosidagi terminni toping.

a. hypotonia b. acheira c. thrombocytosis d. synchondrosis

110. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *ptosis*

a. davolash b. kengayish c. pastga tushish d. torayish

111. Soʻzni yetishmagan qismini toʻldiring. Oʻz qonini oʻziga quyish.

auto ... therapia

a.-angi b. -haemo c. -aemia d. -erythro

112. Qaysi grek old qo'shimchasi "qo'shilish, bitish" ma'nosini bildiradi

a. endo b. sim c. syn d. para

113. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.. *ophthalmomicria*

a. kichik bosh b. katta bosh c. kichik ko'z d. katta ko'z

114. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Toloqning katta bo'lishi *spleno...*

a. malacia b. megalia c. macros d. pathia

115. Terining rangini qanaqaligini aniqlang *melanodermia*

a. qizil b. kul rang c. qora d. oq

116. Apenditsitning simptomlari*appendicitis*

a.symptomata b. symptoma c. symptomatibus d. symptomatum

117. So'zni tarjima qiling. Ichaklarning o'tkir yallig'lanishini davolash.

Curatioenteritidis

a.acutus b. acuta c. acutum d. acutae

118. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Oshqozonning yiringli yallig'lanishi*purulenta*

a.gastritis b. gastritidis c. gastritide d. gastritides

119. Lotinchaga tarjima qiling. Quloqning chuqur ichki qismini yallig'lanishi.

...*interna profunda*

a.us otos b. otitis c. otitidis d. otitide

120. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping.. *Inflamatio vesicae urinariae seu ...*

a.cystitis b. cystis c. cystitidis d. cystitide

121. Lotinchaga tarjima qiling. *Inflamatio pulmonum seu ...*

a.pneumonia b. pneumoniae c. pneumoniarum d. pneumonis

122. Halqumni o'tkir yallig'lanishi. ... *acuta*
a. pharyngitis b. laryngitis c. pleuritis d. stomatitis

125. Terminni to'ldiring. *Glaucoma -morbus...*, *glaucoma non est neoplasma*.

a. oculus b. oculi c. oculorum d. oculis

126. Qaysi termin elementi "ulangan joydan, chandiقدan organning bo'shashi (ozod qilish)" ma'nosini bildiradi.

a. lysis b. ectomia c. sclerosis d. stasis

127. Terminni yetishmagan qismidagi nuqtalar o'rnini to'ldiring. Tifga o'xshash kasallik. *typhus*

a. endo b. peri c. epi d. para

128. Terminni o'zbekcha ma'nosini ko'rsating.
haematopericardium

a. qon haqidagi ta'limot b. perikardda havo bo'lishi

c. yurak oldi bo'lmachasida qonni to'planishi d. plevral bo'shliqda qon bo'lishi

129. Terminni lotinchasini to'ldiring. Tog'ay to'qimalari bilan suyaklarni birikishi.

..... *chondrosis*

a. syn b. sym c. meta d. dys

130. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Suyaklarni suyak to'qimalari bilan birikishi. *Syn ... osis*

a. chondr b. desm c. hist d. ost

131. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Ruhiyatga ta'sir ko'rsatib davolash. ... *therapia*

a. iatria b. iater c. patho d. psycho

132. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Bronxlarni zamburug'li zararlanishi.

Bronchomyc.....

a. -pathia b. -ismus c. -iasis d. -osis

133. Ushbu so'zning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Buzilish*

a. tomia b. ectomia c. lysis d. stenosis

134. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. Batcha boʻgʻimlarni yalligʻlanishi.

- a. polyarthritis b. hemiarthritis c. macroarthritis d. panarthritis

135. Terminga yetishmagan qismni toʻldiring. Bachadon old klatchatkasining yalligʻlanishi. *metritis*

- a. para b. peri c. endo d. epi

136. Terminga yetishmagan qismi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toʻldiring. Bachadon tashqi qavatini yalligʻlanishi. ... *metritis*

- a. epi b. para c. peri d. endo

137. Terminga yetishmagan qismini toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toʻldiring. Bachadon shilliq qavatini yalligʻlanishi.*metritis*

- a. syn b. intra c. sub d. endo

138. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Adenoides*

- a. bezlar b. limfa bezlari c. limfa tugunlari d. bezlarni yalligʻlanishi.

139. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Apathia*

- a. befarqlik b. yomon koʻrish yoqtirmaslik
c. oldindan bilish d. kasallikni boʻlmasligi

140. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Aʼzolari koʻkarishi.*

- a. podocyanosis b. cheirocyanosis
c. cyanoderma d. cyanosis

141. Ushbu soʻzning maʼnosi toʻgʻri koʻrsatilgan javobni toping. *Buyrak tosh kasalligi.*

- a. nephrolithus b. nephrolithasis
c. renolithiasis d. nephropathia

142. Terminga yetishmagan qismni toʻldiring. Mahalliy koʻp qonlilik.

....*aemia*

- a. pan b. poly c. hyper d. macro

143. Ushbu terminning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Suyaklarni oziqlanishini buzilishi.

- a. dystrophia ossis b. osteodystrophia
- c. osteotrophia d. osteohypotrophi

144. Ushbu terminning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Ko'p limfa tugunlarini yallig'lanishi.

- a. polyadenitis b. panadenopathia
- c. polyangitis d. macroangiitis

145. Ushbu terminning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Physiologia.

- a. tabiat haqidagi fan b. organizimni ko'p kuch sarflashi haqidagi ta'limot
- c. jismoniy faktorlar haqidagi fan d. organizim funksiyalari haqidagi fan

146. Qaysi javobda faqat yunoncha so'zlar to'g'ri berilgan?

- a. xeroderma, glucosuria, hemiparesis, melanoma, mastoptosis
- b. necrobiosis, femininum, sinus, cranium, tumor
- c. asphygmia, parotitis, oculus, aqua, vena
- d. hyperthermia, patella, symphonia, septum, acidosis

147. Qaysi javobda atama xatoga yo'l qo'yilganligini aniqlang.

- a. cardiosclerosis - yurakning kengayishi b. extensio - yozish
- c. ectoblastus - tashqi murtakli yaproq d. hypertonia - qon bosimini ko'tarilishi

148. "Tananing yarim falaji (sholli) - ... plegia» atamani yozing.

- a. mono b. di c. hemi d. pan

149. Qaysi javobda termin noto'g'ri tarjima berilganini aniqlang.

- a. aphonia - ohangdoshlik b. phlebotomia - venani kesish
- c. colopexia - chamber ichakni biriktirish d. urostasis - siydikning to'xtashi

150. Ushbu terminning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. Tovush funksiyasini buzilishi.

a. dyslogia b. aphonia c. dysphonia d. hypophonia

151. Ushbu terminning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. *Monoplegia*.

a. bir tomonlama falajlik b. bitta organ falajligi
c. bitta a'zo falajligi d. quyosh urishi

152. Boshqa hayvonlardan organ yoki to'qimalarni ko'chirib o'tkazishda qaysi termin elementi ishlatiladi.

a. xeno b. auto c. allo d. homeo

153. "Ahvoli (holati) loqaydlilik, beparvolik" atamasi bu ...

a. apathia b. antipathia c. sympathia d. homeopathia

154. Ushbu terminning ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan javobni toping. To'g'ri ichakni o'rab turuvchi hujayralarning yallig'lanishi. ...*proctitis*

a. para b. peri c. epi d. ecto

155. "Kam harakatchan" termini bu ...

a. oligokinesia b. hyperkinesias c. akinesia d. bradykinesia

156. "Mo'l, juda ko'p, serob, boy" ma'noga ega bo'lgan suffiksni ko'rsating.

a. - os b. - e c. - ol d. - ul

157. Qaysi javobda suffiks biron-bir organning yallig'lanishini ko'rsatadi?

a. - it is b. - osis c. - oma d. - gen

158. «osis» - suffiksi qanday ma'noga ega?

a. surunkali kasallik b. ko'plik, ko'payish
c. yallig'lanmagan kasallik d. yuqorida berilganlarning hammasi

159. «Tarqalish, ko'payish» - ma'nosiga ega bo'lgan atamani ko'rsating.

a. leucocytosis b. megaloblastus c. nephrosis d. polychromia

160. "Ichida, ichki" ma'noga ega bo'lgan yunoncha old qo'chimchani ko'rsating.

a. endo b. eu c. syn d. en

161. Qaysi javobda yunoncha old qo‘shimcha anatomiya terminologiyasida ishlatilmaydi?

- a. hypo b. hyper c. dys d. endo

162. Qaysi javobda “tension – to‘g‘rilash” old qo‘shimchasini to‘ldiring.

- a. ex b. inter c. sub d. in

163. “... spiratio – nafas olish” nuqtalar o‘rniga old qo‘shimchasini to‘ldiring.

- a. in b. infra c. inter d. supra

164. “Tashqi (ustki) qobig‘ (pardasi), to‘qima, kapsula” birikmasidagi organning nomi bilan qaysi old qo‘shimcha anglatadi?

- a. peri b. para c. meso d. dys

165. “organning yoni yoki atrofidagi xujayrasiga” birikmasidagi ichki organning nomini qaysi old qo‘shimcha ko‘rsatadi?

- a. para b. peri c. con d. dia

166. Terminining sinonimini aniqlang. «Sthenia».

- a. dynamo b. algia c. allo d. oligo

167. “Homo”ning antonimini aniqlang.

- a. aniso b. allo c. iso d. hetero

168. Qaysi javobda pusht (embrion)ning qaysi qatlamlari ichki hisoblanadi?

- a. entoderma b. epidermis c. mesoderma d. ectoderma

169. Yurak devorining ustki (tashqi) qatlamini ko‘rsating.

- a. epicardium b. pericardium c. myocardium d. endocardium

170. Yunoncha terminining lotincha dublikatini toping. «Myel»

- a. medulla ossium b. columna vertebralis
c. vesica fellea d. pelvis renalis

171. Terminining antonimini aniqlang. «Ectasia».

- a. stenosis b. penia c. glyc d. sthenia

173. “Yashil rangli o’sma” atamasi – bu?

a. chloroma b. xantoma c. melanoma d. leucoma

174. Qaysi atama “moddalar almashinuvi”ni bildiradi?

a. metabolismus b. antagonismus c. diagnosis d. paramnesia

175. “Taloqning kengayishi” atamasini ko’rsating.

a. splenectasia b. gastrectasia c. cystectasia d. stethectasia

176. “Terining quruqligi” termini to’g’ri ko’rsatilgan qatorni toping.

a. pyodermia b. leucodermia c. sclerodermia d. xerodermia

177. “Birgalikdagi ijod qilish, ishlash” atamasini ko’rsating.

a. hypergia b. energia c. asynergia d. synergia

178. “Yozish, rentgenologik tekshirish” ma’nosiga ega bo’lgan atamani toping.

a. arthrographia b. cardiogramma c. analgesia d. glossopathia

179. Qaysi termin elementi organda havo borligini bildiradi?

a. pneumo b. spiro c. aër d. pneo

180. Atamaning antonimini toping. «bio».

a. necro b. oxy c. toxico d. auto

181. Atamaning antonimini toping. «pharmaco»

a. toxic b. glyc c. xero d. sphygmo

182. Ushbu terminning ma’nosi to’g’ri ko’rsatilgan javobni toping. «oliguria».

a. siydikning kam ajralishi b. siyishning buzilishi

c. siydikning juda ko’p ajralishi d. qonda siydikning bo’lishi

183. “Suyaklarni buzilishi, shakllanishi” terminini ko’rsating.

a. osteodysplasia b. osteodystrophia c. osteogenesis d. osteomyelitis

184. “Nafas olishning tezlashuvi” atamasini to’g’ri tarjimasini toping.

a. tachypnoë b. hypopnoë c. hyperpnoë d. bradypnoë

185. “Oyoqlar kasalligi” atamasini to‘g‘ri tarjimasini toping.
a. acropathia b. acrophobia c. acrotismus d. acrodynia

186. “Suyak ko‘migining shishi (o‘smasi)” atamasini to‘g‘ri tarjimasini toping.

a. myeloma b. myoma c. myelocoele d. myodynia

187. “Buyrakdagi og‘riq” ushbu atamani tarjima qiling.

a. nephralgia b. hepatalgia c. nephropathia d. nephrosis

188. “Kindikni yorish (kesish)” ushbu atamani tarjima qiling.

a. omphalotomia b. typhlotomia c. orchitomia d. orchiectomy

189. “Halqumdan qon ketishi” atamasini tarjima qiling.

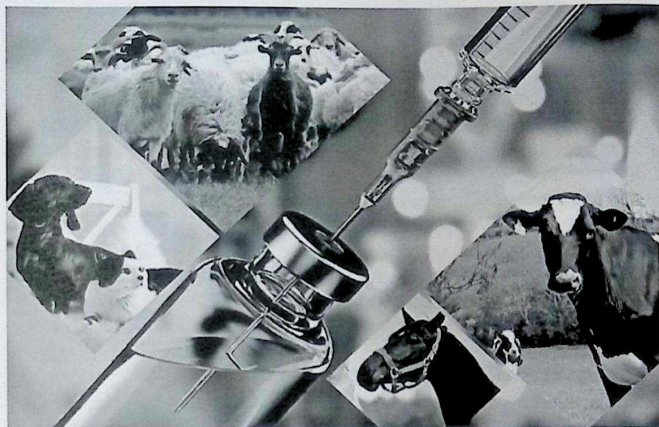
a. pharyngorrhagia b. pharyngorrhoea c. haemorrhoea d. laryngorrhagia

190. “Nervni tikish” ushbu atamani tarjima qiling.

a. neurorrhaphia b. neuropexia c. neurolysis d. nephrorrhaphia

III BOB. FARMASEVTIK ATAMASHUNOSLIK

Farmasevtik terminshunoslik «farmatsiya» (yun. *pharmakeia* – dori tayyorlash va qo‘llash) nomi ostiga birlashuvchi va dori-darmonlar tarkibini o‘rganish, qidirib topish, ishlab chiqarish va qo‘llash bilan shug‘ullanuvchi qator maxsus fanlar majmuasidan iborat. Bu majmuada markaziy o‘rinni qo‘llash uchun rasmiy ruxsatnomaga ega bo‘lgan dorivor moddalar va preparatlar ya’ni dori darmonlar nomenklaturasi egallaydi.

DORI VOSITALARI NOMENKLATURASI

Dorivor preparatlarning nomi asosan II turlanish *genus neutrum*dagi otlar bo‘lib, ular *Nominativus Singularis*da **-um**, *Genetivus Singularis*da **-i** qo‘shimchasiga ega.

Masalan: *Dermatolum*, *i, n* – dermatol

Analginum, *i, n* – analgin.

Dorivor preparatlar nomidagi familiyalar.

Ba'zan dorivor preparatlar nomida shu dorini yaratgan mualliflarning familiyasi uchrab turadi. Ayollar kishi familiyasi I turlanish, erkaklar kishi familiyasi II turlanish otlari singari turlanadi.

Masalan: *liguor Burovi* – Burov suyuqligi

tablettae Carmanovae – Karmanova tabletkalari

Ba'zi familiyalar kelishiklar bo'yicha turlanmaydi.

Masalan: *species Zdrenco* – Zdrenko yig'masi

Balsamum Schostacovsky – Shostakovski balsami.

Dorivor vositalar nomenklaturasi.

Dorivor vosita (*medicamentum, remedium*) bu odam va hayvonlarning kasalliklarini davolash, oldini olish yoki aniqlash maqsadida ishlatish uchun ruxsat etilgan farmakologik vositadir.

Dorivor modda (*materia medica, substantia pharmaceutica*) bu alohida kimyoviy birikmadan yoki biologik moddadan iborat bo'lgan dorivor vositadir.

Dorivor o'simliklar xomashyosi bu davolash maqsadida qo'llash uchun ruxsat etilgan o'simliklar xomashyosi.

Dorivor vosita yoki dorivor o'simlik mahsulotiga kerakli davolash ta'siriga erishish uchun berilgan qulay holat dori shakli (*forma medicamentorum*) deb aytiladi.

Dori preparati (*praeparatum*) bu ma'lum dori shaklidagi dorivor vositadir.

Murakkab dori vositalari bu bir dori shaklida belgilangan dozalarda birdan ortiq ta'sir etuvchi moddalarga ega bo'lgan dorivor vositalardir.

Dorivor vositalar nomenklaturasi (D.V.N.) – bu hozirgi vaqtda ishlatishga ruxsat berilgan hamma dorivor vositalar nomining yig'indisidir.

Dorivor vositalarning hozirgi zamon nomenklaturasi tabiiy paydo bo'lgan va qat'iy tuzilish qoidasiga ega emas. Har bir dorivor vosita ma'lum bir nomlanishga ega bo'ladi. Nomlar esa ixtiyoriy ravishda o'ylab chiqariladi.

Dorivor vositalar nomenklaturasiga vatanimizda ishlab chiqarilgan vositalar nomi bilan birga chet eldan keltirilgan vositalarning nomi ham kiradi.

Dorivor vositalar nomenklaturasining tipik guruhlari
Dorivor vositalar nomenklaturasi oltita tipik guruhga bo'linadi:

- I. O'simlik va hayvonlardan olingan dorivor mahsulotlar nomlari.
- II. O'simliklar mahsulotidan olingan ajratmalardan iborat bo'lgan dorivor preparatlar nomlari.
- III. Dorivor moddalarning trivial nomlari.
- IV. Dorivor moddalarning xalqaro patentlanmagan nomlari.
- V. Dorivor vositalar(preparatlar)ning savdo nomlari.
- VI. Farmakopeynik kimyoviy nomenklatura: kislotalar, oksidlar, tuzlar nomlari.

I tipik guruhga o'simlik va hayvonlardan olingan dorivor mahsulotlarning nomlari kiradi.

I tipik guruhdagi nomlar ikkita otdan tashkil topgan so'z birikmalaridir. Birinchi ot o'simlik organi (**herba, folium, flos, radix va boshqalar**) yoki mahsulotlarning nomi (**oleum, gummi, resina va boshqalar**)ni ko'rsatadi va bosh kelishikda turadi. Ikkinchi ot o'simlik nomini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi.

Masalan: *herba Leonuri* – arslonquyruqning yer ustki qismi
folium Sennae – sano bargi
oleum Hyoscyami – mingdevona moyi.

II tipik guruh. O'simliklar mahsulotidan olingan ajratmalardan iborat bo'lgan dorivor preparatlar nomlari.

II tipik guruhga quyidagilar kiradi:

I. Zavodlarda ma'lum belgilangan standartlar bo'yicha tayyorlanadigan dorivor preparatlarning nomlari. Bular – nastoykalar, ekstraktlar va sharbatlarning nomlari bo'lib, ikkita otdan iborat bo'lgan so'z birikmalaridir. Birinchi ot dori turining nomini ko'rsatadi va bosh kelishikda turadi. Ikkinchi ot o'simlik nomini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi.

Masalan: *tinctura Valerianae* – valeriana nastoykasi
extractum Crataegi – do'lana ekstrakti
sirupus Glycyrrhizae – shirinmiya sharbati

2. Damlama va qaynatma nomlari. Ular uchta otdan iborat bo'lgan so'z birikmalaridir. Birinchi ot dori turining nomini ko'rsatadi va bosh kelishikda turadi. Ikkinchi ot o'simlik organini ko'rsatadi va

qaratqich kelishigida turadi. Uchinchi ot o'simlik nomini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi.

Masalan: *infusum foliorum Sennae* – sano barglarining damlamasi
decoctum herbae Hyperici – dalachoy (sariqchoy) yer
ustki qismining qaynatmasi.

III tipik guruh. Organik kimyoviy moddalarning ilmiy va trivial(shartli) nomlanishi

Dorivor vositalar sifatida qo'llaniladigan organik kimyoviy moddalar ikkita nomga ega: **ilmiy** (tizimli) va **trivial** (shartli).

“**Trivial**” so'zi lotincha “**trivialis**” odatdagi, oddiydan kelib chiqqan.

Odatda ilmiy nomlar uzun bo'lgani uchun ularni tibbiyot amaliyotida ishlatish noqulay. Shuning uchun dorivor vositalar nomi sifatida ilmiy emas, balki trivial nomlari qo'llaniladi. Trivial nomlar qisqaligi bilan amalda qo'llashga qulaydir.

Masalan: *Dietilamidsulfamidobenzoat* kislota – ilmiy nomlanishi
Etamid – trivial nomlanishi.

Trivial nomlar dorivor vositalarning kimyoviy tarkibini, davolash ta'sirini, farmakologik guruhga mansublikni va boshqa turli belgilarni ifodalaydi.

Dorivor vositalarning trivial nomlaridagi tez-tez takrorlanadigan bo'laklar.

Tez-tez takrorlanadigan bo'laklar – bu dorivor preparatlar nomida ko'p qo'llaniladigan so'z bo'laklaridir.

Har bir tez-tez takrorlanadigan bo'lak preparat to'g'risida ma'lum bir axborotni (dorining kimyoviy tarkibi, davolash ta'siri yoki farmakologiyasi) beradi.

Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni va ularning ma'nosi (ahamiyati)ni bilish ko'p miqdordagi dori nomlarini tushunib olishga yordam beradi.

Masalan: Tarkibida **-alg** tez-tez takrorlanadigan bo'lakli preparat og'riq qoldiruvchi ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek quyidagi preparatlarni shu guruhga kiritish mumkin:

Analginum

Baralginum

Pentalginum

Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni bilish dorivor preparatlarning nomini to'g'ri yozishga yordam beradi.

Dorivor preparatlarga trivial nomlarni berish qoidalari

Dorivor preparatlarning trivial nomlarini nomenklatura komissiyasi beradi. Trivial nomlar qisqacha, talaffuz osonligi, berilgan nomning boshqalardan fonetik - grafik farqlanishi, tez - tez takrorlanadigan bo'laklar qo'llanishining aniqligi kabi talablarga mos kelishi kerak.

I. Qisqalik. Eng qulay va ko'p uchraydiganlari uch, to'rt va besh bo'g'inli nomlardir.

Masalan: Corazolum, Piperazinum, Tanninum.

Ayrim hollarda ko'p sonli bo'g'inli nomlar ham uchraydi.

Masalan: Sulfadimezinum, Novocainamidum, Phenoxymethylpenicil-linum.

II. Talaffuz osonligi. Talaffuz uchun eng qulay nomlarda undosh unli bilan yoki oson talaffuz qilinadigan ikkita undosh almashinib keladi.

Masalan: Aminazinum, Ditrazinum, Streptocidum, Corvalolum.

III. Berilgan nomning boshqa nomlardan fonetik - grafik farqlanishi.

Yangi dorivor vositaga nom berishda nomenklatura komissiyasi uning talaffuz qilinishi va yozilishi bo'yicha boshqa nomlardan farqlanishni kuzatib boradi. Nomlarda tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ishlatish fonetik - grafik farqlanishni kamaytiradi.

Masalan: Methaminum, Methacinum, Methazidum, Phenadonum, Phena-minum.

IV. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarning qo'llanishi aniqligi. Har bir tez-tez takrorlanadigan bo'lak o'zining aniq manosi (ahamiyati)ga ega ekan, yangi nomlar berilayotganda tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni qo'llashda xatoga yo'l qo'ymaslikni kuzatib borish zarur, chunki bunday xatolar vrach va farmatsevtlardagi noto'g'ri tasavvurga sababchi bo'lishi mumkin.

Trivial nomlar quyidagi usullar bilan farqlanadi: bitta asosga ega bo'lgan hamda ikkita va undan ortiq asosga ega nomlar.

I. Bitta asosga ega bo'lgan nomlarni **-in** yoki **-ol** suffikslarini qo'shish bilan hosil qilish mumkin.

Misol uchun: **Streptomycinum** – asos - **Streptomyc**, **-in** suffiks

Mentholum – asos - **Mentha**-yalpiz - **ol** suffiks

Perefeksli-suffiksli usulda asosga perefiks old qo'shimcha va suffiks qo'yiladi.

Misol uchun. **Antifebrinum, Antistruminum,**
anti- (qarshi)-old qo'shimcha,-**in** suffiks
febris, is, f –isitma ko'tarilishi
struma, ae, f –bo'qoq

II. Ikkita va undan ortiq asosga ega bo'lgan nomlar quyidagi
usullar bilan hosil bo'lishi mumkin.

a) Qo'shish: bu usulda asoslar interfiks/ birlashtiruvchi unli/
yordamida yoki unsiz birlashadi.

Misol uchun: **Haematogenium** –gematogen
Haemat+o+gen paydo bo'lishi, rivojlanish
Apilacum-apilak
apis – ari –**lac**-sut

b) “Abrevatsiya” – qisqartirish so'zi lotincha “**brevis**” kalta
so'zidan olingan. Bu usul bilan so'zlardan ajratib olingan ma'noli
bo'laklarning qo'shilishidan qisqartirilgan murakkab so'zlar hosil
bo'ladi. Bunday so'zlar abbreviatura deb ataladi:

Misol uchun: **Analphenum**-tugmachasimon dorining nomi
Analginum dan – **anal** qismi, va
Phenacetinum dan – **phen** olingan.

c) Abbrevatsion suffiksli usulda abbreviaturaga suffiks qo'shiladi

Misol uchun: **Neriolonum** - **Nerium oleander** – Sambitgul.
Dorivor vositalarning nomlanishida abbreviatura keng qo'llaniladi.

IV tipik guruh. Dorivor moddalarning xalqaro patentlanmagan nomlari.

Bugungi kunda turli davlatlarda ishlab chiqarilayotgan bitta
dorivor vosita savdoga har xil nom bilan kirib kelmoqda. Hatto bir
davlatdagi turli firmalar ham bitta dorivor vositani har xil nomlar va
mahsulot belgilari bilan ishlab chiqarmoqda. Bu esa dorivor
vositalarning sinonimlarini ko'payishiga olib keladi.

Masalan: “Pyrantel” dorivor vositasining Bifantrel, Cobantril,
Combantrin, Helmex, Helmintox, Medintel, Nemocid, Pamex,
Pamotrin va boshqa sinonimlari bor.

Bugungi kunda jahonda mavjud bo'lgan 7000 ga yaqin dorivor
vositalarning 70000 ga yaqin nomlari mavjud. Har yili xalqaro
patentlanmagan nomlar ro'yxati 120 dan 150 tagacha nomga ko'payib
bormoqda. Dorivor vositalar nomlarining sinonimiyasi salbiy tomonga
ega. Dorivor vositalarning umumiy xalqaro nomlari sinonimiyani
kamaytirishga yordam beradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (World

Health Organization; qisqacha-WHO) qoshida dori moddalariga halqaro nom berish ishlarini boshqaruvchi maxsus (International Nonproprietary Names For Pharmaceutical Substances; qisqacha-INN) qo'mita mavjud. Xalqaro nomlardan shu dorivor moddani ishlab chiqaruvchi davlat yoki firma foydalanishi mumkin. Bu nomlar patentlanmagan. Davlat farmakopeyasida patentlanmagan halqaro nomlar (XPN) sinonim sifatida albatta maxsus belgi * bilan ko'rsatiladi.

Dori moddalariga xalqaro nom beruvchi maxsus qo'mita tomonidan «Dorivor moddalarning patentlanmagan xalqaro nomlarini tuzish uchun amal qilinishi lozim bo'lgan asosiy printsiplar» ishlab chiqildi.

Bosh prinsiplarga asosan XPN talaffuz qilishda va yozishda oson ajratiladigan bo'lishi kerak. Ular uzun bo'lmasligi yoki umumiy qo'llanishda foydalanib kelinayotgan nomlar bilan adashtirib yuborilmaydigan bo'lishi lozim.

Farmalogik jihatdan yaqin bo'lgan guruhga taalluqli moddalar uchun XPN ushbu taaluqlikni ko'rsatishi lozim.

Dorivor moddalarning patentlanmagan xalqaro nomlari Jahon Sog'liqni

Saqlash Tashkilotining "WHO Drug Information" jurnalida to'rtta tilda quyidagi ketma-ketlikda yoziladi: lotincha, inglizcha, frantsuzcha va ispancha.

Lotincha	Inglizcha	Frantsuzcha	Ispancha
laronidasum	laronidase	laronidase	laronidasa
amotosalenum	amotosalen	amotosalene	amotosaleno

V tipik guruh. Dorivor vositalar(preparatlar)ning savdo nomlari.

Savdo nomlarida so'zlarning yasalishi.

Savdo nomi (ingl. Trade Name) - bu savdo uchun mo'ljallangan preparat (tayyor dorivor vosita) nomidir.

Ishlab chiqaruvchi tomonidan taklif qilingan savdo nomi undan foydalanishga rasmiy ruxsatni olishi zarur. Belgilangan rasmiy savdo nomi berilgan dorivor vosita qonunchilikka muvofiq ro'yxatga olingan bo'lishi lozim. Shundan so'ng dorivor vosita unga berilgan savdo nomi ostida Dorivor vositalarning davlat ro'yxatiga kiritiladi.

Savdo nomlarining kelib chiqish manbalari turlicha. Bular bir xil dorivor substantsiyali preparatlarni turli ishlab chiqaruvchilari tomonidan qo'llanadigan umumiy, nopatentlangan nomlar, shuningdek aniq ishlab chiqaruvchi firma tomonidan qo'llanadigan individual firma nomlaridir. Firma nomlari patentlangan va nopatentlangan bo'ladi. Umumiy savdo nomlarining kelib chiqish manbalari-bu odatda yoki XPN, yoki alohida mamlakat yoki mamlakatlar guruhida qabul qilingan milliy (farmakopeya) nomdir.

Masalan: Diclofenacum (INN): Germaniya, Hindiston, Isroil, Italiya, Makedoniya, Polsha, Yugoslaviyada; Nifedipinum (INN): Angliya, Germaniya, Bolgariya, Polsha, Xorvatiya, Shvesiyada. Ayrim dorivor vositalarning savdo nomlarida shu preparat to'g'risida axborot beruvchi qadimgi yunon va lotin tilidagi so'z yasovchi qo'shimchalar uchraydi.

Masalan: Venitan (lotincha vena – vena, ko'k tomir)

Pulmex (lotincha pulmo- opka) Anatomik va fiziologik

Prododerm (yunoncha derma - teri) xususiyatlarini ko'rsatish

Febichol (yunoncha chole- ot, safro) uchun

Laxatin (lot. laxativum-surgi, ich suradigan)

Allergodil - allergiyaga qarshi

Orto-gynest (yunoncha gyne-ayol)-estrogen

Farmakoterapevtik ta'sirini

Antithrombinum (yunoncha thrombos-quyuq- ko'rsatish uchun

lashish, ivish)-qon ivishiga qarshi vositalar

Senade (lot.Senna-sano)- sano o'simligidan tayyorlangan preparat

SAVDO NOMLARIDA SO'ZLARNING YASALISHI.

Savdo nomlari mavjud bo'lgan so'z yasash qoidalari va modellaridan farqli ravishda so'z yasashning ma'lum qoidalariga aniq amal qilmasdan shakllanadi. Shunga qaramasdan, so'z yasashning ba'zi usullarini savdo nomlarini berish amaliyotida uchratish mumkin.

1. Asos yoki so'z qo'shish - asos yoki so'zlar birikmasi, ko'pincha biror bir oxirgi bo'g'inni qo'shish orqali yasaladi. Asos odatda interfiks yordamida birlashadi, ya'ni birlashtiruvchi unli **-o-**, kam hollarda **-i-**, yoki **-a-**.

Masalan: Valocordinum (lot. *valeo* -sog' bo'lish + *-o-* + *cor*, *cordis*-yurak)-Valokordin, Myelosanum (yunoncha *myelos*- miya+ lot. *sano*-davolash)-Miyelosan.

2. Abbreviatsiya (lot. *abbrevio*-qisqartirmoq) - dastlabki so'z element-larini qo'shish yoli bilan qisqartma so'z (abbreviaturalar) hosil bo'lishidir.

Masalan: Calciparinum – *Calci* + um + *Heparinum*, Corinfar - *cor*(lot.) - yurak + *infarctus* – infarct

3. Suffiksatsiya - suffiksning asosga biror bir ma'no keltirib chiqarish uchun birlashishidir.

Savdo nomlarida quyidagi suffikslar ko'p qollaniladi:

-in – suffiksi ko'pincha kimyoviy mazmundagi asoslarga qo'shiladi: Clophelinum- Klofelin, Ditrazinum-Ditrazin, Isadrinum-Izadrin.

Savdo nomenklaturasida *-in*-suffiksi maxsus ma'noga ega emas.

Masalan: Fungilin, Fulcin, Octadin.

Boshqa suffikslar:

- ❖ *-al-* Abaktal, Almiral, Bronal
- ❖ *-ol-* Alopriol, Asectol, Dopanol
- ❖ *-el-* Dicetel, Divigel, Quamatel
- ❖ *-an-* Advantan, Domenan, Vistagan
- ❖ *-on-* Gutron, Haemiton, Dexason
- ❖ *-en-* Voltaren, Dilren, Vaskoten
- ❖ *-il-*, *-yl-* Retabolil, Donormil, Biacodyl, Amaryl
- ax-*, *-ex-*, *-ix-*, *-ox-* va h.k.

4. Prefiksatsiya- so'z o'zagi (asosi) ga prefikslar (old qo'shimchalar) qo'shilishi.

Ayrim hollarda savdo nomlarida lotin-yunon prefikslari uchraydi, ular kasallik yoki uning sababi, yoki kasallik qo'zgatuvchisini bildiradigan o'zak (asos) lar bilan muvofiqlashgan bo'ladi, hamda ularni bartaraf qilish harakatlarini ko'rsatadi:

- ❖ *anti-*, *contra-* - qarshi;
- ❖ *a-*, *an-* - inkor etish;
- ❖ *de(s)-* - dan.

Masalan: Antithrombinum (*anti* + yunoncha-qarshi, *thrombos*-quyqa+ *in*) - Antitrombin- ivishga qarshi

Contraspasminum (*contra* + yunoncha-qarama qarshi, *spasmos* - tomir tortishish, spazm + *in*)

Kontraspazmin – bronxlarni kengaytiruvchi
Abaktal (*a + bacterium + al*) - Abaktal - antibacterial
Decaris (*de + ascaris* - askarida) - Dekaris - gijjalarga qarshi
Savdo nomlarida preparatlarning samaradorligini takidlaydigan
prefiksalar ham uchraydi.

Masalan:

❖ *super-, supra-(lot.)* – ziyod

❖ *ultra-* - ortiq, ziyod

❖ *eu-(yunoncha)- yaxshi*

Suprastin (*supra + yunoncha-yuqori, asthma, asthmatic-*
bog' ilish, astma+ *in*)- Suprastin – astmaga qarshi, allergiyaga qarshi

Ultraproct (*ultra+yunoncha-ortiq, proctos*-orqa chiqaruv teshigi)-
Ultraprokt- bavosilni davolash uchun

Eunocin (*eu + yunoncha-yaxshi, nox, noctis-* tun)- Eunoktin -
uyqu dori.

MURAKKAB DORIVOR PREPARATLARNING NOMLANISHI.

Murakkab dorivor preparatlar ikki yoki undan ortiq dorivor
moddalardan iborat bo'ladi va ma'lum dori shaklida (tabletkalar,
shamcha, surtma) ishlab chiqariladi.

Murakkab preparatlarning nomi abbreviaturadan iborat bo'lib,
hamma yoki ba'zi ingrediylarning nomidan ixtiyoriy ajratib olingan
bo'laklardan tashkil topadi.

Masalan: **"Pycophenum"** abbreviaturasi *pyr+co+phen(um)*
o'laklardan tashkil topgan. Bu bo'laklar Amidopyrinum, Coffeinum,
Phenacetinum kabi preparatlar nomidan ajratib olingan. Odatda bunday
shartli nom dori shaklining ma'lum ko'rinishiga birlashtirib qo'yiladi va
qo'shtirnoq ichiga **Nominativus Singularis**da yoziladi: tabulettae
"Pycophenum", suppositoria "Bethiolum", dragees "Undevitum".
Murakkab tarkibli tabletkalar va shamchalardagi «tabletkalar» va
«shamchalar» so'zlari retseptda **Accusativus Pluralis**da yoziladi:

Masalan: Recipe: Tabulettae "Pycophenum" numero 10.

Recipe: Suppositoria "Anusolum" numero 20.

Tabletkalar bitta ta'sir etuvchi moddadan iborat bo'lsa, dori
shaklidan keyin qaratqich kelishigida yoziladi:

Masalan: Recipe: Tabulettae Cordigiti 0,0008

Shamchalar bitta ta'sir etuvchi moddadan iborat bo'lsa uning
nomi dori shakliga *cum* predlogi bilan Ablativusda yoziladi.

1. Tarkibiy qismlar taxminan anatomik, fiziologik va terapevtik xarakterdagi axborotni berishi mumkin.

LOTINCH A	ILMIY	MA'NOSI
cor-, card-	-kor-, -kard-	yurakka ta'sir etuvchi, yurak tonusiga ta'sir etuvchi, toj tomirlarni kengaytiruvchi
-vas-, -angi-	-vaz-, -angi-	qon tomirlarni kengaytiruvchi, spazmolitik
-sept-	-sept-	zararsizlantiruvchi, antiseptik
-dol-, -alg-	-dol-, -alg-	og'riqsizlantiruvchi, analgetik
-pres (s)-, -ten(s)-	-pres (s)-, -ten	qon bosimini tushiruvchi
-sed-	-sed-	tinchlantiruvchi, sedativ
-pyr-	-pir-	Haroratni tushiruvchi, antipiretik
-aesthes-	-estez-	og'riqsizlantiruvchi, anestetik
-test-, -vir-	-test-, -vir-	erkak jinsiy gormonlaridan tayyorlangan
-andr-	-andr-	androgen
-thyr-	-tir-	qalqonsimon bez faoliyatiga ta'sir etuvchi
-myco-	-miko-	zamburug'larga qarshi
-chol-	-xol-	o't haydovchi
-cid- (lot. occidere - o'ldirmoq)	-sid-	mikrobga qarshi

Masalan: Antipyrinum, Anaesthesinum, Testosteronum, Agovirin, Androfort, Thyrotropinum, Corvalolum, Cardiovalenum, Valosedan, Apressinum, Angiotensinamidum, Promedolum, Sedalgin, Cholosasum, Streptocidum, Mycoseptinum, Enteroseptolum.

2. Farmakologik axborot beruvchi tarkibiy qismlar:

Lotincha	ILMIY	Farmakologiyaga mansubligi
-sulfa-	-sulfa-	Antimikrob sulfanilamidlar
-cillin-	-sillin-	Antibiotik penitsillinlar

-mycin-	-misin-	Mikrobgga qarshi antibiotiklar, Streptomyces va boshqa zamburug' shtammalaridan olinadigan mikrobgga qarshi.
-cyclin-	-siklin-	Tetratsiklin hosilalari antibiotiklar
-barb-	-barb-	Uxlatuvchi - barbituratlar, barbituratkislotla hosilalari
-cain-	-kain-	Mahalliy og'riq qoldiruvchi
-cort-	-kort-	Kortikosteroidlar - buyrak usti bezi po'stlog'i gormonlari va ularning sintetik analoglari
-oestr-	-estr-	Estrogenlar - ayol jinsiy gormonlari va ularning sintetik analoglari tayyorlangan preparatlar
-andr-ster-	-andr-ster-	Androgen steroidlar - erkak jinsiy gormonlari va ularning sintetik analoglari tayyorlangan preparatlar

Masalan: Sulfadimezinum, Penicillinum, Streptomycinum, Tetracyclinum, Barbamylum, Novocainum, Corticotropinum, Oestradiolum, Methandrostenolonum.

ESLAB QOLING!

Dragee (birlik), dragees (ko'plik)- draje (turlanmaydi)

Ginseng - jenshen (turlanmaydi)

Da tales doses Numero - Shunday dozalarda. (son)ta ber.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

184-mashq. Ushbu dorivor preparatlar nomini *Nominativus Singularis* va *Genetivus Singularis*da lotin tiliga tarjima qiling.

Kofein, amidopirin, dermatol, novokain, kodein, analgin, fenobarbital, dibazol, rezerpin, etazol, kofein.

185-mashq. Quyidagi otlarning rodini va kelishigini aniqlang.

1) succi

5) tincturae

2) bolus

6) aquarum

3) crystallorum

7) glucosa

4) folia

8) amyllum

186-mashq. Ushbu so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

species Zdenko, balsamum Schostacovsky, solutio Ringer-Locke, tinctura Petrovi, Pasta Lassari, liquor Kastelliani, solutio Lugoli, unguentum Koncovi, unguentum Wilkinsoni.

187-mashq. Ushbu dorivor preparatlarning nomlarini Gen. Sing.da yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

Oxitetracyclinum, Tetracyclinum, Flaminum, Riboxinum, Phytinum, Iodum, Trypsinum, Tiaminum Dimoestrolum, Myelosanum, Olivomycinum, Piperazinum, Cytarabinum, Ergotaminum.

188-mashq. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ajrating va ularning ahamiyatini ko'rsating.

Depridol, Algolysin, Bicillinum, Lanocordalum, Furacilinum, Ferrocalum, Viprosalum, Pyromecainum, Cardigin, Anginal, Capresin, Dibazolum, Phenoxymethylpenicillinum, Sovcainum, Tenormal, Anacardiol, Hexenalum, Barbamylum, Somnafin, Conferon, Tetracyclinum, Streptomycinum, Carminomycinum, Chendal, Valocormidum, Phenaminura, Methindionum, Napnthyzinum, Analginum, Novocainum, Norsulfazolum, Furoplast, Dicainum, Cordalen, Presinol, Vasocil, Methicillinum, Valocordin, Diazolinum, Vasculat, Tetracor, Aprestinum, Xycainum, Sulfamonomethoxinum, Dolgit, Barbenyl, Cardiazol, Furosemidum, Vasolanum.

Uyg'a vazifa

189-mashq. Dori vositalari nomidagi sizga ma'lum tarkibiy qismlarni belgilang, ma'nosini tushuntiring:

A. Rifamycinum, Novurit, Sulfazinum, Pantocidum, Pyocidum, Streptodecasum, Norsulfazolum, Urodanum, Adrenalinum seu Epinephrinum, Gonadotropinum, Somatotropinum, Histidinum, Novocainum, Haemodesum, Enterodesum, Haemophobinum, Panangin, Quadevitum.

B. Valocordinum, Cocarboxylasum, Morphinum, Testoenatum, Mycosolon, Sarcollisium, Bicillinum, Rifothyroinum, Amycazolium, Mammophysinum, Oestronum, Erythromycinum, Aëvitum, Valosedan, Diiodthyrosinum, Polyoestradiolum, Pharyngosept, Adriamycinum, Mycoseptin, Chinocidum, Chlorophthalum, Methicillinum, Kanamycinum, Cholosasum.

C. Synoestrolum, Gentamycinum, Synthomycinum, Phenobarbitalum, Barbamylum, Leucogenum, Laevomycetin, Mycoheptinum, Melosanum, Glycerinum, Glucosum, Asthmatinum, Anaesthesinum, Hydrocortisonum.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Fortes fortuna adiuuat* - Jasur kishilarga taqdir yordam beradi.
2. *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* - Tomchi kuchi bilan emas, tez tushishi bilan tosh teshar.
3. *Higiена amica valetudinis*. - Ozodalik sog'liqling garovidir.

FE'L. FE'LNING GRAMMATIK KATEGORIYALARI. RETSEPTURA.

Predmetning harakatini bildirib **nima qildi? nima qilyapti?, nima qilmoqchi?** so'roqlariga javob beradigan so'z turkumi *fe'l deb* ataladi. Lotin tilida fe'llar shaxs, son va zamonda o'zgaradi. Fe'l 3 ta shaxs, 2 ta son (birlik va ko'plik), 6 ta zamon, 4 ta mayl va 4 ta tuslanishga ega:

Fe'llar predmetning ish harakatini ifodalaydi. Lotin tilida fe'llar 5 ta grammatik kategoriyaga ega:

- ❖ *Zamon kategoriyasi - Tempus*
- ❖ *Son kategoriyasi - Numerus*
- ❖ *Shaxs kategoriyasi - Persona*
- ❖ *Mayl kategoriyasi - Modus*
- ❖ *Nisbat kategoriyasi - Genus*

Zamon kategoriyasi 2 ta katta guruhga bo'linadi:

I. Tugallanmagan ish-harakatni ifodalovchi -**Infect** zamonlari.

Bularga :

- 1) *Praesens* - Hozirgi zamon
- 2) *Imperfectum* - Tugallanmagan o'tgan zamon
- 3) *Futurum primum* - Kelasi birinchi zamon

II. Tugallangan ish-harakatni ifodalovchi - **Perfect** zamonlari. Bu zamonlarga :

- 1) *Perfectum* - Tugallangan o'tgan zamon
- 2) *Plusquam perfectum* - Uzoq o'tgan zamon
- 3) *Futurum secundum* - Kelasi ikkinchi zamon

Son kategoriyasi ham ikkiga bo'linadi :

- ❖ *Singularis* - birlik son
- ❖ *Pluralis* - ko'plik son

Shaxs kategoriyasi ham 3 ga bo'linadi :

- ❖ *Persona prima* - birinchi shaxs
- ❖ *Persona secunda* - ikkinchi shaxs
- ❖ *Persona tertia* - uchinchi shaxs

Mayl kategoriyasi 3 ga bo'linadi:

- ❖ *Modus Indicativus* - aniqlik mayli

- ❖ *Modus Imperativus* - buyruq mayli
- ❖ *Modus Coniunctivus* - shart mayli

Nisbat kategoriyasi ham 2 ga bo'linadi :

- ❖ *Genus activum* - aniqlik nisbati
- ❖ *Genus passivum* - majhullik nisbati

Lotin tili fe'llari quyidagi turlarga bo'linadi. Qonun bo'yicha fe'llar negizdagi oxirgi unliga qarab 4 ta tuslanish turiga bo'linadi:

- I.** - *a* - amare - sevmok
- II.** - *e* - monere - ishontirmok
- III a.** - *e* - mittere - jo'natmok
- III b.** - *e* - capere - olmok
- IV** - *i* - audire - eshitmok

Fe'llarning noaniq formasidan *-re-* qo'shimchasi olib tashlansa fe'llarning negizi hosil bo'ladi.

Masalan: laborare – ishlamoq- *re* - labora - ishla
 videre - ko'rmok - *re* - vide - ko'r
 legere -o'qimok - *re* – legere - o'qi
 capere- olmok - *re* - capi - ol
 dormire - uxlamok - *re* -dormo – uxla

Fe'llar 4 ta formaga ega :

1. Praesens indicativi activi
2. Perfectum indicativi activi
3. Supinum
4. Infinitif

Masalan: orno, ornavi, ornatum, ornare- bezatmok
 video, vido vsum, videre - ko'rmok
 lego, legi, lectum, legere -o'qimok
 fecio, feci, fectum, facere - bajarmok
 audoo, audovi, audotum, audore - eshitmok

Lug'atlarda fe'llarning 4 asosiy formasi ham shunday beriladi.

Fe'llar zamonlarda tuslanganda aniq va majhul nisbatning quyidagi shaxs-son qo'shimchalari qo'shiladi:

Genus activum			Genus passivum	
	sing.	plur.	sing.	plur.
I	o- m	mus	or-r	mur
II	s	tis	ris	mīni
III	t	nt	tur	ntur

BUYRUQ MAYLI (Imperativ)

Retsepturada buyruq mayli faqat birlikda ishlatiladi. I, II, IV tuslanishlarda fe'ning buyruq mayli negizi bilan mos tushadi. III tuslanishdagi fe'ning negiziga unli «e» qo'shiladi.

Jadvalga e'tibor bering:

Lug'at shakli	Negiz	Buyruq mayli (birlik)	Tarjima
signo, are 1	signa	signa	belgila
misceo, ere 2	misce	misce	aralashtir
recipio, ere 3	recip	recipe	ol
audio, ire 4	audi	audi	eshit

Buyruq maylida ko'p ishlariladigan so'zlar:

Misce. Da. Signa.	-	Aralashtir. Ber. Belgila.
Sterilisa.	-	Sterilizatsiya qil.
Repete	-	Takrorla.
Da tales doses.	-	Shunday dozalanda ber.
Adde.	-	Qo'sh.

SHART MAYLI (*Conjunctivus*)

Shart mayli fe'l negizini o'zgartirish bilan yasaladi: I tuslanishda «a» «e» ga o'zgaradi. II, III, IV tuslanishlarda negizga «a» qo'shiladi.

Fe'ning ma'nosi	Lug'at shakli	Negiz	O'zgargan shakli
belgilamoq	signo, are 1	signa	signe
aralashtirmoq	misceo, ere 2	Misce	miscea
takrorlamoq	repeto, ere 2	Repet	repeta
tinglamoq	audio, ire 4	Audi	audia

Shart maylida ko'p ishlariladigan so'zlar:

Misceatur.	-	Aralashtirilsin.
Detur.	-	Berilsin.

Signetur.	-	Belgilansin.
Sterilisetur.	-	Sterilizatsiya qilinsin.
Repetatur.	-	Takrorlansin.
Dentur tales doses.	-	Shunday dozalarda berilsin.

Retseptura - bu dorilarni yozish va tayyorlash qoidalarini o'rganuvchi fan.

Retsept va uning asosiy qismlari

Retsept - shifokorning dori tayyorlash kerakligi to'g'risida dorixonaga xat orqali murojaat qilishi.

Retsept so'zi «**receptum**» - «olangan» so'zidan kelib chiqqan. Retsept yuridik hujjat hisoblanib, uni yozgan shifokor, shu bilan birga dorini tayyorlab bergan dorishunos ham retseptning to'g'riligi uchun yuridik jihatdan javobgardir.

SHART MAYLINING RETSEPTDA QO'LLANILISHI

Retseptda lotin tilida ko'p ma'no beruvchi faqat bitta shart maylining ish harakatiga undash, buyuq ma'nolari ishlatiladi. Retseptda qo'llaniladigan buyruq maylining quyidagi na'munalari qo'llaniladi:

Da – ber **Misce** – aralashtir **Signa** – belgila

Recipe – ol **Adde** – qo'sh **Repete** – takrorla

Verte – ag'dar **Sterilisa** – qaynatib tozala **Consperge** – sep

Shart maylining shakli ikki xil tarjima qilinadi:

1. Fe'l bilan **bo'lsin** so'zi birgalikda

2. Fe'lining noaniq formasi

Aralashtirilgan **bo'lsin!** Aralashtirilsin.

Berilgan **bo'lsin!** Berilsin.

Faqat 3-shaxs birlik yoki ko'plikda ishlatilib birlikda fe'l negiziga **-tur**, ko'plikda **-ntur** qo'shimchalari qo'shiladi.

Fio, **fieri** fe'li – birlikda – **t**, ko'plikda **-nt** qo'shimchalariga ega bo'ladi.

Retseptda **fio**, **eri** fe'li bilan qo'llaniladigan shakllar:

❖ **Misce, fiat pulvis** – Kukun hosil bo'lguncha aralashtir.

❖ **Misce, fiat unguentum** – Maz hosil bo'lguncha aralashtir.

❖ **Misce, fiat linimentum** – Liniment hosil bo'lguncha aralashtir

- ❖ **Misce, fiat pasta** – Pasta hosil bo'lguncha aralashtir.
- ❖ **Misce, fiat emulsum** – Emulsiya hosil bo'lguncha aralashtir.
- ❖ **Misce, fiat suppositorium** – Shamcha hosil bo'lguncha aralashtir.

- ❖ **Misce, fiat suppositorium vaginale** – Qin uchun shamcha hosil bo'lguncha aralashtir

- ❖ **Misce, fiant pilulae** – Aralashtir, hab dori hosil bo'lsin.

- ❖ **Misce, fiant species** – Aralashtir, yig'ma hosil bo'lsin.

fio, fieri Fe'lining retseptura formulirovkalari.

fio, fieri fe'li o'zbek tiliga «hosil bo'lmoq» deb tarjima qilinadi.

Uning shart mayli quyidagicha hosil bo'ladi. «fi» negiziga suf. «a» qo'shiladi va 3 shaxs birlikda fiat shakliga ega bo'ladi, 3 shaxs ko'plikda fiant shakliga ega.

Birlik

Misce, fiat pulvis. - Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.

Misce, fiat unguentum. - Aralashtir, surtma (maz) hosil bo'lsin.

Misce, fiat linimentum. - Aralashtir, liniment hosil bo'lsin.

Misce, fiat pasta. - Aralashtir, pasta hosil bo'lsin.

Misce, fiat emulsum. - Aralashtir, emulsiya hosil bo'lsin.

Misce, fiat suppositorium. - Aralashtir, sham hosil bo'lsin.

Misce, fiat suppositorium - Aralashtir, vaginal shamcha hosil vaginale. bo'lsin.

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi tushun! E'tibor ber!

Bu formulirovkalarda *Misce* - Aralashtir fe'li buyruq maylida birlikda berilgan, shart maylida qo'llanmaydi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

190-mashq. Ushbu fe'llarning buyruq va shart maylini hosil qiling:

Belgilamoq, tozalamoq, bermiq, davolamoq, aralashtirmoq, qo'llamoq, takrorlamoq, yashamoq, sog'lom bo'lmoq, eshitmoq, oziqlanmoq.

191-mashq. Atamalarni lonin tiliga tarjima qiling.

Oksitetrasklin ukoli, Kseroform surtmasi, dibazol tabletkalari, yalpiz tindirmasi, papaverin eritmasi, zafaron gulining damlamasi,

adrenalin eritmasi, qalampir yalpiz moyi, amidopirin donachalari, ixtiol surtmasi, evkalipt barglarining dam- lamasi, sulfadimezin tabletkalari, evkalipt moyi, kanakunjut moyining emulsiyasi, novshadil spirti.

192-mashq. Retseptlarda qo'llaniladigan quyidagi gaplarni tarjima qiling.

1. 1,5 ml kanakunjut moyidan qo'sh.
2. 30,0 xloroform surtmasini ol.
3. 10 ml marvaridgul tindirmasini va 15 ml. valeriana indirmasini aralashtir.
4. Paxta moyidan 100 ml ber.
5. 15 ml qalampir yalpiz moyidan qo'sh.
6. 50,0 sintomitsin linimentidan ber.
7. Kanakunjut moyining emulsiyasini ol.
8. 150 ml adrenalin eritmasidan ber.
9. 220 ml kanakunjut moyini sterilizatsiya qil.

Uyga vazifa

193-mashq. Fe'llarni turlanishi va negizini aniqlang

Legere – o'qimoq, sterilisare – qaynatib tozalamoq, recipere – olmoq, diluere – qo'shmoq, valere – sog' bo'lmoq, munire – himoya qilmoq, coquere – qaynotmoq, laborare – ishlamoq, obducere – parda bilan qoplamoq.

194-mashq. Ushbu so'lardan buyruq maylini hosil qiling.

conspargere – sepmoq, signare – belgilamoq, studere – o'qimoq, extrahere – chiqarmoq, colare – suzmoq, sezmoq, solvere – eritmoq, miscere – aralashtirmoq, addere – qo'shmoq, finire – tugatmoq, vertere – ag'darmoq.

195-mashq. Ushbu Fe'llardan lotin tilida buyruq va shart mayllarini hosil qiling.

belgilamoq, sterillamoq, bermoq, davolamoq, aralashtirmoq, qo'llamoq, qaytarmoq, yashamoq, sog' bo'lmoq, tugatmoq, eshitmoq, oziqlantirmoq.

196-mashq. Retseptlarda ko'p qo'llaniladigan quyidagi gaplarni tarjima qiling.

1. Papazol va papaverin berilsin.
2. Shamchalardan 10 dona berilsin.
3. Evkalipt moyi berilsin.
4. Analgin eritmasi berilsin.
5. Valeriana ildizining damlamasi berilsin.
6. Novokain eritmasidan 100 ml berilsin
7. Surtma (maz) takrorlansin.
8. Ekstrakt berilsin.
9. Vaginal shamchalar berilsin.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Natura sanat, medicus curat morbos* - Shifokor davolaydi, tabiat sog'aytiradi.
2. *Nihil est tam populare, quam bonitas* - Xalq yahshilikni yuksak qadrlaydi.
3. *Nil desperandum* - Hech qachon umidsiz bo'lma

Nazorat uchun savollar.

1. Lotin tilida shart va buyruq mayillari qanday?
2. Yig'malar yozilganda qanday ibora ishlatiladi?
3. Misce. Da. Signa. Shart maylida qanday bo'ladi?
4. Accusativus qanday kelishik?
5. Retseptura iboralari qanday?
6. Fe'l nechta tuslanishga ega?
7. Fe'lda nechta mayl bor?

Leksik minimum

Fe'llar

addo, ere 3- qo'shmoq	audio, ire 4- eshitmoq
curo, are 1 - davolamoq	do, dare 1- bermoq
finio, ire 4 - tugatmoq	misceo, ere 2 - aralashtirmoq
recipio, ere 3 - olmoq	repeto, ere 3 - qaytarmoq
signo, are 1 - belgilamoq	steriliso, are 1 - sterillamoq
verto, ere 3 - burmoq	salveo, valeo, ere 2 - sog' bo'lmoq

Dorivor o'simliklar

Convallaria, ae f	- marvaridgul
Eucalyptus, i f	- evkalipt
Mentha (ae f) piperita (us, a, um)	- qalampir yalpiz

Salvia, ae f	- mavrak
Valeriana, ae f	- valeriana

Dorivor moddalar

Adrenalinum, i n	- adrenalin
Amidopyrinum, i n	- amidopirin
Dibazolum, i n	- dibazol
Ichtyolum, i n	- ixtiol
Norsulfazolum, i n	- norsulfazol
Novocainum, i n	- novokain
Oleum (i n) Ricini (us, i m)	- kanakunjut moyi
Papaverinum, i n	- papaverin
Sulfadimezinum, i n	- sulfadimezin
Synthomycinum, i n	- sintomitsin
Xeroformium, i n	- kseroform
Solutio Ammonii (um, i n) caustici (us, a, um)	- ammiak eritmasi,

novshadil spirti

Boshqa so'zlar

rectificatus, a, um	- tozalangan
spiritus, us m	- spirt
spirituosus, a, um	- spirtli

RETSEPT STRUKTURASI.

Retsept bu vrachning dori tayyorlash, tayyorlangan dorini qabul qilish usullari ko'rsatmasi va davolash uchun bemorga berish kerakligi to'g'risidagi dorixonaga xat orqali murojjaat qilishi. "Retsept" so'zi lot. Receptum, i, n lotin tilidagi recipere-olmoq fe'lidan yasalgan.

Retsept aniq va tushunarli siyoh rangda yoki ruchkada barcha ko'rsatilgan qoidaga asosan yoziladi. Retsept varaqasini to'g'rilashga yo'l qo'yilmaydi.

RETSEPT TUZILISHI

Har bir retsept 9 qismdan iborat :

1. *Inscriptio* – davolash muassasasining joylashgan joyi va telefon

raqami.

2. *Datum* – retsept yozilgan sana (kun, oy, yil)

3. *Nomen aegroti* – bemor haqida ma'lumot ismi va sharifi

4. *Aestas aegroti* – bemorning jinsi, yoshi.

5. *Nomen medici* – vrachning ismi va sharifi

6. *Designatio materiarum* – dorining vositasining nomi va miqdori

7. *Subscriptio* – farmosevt xodimga dori tayyorlash to'g'risida ko'rsatma

8. *Signatura* – belgilansin. Har doim lotin tilidagi **Signa** {**Signetur**} belgilansin, belgilangan bo'lsin fe'li bilan bog'lanib, undan so'ng har xil tilda bemorga dorini qabul qilish usuli haqida ko'rsatma beriladi.

9. *Nomen et sigillum medici personale* – vrachning imzosi va shaxsiy muhri.

Retsept varaqasining orqa tomoni

Shifokorga eslatma

- davolash-profilaktika muassasasining shartli belgisi bosmoxona usulida bosiladi yoki to'rtburchak muhr qo'yiladi;

- retsept lotin tilida tushunarli qilib, aniq harflar bilan siyohda yoki sharikli ruchkada yoziladi, retseptni tuzatish man etiladi;

- bir retsept varaqasida tarkibida zaharli yoki nasha moddasi bo'lgan bitta dori yoki ikkita oddiy va kuchli ta'sir etuvchi dori bo'lishi mumkin;

- faqat qabul qilingan qistqartma otlarning shartli belgisi yozilishi kerak;

- qattiq va sochiluvchan (aerozol) moddalar – grammlarda (0,1; 0,001; 1,0),

- suyuqliklar - millilitrlarda, grammlarda va tomchilarda yozilishi kerak;

- dorini qabul qilish va qo'llash usuli bemor tushunadigan tilda yozilishi kerak, ichki, ma'lum kabi umumiy ko'rsatmalar bilan cheklanish mumkin emas;

- retsept shifokorning imzosi, shaxsiy muhri bilan tasdiqlanishi lozim.

RETSEPTNI YOZISH QOIDASI

Retseptni yozishdan oldin quyidagi qoidalarni bilish kerak:

1. Bitta retsept varaqasiga faqat bitta dorining nomi yoziladi va

ayrim holatlarda ikki dori turini yozish mumkin.

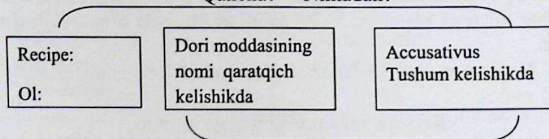
2. Dorini tezlik bilan tayyorlash yoki berishi lozim bo'lsa retsept varaqasining yuqori qismiga:

Cito – Tez! Tezlikga

Statim – Darhol so'zlari yoziladi.

Retseptning 9 qismidan 6-7-si to'liq lotin tilida, 8-qismining birinchi so'zi lotin tilida yoziladi. Retseptning 6-asosiy qismi shartli belgi **Rp:** / **Recipe** –**ol** / - **recipere** – olmoq fe'lining buyruq mayli 3-shahs birlik sonidagi formasi bilan boshlanadi. So'ngra bosh harf bilan dori nomi (qaratgich kelishigida) yoziladi, keyin miqdor ko'rsatiladi

Qancha? Nimadan?

Nimadan?

Retseptni quyidagi qoidalar yordamida yozish kerak.

1. Har bir dori moddasining nomi yangi satrdan yoziladi
2. Har bir qator bosh harf bilan boshlanadi.
3. Dori moddani yoki o'simlikning nomi ham bosh harfda yoziladi.
4. Har bir modda nomi qaratgich kelishigida yoziladi
5. Qattiq va sochiluvchan moddalar miqdori grammalarda, suyuqliklar millilitrlarda arab raqamlari bilan /5,0; 0,5; 0,05/, tomchilar esa rim raqamlari bilan so'zdan so'ng "tomchi" chiqish kelishigida turadi.

1,0 – gramm

0,1 – detsigramm

0,01 – santigramm

0,001 – milligramm

0,0001 - detsimilligramm

0,00001 – santimilligramm

0,000001 – mikrogramm

guttam I – bir tomchi

guttas II – ikki tomchi

Dori moddalarning biologik *ta'sir birligida* **BT**, *xalqaro birlikda* **XB** yoki *ta'sir birlikda* **TB** qisqacha shaklida, soni esa arab raqamlari bilan birliklar, mingliklar, millionlarda belgilanadi

6. Agar ikki dori moddasining miqdori teng bo'lsa, belgi ana teng miqdori ko'rsatiladi.

7. Agar dori moddasi tabletka shaklida, shamcha shaklida standart holatda yoziladi. Bu vaqtda birinchi o'rinda dori shaklining nomi **Accusativus pluralis** tushum kelishigi ko'plikda so'ngra preparat nomi **Nominativus** yoki **Ablativus cum** predlogi bilan va doza miqdori numero 6; 10 va boshqalar ko'rsatiladi.

Recipe: Tabulettas "Besaolum" numero 6.

Recipe: Suppositoria cum Glycerino numero 12.

Bu yerda doza ham ko'rsatilishi mumkin.

Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Neomycino sylfate numero 30.

Recipe: Tabulettas Bromcamphorae 0,15 numero 10.

Designatio materiarum ni ikki holatda yozish mumkin.

1) Barcha dori shakllarini ifoda etayotganda ularni sonini keng ma'noda yozish.

2) Aniqllovchini nomlanishi murakkab tartibga ega uning tarkiblari faqat qisqartma holatda ifoda etiladi.

Retseptning yettinchi qismida shifokor dorishunosga dori moddalariga qanday ishlov berish /aralashtirib, tozalab/, dori moddasiga qanday shakl berish/kukun, maz, hab dori/, qanday miqdorda/tabletka, pilyula, ampula/da va so'ngra dorilarni qanday narsaga o'rab yoki solib/qog'ozga, qora rangli shishachada/ berishligi haqida kerakli ko'rsatmalar beradi.

8. shartli qisqartirilgan **S.** harfi bilan boshlanadi (**Signa** – belgila, ya'ni bu **Signare** belgilamoq fe'lining buyruq maylining 3 shaxs birlik sonidir, yoki shart maylining **Singnetur** – belgilansin). Bu qism har kim tushunadigan o'z ona tilida bemorga vrach dori miqdori, vaqti, dorini qanday usulda qabul qilish yo'llarini ko'rsatib beradi.

Signa: 15 tomchidan kuniga ikki marta ovqatdan yarim soat oldin.

Signa: 1 tabletkadan kuniga 3 mahal

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

197-mashq. Ushbu dori vositalarini lotin tiliga tarjima qiling.

Sintomitsin malhami, Kseroform malhami, furazolidon tabletkalari, yalpiz tindirmasi, papaverin eritmasi, yalpiz barglari damlamasi, kavrak barglari damlamasi, adrenal eritmasi, qalampir, yalpiz moyi, amidopirin granulalari, ixtiol malhami, evkalipt barglari damlamasi, sulfadimezin tabletkalari, evkalipt moyi, kanakunjut moyining emulsiyasi, novshadil spriti.

198-mashq. Gaplarni lotin tiliga tarjima qiling:

1) 10 ml kanakunjut moyidan qo'sh.	2) 50,0 kseroform malhamidan ol.
3) 10 ml zig'ir moyi qo'sh.	4) 35,0 sintomitsin surtmasidan ber.
5) 20,0 chakanda moyi emulsiyasi ol.	6) 10 ml adrenal eritmasi ber.
7) 10 ml karvrak tindirmasi va moyini sterilla.	8) 80 ml kanakunjut 15 ml valeriana tindirmasini aralashtir.

199-mashq. Ushbu gaplarni lotin tiliga tarjima qiling:

2) Baralgin berilsin.	2) 10 dona yodopen shamcha berilsin.
3) evkalipt moyi berilsin.	4) amidopirin eritmasi berilsin.
5) valeriana ildizi damlamasi berilsin.	6) novokain eritmasi sterillansin.
7) malham qaytarilsin.	8) ekstrakt berilsin!
9) qin shamchalari berilsin!	

200-mashq. Retseptni o'qing va tarjima qiling

- Recipe: Tincturae Convallariae 15 ml
Signa: 15 tomchidan kuniga 2-3 marta
- Recipe: Tabuletas Monomycini 0,05 numero 20
Signa: 1tabletkadan kuniga 3-4 marta 15 min ovqatdan oldin

Uyga vazifa

201-mashq. Yetmayotgan qismlarni qo'ying:

Recipe: Suppositori... cum Ichtyol... numero 10
 Recipe: Tabulett... extract... Valerian... 0,02 obduct... numero 50
 Recipe: Spirit... aethylic... 95% - 20 ml
 Aqu... pro injection... 10 ml
 Recipe: Pulver... cum Oxytetracyclin... pro suspension... 30,0

202-mashq. Retseptni o'qing va tarjima qiling

1. Recipe: Codeini 0,05
 Sirupi Althaeae 10,0
 Aquae destillatae 50ml
 Signa: sirtqi, tashqi
2. Recipe: Sirupi Aloës cum Ferro 100,0
 Da .Signa: 1 choy qoshiqdan kuniga $\frac{1}{4}$ stakanda 3 marta
3. Recipe: Solutionis Jodi spirituosae 2 ml
 Tanini 3,0
 Glycerini 10 ml
 Misce. Da.
 Signa: milkga suykash uchun
 (Solutio, onis, f – eritma)
4. Recipe: Dragee Diazolini 0,05
 Da tales doses numero 20
 Signa : Kuniga 3 marta 1 ta donachadan ovqatdan keyin .
5. Recipe: Olei Ricini 30,0
 Xeroformii 1,5
 Misce. Da.
 Signa: surtmali bog'lamlar uchun.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Labor omnia vincit* - Mehnat hamma narsani yengadi.
2. *Mala herba cito crescit* - Begona o't joy tanlamaydi.
3. *Mendaci homini verum quidem dicenti credere non solemus* –
 Yolg'onchining rost gapi ham yolg'on bo'lur.

Nazorat uchun savollar

1. Retsept nima?
2. Retsept qanday tuziladi.
3. Retseptlarni yozish qoidolari nimalardan iborat?
4. Retseptdagi lotincha qismlar qanday rasmiylashtiriladi?

RETSEPT VARAQASINING NAMUNASI

(davolash- profilaktika muassasasining nomi va rekvizitlari ko'rsatilgan shtampi o'rni)	_____ _____ _____ _____ _____ (Nodavlat davolash- profilaktika muassasasi lisenziyasining tartib raqami, berilgan sanasi, amal qilish muddati)	(davolash - profilaktika muassasasining nomi va rekvizit- lari ko'rsatilgan shtampi o'rni)	_____ _____ _____ _____ _____ (Nodavlat davolash- profilaktika muassasasi lisenziyasining tartib raqami, berilgan sanasi, amal qilish muddati)
RETSEPT		RETSEPTNING yirtma koreshogi	
Katta hayvoga	Kichik hayvonga	Katta hayvoga	Kichik hayvonga
(keraksizi o'chirilsin)		(keraksizi o'chirilsin)	
Retsept yozilgan sana		Retsept yozilgan sana	
Kun _____	Oy _____	Yil _____	Kun _____
Kasal hayvon laqabi, zoti _____ _____ _____ Hayvonning yoshi: _____		Kasal hayvon laqabi, zoti _____ _____ _____ Hayvonning yoshi: _____	
Vrachning F.I.O.: _____ _____		Vrachning F.I.O.: _____ _____	
Kasallik tarixi № _____		Kasallik tarixi № _____	
Rp: _____ _____ (savdo nomi) _____ _____ (xalqaro patentlanmagan nomi) D.S.		Rp: _____ _____ (savdo nomi) _____ _____ (xalqaro patentlanmagan nomi) D.S.	

Vrachning imzosi _____ tel: _____ (vrachning shaxsiy muhri o'rni)	Berilayotgan dori vositasining nomi va seriyasi: _____
Retseptning amal qilish muddati _____	Farmasevt xodimning F.I.O.: _____ _____ (imzosi) (Dorixona shtampi o'rni)

RETSEPTDAGI MUHIM QISQARTMALAR.

Retseptlardagi so'zlarni quyidagicha qisqartirish mumkin:

1. Retseptlarda so'zlarni qisqartirganda ko'pincha ularning boshlang'ich qismi olinadi.

Masalan: semen – sem., folium – fol.

2. Agar so'zning bosh qismida qatorasiga bir nechta undosh harflar kelsa, so'zni qisqartirganda ular saqlanib qoladi.

Masalan: emplastrum – empl., infusum – inf.

3. Retseptlarda tez-tez uchrab turadigan so'z va iboralar bitta harfgacha qisqartirilishi mumkin.

Masalan: Misce – M., Da - D., Signa – S.

Retseptlarda qisqartirishga ruxsat etilgan so'z va iboralar ro'yxati.

So'z yoki ibora	Qisqartma	O'zbekcha tarjimasi
ana	āā	teng miqdorda, baravar
aqua destillata	aq.dest.	distillangan suv
cortex	cort.	po'stloq
Da (Detur) tales doses numero	D.t.d.N.	Shunday dozalardan. (son) ber. (berilgan bo'lsin)
decoctum	dec.	qaynatma

dilutus	dil.	suyultirilgan
Divide in partes aequales	Div.in p.aeq.	Teng qismlarga bo'ling
emulsum	emuls.	emulsiya
emplastrum	empl.	malham
Extractum extractum	extr.	ekstrakt
fiat yoki fiant	f.	hosil bo'lguncha
flos	fl.	gul
folium	fol.	barg
fructus	fr.	meva
guttas	gtt.	tomchi
herba	hb.	o't, yer ustki qismi
in ampullis	in amp.	ampulada
in capsulis	in caps gel	jelatinli kapsulalarda
in obl.	in oblatiis	g'iloflarda
in tab.	in tabulettiis	tabletkalarda
in vitr. nigr.	in vitro nigro	qora shishada
linim.	linimentum	surtma
liq.	Liquor	suyuqlik
M.	Misce, Misceatur	Aralashtir, Aralashtirilsin
mucil.	Mucilago	shilliqlik
N.	Numero	sonda, dona
obd.	obductus, a, um	qoplangan, qobiqli
ol.	Oleum	moy
past.	Pasta	pasta
praec., ppt., ppt.	praecipitatus, a, um	cho'kma
pro inject.	pro injectionibus	inektsiya uchun
pulv.	Pulvis	kukun
q. s.	quantum satis	qancha kerak bo'lsa
r., rad.	Radix	ildiz
Rp.	Recipe	Ol
rectif.	rectificatus, a, um	tozalangan
rhiz.	Rhizoma	ildizpoya

S.	Signa, Signetur	Belgila, Belgilansin
sem.	Semen	urug'
simpl.	Simplex	oddiy
sir.	Sirupus	sirop
sol.	Solutio	eritma
spec.	Species	yig'ma
spir.	Spiritus	spirt
Steril.	Sterilisa! Sterilisetur!	Sterilla! Sterillansin!
supp.	suppositorium	shamcha
supp. vagin.	suppositorium vaginale	qin shamchasi
susp.	Suspensio	suspenziya
tab.	Tabuletta	tabletka
t-ra, tinct.	Tinctura	tindirma
ung.	unguentum	malham

1. Dori vositasining terapevtik yo'nalganligini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

-alg-, -dol-	og'riq qoldiruvchi, analgetik	Promedolum
-aller(g)-	allergiyaga qarshi	Allergival
-atrax-	Tinchlantiruvchi	Atraxin
-barb-	uyqu chaqiruvchi	Barbamylum
-chol(e)-, -bil-	o't haydovchi	Cholenzimum
-cid- (lot. occidere - o'ldirmoq)	mikrobga, parazitga qarshi	Streptocidum
-cor-, -card-	yurakka oid, toj tomirlarini kengaytiruvchi	Corvalolum
-c(o)um-, -arol-	qon ivishiga to'sqinlik qiluvchi	Acenocumarol
-haem(at)-, -aem-	qon yaralishini rag'batlantiruvchi	Haematogenum
-lax-	bo'shashtiruvchi, surgi	Acetolax
-myc(o)-, -fung-	zamburug'ga qarshi	Amycazolum
-orex-	ishtaha tushiruvchi	Anorex
-peps-	ovqat hazm bo'lishini	Pepsinum

	tartibga soluvchi	
-pres(s)-, -ten-	qon bosimini tushiruvchi, gipotenziv	Apressinum
-phlog- (-flog-)	yallig'lanishga qarshi	Flolicort
-pyr-	harorat tushiruvchi	Antipyrinum
-sed-, -tranqu-, -val-	tinchlantiruvchi, sedativ	Sedonal
-sept-	zararsizlantiruvchi, antiseptik	Enteroseptolum
-trast-, -gnost-, -graf-	rentgen kontrast, tashxisga oid	Choletrast
-tromb-	tromblar agregatsiyasiga to'sqinlik qiluvchi	Trombolytinum
-ur-	siydik haydovchi	Diuremetan
-vas-, -angi-	qon tomirini kengaytiruvchi, spazmni yo'qotuvchi	Vasodilatol
-verm-, -helm(int)-	gijjaga qarshi	Univerm
-vom(it)-, -emet-	qayt qilishga qarshi	Emetisan

2. Dori vositaning farmakologik guruhini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

1) og'riqsizlantiruvchilar

aesthes-	og'riqsizlantiruvchi, anestetik	Anaesthesinum
-cain-	mahalliy og'riqsizlantiruvchi	Novocainum
-morph- (yun. Morpheus - Morfey, tush ma'budi)	umumiy og'riqsizlantiruvchi (narkotik)	Morphinum
-narc-	umumiy og'riqsizlantiruvchi (narkotik)	Narcotan

2) antibiotiklar, mikrobg qarshilar:

-ceph- (-cef-, -cep-)	sefalosporinlar guruhi antibiotiklari	Cephaloridinum
------------------------------	--	-----------------------

-cillin-	penitsillinlar guruhi antibiotiklari	Oxacillin
-cyclin-	tetrasiklin guruhi antibiotiklari	Tetracyclinum
-mycin-, -mycetin-	<i>Streptomyces</i> shtammi zamburug'laridan ishlab chiqariladigan antibiotiklar	Laevomycetinum
-sulfa-	mikrobg qarshi sulfanilamidlar	Norsulfazolum

3) gormonal:

-cort(ic)-	buyrak usti bezi po'stlog'i gormonlari	Hydrocortisonum
-gest-	sariq tana gormonlari	Progesteronum
-insul-	me'da osti bezi gormonlari	Insulincridesum
-oestr- (yun. oistros - ehtiros)	ayol jinsiy gormonlari vositalari	Dimoestrolum
-stan-, -ster-, -vir-, -andr-, -test-	erkak jinsiy gormonlari vositalari	Tetrasteronum
-parathy-	qalqon oldi bezi vositalari	Parathyreoidinum
-pitu(itr)-	gipofiz orqa bo'lagi vositalari	Pituitrinum
-thyr- (-tyr-, -tir-)	qalqonsimon bez faoliyatiga ta'sir etuvchi vositalar	Liothyroninum

4) fermentli:

-as-	Fermentlar	Lydasum
-------------	-------------------	----------------

5) vitaminli:

-vit-	vitaminlar	Hexavitum
--------------	------------	-----------

3. O'simlik yoki hayvon mahsulotlarini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

-al(li)-	sarimsoq, piyoz	Allisatum
-anth-	gul	Strophanthinum
-api-, -virap-	asalari hayot faoliyati mahsulotlari	Apisatronum

-haemato-	hayvon qoni	Haematogenum
-ichthy- (yun. ichthys - baliq)	qazilma baliq va boshqa dengiz hayvon qoldiqlari tutgan tog' jinslari	Ichthyolum
-papaver-	ko'knor boshchasi, guli, urug'i	Papaverinum
-phyll-	barg	Euphyllinum
-phyt-	o'simlik	Phytinum
-rhiz-	ildiz, ildizpoya	Glycyrrhizin
-theo- (1. yun. theobroma - "ma'budlar taomi", kakao; 2. xit. thea - choy)	choy bargi	Theophyllum
-vipr-	ilon zahri	Vipraxonum

Keng tarqalgan dori shakllari

aërosolum, in	aerozol
applicatio, onis f	applikatsiya (<i>balchiq, parafin qo'yish muolajasi</i>)
auristilla, ae f	quloq tomchisi
bacillus, i m	tayoqcha
butyrum, i n	sariyog'
capsula, ae f	kapsula
capsula, ae f amyacea seu oblata	kraxmalli kapsula yoki g'ilofli
capsula, ae f gelatinosa	jelatinali kapsula
charta, ae f	qog'oz
caramelum, i n	karamel
cataplasma, atis n	kataplasma (mahalliy isitish uchun xamirsimon yoki bo'tqasimon qorishma)
collyrium, i n	ko'z malhami
consersio, onis f	sepki
cremor, oris m	krem
decoctum, i n	qaynatma
dragée (fr.)	draje
emplastrum, i n	plastir
emulsum, i n	emulsiya

extractum, i n	ekstrakt
globulus, i m	sharcha
granulum, in	granula
gutta, aef	tomchi
infusum, i n	damlama
limonatum, i n	limonad
linimentum, i n	surtma
lotio, onis f	losyon
membranula ophtalmica seu lamella ophtalmica	ko'z plyonkalari
mixtura, ae f	aralashma
naristilla, ae f	burun tomchisi
oleum, i n	moy
pasta, ae f	pasta
potio, onis f	ichimlik
pulvis, eris m	kukun
sapo, onis m	sovun
serum, i n	zardob
sirupus, i m (medicinalis)	sirop
solutio, onis f	eritma
solvella, ae f	eriydigan tabletka
species, ei f (ko'plikda species, erum)	yig'ma
suppositorium, i n	shamcha
suspensio, onis f	suspenziya
stylus, i m seu stylum, i n	qalam
tabuletta, ae f	tabletka
tabuletta obducta	qobiqli tabletka
tinctura, aef	tindirma
unguentum, i n	malham
vaccinum, i n	vaksina, emlik

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

203-mashq. Ushbu so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Recipe: Tabulettas (yo'talga qarshi) numero 12

Recipe: Tabulettas Furacilini 0,02

(tashqaridan qo'llash uchun).

Recipe: Aetheris (narkoz uchun) 100 ml. Recipe: Solutionis Di prophyllini 10% - 5 ml.

Da tales doses numero 6 (ampulalarda).

Quyidagi retseptlarni tarjima qiling:

1. Ol: Valeriana ekstrakti 0,3.

Do'lana nastoykasi 0,15. Ravoch nastoykasi 0,8.

Barbital-natriy 0,2. Etil spirti 20 ml.

Distillangan suv 200 ml gacha. Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

2. Ol: Marvaridgul nastoykasi.

Valeriana nastoykasi tengma-teng 10 ml. Nitroglitserin eritmasi 1% - 1 ml.

Validol 2 ml.

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

3. Ol: Monomitsin 0,25

Shunday dozalarda 10 dona ber. Belgila.

4. Ol: Barbital-natriy 0,5.

Kakao moyi keragicha, shamcha hosil qilish uchun. Shunday dozalarda 12 dona berilsin.

Belgilansin.

5. Ol: Eufillin 0,1.

Dimedrol 0,0125. Shakar 0,2.

Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.

Shunday dozalarda 12 dona kapsulalarda ber. Belgila.

204-mashq. Tarjima qiling:

paxta moyi, kavrak urug'i, marvaridgul o'ti, valeriana nastoykasi, zig'ir moyi, belladonna ekstrakti, streptomitsin pastasi, yodopen shamchalar, tetratsiklin surtmasi, vishnovskiy linimenti, novokainli vaginal shamchalar, ravoch ildizining kukuni, chayono't barglarining damlamasi, efir narkoz uchun, namatak nastoykasi, itjumrut po'stlog'ining qaynatmasi, kordiamin shpris tyubiklarda inyeksiya uchun, ampulalardagi pioesid, zig'ir urug'larining shillig'i, etil spirti, ergotal eritmasi ineksiya uchun.

205-mashq. Retseptni o'qing va tarjima qiling:

1. Recipe: Tincturae Convallariae 15 ml.

Signa.

2. Recipe: Codeini 0,5

Sirupi Althaeae 10,0. Aquae distillatae 50,0. Signa.

3. Recipe: Solutionis Iodi spirituosae 2 ml.

Tannini 3,0. Glycerini 10 ml. Misce. Da. Signa.

Tarjima qiling:

1. Ol: Marvaridgul nastoykasi.

Valeriana nastoykasi tengma-teng 10 ml. Suyuq do'lana ekstrakti
5 ml.

Mentol 0,05.

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

2. Ol: «Novomigrofen» tabletkalari 12 dona. Berilsin.

Belgilansin.

3. Ol: Sintomitsin linimenti 1%. Novokain bilan 0,5 % -
50,0. Berilsin. Belgilansin.

4. Ol: Dibazol eritmasi 5 ml.

Shunday dozalarda ampulalarda 6 dona ber. Belgilansin.

5. Ol: Moyli nitroglitserin eritmasi 1% - 0,0005.

Shunday dozalarda kapsulalarda 6 dona ber. Belgilansin.

6. Ol: Amidopirin.

Analgin tengma-teng 0,25.

Shunday dozalarda tabletkalarda 12 dona ber. Belgila.

Uyga vazifa

206-mashq. Qisqartma so'zlar bilan tarjima qiling va qisqartmasiz o'qing: Noto'g'ri tarjima qilingan terminlarni toping.

Oleum Ricini, infusum gemmorum Betulae, tincture Valerianae, globula et suppositoriae, tinctura Strychosi, sirupi Rubi idaei, tinctura Leonurae, oleum Anisi.

207-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Da aegotae decoctum gemmarum Pini. 2. Oleum Ricini in capsulis datur.

3. Oleum Terebinthinae ex Pino conficitur. 4. Praeparatum Cardiovalenum extractum Crataegi continet. 5. Sirupus Glycyrrhizae, sirupus Sacchari, si - rupus Citri in medicina adhibentur. 6. Pilula in officina praeparantur.

208-mashq. Tarjima qiling.

1. Ol: Askarbinat kislota eritmasidan 5% 1ml

Shunday miqdorda 20 ampulada ber.

Belgila: Muskulga 1 ml da.

2. Ol: Rovoch ildizi poroshogidan teng miqdorda magniy oksididan 0,03

Belgila: 1-kukundan kuniga 2-3 mahal .

3. Ol: Angishvinogul bargi nastoykasidan 0,5 180 ml

Oddiy sharbatdan 20 ml

Aralashtir. Ber

Belgila: Kuniga 1-osh qoshiqdan 3 -4 mahal .

4. Ol: Qaytarilgan temirdan

Askarbinat kislotasidan 0,1

Kukun hosil bo'lguncha aralashtir

Shunday miqdorda 20 temirli kapsulalardan ber

Belgila. Kuniga 1-kapsuladan 3 mahal .

5. Ol: Tozalangan oltingugurtdan 0,3

Shaftoli moyidan 0,05

Aralashtirilsin. Tozalansin .

Berilsin.

Belgilansin . In'eksiya uchun.

6. Ol: Strixnin nitratidan 0,05

50 miqdorda plyulalar hosil bo'lsin .

Ber.

Belgila: kuniga 2 mahal 1 pilyuladan.

7. Ol: Eufillindan 0,1

Dimedroldan 0,00125

Shakardan 0,2

Kukun hosil bo'lguncha aralashtir .

12 miqdordagi kapsulada ber.

Belgila: kuniga 3 mahal 1 kapsuladan .

8. Ol: Itjumrit po'stlog'idan

Chayono't barglaridan teng miqdorda 15,0

Qalampir yalpizi barglaridan

Valerina ildizi bilan ildizpoyasidan teng miqdorda 5,0

Yig'ma (species) hosil bo'lguncha aralashtir .

Ber.

Belgila: kechqurun va ertalab 1/2 stakanda ichilsin.

Quyidagi maqollarni yod oling.

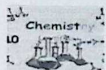
1. *Cedant arma togae* - Tinchlik oldida urush chekinsin.

2. *Consuetudo est altera natura* - Tarki odat amri mahol.
3. *De lingua stulta incommoda multa* - Avval o'yla, keyin so'zla.

Nazorat uchun savollar

1. Qisqartmalar retseptda qanday yoziladi?
2. Dori vositasining terapevtik yo'nalganligini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar qaysilar?
3. Dori vositaning farmakologik guruhini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlarga qaysilar kiradi?
4. O'simlik yoki hayvon mahsulotlarini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar qaysilar?
5. Keng tarqalgan dori shakllariga nimalar kiradi?

LOTIN TILIDA KIMYOVIY NOMENKLATURA. KIMYOVIY MODDALARNING NOMLANISHI.

Barcha lotincha kimyoviy moddalarning nomi ikkinchi turlanish sredniy roddagi otlar bo'lib, Nominativus singularisda – um, Genetivus singularis da – i qo'shimchasiga ega bo'ladi.

Maqsad: Muhim kimyoviy moddalar lotincha nomlarini bilib olish. Kislota va oksidlarning nomlarini lotin tilida hosil qila olish.

Kimyoviy moddalarning nomlari

Barcha kimyoviy moddalarning nomlari II turlanish *n* roddagi otlar bo'lib, faqat ikkita: *Sulfur, uris, n* (III turlanish) – oltingugurt va *Phosphorus, i, m* – fosfor kimyoviy moddalarining nomi bundan istisno.

NB! Kimyoviy moddalarning belgisi lotincha nomlardan olingan bo'lib, ularning orfografik xususiyatini aks ettiradi: *Ca* - *Calcium*, *Fe* - *Ferrum*, *K* - *Kalium* va boshqalar.

Kimyoviy modda	Lotincha nomi	O'zbekcha nomi
<i>Al</i>	Aluminium, i n	aluminium
<i>Ag</i>	Argentum, i n	kumush
<i>As</i>	Arsenicum, i n	margimush
<i>Au</i>	Aurum, i n	oltin
<i>B</i>	Bromum, i n	brom
<i>Ba</i>	Barium, i n	bariy
<i>Bi</i>	Bismuthum, i n	vismut

C	Carboneum, i n	uglerod
Ca	Calcium, i n	kalsiy
Cl	Chlorum, i n	xlor
Cu	Cuprum, i n	mis
F	Fluorum, i n (<i>lot.</i>) seu Phthorum (<i>yun.</i>)	ftor
Fe	Ferrum, i n	temir
H	Hydrogenium, i n	vodorod
Hg	Hydrargyrum, i n	simob
I	Iodum, i n	yod
K	Kalium, i n	kaliy

Faqat *sulfur, uris, n* –oltinugurt (III-turlanish) va *phosphorus, i, m* –fosfor (II-turlanish) bu qoidadan mustasno. Chet mamlakatlaridan chiqarilgan ayrim moddalar lotin tilida boshqacha nomlanadi

Na - sodium – natriy

Hg - mercurium – simob

K - potassium – kaliy

Atom raqa mi	Belgi	Nomi	Ism va ramzning kelib chiqishi
89	<i>Ac</i>	Aktiniy	Yunoncha: <i>aktinos</i> , «nur» (chunki u qorong‘uda ko‘k chiroq bilan yonadi)
13	<i>Al</i>	Alyuminiy	Lotin: <i>alumen</i> , «alum» (kaliy alyuminiy sulfat)
95	<i>Am</i>	Ameritsiy	Amerika qit‘asi nomi bilan atalgan, chunki lantanidlar seriyasidagi uning ustidagi element Yevropa nomi bilan atalgan
51	<i>Sb</i>	Surma	Yunoncha: <i>anti + monos</i> , «yolg‘iz emas» (chunki u hech qachon boshqa element bilan birlashtirilmagan holda topilmagan); <i>Sb belgisi stibium</i> mineral surma sulfidining lotincha nomidan kelib chiqqan
18	<i>Ar</i>	Argon	Yunoncha: <i>argos</i> , «bo‘sh» (reaktivligi sababli)
33	<i>As</i>	Arsenik	<i>Arsenik o‘z ichiga olgan mineral</i>

		<i>(mishyak)</i>	<i>orpiment, arsenikon degan yunoncha soʻz nomi bilan atalgan ; bu nom arabcha zarnik soʻzidan olingan</i>
85	<i>At</i>	Astatin	yunoncha: <i>astatos</i> , «beqaror»
56	<i>Ba</i>	Bariy	Yunoncha: <i>barys</i> , «ogʻir» (baʼzi bariy minerallarining yuqori zichligiga ishora)
97	<i>Bk</i>	Berkelium	Berkli sharafiga nomlangan, Kaliforniya, birinchi ishlab chiqarilgan shahar
4	<i>Be</i>	Berilliy	<i>Berillo</i> minerali yunoncha soʻz nomi bilan atalgan
83	<i>Bi</i>	Vismut	Nemischa vismut oʻz ichiga olgan mineral vismutinit, <i>Bisemutum</i> soʻzidan kelib chiqqan holda nomlangan .
107	<i>Bh</i>	Borium	Kvant nazariyasi asoschilaridan biri boʻlgan fizik Nils Bor sharafiga nomlangan
5	<i>B</i>	Bor	Arabcha: <i>buraq</i> , «boraks» (natriy borat)
35	<i>Br</i>	Brom	Yunoncha: <i>bromos</i> , «xush» (brom elementi - dahshatli hidli qizil-jigarrang suyuqlik)
48	<i>Cd</i>	Kadmiy	Yunoncha kalamın minerali, <i>kadmiya</i> soʻzidan kelib chiqqan . Kalamın - sink karbonatning mineral shakli; kadmiy birinchi marta ayrim kalamın rudalari sifatida kuzatilgan
20	<i>Ca</i>	Kaltsiy	Lotin: <i>kalx</i> , «ohak» (kaltsiy oksidi)
98	<i>Cf</i>	Kaliforniy	Kaliforniya shtati va universiteti nomi bilan atalgan
6	<i>C</i>	Uglerod	Lotin: <i>uglerod</i> , «koʻmir»
58	<i>Ce</i>	Seriy	Asteroid Ceres sharafiga nomlangan (u Rim qishloq xoʻjaligi maʼbudasi sharafiga nomlangan)
55	<i>Cs</i>	Seziy	Lotin: <i>caesius</i> , «osmon moviy» (seziy tuzlari qizdirilganda koʻk rang hosil qiladi)
17	<i>Cl</i>	Xlor	Lotin: <i>chloros</i> , «yashil-sariq» (elementar xlor - och, sariq-yashil gaz)
24	<i>Cr</i>	Chromium	Yunoncha: <i>xroma</i> , «rang» (u ishlab

			chiqaradigan rang-barang tuzlarning xilma-xilligi tufayli)
27	<i>Co</i>	Kobalt	Nemischa : <i>kobold</i> , «goblin» (kumush konchilari mishyak o'z ichiga olgan smaltitni kumush rudasi bilan adashtirib qizdirganlarida hosil bo'lgan zaharli mishyak bug'lari tufayli)
29	<i>Cu</i>	Mis	Qadimgi inglizcha: mis, o'z navbatida (Cu belgisi bilan birga) lotin <i>cuprum</i> , « <i>Kipr orolidan</i> » (Rim imperiyasi davrida O'rta yer dengizida mis yetkazib beruvchi etakchi) dan olingan.
96	<i>Cm</i>	Kurium	Radioaktivlikni kashf etgan Mari va Per Kyuri sharafiga nomlangan
110	<i>Ds</i>	Darmshtadtium	Og'ir ionlarni o'rganish laboratoriyasi (GSI, Gesellschaft für Schwerionenforschung) joylashgan va element birinchi ishlab chiqarilgan Germaniyaning Darmshtadt shahri sharafiga nomlangan.
105	<i>Db</i>	Dubnium	Birlashgan yadroviy tadqiqotlar instituti joylashgan Rossiyaning Dubna shahri nomi bilan atalgan
66	<i>Dy</i>	Disprosium	Yunoncha: <i>dysprositos</i> , «olish qiyin» (chunki elementning birinchi izolyatsiyasi qiyin ajratish ketma-ketligini talab qildi)
99	<i>Es</i>	Eynshteyniy	Fizik Albert Eynshteyn sharafiga nomlangan
68	<i>Er</i>	Erbium	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
63	<i>Eu</i>	Yevropiy	Yevropa qit'asi nomi bilan atalgan
100	<i>Fm</i>	Fermiy	Birinchi yadro reaktorining ixtirochisi, fizik Enriko Fermi sharafiga nomlangan.
9	<i>F</i>	Ftor	Lotin: <i>fluere</i> , «oqib ketmoq»
87	<i>Fr</i>	Frantsiy	Frantsiya nomi bilan atalgan, u birinchi izolyatsiya qilingan mamlakat
64	<i>Gd</i>	Gadoliniy	Gadolinit mineralining nomini birinchi bo'lib o'rgangan shved kimyogari Yoxan

			Gadolin nomi bilan atalgan.
31	<i>Ga</i>	Galiy	Lotincha Frantsiya, <i>Gallia</i> (u kashf etilgan mamlakat) so'zi bilan atalgan.
32	<i>Ge</i>	Germaniy	Lotincha Germaniya, <i>Germania</i> so'zi bilan atalgan
79	<i>Au</i>	Oltin	Metallning anglo-sakson nomi; Au belgisi lotincha nomidan olingan, <i>aurum</i> , «porloq tong»
72	<i>Hf</i>	Gafniy	<i>Kopengagen</i> , <i>Hafniya</i> degan lotincha so'z nomi bilan atalgan
108	<i>Hs</i>	Hasiy	Og'ir ionlarni o'rganish laboratoriyasi (GSI, Gesellschaft für Schwerionenforschung) joylashgan Germaniyaning Gessen shtati nomi bilan atalgan.
2	<i>He</i>	Geliy	yunoncha: <i>gelios</i> , «Quyosh» (geliy quyosh tutilishi paytida Quyosh tojidan chiqadigan yorug'likni tahlil qilishda topilgan)
67	<i>Ho</i>	Holmiy	<i>Stokgolm</i> , <i>Holmia</i> degan lotincha so'z nomi bilan atalgan
1	<i>H</i>	Vodorod	Yunoncha: <i>gidro</i> + <i>genlar</i> , «suv hosil qiluvchi» (bu nom elementga frantsuz kimyogari Antuan Lavuazye tomonidan berilgan)
49	<i>In</i>	Indiy	Lotin: <i>indicum</i> , «indigo» (atom spektrining yorqin binafsha chizig'idan keyin)
53	<i>I</i>	Yod	Yunoncha: <i>yodlar</i> , «binafsha» (elementli yod yaltiroq, binafsha rangli kristallar hosil qiladi)
77	<i>Ir</i>	Iridium	Lotin: <i>iris</i> , «kamalak» (u hosil qilgan rangli birikmalar tufayli)
26	<i>Fe</i>	Temir	Anglo-sakson: <i>iren</i> ; Fe belgisi lotincha <i>ferrum</i> nomidan keladi
36	<i>Kr</i>	Kripton	Yunoncha: <i>kriptos</i> , «yashirin» (chunki u argon namunasida «yashirin» edi)
57	<i>La</i>	Lantan	Yunoncha: <i>lantanein</i> , «yashirin» (chunki

			element seriy rudalarida nopoklik sifatida «yashirin» topilgan)
103	<i>Lr</i>	Lorensiy	Tsiklotron ixtirochisi fizik Ernest O. Lourens nomi bilan atalgan.
82	<i>Pb</i>	Qo'rg'oshin	Metallning anglo-sakson nomi; Pb belgisi lotincha nomi, <i>plumbumdan olingan</i>
3	<i>Li</i>	Litiy	yunoncha: <i>litos</i> , «tosh»
71	<i>Lu</i>	Lutetiy	Parij uchun qadimgi so'z bo'lgan <i>Lutecia sharafiga</i> nomlangan
12	<i>Mg</i>	Magniy	Gretsiya markazidagi Tesaliyadagi Magnesiya tumani nomi bilan atalgan
25	<i>Mn</i>	Marganets	Lotin: <i>magnes</i> , «magnit» (chunki uni to'g'ri davolash bilan ferromagnit qilish mumkin)
109	<i>Mt</i>	Meitnerium	Uran yadroviy parchalanishi mumkinligini tan olgan birinchi olimlardan biri bo'lgan fizik Lise Meitner sharafiga nomlangan.
101	<i>Md</i>	Mendeleviya	Elementlarning davriy sistemasini yaratuvchi kimyogar Dimitriy Mendeleev sharafiga nomlangan.
80	<i>Hg</i>	Simob	Hg belgisi lotincha nomidan olingan, <i>hydragyrum</i> , «suyuq kumush»
42	<i>Mo</i>	Molibden	Yunoncha: <i>molibdos</i> , «qo'rg'oshin» (qo'rg'oshinga o'xshashligi sababli)
60	<i>Nd</i>	Neodimiy	Yunoncha: <i>neos</i> + <i>didymos</i> , «yangi egizak» (bu nom ilgari aniqlangan «didimiy» elementi aslida praseodimiyum va neodimiy sifatida qayta yozilgan ikkita element ekanligi tushunilganida berilgan)
10	<i>Ne</i>	Neon	Yunoncha: <i>neos</i> , «yangi»
93	<i>Np</i>	Neptun	Quyosh tizimida Urandan keyin keladigan Neptun sayyorasi nomi bilan atalgan
28	<i>Ni</i>	Nikel	Nemischa : <i>kupfernickel</i> , «Qadimgi Nikning misi» (ya'ni, iblisning misi yoki soxta mis, chunki u ko'pincha mis bilan xato qilingan)
41	<i>Nb</i>	Niobiy	Niobiyning tantalga o'xshashligi tufayli

			Tantalning qizi bo'lgan, yunon mifologiyasidagi personaj Niobe nomi bilan atalgan; metallurglar tomonidan «kolumbiy» (Cb) nomi bilan ham tanilgan (
7	<i>N</i>	Azot	Lotin: <i>nitron</i> + <i>genlar</i> , «nitr hosil qiluvchi» (nitr - kaliy nitrat)
102	<i>No</i>	Nobeliy	Dinamit ixtirochisi va Nobel mukofoti asoschisi Alfred Nobel sharafiga nomlangan
76	<i>Os</i>	Osmiy	Yunoncha: <i>osme</i> , «hid» (uning yoqimsiz hidi tufayli, aslida osmiy tetroksiddan kelib chiqadi)
8	<i>O</i>	Kislorod	Lotincha: <i>oxy</i> + <i>genlar</i> , «kislotaga hosil qiluvchi» (bu nom elementga frantsuz Antuan Lavuazye tomonidan berilgan, chunki u uni barcha kislotalarning muhim tarkibiy qismi deb hisoblagan, ammo bu haqiqat emas edi)
46	<i>Pd</i>	Palladiy	Metall birinchi marta ajratilgan yili kashf etilgan Pallas asteroidi nomi bilan atalgan
15	<i>P</i>	Fosfor	Yunoncha: <i>phos</i> + <i>phoros</i> , «yorug'lik keltiruvchi» (chunki u zulmatda porlaydi va havoda o'z-o'zidan alangalanadi)
78	<i>Pt</i>	Platina	Ispancha: <i>platina</i> , «kichik kumush» (chunki u birinchi bo'lib yevropaliklarga ba'zi konlarda oltin bilan birga topilgan ishlov berilmaydigan kumushga o'xshash metall sifatida ma'lum bo'lgan)
94	<i>Pu</i>	Plutoni	Quyosh tizimida Neptunni kuzatib boradigan sobiq Pluton sayyorasi nomi bilan atalgan
84	<i>Po</i>	Poloniy	Mari Kyurining ona yurti Polsha sharafiga nomlangan
19	<i>K</i>	Kaliy	Kaliy karbonat mineralining inglizcha so'zidan kelib chiqqan holda, <i>kaliy</i> (yog'och kulida yuqori konsentratsiyalarda uchraydi); <i>K belgisi lotincha kalium</i>

			nomidan kelib chiqqan
59	<i>Pr</i>	Prazeodimiy	Yunoncha: <i>prasios</i> + <i>didymos</i> , «yashil egizak» (bu nom ilgari aniqlangan «didimiy» elementi aslida prazeodimiyum va neodimiy sifatida qayta yozilgan ikkita element ekanligi tushunilganida berilgan)
61	<i>Pm</i>	Prometiy	Xudolardan olovni o'g'irlab, insoniyatga bergan yunon xudosi Prometey nomi bilan atalgan
91	<i>Pa</i>	Protaktiniy	Yunoncha: <i>proto</i> + <i>aktiniy</i> , «aktiniyning ota-onasi» (chunki u aktiniy hosil qilish uchun radioaktiv parchalanishga uchraydi)
88	<i>Ra</i>	Radiy	Lotin: <i>radius</i> , «nur» (zulmatda zaif ko'k chiroq bilan porlash qobiliyati tufayli)
86	<i>Rn</i>	Radon	Radiy nomining o'zgarishi
75	<i>Re</i>	Reniy	Lotincha <i>Reyn daryosi</i> , <i>Rhenus</i> so'zi bilan atalgan
45	<i>Rh</i>	Rodiy	Yunoncha: <i>rhodon</i> , «atirgul» (uning qizil rangli tuzlari tufayli)
111	<i>Rg</i>	Rentgeniy	Rentgen nurlarini kashf etgan fizik Vilgelm Rentgen sharafiga nomlangan
37	<i>Rb</i>	Rubidiy	Lotin: <i>rubidius</i> , «chuqur qizil (ruby)»
44	<i>Ru</i>	Ruteniy	Lotincha <i>Rossiya</i> , <i>Ruteniya</i> so'zi bilan atalgan
104	<i>Rf</i>	Ruterfordiy	Atom yadrosini kashf etgan va yadro fizikasini o'rganishda kashshof bo'lgan fizik Ernest Ruterford sharafiga nomlangan.
62	<i>Sm</i>	Samariy	Birinchi marta olingan samarskit minerali nomi bilan atalgan
21	<i>Sc</i>	Skandiy	<i>Skandinaviya</i> , <i>Skandiya</i> degan lotincha so'z nomi bilan atalgan
106	<i>Sg</i>	Seaborgium	Bir qator transuran elementlarini kashf etgan sintez qilgan kimyogar Glenn T. Siborg nomi bilan atalgan.
34	<i>Se</i>	Selen	Yunoncha: <i>selene</i> , «Oy» (tellur Yer uchun nomlanganligi sababli)

14	<i>Si</i>	Kremniy	Lotin: <i>silis</i> , «chaqmoq tosh»
47	<i>Ag</i>	Kumush	Anglo-sakson: <i>siolfur</i> ; <i>Ag</i> belgisi lotincha <i>argentum</i> nomidan kelib chiqqan
11	<i>Na</i>	Natriy	Ingliz tili: <i>soda</i> , natriyning ko'plab birikmalarida uchraydigan atama; <i>Na</i> belgisi lotincha <i>natrium</i> nomidan kelib chiqqan
38	<i>Sr</i>	Stronsiy	Shotlandiyaning Strontian shahri sharafiga nomlangan, u erda stronsianit minerali topilgan va stronsiy birinchi bo'lib ajratib olingan.
16	<i>S</i>	Oltinugurt	Sanskrit tilidan olingan: <i>sulvere</i> , lotincha: <i>sulfurium</i> yoki arabcha: <i>sufra</i>
73	<i>Ta</i>	Tantal	Yunon mifologiyasidagi qahramon va Niobening otasi Tantal sharafiga nomlangan
43	<i>Tc</i>	Technetium	Yunoncha: <i>texnetos</i> , «sun'iy» (chunki u sun'iy ravishda ishlab chiqarilgan birinchi element edi)
52	<i>Te</i>	Tellur	Yunoncha: <i>tellus</i> , «Yer»
65	<i>Tb</i>	Terbiyum	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
81	<i>Tl</i>	Talyum	Lotin: <i>thallos</i> , «yashil novda» (atom spektrining yorqin yashil chiziqlaridan keyin)
90	<i>Th</i>	Toriy	Norvegiyaning momaqaldiraq xudosi Tor sharafiga nomlangan
69	<i>Tm</i>	Tulyum	<i>Skandinaviya uchun qadimgi so'z, Tule</i> nomi bilan atalgan
50	<i>Sn</i>	Qalay	Metall uchun anglo-sakson so'zi; <i>Sn</i> belgisi lotincha <i>stannum</i> nomidan kelib chiqqan
22	<i>Ti</i>	Titan	Yunon mifologiyasining titanlari sharafiga nomlangan
74	<i>W</i>	Volfram	Shved: <i>tung sten</i> , «og'ir tosh» (elementlar tufayli yuqori zichlik); <i>W</i> belgisi nemischa <i>volfram</i> nomidan kelib chiqqan («bo'ri kir», qalay qazib olishda notoza

			bo'lganligi sababli shunday nomlangan)
112	<i>Cn</i>	Koperniyum	Nikolaus Kopernik, Polshalik astronom
114	<i>Fl</i>	Flerovium	Flerov yadro reaksiyalari laboratoriyasida element sintez qilingan joyda; o'zi tomonidan nomlangan Georgi Flyorov, Rus fizigi
92	<i>U</i>	Uran	Elementdan bir necha yil oldin kashf etilgan Uran sayyorasi nomi bilan atalgan
23	<i>V</i>	Vanadiy	Skandinaviya go'zallik ma'budasi Vanadis (Skandinaviya mifologiyasida Freya) sharafiga u hosil qilgan rangli tuzlarning xilma-xilligi tufayli nomini oldi.
54	<i>Xe</i>	Ksenon	Yunoncha: <i>ksenos</i> , «begona» (chunki o'sha paytda u boshqa elementlar bilan birikma hosil qilmagan).
70	<i>Yb</i>	Ytterbium	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
39	<i>Y</i>	Yttriy	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
30	<i>Zn</i>	Sink	<i>Nemischa</i> : sink, o'z navbatida, forscha tosh so'zidan kelib chiqqan bo'lishi mumkin, <i>qo'shiq ayt</i>
40	<i>Zr</i>	Zirkonyum	Arabcha: <i>zargun</i> , «oltin rang»

Qadimgi nomlari (yoki o'zgarishlari) bilan ma'lum bo'lgan elementlar:

- ❖ Uglerod
- ❖ Mis
- ❖ Oltin
- ❖ Temir
- ❖ Qo'rg'oshin
- ❖ Kremniy
- ❖ Kumush
- ❖ Oltingugurt
- ❖ Qalay
- ❖ Sink

Boshqa elementlar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Molibden - *molibdos*, “qo‘rg‘oshin”
- ❖ Platina - “kichik kumush”
- ❖ Protaktiniy - “aktiniyning ota-onasi”
- ❖ Radon – “radiyning o‘zgarishi”

Ranglar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Seziy: lotincha: *caesius*, “osmon ko‘k”
- ❖ Xlor: lotincha: *chloros*, “yashil-sariq”
- ❖ Chromium: yunoncha: *chroma*, “rang”
- ❖ Indium: lotincha: *indicum*, “indigo”
- ❖ Yod: yunoncha: *yodlar*, “binafsha”
- ❖ Iridium: lotincha: *iris*, “kamalak”
- ❖ Praseodymium: yunoncha: *prasios* + *didymos*, “yashil egizak”
- ❖ Rodiy : yunoncha: *rhodon*, “atirgul”
- ❖ Rubidium: lotincha: *rubidius*, “chuqur qizil (yoqut)”
- ❖ Tallium: lotincha: *thallos*, “yashil novda”
- ❖ Zirkoniy : arabcha: *zargun*, “oltin rang”

Minerallar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Alyuminiy: lotincha: *alumen*, “alum” (kaliy alyuminiy sulfat)
- ❖ Mishyak : yunoncha: *arsenikon*, “orpiment”
- ❖ Berilliy: yunoncha: *berill*, “beril”
- ❖ Vismut: nemis: *Bisemutum*, “vismutinit”
- ❖ Bor: arabcha: *buraq*, “boraks” (natriy borat)
- ❖ Kadmiy: yunoncha: *kadmiya*, “kalamın”
- ❖ Kaltsiy: lotincha: *kalx*, “ohak” (kaltsiy oksidi)
- ❖ Gadolinii: gadolinit
- ❖ Litiy: yunoncha: *litos*, “tosh”
- ❖ Kaliy: inglizcha: *kaliy*, kaliy karbonat
- ❖ Samarium: samarskit
- ❖ Natriy: inglizcha: soda, natriyning ko‘plab birikmalarida mavjud atama

Astronomik ob‘ektlar nomi bilan atalgan elementlar:

➤ Sayyoralar:

- ❖ Neptun - Neptun
- ❖ Plutonium: mitti sayyora Pluton

- ❖ Tellur: Yer
- ❖ Uran: Uran
- **Asteroidlar**
- ❖ Serium: Ceres
- ❖ Palladiy: Pallas
- ❖ Geliy (Quyosh)
- ❖ Selen (Oy)

Materiklar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Amerikiy
- ❖ Yevropa

Mamlakatlar, davlatlar yoki boshqa geografik ob'ektlar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Kaliforniya: Kaliforniya shtati (va universiteti).
- ❖ Frantsiy: Frantsiya
- ❖ Galiy: lotincha so'z Frantsiya, Gallia
- ❖ Germanium: lotincha so'z Germaniya, *Germania*
- ❖ Xassium: GSI joylashgan Germaniyaning Gessen shtati
- ❖ Magniy: Gretsiyaning markaziy qismidagi Fesaliya tumanidagi

Magnesiya nomi bilan atalgan

- ❖ Polonium: Mari Kyurining ona yurti Polsha sharafiga nomlangan
- ❖ Reniy: Lotincha Reyn daryosi, *Rhenus so'zidan kelib chiqqan*
- ❖ Rutenium: lotincha Rossiya, *Ruteniya so'zidan kelib chiqqan*
- ❖ Skandiy: lotincha Skandinaviya, *Skandiya degan so'z bilan atalgan*
- ❖ Tuli: *Skandinaviya uchun qadimgi so'z, Tule nomi bilan atalgan*

Shaharlar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Berkelium: Berkli, Kaliforniya, Kaliforniya universitetining uyi, u erda bir qator sintetik elementlar ishlab chiqarilgan
- ❖ Darmshtadtium: Darmshtadt, Germaniya, og'ir ionlarni o'rganish laboratoriyasining uyi (GSI, Gesellschaft für Schwerionenforschung) bu erda bir qator sintetik elementlar ishlab chiqarilgan.
- ❖ Dubnium: Dubna, Rossiya, Birlashgan Yadro tadqiqotlari instituti uyi, bu yerda bir qator sintetik elementlar ishlab chiqarilgan.

❖ Erbium, Terbiyum, İtterbiyum, İtriy: barchasi Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i (Vaksholm yaqinida) sharafiga nomlangan, bu erda bu elementlar birinchi marta ajratilgan (shuningdek, Holmium, Skandiy va Tantal)

- ❖ Gafnium: Kopengagen (*Gafniya*), Daniya
- ❖ Holmium: Stokgolm (*Xolmiya*), Shvetsiya
- ❖ Lutetiy: Parij (*Lutecia*), Frantsiya
- ❖ Stronsiy: Strontian, Shotlandiya

Mifologiyadagi qahramonlar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Merkuriy: Merkuriy, xudolarning Rim xabarchisi (yunon mifologiyasida Hermes)

❖ Niobium: Niobe, yunon mifologiyasidagi qahramon, Tantalning qizi

❖ Prometiy: Prometey, xudolardan olov o'g'irlab, insoniyatga bergan yunon xudosi

❖ Tantal: Tantal, yunon mifologiyasidagi qahramon va Niobening otasi

❖ Torium: Thor, momaqaldiraq xudosi

❖ Titan: yunon mifologiyasining titanlari

❖ Vanadiy: Vanadis (Skandinaviya mifologiyasida Freya), Skandinaviya go'zallik ma'budasi

Olimlar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Bohrium: Niels Bor, kvant nazariyasi asoschilaridan biri

❖ Kurium: Mari va Per Kyuri, radioaktivlikni kashf etganlar

❖ Eynshteyn: Albert Eynshteyn

❖ Fermium: Enriko Fermi, birinchi yadro reaktorining ixtirochisi

❖ Lawrencium: Ernest O. Lourens, siklotron ixtirochisi

❖ Meitnerium: Lise Meitner, uran yadroviy parchalanishi mumkinligini tan olgan birinchi olimlardan biri

❖ Mendelev: Dimitriy Mendelev, elementlarning davriy tizimini yaratuvchisi

❖ Nobelium: Alfred Nobel, dinamit ixtirochisi va Nobel mukofoti asoschisi

❖ Rentgeniy: Vilgelm Rentgen, rentgen nurlarining kashfiyotchisi

❖ Ruterfordiy: Ernest Ruterford, atom yadrosini kashf etgan va yadro fizikasini o'rganishda kashshof.

❖ Seaborgium: Glenn T. Seaborg, bir qancha transuran elementlarini kashf etgan/sintez qilgan.

Qolgan elementlarning ko'p nomlari turli xil kimyoviy yoki fizik xususiyatlardan olingan:

❖ Aktinium : yunoncha: *aktinos*, «nur» (chunki u qorong'uda ko'k chiroq bilan yonadi)

❖ Surma: yunoncha: *anti + monos*, «yolg'iz emas» (chunki u hech qachon boshqa element bilan birlashtirilmagan holda topilmagan)

❖ Argon: yunoncha: *argos*, «bo'sh» (reaktivligi sababli)

❖ Astatin: yunoncha: *astatos*, «beqaror» (chunki u)

❖ Bariy: yunoncha: *barys*, «og'ir» (ba'zi bariy minerallarining yuqori zichligiga ishora qilib)

❖ Brom: yunoncha: *bromos*, «xush hid» (brom elementi dahshatli hidga ega)

❖ Kobalt: nemischa: *kobold*, «goblin» (kumush konchilari mishyak o'z ichiga olgan smaltitni kumush rudasi bilan adashtirib, qizdirganlarida hosil bo'lgan zaharli mishyak bug'lari tufayli)

❖ Disprosium: yunoncha: *dysprositos*, «olish qiyin» (chunki elementning birinchi izolyatsiyasi zerikarli ajratish ketma-ketligini talab qildi)

❖ Ftor: lotincha: *fluere*, «oqadigan»

❖ Vodorod» yunoncha: *gidro + genlar*, «suv hosil qiluvchi»

❖ Kripton: yunoncha: *kryptos*, «yashirin» (chunki u argon namunasida «yashirin» edi)

❖ Lantan: yunoncha: *lantanein*, «yashirin» (chunki element seriy rudalarida nopoklik sifatida «yashirin» topilgan)

❖ Marganets: lotincha: *magnes*, «magnit» (chunki uni to'g'ri davolash bilan ferromagnit qilish mumkin)

❖ Neodimiy : yunoncha: *neos + didymos*, «yangi egizak»

❖ Neon» yunoncha: *neos*, «yangi»

❖ Nikel: nemis: *kupfernickel*, «Qadimgi Nikning misi» (ya'ni, shaytonning misi yoki soxta mis, chunki u ko'pincha mis bilan xato qilingan)

❖ Azot: lotincha: *nitron + genlar*, «nitr (kaliy nitrat) hosil qiluvchi»

❖ Osmiy : yunoncha: *osme*, «hid» (osmiy tetroksiddan kelib chiqqan yoqimsiz hid tufayli)

❖ Kislorod: lotincha: *oksi + genlar*, «kislota hosil qiluvchi»

❖ Fosfor: yunoncha: *phos* + *phoros*, «yorug'lik keltiruvchi» (chunki u qorong'uda porlaydi va havoda o'z-o'zidan alanganadi)

❖ Radiy: lotincha: *radius*, «nur» (zulmatda zaif ko'k chiroq bilan porlash qobiliyati tufayli)

❖ Technetium: yunoncha: *technetos*, «sun'iy»

❖ Volfram: shvedcha: *tung sten*, «og'ir tosh» (yuqori zichlikdagi elementlar tufayli)

❖ Ksenon: yunoncha: *ksenos*, «begona» (chunki o'sha paytda u boshqa elementlar bilan birikma hosil qilmagan).

KISLOTALARNING NOMLANISHI

Kislotalarning lotincha nomi ikkita so'zdan iborat: *acidum*, *i*, *n* - kislota va mos kelgan sifat. Birinchi o'rinda ot, ikkinchi o'rinda sifat keladi. Sifat kislota nomini yasovchi modda negiziga *-ic+um*, *-os+um* qo'shimchasi yordamida yasaladi.

icum qo'shimchasi kislota tarkibida kislorod miqdorining ortiqqligini bildiradi va o'zbek tilidagi *-at-* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum sulfuricum – sulfat kislota

osum- qo'shimchasi kislota tarkida kislorod miqdorining kamligini bildiradi va o'zbek tilidagi *-it-* qovshimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum sulfurosum – sulfid kislota

Kislorodsiz kislotalarning nomlaridagi sifatlarning tarkibi quyidagicha yasaladi: *hydro* - prefiksi + kislota nomini yasovchi modda nomining o'zagi + *-icum* va o'zbek tilidagi *-id* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

I. *Acidum hydrosulfuricum* – sulfid kislota

Acidum aceticum – sirka kislotasi

----- *acetylsalicycum* – asetilsalitsilat kislotasi

----- *ascorbinicum* – askorbin kislotasi (vitamin C)

----- *benzoicum* – benzoat kislotasi

----- *boricum* – borat kislotasi

----- *carbolicum* – karbolat kislotasi

----- *carbonicum* – ko'mir kislotasi

----- *citricum* – limon kislotasi

----- *dehydrocholicum* – degidroxolat kislotasi

- *etacrynicum* – etakrin kislotali
- *ferro-ascorbinicum* – temir askorbinat kislotali
- *folicum* – folat kislotali
- *glutaminicum* – glyutamin kislotali
- *lacticum* – sut kislotali
- *lipoicum* – yog‘ (lipoy) kislotali
- *nicotinicum* – nikotin kislotali
- *nitricum* – nitrat kislotali
- *phosphoricum* – fosfat kislotali
- *salicylicum* – salitsilat kislotali
- *sulfuricum* – sulfat kislotali
- II. *Acidum arsenicosum* – margumush (arsenit) li kislota**
- *nitrosum* – azot (nitrit) li kislota
- *sulfurosum* – oltingugurt (sulfit) li kislota
- III. *Acidum hydrochloricum* – vodorod xlorid kislota**
- *hydrocyanicum* – vodorod sinil kislota
- *hydrosulfuricum* – vodorod oltingugurt kislota

OKSIDLARNING NOMLANISHI

Oksidlarning nomlari ikkita so‘zdan iborat: birinchi o‘rinda moddaning nomi qaratqich kelishigida, ikkinchi o‘rinda oksid nomi keladi. *Oxy-* kislorod borligini ko‘rsatadi, prefikslari esa birikma tarkibini aniqlaydi:

oxydum, i, n oksid

peroxydum, i, n peroksid

hydroxydum, i, n gidroksid

Hydragenii peroxydum –vodorod peroksidi

Zinci oxydum –ruh oksidi

Calcii hydroxydum - kaltsiy gidroksidi

Nota bene !

oksid - **oxydum**, i, n

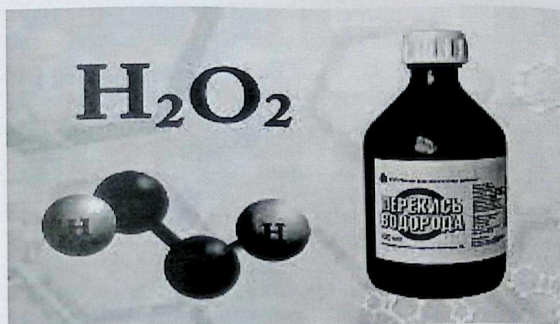
peroksid - **peroxydum**, i, n

gidroksid – **hydroxydum**, i, n

Chala oksidlar guruhi nomi ikkita otdan tashkil topib, birinchisi modda nomi, ikkinchisi unga moslashgan chala oksid guruhining nomi *oxydulatus*, *a*, *um* sifati ham bosh kelishik birlikda bo'ladi.

Ferrum oxydulatum – temirning chala oksidi

Nitrogenium oxydulatum – azotning chala oksidi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

209-mashq. Quyidagi kimyoviy moddalarni tarjimasiga qarab o'z o'rniga qo'ying.

Argentum - kislorod

Barium - qo'rg'oshin

Carboneum - vodorod

Cuprum - natriy

Fluorum - simob

Aurum - rux

Bromum - oltingugurt

Chlorum - fosfor

Ferrum - magniy

Hydrogenium - kaliy

Oxygenium - kumush

Kalium - bariy

Natrium - uglerod

Zincum - mis

Phosphorus - fluor

Hydrargyrum - oltin

Magnium - brom

Plumbum - xlor

Sulfur - temir

210-mashq. Kislotalar nomini yozing.

Glyutamin, askarbinat, karbol, nikotin, fosfor, fosfodli, oltingugurtli, oq margumush, vodorod bromid, vodorod yodid chaqmoqtoshli.

211-mashq. Tarjima qiling

1. Barat kislotali surtma dori.
2. Glyutamin kislotali tabletkalar.
3. Oltingugurt kislotalarini ajratmasi.
4. Toza oltingugurt kislotali.
5. Timoqgul bilan nikotin kislotalarini tabletkasi.
6. Benzoy va salitsilat kislotalar antiseptik moddalar / remedium, i, n -modda
7. Tuzli kislotalarini aralashtirib qora idishda bering

212-mashq. O'qing, tarjima qiling.

1. Recipe: Acidi salicylici

Acidi benzoici ana 0,6

Talci ana 50,0

Misce. Da. Signa:

2. Recipe: Acidi hydrochlorici diluti 4,0

Pepsini 2,0

Aquae destillatae ad 200,0

Misce. Da. Signa

3. Recipe: Acidi salicylici

Acidi lactici ana 6,0

Acidi acetici concentrati 3,0

Collodii ad 20,0

Misce. Da. Signa:

4. Recipe: Tabulettas acidi lipoici 0,025 numero 50

Da.

Signa: Kuniga 3 marta 1 ta tabletkadan qabul qilinsin.

5. Recipe: Acidi folici 0,0008

Acidi ascorbinici 0,1

Dentur tales doses numero 30 in tabulettis

Signetur: kuniga 3 marta 1 tabletkadan .

6. Recipe: Sulfuris depurati

Magnesii oxydi

Sacchari ana 10,0

Misce, fiat pulvis

Detur. Signetur: $\frac{1}{2}$ choy qoshiqdan qabul qilinsin.

7. Recipe: Magnesii peroxydi 0,25

Da tales doses numero 12

Signa : kuniga 3 mahal 1 kukundan.

8. Recipe : Sulfuris praecipitati 1,2

Glycerini 5,0

Aquae destillatae 90 ml

Misce. Da.

Signa : bosh terisiga surtish uchun.

Uyga vazifa.

213-mashq. Quyidagi kimyoviy elementlar nomini Nom. Sing, va Gen. Sing, da yozing.

Aluminiy, bariy, vismut, fluor, litiy, natriy, kislorod, simob, oltingugurt, vodorod, kaliy, qo'ig'oshin, rux.

214-mashq. Quyidagi dorivor moddalarni tarjima qiling.

Kaliy yodid, temir laktat, mis sitrat, gidrokortizon asetati, adrenalin gidroxlorid, strixin nitrat, kalsiy glitserofosfat, platifillin gidrotartrat, vismut nitrat tuzining asosi, oleandomitsin fosfat, papaverin gidroxlorid, kaliy asetati, kalsiy xlorid, magniy sulfat, asosiy magniy karbonat, kaliy arsenat, kofein natriy benzoat, testosteron propionat, efedrin gidroxlorid, qo'rg'oshin asetat, litiy karbonat, litiy benzoat

215-mashq. Retseptni tarjima qiling.

1. Ol: Salitsilat kislotadan 2,0

Glitserindan 15,0

Qo'rg'shin suvidan 180 ml

Aralashtir. Ber.

Belgila: kuniga 2 marta bosh terisiga surtisin.

2. Ol: Skipidardan

Lanolindan teng miqdorda 1,0 dan
 Xloroformdan 5,0
 Vazelindan 3,0
 Aralashtir. Ber.
 Belgila: Surtma.
 3. Ol: Dimedroldan 0,02
 Borat kislotadan 0,2
 Distillangan suvdan 20ml
 Aralashtirilsin. Berilsin.
 Belgilansin: Kuniga 3marta 1 tomchidan ko'zga tomizilsin.
 4. Ol: Atsetilsalitsilat kislotasidan
 Fenatsetindan teng miqdorda 0,18
 Kofeindan 0,03
 Kakaodan 0,020
 Shunday dozalarda 10 dona tabletkalarda berilsin.
 Belgilansin: Bosh og'rig'i uchun 1 tabletkadan.
 5. Ol: Rux oksididan
 Bug'doy kraxmalidan teng miqdorda 12,0
 Vazelindan 60,0 gacha
 Pasta hosil bo'lguncha aralashtir
 Ber. Belgila: Teriga surtish uchun.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Amat victoria curam* – G'alaba tirishqoqlikni yaxshi ko'radi.
2. *Pigritia est mater vitiorum* - Yalqovlikning oxiri xo'rlik.
3. *Homo locum ornat, non hominem locus* – O'rin insonni emas, inson o'rinni bezaydi.

Nazorat uchun savollar.

1. Kimyoviy moddalarning nomlari qanday yasaladi?
2. Shaharlar nomi bilan atalgan qaysi kimyoviy elementlarni bilasi?
3. Olimlar nomi bilan atalgan elementlarga qaysilar kiradi?
4. Kislotalarning lotincha nomlarini ayting?
5. Oksidlarni lotincha nomlarini ayting?

TUZLAR VA UGLEVODOROD RADIKALLARINING NOMLANISHI.

Tuzlarning nomlari kation va anionning nomidan yasaladi. Birinchi o'rinda qaratqich kelishigida ifodalangan kationning nomi, ikkinchi o'rinda esa bosh kelishigidagi anionning nomi turadi.

Anionlarning nomlari mos keluvchi kislotalarning lotincha nomi o'zagiga *-as*, *-is*, *-id+um* suffikslarni qo'shish yo'li bilan yasaladi.

Lug'at shakl modeli			Turl.	Lotincha misollar	O'zbekcha misollar	
Nom.	Gen.		Rod		Suff.	Anion nomi
as	atis	m	III	sulfas, atis, m	at	sulfat
is	itis	m	III	sulfis, itis, m	it	sulfit
id-um	id-i	n	II	sulfidum, i, n	id	sulfid

Tuzlarning ruscha va o'zbekcha nomlarini hosil qilishda quyidagi suffikslardan *-at* tarkibida kislorod ko'p bo'lgan kislorodli tuzlar, *-it* tarkibidagi kislorodi kam bo'lgan kislorodli tuzlar, *-id* kislorodsiz kislota tuzlarini hosil qilishda foydalaniladi.

O'zbekcha *-at* lotincha *-as* (Gen. sing-**atis**)

Natriy sulfat –

Nom. Sing. **Natrii sulfas**

Gen. sing **Natrii sulfatis** – Na_2SO_4

O'zbekcha *-it* lotincha *-is* (Gen sing-**itis**)

Natriy sulfit –

Nom. sing **Natrii sulfis**

Gen. sing **Natrii sulfitis**

O'zbekcha *-id* lotincha *-idum* (Gen sing **-idi**)

Natriy sulfid –

Nom. sing. **Natrii sulfidum**

Gen. sing. **Natrii sulfidi**

Asos tuzlarning nomi **-sub** old qo'shimchasi yordamida hosil qilinadi.

Asosli vismut gallat -

Nom. sing. **Bismuthi subgallas.**

Gen. sing. **Bismuthi subgallatis.**

Kislorodsiz kislotalarning organik asoslar bilan hosil qilgan tuzlarning nomi **-hydro** old qo'shimchasi va **-idum, i**, suffiksi yordamida hosil qilinadi.

Papaverin gidroxlrid -

Nom. sing. **Papaverini hydrochloridum**

Gen. sing. **Papaverini hydrochloridi**

Natriy va kaliy tuzlarining nomi moddalar nomlariga **natrium** yoki **kaliu**m so'zlarini chiziqcha yordamida qo'shib hosil qilinadi.

Sulfatsil - natriy - **Sulfacylum - natrium**

Tuz nomlariga misollar

I. Magnesii sulfas - magniy sulfat

Cupri citras - mis sitrat

Codeini phosphas - kodein fosfat

Natrii hydrocorbanas - natriy gidrokarbonat

Plataphyllini hydrotartras - platafillin gidrotartrat

Bismuthi subnitras - asosiy vismut nitrat

II. Natrii nitris - natriy nitrit

Kalii arsenis - kaliy arsenit

III. Hydrargyri cyanidum - simob sianid

Thiaini chloridum - tiamin xlorid

Cocaini hydrochloridum - kokain gidroxlrid

Scopolamini hydrobromidum - skopolamin gidrobromid.

Uglevodorod radikal nomlarida qo'llaniladigan tarkibiy qismlar

Uglevodorod radikal nomlarida qo'llaniladigan tarkibiy qismlar - *yl-* suffiksi yordamida yasalgan uglevodorodli radikalning nomlari dorivor moddalar nomlarini yasovchi murakkab otlardan iborat:

Benzylpenicillinum

Aethylmorphinum

Acidum acetylsalicylum

Ba'zan radikalarning nomlari mustaqil so'z holida ishlatiladi:

Methyl salicylas - metilsalitsilat (salitsilat kislotaning metil efiri);

Phenyl salicylas - fenilsalitsilat (salitsilat kislotaning fenil efiri);

Amyl nitris - amilnitrit (nitrit kislotaning izoamil efiri).

Kimyoviy ma'noga ega bo'lgan tarkibiy qismlarning orfografiyasini esda tuting:

Meth - metil guruh

Aeth - etil guruh

Phen - fenil guruh

Benz - benzol guruh

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

216-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Calcii chloras
2. Kalii acetas
3. Natrii arsenis
4. Zinci sulfas
5. Natrii nitris

6. Magnii sulfas
7. Natrii benzoas
8. Ammonii chloridum
9. Calcii carbonas
10. Magnii ascorbas

217-mashq. Nom. Sing. va Gen. Sing.da lotin tiliga tarjima qiling.

1) kalsiy laktat	6) qo'rg'oshin atsetat
2) kaliy xlorid	7) kodein fosfat
3) natriy yodid	8) natriy nitrit
4) rux sulfat	9) bariy sulfat
5) natriy ftorid	10) litiy oksibutirat

218-mashq. Nom. Sing. va Gen. Sing. da lotin tiliga tarjima qiling.

1) morfin gidroxlorid	2) asosli magniy karbonat
3) papaverin gidroxlorid	4) asosli vismut nitrat
5) adrenalin gidroxlorid	6) sulfatsil-natriy

219-mashq. Kislorod moddasining lotincha nomini aniqlang.

Oxygenium; Hydrogenium; Nitrogenium; Hydrargyrum; Oxydum.

Uyga vazifa.

220-mashq. Quyidagi javoblardan uzum kislotasini ko'rsating.

a) Acidum lacticum; b) Acidum tartaricum; c) Acidum sulfuricum; d) Acidum citricum; e) Acidum aceticum

221-mashq. Oksidlar nomi to'g'ri yozilgan javobni toping.

a) Magnii oxydum, Zinci oxydum; b) Oxydum Magnii, Oxydum Zinci; c) Magnium oxydum, Zincum oxudum; d) Magnii oxudi, Magnii Zinci; e) Zinci oxydi, Magnium oxydi.

222-mashq. Retseptlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

1 .Recipe: Natrii bromidi
Coffeini-natrii benzoatis ana 1,0
Amidopyrini 0,5

Sirupi sacchari 5,0
Aquae destillatae ad 100,0
Misce. Da.

Signa: Kuniga 2 marta 1 desert qoshiqdan
ichilsin.

2. Recipe: Magnesii oxydi 1,5
Bismuthi subnitratis 0,75
Aquae destillatae 75,0
Misce. Da.

Signa: Kuniga 4 marta 1 choy qoshiqdan
ichilsin.

3. Recipe: Ephedrini hydrochloridi 0,25
Strychni nitratis 0,01
Tincturae Belladonnae 10,0
Misce. Da.

Signa: Kuniga 2 marta 20 tomchidan ichilsin.

4. Recipe: Tabulettas Oleandomycini phosphatis 0,125 obductas
numero 25

Da. Signa: Kuniga 4 marta 1 tabletkadan
ichilsin.

223-mashq. Quyidagi tuzlar va efirlarning lotincha nomlarini yasang:

(simob, metil, fenil, natriy) salitsilat; (adrenalin, platifillin, oksi- tetratsiklin) etilmorfin; (oleandomitsin, kodein, kalsiy, natriy) fosfat; (strixnin, kumush, natriy) nitrat; (atropin, rux, bariy, streptomitsin) sulfat.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Fortes fortuna adiuvat* - Jasur kishilarga taqdir yordam beradi.
2. *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* - Tomchi kuchi bilan emas, tez tushishi bilan tosh teshar.
3. *Higiена amica valetudinis* - Ozodalik sog'liqning garovidir.

Nazorat uchun savollar.

1. Tuzlarning nomlari qanday hosil qilinadi?
2. Uglevodorod radikallar nomlari qanday hosil qilinadi?

VITAMINLAR VA FERMENTLAR NOMLANISHI.

Vitaminlar (lot. *vita*-hayot) - odamning o'sishi, rivojlanishi va hayot faoliyati uchun zarur elementlardir.

Vitaminlar trivial nomlar (Retinolum, Thiaminum) bilan bir qatorda harfli belgilarga ega: **A, B, D, E, K, H, P.**

Bitta harf bilan belgilangan ayrim vitaminlar bir-biriga yaqin, lekin har xil birikmalar bo'lsa, ularning harfli belgisiga tartib soni qo'shiladi.

Masalan: **vitaminum B₁, vitaminum B₂, vitaminum B₆, vitaminum B₁₂**

Vitaminlar nomidagi motivasiya belgilari turlicha. Ba'zilar vitaminlarning kimyoviy tarkibini ko'rsatadi.

Masalan: Thiaminum (B₁), Pyridoxinum (B₆), Cyanocobalaminum (B₁₂). Boshqalari esa terapevtik samaradorlikni ko'rsatadi.

Masalan: A vitamini Retinolum (lot. *retina* -ko'z to'r pardasi) nomi bilan ma'lum; A vitamini miqdori yetarli bo'lmasa ko'z to'r pardasining yallig'lanishiga olib keladi.

Kombinatsiyalashtirilgan vitamin preparatlari ko'pincha – **vit** - tez- tez takrorlanadigan bo'lak bilan uchraydi.

Masalan: Dragees "Undevitum" lotincha son **undecim**-11, chunki draje tarkibiga boshqacha kombinatsiyadagi 11 ta vitamin kiradi.

Fermentlar nomi biokimyoviy nomenklaturaga binoan –**as**-suffiksi yordamida hosil bo'ladi. Masalan: Lydasum, Ronidasum.

Vitamin B₄: xolin, adenin yoki karnitinning alohida kimyoviy moddalariga murojaat qilishi mumkin. Xolin inson tanasi tomonidan sintezlanadi, ammo sog'lig'ini saqlash uchun yetarli emas va hozirda muhim parhez ozuqasi hisoblanadi. Adenin - bu inson tanasi tomonidan sintez qilingan nukleobaza. Karnitin ba'zi qurtlar uchun muhim oziq moddalardir, lekin odamlar uchun emas.

Vitamin B₈: adenozin monofosfat (AMP), adenilik kislota sifatida ham tanilgan. B₈ vitamini inositolga ham tegishli bo'lishi mumkin.

Vitamin B₁₀: aminobenzoy kislotasi (pABA yoki PABA), o'simliklar va bakteriyalar tomonidan ishlab chiqariladigan folat molekulasining kimyoviy komponenti va ko'plab oziq-ovqatlarda mavjud. U teriga qo'llaniladigan ultrabinafsha nurlanishidan himoya

qiluvchi quyosh kremi sifatida tanilgan va ba'zida ma'lum tibbiy sharoitlar uchun og'iz orqali qabul qilinadi.

Vitamin B11: pteroylheptaglutamik kislota (PHGA; jo'ja o'sish omili). Vitamin Bc-konjugati ham PHGA bilan bir xil ekanligi aniqlandi. Folat hosilasi (ushbu nomenklaturada "pteroilmonoglutamik kislota").

Vitamin B13: orotik kislota.

Vitamin B14: hujayra proliferanti, anemiyaga qarshi, kalamush o'sish omili va o'smaga qarshi pterin fosfat, Erl R. Norris nomi bilan atalgan. Inson siydigidan 0,33 ppm (keyinroq qonda) ajratilgan, ammo keyinchalik u tomonidan tashlab ketilgan, chunki qo'shimcha dalillar buni tasdiqlamadi. U, shuningdek, bu ksantopterin emasligini da'vo qildi.

Vitamin B15: pangamik kislota, shuningdek, pangamat sifatida ham tanilgan. Xun takviyesi va dori sifatida turli shakllarda targ'ib qilinadi; xavfli deb hisoblangan va AQSh oziq-ovqat va farmatsevtika idorasi tomonidan musodara qilinishi mumkin.

Vitamin B16: dimetilglisin (DMG) inson tanasi tomonidan xolindan sintezlanadi.

Vitamin B17: amigdalin zaharli birikmasining psevdofilmiy nomi, u bitta birikma bo'lishiga qaramay, xuddi shunday soxta ilmiy nomi "nitrikozidlar" sifatida ham tanilgan. Amigdalinni turli o'simliklarda topish mumkin, lekin ko'pincha o'rik chuqurlaridan va boshqa shunga o'xshash meva yadrolaridan olinadi. Amigdalin turli xil ichak fermentlari tomonidan gidrolizlanadi va boshqa narsalar qatorida vodorod siyanidi hosil bo'ladi, bu esa etarlicha yuqori dozaga ta'sir qilganda odamlar uchun zaharli hisoblanadi. Ba'zi tarafdorlar amigdalinning toksikligi va ilmiy dalillarning jiddiy etishmasligiga qaramay, saraton kasalligini davolash va oldini olishda samarali ekanligini ta'kidlaydilar.

Vitamin B20: L- karnitin .

Vitamin B: karnitin.

Vitamin Bf: -inositol, shuningdek, "sichqonchani antialopeziya omili" deb ham ataladi.

Vitamin Bp: "antiperoz omili", jo'jalarda perosis, oyoq buzilishining oldini oladi; xolin va marganets tuzlari bilan almashtirilishi mumkin.

Vitamin Bt: karnitin.

Vitamin B_v: piridoksindan tashqari B₆ turi.

Vitamin B_w: d-biotindan tashqari biotinning bir turi.

Vitamin B_x: pABA (qarang: vitamin B₁₀) va pantotenik kislota uchun muqobil nom

Vitaminlarning kashf etilgan sanalari va ularning manbalari		
Kashfiyot yili	Vitamin	Oziq-ovqat manbai
1913 yil	A vitamini (retinol)	Retinoidlar hayvon mahsulotlarida, karotenoidlar esa o'simlik mahsulotlarida mavjud.
1910 yil	Vitamin B ₁ (tiamin)	Guruch kepagida
1920 yil	C vitamini (askorbin kislota)	Sabzavot va mevalarda
1920 yil	D vitamini (kaltsiferol)	Tunes, treska baliqlari moyi kalsiferol manbai hisoblanadi. Bundan tashqari, sut, tvorog, sariyog', jigar va tuxum sarig'ida ko'p bo'ladi
1920 yil	Vitamin B ₂ (riboflavin)	Hayvon mahsulotlari - tuxum, pishloq, sut, go'sht hamda galla va dukkakli o'simliklarda
1922 yil	E vitamini (tokoferol)	O'simliklarning yashil qismi hamda ulardan olinadigan moyda (mas., kungaboqar moyida) mo'l bo'ladi.
1929 yil	Vitamin K ₁ (filloxinon)	Bargli sabzavotlar karam, ismaloq, qichitqi o'tning yashil qismida
1931 yil	Vitamin B ₅ (pantoten kislota)	O'simlik va hayvon to'qimalarida ko'p bo'ladi
1934 yil	Vitamin B ₆ (piridoksin)	Ko'pgina o'simlik va hayvon mahsulotlari: achitqi, bug'doy murtagi, jigar, baliq, mol go'shti va dukkakli donda bo'ladi.
1936 yil	Vitamin B ₇ (biotin)	Go'sht, sut mahsulotlari, tuxum
1936 yil	Vitamins B ₃ PP (nikotin kislota)	Uy parrandasi, mol go'shti, jigari, buyragida, achitqi,

		guruch kepagi, bug'doy murtagida ko'p bo'ladi. PP vitamini na'matak, zveroboy, shalfey, bug'doy kepagi, sabzi, qo'ziqorin, brusnika va chernikalarda ham mavjuddir.
1941 yil	Vitamin B ₉ (foliy kislota)	Non mahsulotlarida, yormalarda faso, gulkaram, qo'ziqorin, jigar, tvorog, pishloq va ikrada mavjuddir.
1948 yil	Vitamin B ₁₂ (Sianokobalamin)	Jigar, go'sht, baliqning ayrim turlari, pishloq

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

224-mashq. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ajrating va ularning ahamiyatini ko'rsating.

Neodicumarinum, Trombolysin, Syncumar, Cholan, Cardiovalenum, Catapresan, Trombophen, Cardiotoxin, Hexavitum, Ribonucleasum, Anabolin, Locacorten, Oestronum, Testosteronum, Agovirin, Corticotropinum, Thyrotropinum, Flucort, Diiodthyrosinum, Sterandryl, Octoes-trolum, Primotest, Methyltestosteronum, Androral, Ronidasum, Bionabol, Oestradiolum, Testoral, Methylandrostendiolum, Decorton, Thyranon, Cortisonum, Desoxyribonucleasum, Danabol, Tetravitum, Thyrotan, Phthorocort, dragees «Decamevitum», Trombostop, Normopressan, Intencordin.

225-mashq. Quyidagi dorivor preparatlar nomlarini yoding!

Nitroglycerinum, i, n - nitroglitserin
 Chloraminum, i, n - xloramin
 Prednisolonum, i, n - prednizolon
 Dermatolum, i, n - dermatol
 Streptocidum, i, n - streptotsid
 Urodanum, i, n - urodan
 Riboflavinum, i, n - riboflavin
 Tannalbinum, i, n - tanalbin
 Platyphyllinum, i, n - platifillin
 Euphyllinum, i, n - eufillin
 Plantaglucidum, i, n - plantaglutsid

Vikasolum, i, n - vikasol
Allocoholum, i, n - alloxol.

220-mashq. Retseptlarni tarjima qiling.

1. Recipe: Tabulettas Menthandrastenolini 0,005 numero 100.

Da. Signa: Kuniga 2 marta 1 ta tabletkadan qabul qilinsin.

2. Recipe: Unguenti Furacilini 0,2 % 25,0

Da. Signa: Surtma

3. Recipe: Suppositoria cum Cordigito 0,001 numero 10.

Da. Signa: Kuniga 1-2 marta 1 shamchadan qo'yilsin.

Uyga vazifa.

226-mashq. Chap ustundagi tez-tez takrorlanadigan bo'laklarning o'ng ustundagi ahamiyatini toping.

1) -vit- a) qalqonsimon bezni va qalqonsimon bez yonidagi bezlari davolash yoki tekshirish uchun preparatlar

2) - test - b) kortikosteroidlar

3) - thy - c) fermentlarga tegishli

4) - cort - d) vitamin saqlaydiganlar

5) -thromb- e) androgen steroidlar

6) -as - f) antitrombotiklar

7) - oestr- g) anabolik steroidlar

8) -abol - h) estrogen preparatlar.

227-mashq. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ajrating va ularning ahamiyatini ko'rsating.

Cordigen, Testoenatum, Polyvitaplex, Butaflogin, Penicillinasum, Allercur, Dekavit, Asvitolum, Perandren, Nicotensyl, Sulfacetamidum, Uritol, Contalax, Dipidolor, Cholevid, Androlin, Pabestrol, Angiotrophinum, Terisonal, Stanolon, Laboestrin, Agovirin, Sulfadimezinum.

Nazorat uchun savollar.

1. Vitaminlar qanday nomlanadi?

2. Vitaminlar nomi bilan qaysi tez-tez takrorlanadigan bo'lak ishlatiladi?

3. Fermentlar nomi qanday hosil qilinadi?

TAKRORLASH UCHUN FARMASEVTIK ATAMASHUNOSLIK BO'LIMIDAN TEST SAVOLLARI

- 1. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -cid**
a. mikroblarga qarshi b. zamburug'larga qarshi c. antiseptik d. og'riqsizlantiruvchi
- 2. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -pyr**
a. uhlatuvchi b. zamburug'larga qarshi
c. og'riq qoldiruvchi d. isitmani tushiruvchi
- 3. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -phyll**
a. zamburug'larga qarshi b. barg
c. qon bosimini tushiruvchi d. qon tomirini kengaytiruvchi
- 4. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -cain**
a. maxalliy og'riq qoldiruvchi b. uhlatuvchi
c. mikroblarga qarshi d. isitmani tushiruvchi
- 5. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -barb**
a. androgen b. og'riq qoldiruvchi
c. qon bosimini tushiruvchi d. uxlatuvchi
- 6. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -vas, -angio**
a. uxlatuvchi b. qon bosimini tushiruvchi
c. zamburug'larga qarshi d. qon tomirini kengaytiruvchi
- 7. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -sed**
a. tinchlantiruvchi b. o't suruvchi
c. ayollar garmoni d. erkaklar garmoni
- 8. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -chole**
a. garmonal b. isitmani tushiruvchi
c. o't suruvchi d. ayollarni jinsiy garmoni
- 9. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -cillin**
a. pennisillin antibiotiki b. o't suruvchi
c. garmonal d. ayollar garmoni
- 10. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -thyr**
a. mahalliy og'riq qoldiruvchi b. uxlatuvchi
c. mikroblarga qarshi d. qalqonsimon bezga ta'sir qiladi
- 11. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -oestr**
a. ayollar garmoni b. garmonal
c. erkaklar garmoni d. antiseptik
- 12. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -test, -vir**
a. antibiotiklar b. erkaklar garmoni
c. ayollar garmoni d. isitmani tushiruvchi

- 13. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -myco**
 a. sulfanilamide b. yurakka oid c. zamburng'larga qarshi d. penicillin antibiotikasi
- 14. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -cor, -card**
 a. uxlatuvchi b. penicillin antibiotikasi
 c. sulfanilamide d. yurakka oid
- 15. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -aesthes**
 a. sezish b. o't suruvchi
 c. antibiotiklar d. spazmolitik
- 16. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -sept-**
 a. spazmolitik b. qon tomirini kengaytiruvchi
 c. mikroblarga qarshi d. zararsizlantiruvchi
- 17. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -cort**
 a. gipotenziv b. kortikosteroidlar
 c. androgen steroidlar d. uhlaturvchi
- 18. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -zol,-zin,-zid,-az**
 a. antiseptik b. azot tarkibi
 c. qon tomirini kengaytiruvchi d. zamburug'larga qarshi
- 19. Ushbu atama elementi ma'nosini toping. -Odynia**
 a. og'riq b. og'riq qoldiruvchi
 c. qon bosimini tushiruvchi d. androgen
- 23. Termini tarjima qiling: «Aralashtir to'plam hosil bo'lsin».**
 a. misce, fiant species b. misce, ut fiant species
 c. misce, fiant specie d. misce, ut fiant speciei
- 24. Termini tarjima qiling: «Aralashma hosil bo'lsin»**
 a. misce b. misceatur c. miscere d. miscetur
- 25. Gapni to'ldiring: «Shunday dozalar berilsin».**
 ... tales doses
 a. dentur b. da c. dare d. datur
- 26. Gapni to'ldiring: «Aralashtir, liniment hosil bo'lguncha».**
 Misce, fiat ...
 a. liniment b. liniment c. linimentum d. linimento
- 27. Gapni to'ldiring: «Aralashtir pilulyalar hosil bo'lguncha».**
 Misce, ut ..
 a. fiant pilulae b. fiant pilula c. fiat pilulae d. fiat pilula
- 28. Gapni to'ldiring: «Aralashtir, poroshok hosil bo'lguncha».**
 Misce, fiat
 a. pulverum b. pulveres c. pulveris d. pulvis

29. Gapni to'ldiring: «Aralashtir, qin shamchasi hosil bo'lguncha».

Misce, fiat suppositorium vaginal....

a. - e b. -i c. -is d. -um

30. Termini tarjima qiling. Eng mayda poroshok (kukun).

a. pulvis subtilissimus b. pulvis subtilissimum

c. pulvis subtilior d. pulvis subtiliores

31. Retsep tarkibidagi qo'shimchasini yozing.

Rp: Tabulett... Sulfadimedizini 0,5 numero 12

a.- am b. -arum c. - as d. -um

32. Termini tarjima qiling.

Rp: Extracti Crataegi fluidi

a. ol: itjumrutning quruq ekstraktini. b. ol: do'lananing quruq ekstraktini

c. ol: itjumrutning suyuq ekstraktini d. ol: do'lananing suyuq ekstraktini

33. To'ldirib yozing. Ol: Valeriana ildizlari bilan ildizpoyalarini:

Rp: Rhizomatis cum radicibus

a. Valeriana b. Valerianas c. Valerianae d. Valerianibus

34. Anuzol... qo'shimchasini yozing. Rp: Suppositoria «Anuzol...» numero 6.

a. - um b. i c. -ae d. -a

35. Termini tarjima qiling: «Tozalangan oltingugurt».

a. depuratum b. rectificatum c. dilutum d. dilum

36. Termini tarjima qiling. Ol: Itjumrut po'stlog'ini.

a. Rp: Folioimm Millefolii b. Rp: Corticis Urticae

c. Rp: Folioimm Frangulae d. Rp: Corticis Frangulae

37. Ikki o'zakli bo'lmagan so'zni ko'rsating.

a. etilmormin b. xloralgidrat c. fenilsalisilat d. metilsalisilat

38. Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan. Bu retsepda qaysi so'z 1-chi o'rinda turadi?

a. solutionis b. natrii c. isotonicae d. chloridi

39. Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan. Retsepda qaysi so'z 2-chi o'rinda turadi?

a. Solutionis b. Natrii c. isotonicae d. Chloridi

40. Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan. Retsepda qaysi so'z 3-o'rinda turadi?

a. chloridi b. isotonici c. solutionis d. natrii

41. Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan. Resepda qaysi soʻz 4-chi oʻrinda turadi?

a. solutionis b. chloridi c. isotonicae d. natrii

42. Jumlani moslab toʻldiring. Tetracyclinum cum Nystatin...

a. -um b. -o c. -is d. -as

43. Terminni toʻldiring. Recipe: Suppositori... «Anusolum» . Da tales doses numero

a. -i b. -a c. -as d. -um

44. Terminni toʻldiring. Rp: Tabulett... Anapryrinum numero 6

a. -is b. -a c. -ae d. -as

45. Sulfadimezinum in tabulett... ?. qoʻshimchasini toʻgʻri qoʻying.

a. -as b. -is c. -a d. -um

46. Tetracyclinum cum Nystatin qoʻshimchasini toʻgʻri qoʻying.

a. -i b. -o c. -um d. -is

47. Chayonoʻt soʻzini lotinchasini toping.

a. Urtica b. Belladonna c. Covallaria d. Linum

48. Itjumrut soʻzini lotinchasini toping.

a. Frangula b. Digitalis c. Hypericum d. Urtica

49. Moychechak soʻzini lotinchasini toping.

a. Urtica. b. Crataegus c. Hypericum d. Chamomilla

50. Kungaboqar yogʻi soʻzini lotinchasini toping.

a. Oleum Helianthi. b. Oleum Haelianti. c. Oleum Helianti. d. Oleum Gelianthi.

51. «kanakunjut moyi». soʻzini lotinchasini toping.

a. Oleum Rhicini b. Oleum Ricini c. Oleum Rhecini d. Oleum Riceni

52. Juftini toping. Herba Thermopsisidis

a. thermopsis oʻti. b. angishvona gul oʻti. c. bahorgi Adonis oʻti. d. sariq choy oʻti

53. Rp: Solutionis Synoestrolis oleos qoʻshimchasini toʻgʻri qoʻying

a. -a b. -ae c. -um d. -i

54. 5 tomchi soʻzini lotinchasini toping

a. guttas V b. guttae V c. guttam 5 d. gutta 5

55. Toʻldiring: Ol: mavrak barglarini. Rp: ... Salviae

a. folium b. folia c. folii d. foliorum

56. Toʻldiring: Inʻeksiyalar uchun suv. Aqua pro

a. injectiones b. injectinis c. injectionibus d. injectionum

57. Lotinchasini toping: Novshadil - anis tomchilari.

a. liquor Ammonii anisati b. sulfur depuratum

- c. solutio ammonii caustici d. spiritus rectificatus
58.: Novshadil spirti. To'g'ri ko'rsatilgan javobni toping?
 a. solutio Ammonii caustici b. sulfur depuratum
 c. spiritus rectificatus d. liquor ammonii anisati
59. Tozalangan spirt. To'g'ri ko'rsatilgan javobni toping?
 a. rectificatus b. causticus c. depuratus d. dilutus
60. Rp: Solutionis Jodi spirituous...Kerakli qo'shimchani yozing.
 a. - i b. -a c. -um d. -ae
61. Rp: Tabulett... Tetracyclini obduct...Kerakli qo'shimchani qo'ying.
 a. - am b. -ae c. -as d. - a
62. «Aralashtir, shamchalar hosil bo'lguncha». Misce,
 javobini ko'rsating?
 a. fiat suppositorium b. fiat suppositoria
 c. fiat suppositorium d. fiat suppositoria
63« mayda poroshok (kukun)». nuqtalar o'rnini to'ldiring?
 a. pulvis subtilis b. pulvis simplex
 c. pulvis subtili d. pulvis subtile
64. Rp: Pulveris Glycyrrhizae composit... nuqtalar o'rnini to'ldiring?
 a. - us b. -a c. -um d. - i
65. «Ber qora shisha idishda». Da in vitr... nigr... nuqtalar o'rnini to'ldiring?
 a. - um b. -a c. -o d. - us
66. Recipe: Spiritus aetylic. .. nuqtalar o'rnini to'ldiring?
 a. - a b. - us c. -um d. -i
67. Recipe: Specierum diuretic. ... nuqtalar o'rnini to'ldiring?
 a. -um b. -ae c. -arum d. -us
68. «Id» suffuksiga ma'nosini toping (tuzlarda).
 a. -idum b. -osum c. -icum d. -as
69. Retsepta (kislotalarda) o'zbekcha - at suffiksilariga mos keladiganini toping.
 a. - icum b. -osum c. - idum d. -as
70. O'zbekcha - it suffiksiga to'g'ri keladiganini qo'shimchani toping.
 a. - osum b. - idum c. -icum d. -as
71. Acidum hydrobrom ... nuqtalar o'rniniga mos keladiganini toping?

a.- icum b. -osum c. - idum d. -as

72. Acidum hydrochlor... nuqtalar o'rniniga mos keladigani toping?

a.- icum d. -osum c. - idum d. -as

73. «Limon kislotasi» lotinchasini toping.

a. acidum citricum b. acidum aceticum

c. acidum nitricum d. acidum carbonicum

74. Asosiy tuzlardagi anionlarning old qo'shimchasini toping.

a.-yl b. -sub c. hydro d. -meth

75. Tuzni toping.

a. plumbi acetat b. zinci oxydum

c. magnesi peroxydum d. acidum lipoicum

76. Oksidni toping.

a. aluminii peroxydum b. kalii iodidum

c. acidum lacticum d. argenti nitras

77. Tuzni toping.

a. calcii sulfas b. hydrargyri oxydum

c. aluminii hydroxydum d. acidum nitrosum

78. Tuzlardagi anionlarning old qo'shimchasini toping.

a. sub - b. -yl c. hydro - d. meth-

79. Oksidni toping.

a. hydrogenii oxydum b. kalii jodidum

c. cupri citras d. codeini phosphas

80. Oltingugurt kislotasi. Ma'nosini toping?

a. acidum sulfuricum b. acidum nitricum

c. acidum citricum d. acidum aceticum

81. «Bir marta qo'llaniladigan doza». Tarjima qiling: pro ...

a. dosi b. dosis c. doses d. dies

82. «Vitaminli to'plam». Moslashtiring: species ...

a. vitaminosae b. vitaminosa c. vitaminosum d. avitaminosus

83. Qattiq dori shakli ko'rsatilgan javobni toping.

a. pulvis, eris, m b. tincture c. pasta d. suppositorium

84. «Surtish uchun kukunlar». To'ldiring Nuqtalar o'rnini to'ldiring: Pulver.... ad usum externum

a. -es b. -um c. -ibus d. -s

85. «Do'lana mevalari va gullari». Ushbu gapni tarjima qiling: et flores Crataegi

a. fructu b. fructuum c. fructibus d. fructus

86. Ichkariga qo'llash uchun eritma. Nuqtalar o'rnini to'ldiring:
Solutio ad

a. usum internum b. usu interno c. usus internus d. usuum internum

87. «Strixinning eng yuqorigi 1 marta ichiladigan dozasi 15 tomchidan». Nuqtalar o'rnini to'ldiring: pro dosi

Strychnini guttas XV

a. optimus b. optima c. optimo d. opticus

88. Oddiy va murakkab kukun . Nuqtalar o'rnini to'ldiring:
Pulvis simplex et pulvis ...

a. compositus b. composite c. compositum d. composito

89. «Ko'krak eliksiri - balg'am ko'chiruvchi vosita». Nuqtalar o'rnini to'ldiring:

Elixir ... est remedium ex pectorans

a. pectoral b. pectoralis c. thoracica d. thoracicum

90. Solutio vitamini B -12 in ampullis ... (mushak ichiga in'eksiya uchun). Nuqtalar o'rnini to'ldiring:

a. pro injectionibus intramuscularis b. ad injectionibus intramuscularibus

c. pro injectione intramusculari d. ad injectiones intra

91. «Eriydigan sulfasil». Nuqtalar o'rnini to'ldiring: Sulfacylum ...

a. solubile b. siccum c. siccum d. solibulis

92. «Solodka ekstrakti bilan ko'krak eliksiri». Nuqtalar o'rnini to'ldiring: Elixir pectorale seu elixir cum ... Glycyrrhizae

a. extracto b. extractum c. extractis d. extracta

93. Oq loy shakliga ega bo'lgan dori. Jumlani to'ldiring. Bolus alba remedium ... est.

a. constituens b. corrigens c. basis d. remedium

94. «Adonis vernalis» oilasiga mansub bo'lmagan preparat shaklini toping.

a. Aether medicinalis b. Adonidur

c. Adonidis vernalis d. tincturae Adonidis vernalis

95. Moslashtiring. Remedia ... (oddiy va murakkab) et composita.

a. simplicia b. simplex c. simplicis d. simplici

96. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. Tabulett. .. Furacilini

a. -is b. -a c. -ae d. -arum

97. Nuqtalar o'rniga kerakli harflarni qo'ying. Co... einum

a. f b. f f c. ph d. th

98. «Kukunlar oddiy, murakkab, yirik va mayda bo'ladil». Lotin tiliga tarjima qiling va to'ldiring: Pulveres grossi et subtiles ... et compositi sunt.

a. simplices b. simplicis c. simplex d. simplici

99. Tibbiyot sovuni - oq kukun. Lotin tiliga tarjima qiling va to'ldiring: Sapo medicinalis ... pulvis est.

a. albus b. leucos c. alba d. album

100. Mayda kukunni teng ikkiga bo'l. Lotin tiliga tarjima qiling va to'ldiring: Divide pulvis....in partes aequales.

a. subtilis b. sutile c. subtili d. subtilia

101. Kapsulalar yumshoq yoki qattiq bo'lishi mumkin. Lotin tiliga tarjima qiling va to'ldiring:

Capsulae, seu molles seu.... / sunt durae

a. dura b. durum c. durus d. duri

102. Rp: Unguenti Xeroformi...5%-10,0. Qo'shimchasini to'ldiring?

a. -as b. -arum c. -i d. -um

103. Rp: Solutionis Synoestrolis oleos Qo'shimchasini to'ldiring?.

a. -a b. -ae c. -um d. -i

104. Ushbu so'zlarni lotinchaga o'giring va javobini toping.

Rp. Tabulettas / yo'talga qarshi / numero 12

a. contra tussim b. contra mortem c. per os d. post mortem

105. Rp: Tabulett... Digoxini 0,0001.

Da tales doses numero 12

Nuqtalar o'rnini to'ldiring?

a. -ae b. -am c. -i d. -um

106. Lotinchaga o'giring va javobini toping: «Tozalangan oltingugurt». Sulfur

a. depuratum b. restificatum c. dilutum d. dilum

107. Almashtiring. Rp.: Aetheris / narkoz uchun/ 100 ml.da /qora shisha idishda

a. pro narcosi; in vitro nigro b. in vitro nigro; pro narcosi

c. pos nortem in vitro nigro d. contra tussim, ad decubitus

108. Qo'shimchasini javobini toping. Rp: Tabulett... «Theophyllin...» numero 10

Detur. Signetur:

a. - as,-um b. -a,-as c. -ia,-ium d. - as,-a

109. Oxac...llinum. Jumlani to'ldiring?

a.-e b. -i c. -y d. -ae

110. Ushbu so'zni lotinchaga tarjima qiling: «Tirik organizmda».

a. in vivo b. in vitro nigro c. in vitro d. in vitrum

111. Ushbu so'zlarni to'g'ri yozilgan javobni toping?

a. in tabulettis obductis b. in tabullettis obductas

c. in tabulettas obductas d. in tabletis obductis

112. «Ichkariga qo'llash uchun». Nuqtalar o'rniga kerakli harflarni qo'ying: ad us... intern...

a.- u b. -um c. - o d. -is

113. «Angishvonagul bargi» Nuqtalar o'rniga kerakli harflarni qo'ying: folium

a. Digitalis b. Leonuri c. Quercus d. Crataegi

114. «Sariqchoy o'ti». Nuqtalar o'rniga kerakli harflarni qo'ying: herba

a. Hyperici b. Salviae c. Chamomillae d. Rhei

115. Mos keladiganini so'zni toping. Tiosulfat

a. thiosulfat b. thiosulfas c. thiosulphas d. thiosulphat

116. Mos keladiganini so'zni toping: «Sulfamonometoksin».

a.sulfamonomethoxinum b. sulfamonomethoxin

c. sulphamonometoxin d. sulphamonomethoxinum

117. Mos keladiganini javobini toping: «Ixtiyol».

a. Ichthyolum b. Ihthyolum c. Ichtiolum d. Ichtyolum

118. Tarjima qiling va nuqtalar o'rni to'ldiring: «Gulhayri ildizining damlamasi».

Infus Radic. ... Althae ...

a. - i, -is, -ae b. - o, -is, -a c. - i, -i, -ae d. -is, -i, -o

119. Tarjima qiling va nuqtalar o'rni to'ldiring: «5 tomchidan novshadil spirtidan».

Solution ... Ammon caustic. .. gutt.. V

a.- i, -ibus, -ii, -as b. - um, -i, -i, -am c. -es, -um, -i, -as d. - is, -ii, -i, -as

120. Mos keladiga javobni toping: «Etinilestradiol».

a.Aethynyloestradiolum b. Aethynilestradiolum

c. Aethynyloestradiolum d. Aethynyloestradiolum

121. Tarjima qiling va nuqtalar o'rni to'ldiring: «Astmaga qarshi to'plam». Spec. ... antiasthmatic. ...

a. - erum, is b. -ei, -i c. -erum, -arum d. -es, -is

122. To'g'ri yozilgan javobni toping?.

- a. da in vitro nigro b. in vitro nigro da
c. da in nigro vitro d. in, nigro, da, vitro
- 123. numero 20, obductas, Pentoxyli, tabulattas, 0.2 So'zlarni to'g'ri yozilgan javobini toping?.**
a. Tabulettas Pentoxyli obductas 0.2 numero 20.
b. Pentoxyli tabulettas obductas numero, 02
c. Tabulettas obductas Pentoxyli numero 20, 02.
d. Tabulettas Pentoxyli obductas 0.2 numero 20
- 124. Tarjima qiling va nuqtalar o'rni to'ldiring? Tabulett.... Oleandomycin... phosphat.... obduct... numer....**
a. - as, -i, -is, -as, -o b. - is, -i, -i, -us, -o
c. -am, -is, -i, -am, -I d. -as, -i - e, -o
- 125. Mos keladiganini so'zni toping. ad, Natrii, solutionis, chloridi, 100 ml, isotonicae**
a. Solutionis Natrii chloridi isotonicae ad 100ml
b. Natrii chloridi isotonicae solutionis ad 100 ml
c. Solutionis isotonicae Natrii chloradi ad 100 ml
d. Isotonicae solutionis Natrii chloradi ad 100 ml
- 126. So'zlarni to'g'ri joylashtiring. in, dosis, numero 20, tales, da, capsulis**
a. da tales doses numero 20 in capsulis b. da in capsules tales doses numero
c. da numero 20 in capsules tales doses d. in capsules tales doses da numero 20
- 127. Mos keladiganini qo'shimchani toping. Recipe Solution... Hydrogen.. peroxyd. ... concentrat**
a. - is, -ii, -i, -ae b. - um, -i, -i, -ae
c. -es, -i, -i, -ae d. -is, -i, -i, -a ei -is, -i, -i, -a
- 128. Qo'shimchalarini to'g'risini ko'rsating?. Recipe Tabulett... «Microiod. ...» cum Phenobarbital... obduct... numer... 40**
a. -is, -i, -is, -as, -a b. -am, -i, -o, -am, -o
c. -arum, -um, -o, -as, -a d. -as, -um, -o, -as, -o
- 129. Nuqtalar o'rniga to'ldiring kislotani nomini toping. Recipe : Tabulettas acidi obductas**
a. phosphatis b. glutaminici c. Hydrocartisoni d. Hydrogenii
- 130. Anionni nomini nuqtalar o'rniga qo'ying. Solutionis Platyphyllini ...**
a. hydrotartratis b. Natrii c. borici d. oxydi

131. To'g'ri javobni nuqtalar o'rniga qo'ying. Recipe : Olei ...
 a. Ricini b. Belladonnae c. Vinylini d. iodidi
132. Ma'no jihatdan boshqa so'zlarga to'g'ri kelmaydigan so'zni toping.
 a. Iodum b. barium c. Aluminium d. Novocanium
133. Ma'no jihatdan boshqa so'zlarga to'g'ri kelmaydigan so'zni toping.
 a. Cuprum b. Aetharolum c. Euphyllinum d. Mentholum
134. Keltirilgan atamadan umumiy ma'no beradigan so'zni toping.
 a. Belladonna b. Herba c. Rheum d. Urtica
135. Ushbu dori nomida nechta ilmiy bo'lak bor?
 Phenoxymethylpenicillinum
 a. 4 b. 5 c. 6 d. 2
136. So'zni to'ldiring ? Str...chninum
 a. -i b. -e c. -y d. -ae
137. So'zni to'ldiring ? «Shaftoli moyi». Oleum ...
 a. Hyperici b. Persicori c. Chamomillae d. Persicorum
138. Terminologiyada odatda qisqarmaydi:
 a. dori shaklini nomlanishi b. farmasevtga bo'lgan turli topshiriqlar
 c. o'simliklar qismini bildiruvchi so'zlar d. galen preparatlarining nomlari
139. Retsepturada «moy» so'zi qanday qisqartiriladi? Recipe: Olei Menthae guttas III
 a. o. b. olei. c. ole. d. ol.
140. Retsepturada «Qaynatma» so'zini qanday qisqartirish mumkin?
 a. dec. b. deco. c. decact. d. de.
141. Retsepturada «I Tomchi» so'zi qanday qisqartiriladi?
 a. gtt l. b. gt. l c. g. l d. gut l
142. Retsepturada «Ildiz» so'zini qisqartiring. Rp: Pulveris radices Rhei.
 a. r. b. ra. c. radi. d. radic.
143. Retsepturada "Moychechak gullari" iborasi qanday yoziladi
 a. Rp: Flores Chamomillae b. Rp: Floris Chamomillae
 c. Rp: Fl Chamomillae d. Rp: Flor Chamomillae

LUG'AT

A

a, ab (*Abl. bilan*) - ~dan uzoq
 abdomen, ĭnis - qorin
 abdominalis - qoringa oid
 abdūcens, entis -
 uzoqlashtiruvchi (*asab tolası*)
 abdūco, - uzoqlashmoq
 adductor - uzoqlashtiruvchi
 (*mushak*)
 ablatio - olib tashlash, ko'chib
 tushish, ablyatsiya
 abortus - bola tashlash, abort
 abscessus - yiring bog'lagan
 yara, chipqon, abscess
 absens, entis - mavjud emas
 absentia - mavjud emaslik
 absque (*Abl. bilan*) - ~dan
 uzoqda, ~siz
 abstractus - mavhum, abstrakt
 ac - va, hamda
 academia - akademiya
 accessorius - qo'shimcha
 accidentalis - tasodifiy, ikkinchi
 darajali
 accumulatio - to'plash
 accūso, āre 1 - ayblamoq
 acetabūlum - quymuch kosasi
 acetylsalicylicus - atsetilsalitsilat
 Achilles - Axill (*yunon*
qahramoni)
 acīdum - kislota
 adquisitus - orttirilgan
 acromialis - akromionga oid
 acromion - akromion
 actio - harakatlanish
 activātus - faollashgan
 actus - harakat, ta'sir, akt

acusticus - tovush beruvchi
 acūtus - o'tkir
 ad (*Acc. bilan*) - ~ga, uchun
 addo, ere 3 - qo'shmoq
 adductor, oris *m* -
 yaqinlashtiruvchi (*mushak*)
 adhibeo, ere 2 - qo'llamoq
 adiposus - yog'li, yog'ga oid
 adītus - kirish
 adjūto, āre 1 - ko'maklashmoq,
 yordam bermoq
 adjūvans, antis - ko'makchi,
 yordamchi
 adjūvo, āre 1 - yordamlashmoq
 adminiculum - tirkagich
 adonis, ĭdis *m*, *f*-sug'uro't
 adonisidum - adonizid
 adrenalinum - adrenalin
 adultus - voyaga yetgan,
 balog'atga yetgan
 adventitius - biriktiruvchi
 to'qimali, adventitsial
 aeger, gra, grum - bemor, kasal,
 xasta, betob
 aeger, gri *m* - bemor, kasal
 aegrotus - kasallangan,
 xastalangan
 aemulatio - bellashish
 aequalis - teng, baravar
 aeque - teng ravishda, bir xil
 aēr, aēris - havo
 aēronum - aeron
 Aesculapius - asklepiy (*tabobat*
san'ati ma'budi)
 aetas, ātis *f* - yosh
 aeternus - abadiy

aether, eris *m* - efir
 aethereus - efirli
 aethylicus - etilli
 aethylum - etil
 aethylmorphinum - etilmorfin
 aëvitum - aevit
 afferens, entis - olib keluvchi,
 afferent (markazga intiluvchi)
 affero, afferre - olib kelmoq
 agger, eris *m* -to'p
 aggregātum - to'planma
 agīto, āre 1 - 1) harakatga
 keltirmoq, harakatlantirmoq; 2)
 chayqatmoq
 agnosco, ere 3 -tan olmoq, rozi
 bo'lmoq
 ala - qanot
 alaris - qanotga oid
 albūmen, īnis - oqsil
 albus - oq
 alcōhol, olis *n* -alkogol
 alcoholicus - alkogolli
 alca - qur'a
 alienus - begona
 alimentarius - oziq-ovqatga oid,
 alimentar
 alius - boshqa, o'zga
 allergicus - allergik
 alo, ere 3 -parvarish qilmoq,
 tayanch bo'lmoq
 aloë, ës *f* - aloe, sabur
 alopecia - alopetsiya
 alter, era, erum - ikkisidan biri,
 ikkinchi, boshqa
 alternans, antis -
 navbatlanadigan, o'zgaruvchan
 althaea - gulxayri
 altus - baland

alūmen, īnis - achchiqtosh
 (*aluminium-kaliyli*)
 alveolaris - alveolaga oid
 alveolus - katakcha, alveola
 amabilis - muloyim, yoqimli
 amans, antis - sevuvchi, sevikli
 amārus - achchiq
 amens, entis - aqlsiz
 amica - dugona
 amicitia - do'stlik
 amicus - do'st
 amidochlorīdum - amidoxlorid
 amidopyrinum - amidopirin
 aminazinum - aminazin
 ammoniātus - ammiakli
 amnion - qog'onoq, amnion
 amo, āre 1 - sevmoq
 amor, oris *m* - sevgi
 amorphus - amorf
 ampicillinum - ampitsillin
 ampulla - kengayma, ampula
 ampullaris - ampular
 amputatio - kesib tashlash,
 amputatsiya
 amylium - amil
 amo'lum - kraxmal
 ana - teng, ~dan
 anaethesinum - anestezin
 analginum - analgin
 analis - orqa chiqaruv teshigiga
 oid, anusga oid
 analo'sis - tahlil
 anamnesis - xotira, anamnez
 anatomicus - anatomik
 anconeus - tirsakka oid (*mushak*)
 aneurysma, ātis *n* - anevrizm
 angioneuroticus - angionevrotik
 angūlus - burchak

anĭmus - ruh, qalb; aql
 anisum - arpabodiyon
 ankylosis - ankiloz
 annus - yil
 ansa - sirtmoq
 anserinus - g'ozga oid
 ante (*Acc. bilan*) - ~dan oldin
 antebrachium - bilak
 anterior, ius - old, oldingi
 anthelminthicus - gijjaga qarshi
 anthrax, ācis *m* - kuydirgi
 antiasmithimus - astmaga qarshi
 antibioticum - antibiotik
 antidōtum - ziddi zahar, antidot
 antisepticus - antiseptik
 antrum - g'or, kavak
 anŭlus - halqa, uzuk
 anus - orqa chiqaruv teshigi,
 anus
 aorta - aorta
 aorticus - aortaga oid
 apertūra - tuynuk, apertura
 apertus - ochiq
 apex, ĭcis *m* - cho'qqi, oxir
 aphthae, ārum *f* - aflar
 apomorphinum - apomorfin
 aponeurosis - serbar pay,
 aponevroz
 appendix, icis *f* - ortiq, o'simta,
 appendiks
 appetitus - ishtaha
 aqua - suv
 aqu(a)eductus - suv yo'li
 aquĭla - burgut
 arachnoidea - o'rgimchak to'ri
 arbor - daraxt
 arcuātus - ravoqsimon
 arcus - ravoq, yoy

area - maydon (*doiraviy*)
 argumentum - dalil, isbot
 armātus - qurollangan
 arnica - arnika (*o'simlik*)
 ar(r)hythmia - aritmiya
 ars, artis *f* - san'at, fan, hunar,
 mashg'ulot
 arsenis - arsenit
 artefactum - sun'iy hosila,
 artefakt
 arteria - arteriya
 arteriosus - arterial
 articularis - bo'g'imga oid
 articulatio - bo'g'im
 arytenoideus - cho'michsimon
 ascendens, entis - ko'tariluvchi
 ascendo, ere 3 - ko'tarilmoq
 asepticus - aseptik, aseptik
 sharoitda
 asĭnus - eshak
 asper, era, erum - g'adir-budur;
 qattiqqo'l
 asperitas, ātis *f* - g'adir-budurlik
 asthenicus - kuchsiz, astenik
 astrum - yulduz
 atheroscleroticus - aterosklerotik
 atlas, antis *m* - birinchi bo'yin
 umurtqasi, atlant
 atque - va, hamda
 atrium - dahliz
 atrium cordis - yurak
 bo'lmachasi
 atrocĭter - berahm, beshafqat
 atropinum - atropin
 auctor, oris *m* - muallif
 audeo, ere 2 - botinmoq, qaror
 qilmoq
 audio, ire 4 - eshitmoq

auditivus - eshitishga oid
 auditus - eshitish qobiliyati
 augeo, ere 2 -ko'paytirmoq,
 yiriklashtirmoq
 aureus - tilla rang
 auriculā - quloqcha, quloq
 supراسي
 auricularis - quloqqa oid,
 quloqsimon
 auris - quloq
 auscultatio - eshitib ko'rish,
 auskultatsiya
 aut - yoki
 autonomicus - muxtor, vegetativ
 aveo, ere 2 -sog' yashamoq,
 barhayot bo'lmoq
 avis - qush
 axillaris - qo'ltiqosti
 axis - o'q; ikkinchi bo'yin
 umurtqasi

B

bacca - rezavor meva
 barba - soqol
 barbitālūm - barbital
 basilaris - asosiy
 basis - asos, bazis (murakkab
 retseptdagi asosiy vosita)
 beātus - baxtli
 belladonna - belladonna
 bene - yaxshi
 benignus - yaxshi sifatli, xavfsiz
 benzoas, ātis m - benzoat
 benzoicus - benzoyli
 benzonaphtholum - benzonaftol
 benzylpenicillinum -
 benzilpenitsillin
 bibo, ere 3 - ichmoq
 biceps, cipītis - ikki boshli

bicuspidalis - ikki tavaqali
 bifurcatio - ikkilanish, ayri
 biliaris - o'tga oid
 bilifer, era, erum - o'tga oid
 biliosus - o'tga oid
 bini, ae, a - ikkitadan
 bis - ikki marta
 bivalens, entis - ikki valentli
 biventer, tra, trum - ikki qorinli
 bolus - loy, gil
 bonum - yaxshilik, ezgulik
 bonus - yaxshi, xayrli, ezgu
 boricus - borli
 bos, bovis m - buqa
 bovinus - buqaga oid
 brachium - yelka
 bregma, ātis n - bregma
 brevis - kalta
 breviter - qisqa
 bromcamphōra - bromkamfora
 bromīdum - bromid
 bronchialis - bronxial, bronxga
 oid
 bronchus - bronx
 bubo, onis m - limfa tugunidagi
 yallig'lanishli shish, bubon
 bucca - lunj
 buccalis - lunjga oid
 buccinātor, onis m - lunj
 (mushagi)
 bulbus - piyozbosh
 bulbus oculi - ko'z olmasi
 bulla - pufak
 bullosus - pufakli
 bursa - halta

C

cacāo n - kakao
 c(a)ecum - ko'r ichak

c(a)ecus - ko'r
 cadāver, eris *n* - murda
 calāmus - qalam
 calcaneus - tovonga oid
 calcaneus - tovon suyagi
 calcar, āris *n* - pix
 calcificatio - ohaklanish,
 kalsifikatsiya
 calculosus - toshli, toshga oid
 yoki toshlar tomonidan
 chaqirilgan
 calcūlus - toshcha
 callosus - qadoqli
 calor, oris *m* - issiq; tanadagi
 yuqori harorat
 calvaria - kalla gumbazi
 calx, calcis *f* - tovon
 calyx, ocis *m* - kosacha
 camera - kamera
 camphōra - kamfora
 canalicūlus - naycha, kanalcha
 canālis - nay, kanal
 cancer, cri *m* - xavfli o'sma, rak
 candidus - qordek oppoq
 caninus - itga oid; dens caninus -
 qoziq tish
 canis - it
 cantus - kuy, qo'shiq
 capillaris - qil tomirga oid,
 kapillar
 capitātus - boshchali
 capitūlum - boshcha
 capsūla - g'ilof, kapsula (*anat.*,
dori shakli)
 caput, itis *n* - bosh
 carbo, onis *m* - ko'mir
 carbonas, ātis *m* - karbonat
 carcinoma, ātis *n* - saraton

carcinomatosus - saratonga oid
 cardiācus - yurakka oid
 cardinalis - bosh, asosiy, muhim
 cardiovalenum - kardiovalen
 caries - karies
 caritas, ātis *f* - mehr, iltifot
 caroticus - uyqu arteriyasiga oid
 carotis, tīdis (arteria) *f* - uyqu
 arteriyasi
 carpeus - qo'lning kaft usti
 qismiga oid
 carpus - qo'lning kaft usti qismi
 cartilagineus - tog'ayga oid
 cartilāgo, īnis *f* - tog'ay
 caruncūla - etcha
 casus - hodisa; kelishik
 cataracta - katarakta
 catarrhalis - shilliq qavatning
 yallig'lanishiga oid, kataral
 cathedra - minbar, kafedra
 cauda - dum, quyruq
 causa - sabab, bois, *Abl. causā* -
 ~ sababli, ~ tufayli
 causalis - sababli
 caute - ehtiyotlik bilan
 caveo, ere 2 - ehtiyot bo'lmoq
 caverna - bo'shliq, g'or
 cavernosus - g'orsimon
 cavitas, ātis *f* - bo'shliq
 cavum - bo'shliq, cho'nqir
 cavus - kavak
 celer, eris, ere - tez
 celeriter - tezkor
 cellūla - hujayra; katakcha
 cellularis - hujayraga oid
 cementum - sement (*tishniki*)
 census - baho, narx
 centralis - markaziy

cerebellaris - miyachaga oid
 cerebellum - miyacha
 cerebralis - bosh miyaga oid,
 serebral
 cerebrosppinalis - bosh-orqa
 miyaga oid
 cerebrum - bosh miya
 cerno, ere 3 - farqlamoq,
 muhokama qilmoq
 certus - sodiq, ishonchli,
 ma'lum, aniq
 cervicalis - bo'yinga oid
 cervicobrachialis - bo'yin-
 yelkaga oid
 cervix, icis *f* - bo'yin
 chamomilla - moychechak
 chiasma, ātis *n* - kesishma
 chininum - xinin
 chinosolum - xinosol
 chirurgia - jarrohlik, xirurgiya
 chlorīdum - xlorid
 chloroformium - xloroform
 chlorophylliptum - xlorofillipt
 choānae, ārum *f* - xoanalar,
 yoriqlar
 chole - o't, safro
 choledōchus - o'tga oid
 chondrocŷtus - xondrotsit
 chorda - tor, sim, xorda
 chorioideus - tomirli
 chorion - xorion
 chronicus - surunkali
 cibus - ovqat, taom
 cicatrix, icir *f* - chandiq, tirtiq
 ciliaris - kiprikli
 cinereus - kulrang
 cingo, ere 3 - o'rab olmoq
 cingūlum - kamar, belbog'

circularis - aylana, sirkular
 circūlus - aylana
 circumductio - aylanma
 harakatlanish
 circumferentia - atrof, tevarak
 circumflexus - aylanib o'tuvchi
 cirrhosis - sirroz
 cisterna - sisterna (suv ombori)
 citissīme - zudlik bilan,
 shoshilinch
 cito - tez
 citras, ātis *m* - sitrat
 civītas, ātis *f* - jamiyat, davlat;
 shahar
 claudicatio - oqsoqlanish,
 cho'loqlanish
 clausus - yopiq
 clavicūla - o'mrov suyagi
 clavicularis - o'mrov suyagiga
 oid
 clivus - nishab
 clūnes *pl.* - ket
 coagulatio - ivish, koagulyatsiya
 coccygeus - dum suyagiga oid
 coccyx, ŷgis *m* - dum suyagi
 cochlea - chig'anoq
 cochlear, āris *n* - qoshiq
 cochlearis - chig'anoqqa oid
 codeinum - kodein
 coffeinum - kofein
 coffeinum(i)-natrii benzoas(ātis)
 - natriy kofein-benzoati
 cogīto, āre 1 - fikrlamoq
 cognitio - bilish
 cognosco, ere 3 - anglamoq,
 bilmoq
 cogo, ere 3 - majburlamoq
 collargolum - kollargol

collateralis - yonlama
 collega - sherik, hamkasb
 collegium - jamiyat, kengash
 colloquium - suhbat, musohaba
 collum - bo'yin
 colon - chambar ichak, qarta
 color, oris *m* - rang, tus
 columna - pog'ona, ustun
 coma, ātis *n* - og'ir behushlik
 holati, koma
 comitans, antis - kuzatuvchi,
 hamroh
 comissūra - bitishma
 commotio - chayqalish
 communīcans, antis -
 biriktiruvchi
 communīco, āre 1 - bog'lamoq,
 birlashtirmoq
 commūnis - umumiy
 commūto, āre 1 - o'zgartirmoq,
 almashtirmoq
 compactus - zich
 compartimentum - o'rin
 completus - to'liq
 complexus - bog'lanish, birikma
 complicātus - asoratlangan
 compono, ere 3 - taxlamoq,
 ulamoq; hosil qilmoq, tarkib
 topmoq
 compositio - tarkibtopish
 compositus - murakkab
 concentrātus - to'yingan
 concha - chig'anoq
 concisus - kesilgan
 concordia - yakdillik
 concrementum - konkrement
 (*tana bo'shlig'i va*
to'qimalaridagi zich hosila)

concretus - qalin, tig'iz;
 ashyoviy, muayyan
 conditio - sharoit
 condylaris - do'ngga oid
 condo'lus - do'ng(*qubbasimon*
o'siqcha)
 confirmo, āre 1 - tasdiqlamoq
 confluens, entis - qo'shiluvchi
 confluo, ere 3 - qo'shilmoq
 congenitus - tug'ma
 congestivus - turib qolgan,
 dimlangan
 conicus - konussimon
 conjunctivus - biriktiruvchi
 to'qimaga oid
 conjungo, ere 3 - biriktirmoq
 connexus - bog'langan
 conoideus - konussimon
 consensio - hamfikrlik, rozilik
 consilium - majlis, kengash
 consolatio - taskin; taskin
 so'zlari
 conspergo, ere 3 - sochib
 tashlamoq
 constitūens, entis -
 shakllantiruvchi, shakl hosil
 qiluvchi
 constituo, ere 3 - shakllantirmoq;
 o'rnatmoq
 consto, āre 1 - iborat bo'lmoq
 constrictio - torayma
 constrictor, oris *m* - toraytiruvchi
 (*mushak*)
 constructio - tuzish
 consuetūdo, īnis *f* - odat
 consūmo, ere 3 - sarflamoq;
Pass. da g'oyib bo'lmoq, vafot
etmoq

contactus - kontaktli
 contineo, ere 2 - asramoq
 contingens, entis - yetuvchi
 contortus - taxlangan
 contra (*Acc. bilan*) - qarshi ~, ~
 xilof
 contractio - qisqartirish
 contractūra - tirishish,
 kontraktura
 contraho, ere 3 - tortishmoq,
 qisqartirmoq
 contrarius - qarama-qarshi
 contusio - lat yeyish
 convalesco, ere 3 - sog'aymoq
 convallaria - marvaridgul
 convulsivus - tirishtiradigan
 coquo, ere 3 - qaynatmoq
 cor, cordis *n* - yurak
 coracoideus - tumshuqsimon
 corazolum - korazol
 cornea - muguz parda
 corneus - muguzli
 cornu, us *n* - shox, muguz
 corona - toj
 coronarius - tojsimon
 corono, āre 1 -toj kiydirmoq
 corpus, ōris *n* - tana; to'plam
 corpusculum - tanacha
 corrigens, entis - tuzatuvchi
 corrigo, ere 3 - tuzatmoq
 corrugātor, oris *m* - chimiruvchi
 (*mushak*)
 cortex, īcis *m* - po'stloq
 corticalis - po'stloqqa oid
 corticopontocerebellaris -
 po'stloq-ko'prik-miyachaga oid
 costa - qovurg'a
 costalis - qovurg'aga oid

costarius - qovurg'ali
 cotylicus - kosachali
 coxa - chanoq; sonning yuqori
 qismi
 cranialis - kallaga oid
 cranium - kalla
 crassus - yo'g'on, semiz
 crataegus, i *f* - do'lana
 creber, bra, brum - tez-tez
 cremaster, eris *m* - moyakni
 ko'taruvchi (*mushak*)
 crena - yoriq, darz
 creo, āre 1 - yaratmoq
 crescentia - o'sish, yiriklashish
 cresco, ere 3 - o'smoq
 cribrosus - g'alvirsimon
 cribrum - g'alvir
 cricoesophageus - uzuk-
 qizilo'ngachga oid
 cricoideus - uzuksimon
 cricopharyngeus - uzuk-
 halqumga oid
 crista - qirra
 crouposus - krupoz
 cruciātus - kesishgan, xochsimon
 cruciformis - xochsimon
 crus, cruris *n* - boldir; oyoqcha
 crux, cruris *f* - xoch
 crystallisātus - kristalli
 cuboideus - kubsimon
 culex, īcis *m* - kuleks (*chivini*)
 culmen, īnis - cho'qqi
 culpa - ayb
 cum (*Abl. bilan*) - ~ bilan; ~
 paytida
 cumūlo, āre 1 - yig'moq; yetmoq
 cuneiformis - ponasimon
 cuneus - pona

cura - g'amxo'rlik
 curatio - davolash; g'amxo'rlik qilish
 curo, āre 1 - davolamoq;
 g'amxo'rlik qilmoq
 curriculum - yugurish
 cursus - yo'l, yo'nalish
 curvatura - egrilik
 cuspis, īdis *f* - tig', nish; tavaqa
 cutaneus - teriga oid
 cuticūla - pardapo'st
 cutis - teri
 cyanīdum - sianid
 cylindricus - silindrsimon
 cysta - pufak, kista
 cysticus - pufakli; siydik yoki o't
 pufagiga oid
 cystosus - kistoz

D

damno, āre 1 - mahkum qilmoq
 de (*Abl. bilan*) - ~ haqida
 debeo, ere 2 - majbur bo'lmoq
 debilitio, āre 1 - susaytirmoq
 decem - o'n
 deciduus - tushib qoluvchi,
 to'kilib tushuvchi; sut (tishi)
 decimus - o'ninchi
 declive, is *n* - nishab
 decoctum - qaynatma
 decubitus - yotoq yarasi
 decussatio - kesishma
 dedīco, āre 1 - sharaflamoq,
 bag'ishlamoq
 deformans, antis -
 xunuklashtiruvchi,
 deformatsiyalovchi

deformo, āre 1 -
 xunuklashtirmoq, badbashara qilmoq
 delirium - alahsirash, jinnilik
 deltoideus - deltasimon
 (*yunoncha Δ ga o'xshash*)
 demonstratio - namoyish etish
 denique - nihoyat, endi
 dens, ntis *m* - tish
 dentalis - tishga oid
 dentinum - dentin
 depressor, oris *m* - tushiruvchi
 (*mushak*)
 depressivus - tushkun
 depuratus - poklangan
 descendens, entis - tushuvchi,
 pasayuvchi
 descendo, ere 3 - tushmoq,
 pasaymoq
 desideratus - tilangan, kutilgan
 desiderum - tilak, istak
 desīno, ere 3 - yakunlamoq,
 tugallanmoq
 destillatus - distillangan
 desum, deesse - kam bo'lmoq,
 yetishmaslik
 deus - xudo
 dexter, tra, trum - o'ng
 diabetes - diabet
 diabeticus - diabetga oid
 diabōlus - iblis
 diagnosis - tashxis
 diaethylstilboestrolum -
 dietilstilbestrol
 diameter, tri *f* - ko'ndalang
 kesim o'lchami, diametr
 diaphragma, ātis *n* - ko'krak-
 qursoq pardasi, diafragma

diapho'sis - diafiz
 diarrhoea - ich ketishi
 diastema, ātis *n* – oraliq
 dibazolum - dibazol
 dicendum - aytib o'tish kerak
 dichlothiazidum - dixlotiazid
 dico, āre 1 - voqif qilmoq
 dico, ere 3 - so'zlammoq
 dictum - ifoda, hikmat
 dies, ei *m, f* - kun
 differens, entis - farqlanuvchi
 differentia - farq
 differo, differre - farqlanmoq
 difficīle - qiyinchilik bilan
 difficīlis - qiyin
 diffundo, ere 3 - to'kmoq,
 sochmoq
 diffūsus - yoyiq, diffuz
 digastricus - ikki qorinli
 digitalis - barmoqqa oid
 digitalis, is *f* - digitalis (*o' simlik*)
 digitātus - barmoqsimon
 digītus - barmoq
 dignosco, ere 3 - aniqlamoq,
 tashxis qo'ymoq
 dignus - munosib
 dilatatio - kengayish, dilatatsiya
 dilatātor, oris *m* - kengaytiruvchi
 (*mushak*)
 diluo, ere 3 - eritmoq
 dilūtus - eritilgan
 diploë, ës *f* - diploe (*kalla*
gumbazi suyaklarining o'rta
g'ovak qatlami)
 dirīgo, ere 3 - yo'naltirmoq
 disciplina - ta'lim, fan
 discipūlus - ta'lim oluvchi

disco, ere 3 - ta'lim olmoq,
 o'rganmoq
 discus - gardish
 disseminātus - tarqoq
 distalis - markazdan
 uzoqlashgan, distal
 distantia - masofa; farq
 distingo, ere 3 - farqlamoq
 diu - uzoq vaqt
 diverticūlum - bo'rtma,
 divertikul
 divido, ere 3 - bo'lmoq
 divisus - bo'lingan
 divisio - bo'lim
 divitiae, ārum *f* - boylik
 do, āre 1 - bermoq
 doceo, ere 2 - ta'lim bermoq,
 o'rgatmoq
 doctor, oris *m* - ustoz, muallim,
 murabbiy
 doctrina - ta'limot
 dolens, entis - og'riqli, og'riqqa
 oid
 doleo, ere 2 - og'rinoq
 dolor, oris *m* - og'riq
 domesticus - xonaki
 donum - hadya, sovg'a
 dorsalis - orqa tomonga qaragan,
 dorsal
 dorsum - orqa, orqa tomon
 dosis - doza
 dragée - draje
 dubium - shubha
 duco, ere 3 - olib bormoq
 ductulus - oqimcha
 ductus - oqim
 dulcis - shirin
 dum - hali

duo, duae, duo - ikki
 duodecim - o'n ikki
 duodecim - o'n ikkinchi
 duodenojejunalis - o'n ikki
 barmoq-och ichakka oid
 duodenum - o'n ikki barmoq
 ichak
 duplex, ĭcis - ikki karra
 dura mater - qattiq miya pardasi
 durus - qattiq
 dyspnoë, ěs *f* - harsillash, nafas
 qisishi

E

eczema, ātis *n* - ekzema
 edo, ere 3 - yemoq, oziqlanmoq
 effectus - ta'sir, harakat
 efferens, entis - olib chiquvchi,
 olib ketuvchi
 effero, efferre - olib chiqmoq
 efficio, ere 3 - chaqirmoq
 ego - men
 ellipsoideus - ellipssimon
 elōquens, entis - so'zamol
 eloquentia - so'zamollik,
 notqlik
 embryo, onis *m* - pusht, homila
 emīnens, entis - ajralib turuvchi,
 turtib chiqqan
 eminentia - tepalik, bo'rtiq
 emphysema, ātis *n* - a'zoldarda
 havoning ko'payishi
 emplastrum - malham
 emulsum - emulsiya
 enamelum - emal
 encephālon - bosh miya
 endemicus - mahalliy
 enim - axir

epicondo'lus - do'ng usti
 o'siqchasi
 epidemicus - epidemiya
 epigastricus - oshqozon usti soha
 epiglottis, ĭdis *f* - hiqildoq usti
 sohasi
 epilepticus - tutqanoqli
 epiphysialis - epifizga oid
 epipho'sis - epifiz
 epithelialis - epiteliyga oid
 equator, oris *m* - ekvator
 erector, oris *m* - to'g'rilovchi
 (*mushak*)
 ergo - demak, binobarin
 erro, āre 1 - yanglishmoq, xato
 qilmoq
 error, oris *m* - xato, ishtiboh,
 gumrohlik
 eruditio - ta'limolish; ziyoli
 bo'lish
 eruptio - toshma
 esophageus - qizilo'ngachga oid
 esophāgus - qizilo'ngach
 esse - qarangsum, esse
 est - qarangsum, esse
 et - va
 ethmoidālis, e - g'alvirsimon
 etiam - hamda
 eucalyptus - evkalipt
 evacuo, āre 1 - bo'sh
 e, ex (*Abl. bilan*) - ~dan chiqqan
 exceptio - ro'yxatdan chiqarish
 exemplar, āris *n* - namuna, misol
 exemplum - misol
 exercitatio - mashq qilish
 exĭtus - oqibat
 exophthālmus - eksoftalma
 experimentum - ilmiy tadqiqot

exsisto, ere 3 – paydo bo‘lish
 exstirpatio, onis *f* – barham
 berish
 extensio - yozilish
 extensor, oris *m* - yozuvchi
 (*mushak*)
 extensus - yozilgan
 externus - tashqi
 extractum - ekstark
 extrāho, ere 3 – chiqarib olmoq
 extraordinarius - favqulotda
 extrasystōle - ekstrasistola
 extrauterinus - bachadondan
 tashqari
 extremitas, ātis *f* - oxir, uch
 exulcerans, antis - buzilish
 exulceratus - buzilgan
 exulcero, āre - buzmoq

F

fabūla - masal, ertak
 facialis - yuzga oid, yuzaki
 facies - yuz; yuza
 facīle - yengil
 facio, ere 3 – qilmoq, harakat
 qilmoq
 factitius - sun‘iy
 factum - qilingan, bajarilgan
 factus - sodir etilgan
 fallo, ere 3 - aldamoq
 falsus - yolg‘on; qalbaki
 falx, falcis *f* – o‘roq
 fames - ochlik
 familia - oila
 farfāra - tuyatovon (*o‘simlik*)
 fascia - o‘ram; fassiya
 fasciculus - tutam, tizimcha
 fauces, um *f pl.* - esnash
 febrilis, e – yuqori harorat

febris - isitma
 fel, fellis *n* – o‘t, safro
 felicitas, ātis *f* - baxt
 felleus - safroga oid
 femīna - ayol kishi
 femininus - ayolga oid
 femur, ōris *n* - son, son suyagi
 fenestrātus - tugallangan
 festino, āre 1 - shoshilmoq
 fetus, us *m*, foetus - xomila
 fibra - tola
 fibrosus - tolali, fibroz
 fibūla - kichik boldir suyagi
 fibularis - kichik boldir suyagiga
 oid
 fido, ere 3 - ishonmoq
 fidus - ishonchli
 filia - qiz
 filiformis - ipsimon
 filum - ip
 finio, ire 4 - tugatmoq
 finis, is *m* – chegara, oxiri,
 maqsad
 fio, fieri – hosil bo‘lmoq
 firmo, āre 1 - mustahkamlamoq
 fissūra - yoriq
 fixus - qotirilgan, mustahkam,
 harakatsiz
 flavus - sariq
 flexio, onis *f* - bukilish
 flexor, oris *m* - bukuvchi
 (*mushak*)
 flexura - bukilma
 flos, floris *m* - gul
 fluctuans, antis - tebranuvchi;
 yetim (*qovurg‘a*)
 fluīdis - suyuq
 flumen, inis *n* – daryo, oqim

fluo, ere - oqmoq
 fluvius - daryo
 foetor, oris *m* – yoqimsiz hid
 folium - barg, yaproq
 foliātus - yaproqsimon
 follicūlus - folikula
 fonttūlus - liqildoq
 forāmen, inis - teshik
 forma - shakl, ko'rinish
 formo, āre 1 – shakl, ko'rinish
 formosus - chiroyli
 fornix, ĩcis *m* - gumbaz
 fossa - cho'zinchoq chuqur
 fovea - dumaloq chuqur
 foveōla - dumaloq chuqurcha
 fractūra - sinish
 frangūla - itjumrut
 frenūlum - yugancha
 frequens, entis – tez-tez puls
 frons, frontis *f* - peshona
 frontalis - peshonaga oid; frontal
 fructuosus - mevali
 fructus - meva
 frustra – maqsadsiz, foydasiz,
 bekorga
 fumus - tutun
 functio - funktsiya
 funda - sopqon
 fundamentalis - asosiy
 fundiformis - sopqonsimon
 fundus - tub
 fungiiformis - zamburug'simon
 furiosus - qahrli, aqlan ozgan
 furor, oris *m* - quturish
 fusiformis - duksimon

G

 galanthus - boychechak
 galea - qalpoq

gallus - xo'roz
 ganglĭon - nerv tuguni
 gaster, tris *f* - oshqozon, me'da
 gastrĭcus - oshqozonga oid
 gastrocnemius - orqa boldirga
 oid
 gastroduodenalis, e – oshqozon
 – 12 barmoqli ichakka oid
 gaudeo, ere 2 - shodlanmoq
 gaudium - xursandchilik
 gemellus - egizak
 gemma - kurtak
 generalis - umumiy; urug'ga oid
 genioglossus - engak-tilga oid
 geniohyoideus - engak-til osti
 genitalis - jinsiy
 gens, gentis *f* – xalq, qabila
 genu, us *n* - tizza
 genus, eris *n* – rod, jins
 gigantocellularis, e – yirik
 hujayraga oid
 gigno, ere 3 – tug'moq
 gingiva - milk
 gingivalis - milkka oid
 ginglymus - g'altaksimon
 bo'g'im
 glabella - qanshar
 gladium, i *n*; gladius - xanjar
 glandula - bez
 glans, glandis *f* - boshcha
 glaucoma, ātis *n* – gloukoma
 glenoidalis - bo'g'im chuquriga
 oid
 globūlus - sharcha
 glomus, eris *n* - koptok
 gloria - shuhrat
 glossopharyngeus - til-halqumga
 oid

glottis, īdis *f* – xususiy ovoz
 aparati
 gluconas, ātis *m* - glukonat
 glucosum - glukoza
 glu(a)eus - dumbaga oid
 glycerophosphas, ātis *m* -
 glitserofosfat
 gracilis - nozik
 gradus - qadam
 gramma, ātis *n* - gramm
 granulum - granula
 gratis – tekinga, bepul
 gratus - yoqimli
 gravida - xomilador
 graviditas, ātis *f* - xomila
 gravis, e – o'g'ir
 grex, gregis *m* - poda
 grossus - yirik
 gutta - tomchi
 gyrys - pushta

H

habeo, ere 2 – ega bo'lmoq
 habitus - ko'rinish
 haec - qarang
 haemorrhagicus - gemoragik
 haereo, ere 2 – osilib turmoq
 hallux, ūcis *m* - oyoqning bosh
 barmog'i
 hamatus - ilmoqsimon
 hamulus - ilmoqcha
 haurio, ire 4 - chizmoq
 haustum - charxpalak; gastra
 (*chambar ichakning aylana
 qavarig'i*)
 helianthus - kungaboqar
 hemispherium - yarimshar
 hepar, ātis *n* - jigar
 hepaticus - jigarga oid

herba - o't
 hernia - churra
 hernialis - churraga oid
 heroicus - kuchli ta'sir qiluvchi
 herpes, etis *m* - gerpes
 hiatus - tirqish
 hic, haec, hoc – bu
 hic – shu yerda
 hilaritas, ātis *f* - quvnoq
 hilus - darvoza
 hippocampus - gipokamp,
 dengiz oti
 hippocraticus - gipokratga oid
 hippophae, es *f* - oblipixa
 hirudo, īnis *f* - zuluk
 hirundo, īnis *f* - qalding'och
 historia - tarix
 homatropinum - gomotropin
 homo, īnis *m* - odam
 honor, oris *m* - sharaf
 horizontalis - ufqiy, gorizontal
 horreo, ere 2 – qo'rqmoq
 hostis - dushman
 humanitas, ātis *f* – inson
 parvarlik
 humanus - insoniy
 humeralis, e – yelkaga oid
 humerus - yelka suyagi
 humor, oris *m* - namlik
 humus, i *f* – yer, tuproq
 hydrobromidum - gidrobromid
 hydrocarbonas, ātis *m* -
 gidrokarbonat
 hydrochloridum - gidroxlorid
 hydroiodidum - gidroyodid
 hydrotartras, ātis *m* - gidrotartrat
 hydroxo'dum - gidroksid
 hygienā - gigiyena

hyoglossus - til osti-tilga oid
 hyoideus - til osti (*suyagi*)
 hypericum - zveroboy
 hypogastricus - oshqozon osti
 hypoglossus - til osti (nerv)
 hypophysis - gipofiz
 hypothēnar, āris *n* - gipotenar
 (*qo'l jimjilog'i asosidagi tepalik*)

I

ibi - u yerda
 ichthyolum - ixtiol
 icterus - sariq kasalligi
 idem, eadem, idem - o'sha
 ig'itūr - shunday qilib
 ignis - olov
 ignorantia - bilmaslik
 ignotus - noma'lum
 ile, ilis *n*, ilia, ilium *pl* - yonbosh sohasi
 ileum - yonbosh ichak
 ileus - ichak tutilishi
 iliācus - yonboshga oid
 iliohypogastricus - yonbosh-qorin ostiga oid
 ille, illa, illud -u, o'sha
 imāgo, īnis *f* - tasvir
 imitatio - taqlid qilish
 immāturus - yetilmagan
 imminens, entis - xatarli
 immissio - muqaddima
 immodice - meyorsiz, haddan ziyod
 impar, pāris - juftsiz; tengsiz
 impedio, ire 4 - xalaqit bermiq,
 to'sqinlik qilmoq
 imperitus - malakasiz

imperium - hokimiyat; davlat, imperiya
 impero, āre 1 - hokimlik qilmoq
 impetigo, īnis *f* - impetigo (teri yiringchali infeksiyali kasalligi)
 impressio - botiq, iz
 imus - chuqur da joylashgan
 in - ~ga, ~da (*Acc. bilan qayerga?; Abl. bilan qayerda?*)
 inaniter - behuda
 incarceration - qisilish (*ko'p hollarda churraniki*)
 incertus - noto'g'ri
 incipiens, entis - boshlanayotgan
 incipio, ere 3 - boshlamoq, kirishmoq
 incisio - Atama element, kertik
 incisivus - kesuvchi
 incisura - o'yma, kemtik
 inclinatio, onis *f* - engashish
 inclusio - kiritish
 incognitus - notanish, noma'lum
 incompletus - noto'liq
 increSCO, ere 3 - o'smoq
 incus, ūdis *f* - sandon
 index, īcis *m* - ko'rsatkich, ko'rsatkich barmoq
 indicatio - ko'rsatish
 infāns, ntis *m, f* - bola, farzand
 inferior, ius - pastki
 inflammatio - yallig'lanish
 inflammatorius - yallig'lanishli
 influo, ere 3 - quyilmoq, to'kilmoq
 infraarticularis - bo'g'im osti
 infraclavicularis - o'mrov suyagi osti

infrahyoideus - til osti bezi
 ostiga oid
 infrajugularis, e – bo'yinturuq
 osti
 infraorbitalis - ko'z kosasi osti
 infundibulum - quyg'ich
 infusum - damlama
 ingenium - qobiliyat, iste'dod
 inguen, ĩnis - chov
 inguinalis - chovga oid
 inhalatio - nafas olish,
 ingalatsiya
 initium - ibtidosi
 injectio - dori yuborish, ineksiya
 innöcens, entis - zararsiz
 insanabilis - bedavo
 insania - aqldan ozish
 insānus - aqldan ozgan
 insertio - birikish
 inserviendus - ~ uchun xizmat
 qiluvchi
 instantia - qat'iyat, tirishqoqlik
 insufficientia - yetishmovchilik
 insum, inesse - bo'lmoq
 (ichkarida)
 integer, gra, grum - shikastsiz,
 buzilmagan
 integratio - tiklanish, yangilanish
 integrĭtas, ātis f- butunlik, but
 saqlanish
 intellectus - bilingan
 intellego, ere 3 - tushunmoq
 intentio - bitish
 inter (Acc. bilan) - orasida, ~aro
 intercarpeus - kaft orasiga oid
 intercostalis, e – qovurg'a orasi
 interdum - ba'zida

interlobularis, e – bo'lakchalar
 aro
 intermaxillaris, e – yuqori jag;
 orasiga oid
 intermedius - oraliqdagi
 intermittens, entis -
 navbatlanuvchi, uzuq-uzuq
 intermittio, ere 3 - to'xtatmoq
 intermuscularis, e – muskul
 orasiga oid
 internus - ichki
 interosseus - suyaklararo
 interphalangeus - falangalar aro
 interradicularis, e – ildiz orasiga
 oid
 interrögo, āre 1 - so'ramoq
 interstitialis, e – oraliqqa oid
 intervaginalis - qin oraliq'igaooid
 intervallum - oraliq, masofa,
 interval
 intervertebralis, e –
 umurtqalararo
 intestinalis - ichakka oid
 intestinum - ichak
 intestinum crassum - yo'g'on
 ichak
 intestinum tenue - ingichka
 ichak
 intra (Acc. bilan) - ~ichi
 intralobularis, e –bo'laklar
 ichiga oid
 intramuscularis, e – mushak
 ichiga oid
 intranatalis, e – tug'riq ichida
 invaginatio - invaginatsiya
 inversus - to'ntarilgan, aynigan
 investio, ire - kiymoq

invius - o'tib bo'lmaydigan,
 yo'lsiz
 iodidum - yodid
 ipse, ipsa, ipsum - o'z
 ira - g'azab
 irascor, irasci - g'azablanmoq
 iris, idis *f* - kamalak parda
 irrisor, oris *m* - mazaxchi
 ischiadicus - quymuchga oid
 ischium - quymuch, o'tirg'ich
 isogenus - izogen
 isotonicus - izotonik
 isthmus, i *m* -bo'g'iz
 ita - shunday

J

jejunalis - och ichakka oid
 jejūnum - och ichak
 jucunde - quvonib, sevinib
 jucundus - yoqimli
 judex, icis *m* - qozi
 judicium - mulohaza, fikr
 jugularis - bo'yinturuqqa oid
 jugum - tepalik
 junctūra - qo'shilish, bog'lanish
 juniperus - qora archa
 juvans, adjuvans, antis - qarang
 juvenalis - yoshlikka oid
 juvenilis - yoshlarga xos, yosh
 juvenis - yosh, o'spirin
 juvenus, ūtis *f* - yoshlik;
 o'spirinlik
 juvo, āre 1 - yordam bermoq
 juxtā (*Acc. bilan*)- ~ atrofi, ~
 yoni

K

kalanchoë, ës *f* - kalanxoe
 (*o'simlik*)
 kalium - kaliy

keratinum, i *n* - muguz modda,
 keratin
 khellinum, i *n* - kellin

L

labialis - labga oid
 labium - lab, dudoq
 labor, oris *m* - mehnat, ish
 laboriosus - mehnatkash
 laboro, āre 1 - ishlamog
 labyrinthicus - labirintli
 lac, lactis *n* - sut
 lactas, ātis *m* - laktat
 lacer, era, erum - yirtilgan
 lacrima - ko'z yoshi
 lacrimalis, e - ko'z yoshga oid
 lacteus - sutli
 lactifer, ere, erum - sutga boy
 lacūna - o'yi, bo'shliq
 laedo, ere 3 - zarar yetkazmoq
 laesio - jarohat
 laesus - jarohatlangan
 lambdoideus - lambdasimon
 (*yunoncha A ga o'xshash*)
 lamella - yupqa qatlam,
 plastinka
 lamīna - plastina
 lapsus - xato
 largus - ko'lamdor
 larynx, yngis *m* - hiqildoq
 lateralis - tashqari, yondagi,
 chetdagi, lateral (*o'rtalikdan*
uzoq turuvchi)
 latens, entis - yashirin, latent
 lateo, ere 2 - yashirmoq
 Latine - lotincha
 Latinus - lotin
 latissīmus - eng keng, serbar
 latitūdo, inis *f* - en

latus, eris *n* - biqin
 latus - keng
 laudo, āre 1 - maqtamoq
 laxans, antis - bo'shashtiruvchi
 laxo, āre 1 - susaytirmoq
 legalis - huquqiy, qonuniy;
 sudga oid
 lego, ere 3 - o'qimoq
 leo, onis *m* - arslon
 leonūrus - pusturnik
 lens, lentis *f* - gavhar
 lente - sekin
 leporinus - quyonga oid
 letalis - halokatli
 levātor, oris *m* - ko'taruvchi
 (*mushak*)
 lex, legis *f* - qonun
 libellus - kitobcha
 libenter - bajonidil
 liber, bri *m* - kitob
 liber, era, erum - erkin, mustaqil
 libido, īnis *f* - hirs
 licet - ruxsat beriladi, ijozat
 etiladi
 lien, enis *m* - taloq
 ligamentum - boylam
 lignum - xoda, tarasha
 limbus - hoshiya, jiyak
 limen, īnis - chegara, ostonā
 limītans, antis - chegaralanuvchi
 limīto, āre 1 - chegaralamoq
 linea - yo'l, chiziq
 lingua - til
 lingualis - tilga oid
 lingūla - tilcha
 linimentum - boylam
 linum - zig'ir
 liquor, oris *m* - suyuqlik; eritma

liquor Ammonii anisātus (i) –
 nashatir-arpabadion suyuqligi
 littera - harf, xat; asar
 lobaris - bo'lakka oid
 lobūlus - bo'lakcha
 lobus - bo'lak
 localis - mahalliy, lokal
 loco, āre 1 - joylamoq
 locus - joy
 longitudinalis - bo'ylama
 longus - uzun
 loquor, loqui - gapirmoq
 lumbāgo, īnis *f* - otish
 lumbalis - belga oid
 lumbosacralis - bel-dumg'azaga
 oid
 lumbricalis - chuvalchangsimon
 lumbus - bel
 lumen, inis *n* - yoritqich,
 mash'al
 lunātus - o'roqsimon;
 yarimoysimon (*suyak*)
 lusus - o'yin, ermak
 lutum - loy, balchiq
 lux, lucis *f* - nur, yog'du
 lymphaticus - limfaga oid

M

Maecenas, ātis *m* - metsenat
 magister, tri *m*, magistra -
 o'qituvchi, murabbiy
 magnitūdo, īnis *f* - o'lcham
 magnus - katta
 majalis, e – may oyiga oid
 major, jus - katta, kattaroq
 malignus - yomon sifatli, xavfli
 malleōlus - to'qmoqcha; to'piq
 mamma - sut bezi, ko'krak(*bezi*)

mandibūla - pastki jagʻ
 mandibularis - pastki jagʻga oid
 manubrium - dasta, sop
 manus - qoʻl panjasi; qoʻl
 manuscriptum - qoʻlyozma
 mare, is *n* - dengiz
 margo, ĩnis *m* - chekka, qirgʻoq
 mas, maris *m* - erkak kishi
 masculinus - erkakka oid
 massa - massa
 massa pilulārum -hapdorili
 massa
 massester, eris *m* - chaynovchi
 massestericus - chaynoʻvga oid
 mastoideus - soʻrgʻichsimon
 mater, tris *f* - miya pardasi
 matrix, ĩcis *f* - asos
 maxilla - ustki jagʻ
 maxillaris - ustki jagʻga oid
 maxĭmus - eng katta
 me - meni
 meātus - yoʻl, yoʻlak
 medialis - ichkari, medial
 (*oʻrtalikka yaqin turuvchi*)
 mediānus - oʻrtalikdagi
 mediastinalis - koʻks oraligʻiga
 oid
 mediastinum - koʻks oraligʻi
 medicamentum - dori
 medicina - tibbiyot
 medicinalis, e - tibbiyotga oid
 medĭco, āre 1 - tuzatmoq
 medĭcus - shifokor
 medius - oʻrtadagi
 medulla - miya; magʻiz
 medulla oblongāta - uzunchoq
 miya
 medulla ossium - suyak iligi

medulla spinalis - orqa miya
 medullaris, e - miyaga oid
 mel, mellis *n* - asal
 membrana - parda
 membranaceus - pardali
 membranūla - yupqa parda
 membrum - mucha
 memoria - hotira
 meninx, ngis *f* - miya pardasi
 meniscus - menisk
 mens, mentis *f* - aql
 mensis - oy
 mentalis - engakka oid
 mentha - iyak
 mentholum - dori mentol
 mentum - engak, dahan, iyak
 mesialis - oʻrta, mezial
 metacarpus - qoʻl kafti
 metaphoʻsis - metafiz
 metatarsus - oyoq kafti
 metastāsĭs - metastas
 metastaticus - metastazga oid
 methylenum coeruleum -
 metilen koʻki
 methylĭi salicylas (ātis) *m* -
 metil-salitsilat
 methyloestradiolum - metil-
 estradiol
 meus - meniki
 millefolium - ming barg
 minĭmus - eng kichik
 minor, minus - kichik, kichikroq
 miracūlum - moʻjiza
 misceo, ere 2 - aralashtirmoq
 miseria - bahtsizlik
 mitrālĭs, e - ikki tavaqali
 mixtūra - mikstura
 mixtus - aralashtirilgan

mobīlis - harakatchan
 modiolus, i m - gupchak
 (*g'ilgirakniki*); tugun (*og'iz
 burchagida hosil bo'luvchi*)
 modus - qiyofa
 molaris - katta oziq (*tish*)
 molestus - tortishuvchan
 mollis - yumshoq
 mollities - yumshoqroq
 monocularis, e - bir ko'zlik
 mons, montis *m* - balandlik
 monstro, āre 1 - ko'rsatmoq
 morbus - kasallik
 mordeo, ere - tishlamoq
 morior, mori - o'lmoq
 moritūrus - o'limga
 yo'naltiruvchi
 mors, mortis *f* - o'lim
 morsus - tishlangan
 mortalis, e - o'lim talvasasi
 mortuus - o'lik
 mos, moris *m* - urf-odat
 motorius - harakatlantiruvchi
 mucilāgo, īnis *f* - shilliq
 mucosus - shillikli
 mucus - shilliq
 mulier, eris *f* - ayol kishi
 multifidus - ko'p bo'lakli
 multigravīda - homlador
 multipolaris - ko'p qutbli
 multiplex, īcis - ko'p marotaba
 multivesicularis, e - ko'p pufakli
 multum - ko'p
 multus - ko'p sonli
 mundus - olam yaratilishi
 munus, eris *n* - qobilyat
 musca - pashsha

musculāris - mushakka oid
 musculus - mushak
 mutatio, onis *f* - mutatsiya,
 o'zgarish
 muto, āre - o'zgartirmoq
 mutus - soqov
 mylohyoideus - jag'-tilosti
 myocardium - miokard

N

nam - negaki
 naphtha - neft
 naphthalānum - naftalan
 narcosis - narkoz
 naris, is *f* - burun teshigi
 nasalis - burunga oid
 nascor, nasci - tug'ilmoq
 nasociliaris, e - burun kiprikka
 oid
 nasolacrimalis, e - burun ko'z
 yoshiga oid
 nasus - burun
 nates *pl.* - ket
 natura - tabiat
 naturalis - tabiiy
 natus - tug'ma, tug'ilgan
 navicularis - qayiqsimon
 nec- yo'q
 necessarius - zarur
 necessitas, ātis *f* - zarurat
 necrosis, is *f* - o'lik to'qima
 necroticus - o'lik to'qimaga oid
 nemo, īnis - hech kim
 neonātus -
 neoplasma, ātis *n* - yangi paydo
 bo'lgan
 nervosus - asabiy

nervus - asab
 nescio, ire 4 - bilmaslik
 niger, gra, grum - qora
 nihil I - hech narsa
 nihil II - hech qanaqasiga
 nimium - ortiqcha
 nisi - agarda
 nitens, entis - yaltiroq
 nitras, ātis *m* - nitrat
 nitris - nitrit
 nobilis - mashhur
 nocens, entis - zararli
 noceo, ere 2 - zarar yetqizmoq
 nodulus - tuguncha
 nodus - tugun
 noli - yo'q
 nolo, nolle - tilamaslik
 nomen, ĩnis - nom, ism, termin
 nomino, āre 1 - atamoq
 non - no~ yo'q
 nonus - to'qqizinchi
 nos - biz (*Nom. va Acc.*)
 noster, tra, trum - bizniki
 noto, āre 1 - belgilamoq
 notio - tushuncha
 notus - taniqli
 novem - to'qqiz
 nucha - bo'yin, ensa
 nuclearis - yadroli
 nucleus - yadro
 nullus - hech qanday
 numerus - son
 nunquam - hech qachon
 nutricius - oziqalantiruvchi
 nutrio, ire 4 - oziqlantirish
 nutrix, icis *f* - boquvchi
 nux, nucis *f* - yong'oq

nystatinum - nistatin

O

obdūco, ere 3 - qoplamog
 obductus - qobiqli
 obliquus - qiyshiq
 oblongatus - uzunchog
 observatio - kuzatish
 obstetricius - akusherlika oid
 obturatus - yopiq
 obturatorius - yopqichga oid
 occipitalis - ensaga oid
 occipitofrontalis, e - ensa-
 peshonaga oid
 occipitotemporalis, e - ensa-
 chakkaga oid
 occiput, ĩtis *n* - boshning orqa
 qismi, ensa
 oclūcio - yopilish, tutashish
 octāvus - sakkizinchi
 octo - sakkiz
 octoestrolum - oktestrol
 oculomotorius - ko'zni
 harakatga keltiruvchi
 oculus - ko'z
 odi, odisse - nafratlanmoq,
 yomon ko'rmoq
 odor, oris *m* - hid
 oedema, ātis *n* - shish
 (o)esophageus - qizilo'ngachga
 oid
 (o)esophagus - qizilo'ngach
 officina - ustaxona; dorixona
 officium - majburiyat
 olecranon - tirsak o'sig'i
 oleosus - moyli
 oleum - moy

oleum Helianthi - kungaboqar moyi
 oleum Olivārum - zaytun moyi
 oleum Persicorum - shaftoli moyi
 oleum Ricīni – Kanakunjut yog‘i
 oleum Terebinthīnae - skipidar oliva - zaytun (*mevasi*)
 omen, īnis - charvi
 omentalis - charviga oid
 omentum - charvi
 omnis, e – har kim
 omohyoideus - kurak-til osti
 operatio - operatsiya
 ophtalmicus - ko‘zga oid
 opinio, onis *f*– fikr, qarash, munosabat
 opponens, entis - qarshi qo‘yuvchi
 oppono, ere 3 - qarshi qo‘ymoq
 oppositio - qarshi qo‘yish
 opticus - ko‘rishga oid
 optīme – eng yaxshi ko‘rinishda
 optīmus - juda yaxshi
 opus, eris *n* – ish, mexnat, faoliyat
 opus *n* - ehtiyoj
 oralis, e – og‘izga oid
 orbicularis - aylanma
 orbīta - ko‘z kosasi
 orbitalis - ko‘z kosasiga oid
 ordinarius - oddiy holat
 organismus - organizm
 orgānum, i *n*, orgānon - a‘zo
 origo, īnis *f*– paydo bo‘lish
 orno, āre 1 - yasatmoq
 orotas, ātis *m* - orotat

orthodontia - ortodontiya
 os, oris *n* - og‘iz
 os, ossis *n* - suyak
 osseus - suyakka oid
 ossificatio - suyaklanish, ossifikatsiya
 ostium - tirqish, teshik
 ovalis - tuxumsimon, oval
 ovarium - tuxumdon
 ovum - tuxum; tuxum hujayra
 oxydulātus - oksidlanuvchi
 oxo‘dum - oksid

P

pacificus - tinchlika oid
 paeonia - gulli nomi pion
 palatinus - tanglayga oid
 palatoglossus - tanglay-tilga oid
 palātum - tanglay
 palma - qo‘l kafti yuzasi
 palmaris - qo‘l kafti yuzasiga oid
 palpatio - paypaslash, palpatsiya
 palpebra - qovoq (*ko‘zniki*)
 pancreas, ātis *n* - me‘da osti bezi
 panniculus - qiyqim
 papilla - so‘rgich
 papillaris, e – so‘rg‘ichga oid
 par, paris – teng, bir xil
 paraly‘sis - shol
 parasternalis, e – to‘sh atrofi
 parathy(r)eoideus - qalqonoldiga oid
 parco, ere 3 - avaylamoq
 parencho‘ma, ātis *n* - xususiy modda
 paresis, is *f*– falaj, yarim falaj
 paries, etis *m* - devor
 parietalis - tepa (*suyagi*) ga oid

parietooccipitalis - tepa-ensaga
 oid
 pario, ere 3 – tug'moq
 paro, âre 1 - tayyorlamoq
 parotis, otidis *f* – quloq oldi
 pars, partis *f* - qism, tomon
 partialis - qisman
 partus - tug'ruq
 parvus - kichik
 pasta - pasta
 patella - tizza qopqog'i
 pater, tris *m* - ota
 pathologicus - patologik
 patiens, entis - chidamli
 patiens, entis *m, f* - bemor
 patria - vatan
 paulo – kam odamga
 paupertas, âtis *f* - faqirlik
 pax, pacis *f* - tinchlik
 pecten, înis *n* - taroq; o'rkach
 pectoralis - ko'krakka oid
 pectus, ôris *n* - ko'krak
 pedicûlus - oyoqcha
 pedunculus - oyoqcha
 pelvinus, a, um; pelvîcus -
 chanoqqa oid
 pelvis - chanoq, tos, jom
 pelvis renalis - buyrak jomi
 penis - jinsiy olat
 pennâtus - patli
 per (*Acc. bilan*) - orqali
 percussio - perkutsiya
 perdûco, ere 3 – olib kelmoq
 pereco, ire – yoqolib ketmoq
 perfectus - mukammal
 perficio, ere 3 -
 mukammallashmoq
 perforatio - teshilish
 perforâtus - teshilgan

periarterialis, e – arteriya atrofi
 periculosus - havfli
 pericûlum - haf-hatar
 perin(a)eum - chot
 perinealis - chotga oid
 periodontium - tish suyak usti
 pardasi, periodont
 periosteum - suyak usti pardasi,
 periost
 periphericus - chetda joylashgan,
 periferik
 periton(a)eum - qorin parda
 perivascularis, e – tomir atrofi
 permanens, entis - doimiy
 perniciosus - o'limli
 peron(a)eus - kichik boldir
 (*suyagi*) ga oid
 peroxo'dum - peroksid
 perpendicularis - tik,
 perpendikular
 perpendo, ere 3 – o'lchamoq
 perpetuus - uzluksiz
 persicum - shaftoli
 persona - yuz, shaxs
 pes, pedis *m* - oyoqkafti, oyoq
 pessimus - o'latga oid
 pestis - o'lat
 petrosquamosus - tosh-
 tangasimon
 petrosus - toshsimon
 phalanx, ngis *m* - barmoq
 pharmăcon - dori
 pharyngeus - halqumga oid
 pharynx, ngis *m* - halqum
 phenomenon - fenomen
 phenylii salicylas(âtis) *m* - fenil-
 salitsilat
 philosophia - falsafa
 philosôphus - faylasuf

philtrum - muhabbat sharbati;
 labdagi egat
 phlegmone - flegmona
 phosphas, ātis *m* - fosfat
 phrenicus - diafragma oīd
 physiologicus - fiziologiyaga oīd
 pia(ae) mater(tris) – yumshoq
 parda
 pigritia - yalqoʻv
 pilūla - hapdori
 piperitus - qalampirli
 piriformis - noksimon
 pisiformis - noʻxatsimon
 pisum - noʻxat
 pius - yumshoq (miyaga tegishli)
 placentalis - yoʻldoshga oīd
 planta - oʻsimlik; oyoq kafti
 yuzasi
 plantaris - oyoq kafti yuzasiga
 oīd
 planus - yassi
 plasma, ātis *n* - plazma
 platysma, ātis *n* -boʻyinning teri
 osti mushagi
 plenus - toʻla
 plexus, ūs *m* - chigal
 plica - Burma
 plumbum - qoʻrgʻoshin
 pluralis, e – koʻplik
 plus – plus, musbat
 pneumonia - pnevmoniya
 pollex, īcis *m* - qoʻlning bosh
 barmogʻi
 polus - qutb
 polypus - polip
 pons, pontis *m* - koʻprik
 poples, ītis *m* - taqim; taqim
 chuqurchasi
 popūlus - xalq

porta - darvoza
 porto, āre 1 – olib yurmoq
 porus - teshikcha
 possum, posse – holatda
 boʻlmoq
 post (*Acc. bilan*) - ~dan keyingi
 posterior, ius - orqa, orqadagi
 postganglionaris, e – tugun orti
 postquam – undan keyin
 potentia - kuch, qudrat
 potestas, ātis *f* - qudratli
 potus - ichkilik
 praecentralis, e – markaz oldi
 praecipitātus - presipitat
 praecīlārus - ajoyib
 praecox, cocis – vahtan oldin
 praemium - mukofot
 pr(a)emolaris - kichik oziq(*tish*)
 praeparo, are 1 - tayyorlamoq
 praesens, entis - hozirgi
 praeter (*Acc. bilan*) - ~dan
 tashqari
 praxis - amaliyot
 precor – iltimos qilmoq
 prepericardialis, e – yurak usti
 pardasi
 preputium - kertmak
 prevertebralis, e – umurtqa oldi
 primarius - birlamchi
 primum - birinchidan,
 avvalambor
 primus - birinchi
 princeps, cīpis *m* - boshliq,
 rahbar, xoʻjayin
 principium - negiz, manba
 prior, ius - avvalgi
 pro (*Abl.*) - uchun
 probabilis, e – haqiqatga yaqin
 procedo, ere 3 - chiqmoq

procerus - xushbichim, gavdali,
 baland bo'yli; takabburlar
 (*mushagi*)
 processus - 1) jarayon, usul; 2)
 o'simta
 procul - yoqolsin
 profecto - albatta
 professor, oris *m* - professor
 profundus - chuqur
 prognosis - prognoz
 progrediens, entis - o'sib
 boruvchi
 progredior, progredi - oldinga
 yurmoq
 promīnens, entis - bo'rtib
 turuvchi, ajralib turuvchi
 promontorium - burun; qavariq
 pronatio - ichki tarafga burilish
 pronātor, oris *m* - ichki tarafga
 buruvchi (*mushak*)
 prophylaxis - profilaktika
 propionas, ātis *m* - propionat
 proprius - xususiy
 prostāta - prostata
 prostaticus - prostataga oid
 prosum, prodesse - yordam
 bermoq
 protego, ere 3 - himoya qilmoq
 protuberantia - do'nglik
 provōco, āre 1 - chaqirmoq
 proximalis - tanaga yaqinroq,
 proksimal
 prudenter - aqlan
 prurigo, īnis *f* - qichitqi
 pruritus, us *m* - terini qichishi
 psoas, ātis *n* - bel (*mushagi*)
 pterygoideus - qanotsimon
 pterygopalatinus - qanot-
 tanglayga oid

pubes - qov
 publicus - jamiyat
 puer, eri *m* - bola
 pulcher, chra, chrum - ajoyib
 pulex, īcis *m* - burga
 pulmo - o'pka
 pulmonalis - o'pkaga oid
 pulpa, aef-go'sht; pulpa
 pulposus - go'shtli; dirildoq
 (*o'zak*)
 pulsus - puls
 pulverātus - kukunsimon
 pulvero, āre 1 - kukunga
 aylantirmoq
 pulvinar, āris *n* - yostiq
 pulvis, eris *m* - kukun
 punctio - punksiya
 punctum - 1) lahza; 2) sanchiq;
 3) nuqta
 punctus - sanchilgan
 pupilla - qorachiq
 purificātus - tozalangan
 purifico, are 1 - tozalamoq
 purulentus - yiringli
 purus - toza
 pus, puris *n* - yiring, fasod
 putāmen, īnis *n* - post, qobiq
 putrīdus - chirigan
 pyloricus - pilorusga oid, pilorik
 pylorus - darvozabon; pilorus
 pyramidalis - piramidasimon
 pyrāmis, īdis *f*-chrom, piramida
 Q
 quadrangularis - to'rtburchak
 quadrātus - tomonlari teng
 to'g'ri to'rtburchak, kvadrat
 quadriceps, cipītis - to'rt boshli
 quadrigemīnus - to'rt boshli
 quae - qarang

quaero, ere 3 – izlamoq,
 so‘ramoq
 qualis – qaysi
 quantum satis – keragicha
 quartis – to‘rtinchi
 quasi – huddi
 quaterni – to‘rttadan
 quattuor – to‘rt
 quercus – eman
 quies, etis *f* – tinchlik, dam
 olmoq
 quilibet, quaelibet, quodlibet –
 har qaysi
 quinque – besh
 quintus – beshinchi
 quisquam, quidquam – nimadur,
 kimdur
 quivis, quaevis, quidvis – har
 kim, har qaysi
 quoque – ham, hamda
 quot – qancha

R

rabies – qutirish
 radialis – nurli; bilak (*suyagi*) ga
 oid
 radiatio – radiatsiya
 radius, i *m* – bilak suyagi
 radix, icis *f* – ildiz
 ramus – shox
 raphe – chok
 rapio, ere 3 – o‘g‘irlamoq
 rarus – kamyob
 rarus – qirtishlangan
 ratio – usul
 reactio – reaksiya
 reanimatio – jonlantirish
 recessus – chuqurlik, cho‘ntak
 recipiens, entis – qabul qiluvchi
 recipio, ere 3 – olmoq

reconvalescens, entis – tuzalib
 borayotkan
 rectalis, e – to‘g‘ri ichakga oid
 recte – to‘g‘ri
 rectificatus – tozalangan
 rectum – to‘g‘ri ichak
 rectus – to‘g‘ri
 recurrens, entis – qaytuvchi
 reductus – qayta tiklangan
 reflexio – bukilish
 refluxus – refluks
 refraction – refraksiya
 regio – soha
 rego, ere 3 – boshqarmoq
 regredior, regredi 3 – orqaga
 qaytmoq
 regūla – qoida
 rehabilitatio, onis *f* –
 reabilitatsiya
 reliquus – qolganlar
 remedium – dori
 remittens, entis – vahtincha jim
 bo‘luvchi
 ren, renis *m* – buyrak
 renalis, e – buyrakka oid
 reperio, ire 4 – topib olmoq
 repetitio, onis *f* – takrorlash
 repeto, ere 3 – takrorlamoq
 repositio – joylash, o‘rnatish
 res, rei *f* – buyum, vaziyat
 resectio, onis *f* – organi olib
 tashlash
 resistentia – chidamlilik
 respicio, ere 3 – olmoq
 respiratorius – nafasga oid
 respublica – respublika
 restitutio, onis *f* – qayta tiklanish
 rete, is *n* – to‘r
 retina, ae *f* – to‘rcha

retinaculum - bog'ich
 retromandibularis, e – pastki jag'orti
 retroperitonealis, e – qorin parda orti
 rex, regis *m* – shox, qirol
 rheum - ravoch
 rhizoma, ātis *n* - ildizpoya
 rhomboideus - rombsimon
 ricinus - kana kunjut
 rima - yoriq, tirqish
 risorius - kuluvchi
 rodo, ere 3 – g'ajimoq
 r(o)entgenum - rentgen
 rosa - atir gul, na'matak
 rostrum - tumshuq
 rotator, oris *m* -
 aylantiruvchi(*mushak*)
 rotundus - yumaloq
 rubens, entis - qizg'ish
 rubeola - qizilcha
 ruber, bra, brum -qizil
 Rubia(ae) tinctorum - ro'yan
 rubor, oris *m* - qizarish
 Rubus idaeus - xo'jag'at
 rudis - xom, chala
 rumex, icis *m* - shovul
 rumpo, ere 3 - buzmoq, uzmoq
 ruptūra - yorilish
 rus, ruris *n* - qishloq; ruri -
 qishloqda
 ruta - toshbaqa toli (*o'simlik*)

S

saccharum - shakar
 saccus - qop, halta
 sacer, cra, crum – dumg'azaga oid
 sacrālis, e- dumg'azaga oid

sacrococcygeus - dumg'aza
 quymuchga oid
 saeculum - asr
 saepe – tez tez
 sagittalis - nayza yo'nalishidagi,
 sagittal
 sal, salis *n*, *m* - tuz
 salicylas, ātis *m* - salitsilat
 salicylicus - salitsilatli
 salivarius - so'lakka oid
 salivatorius - so'lakka oid
 salpinx, ngis *f* - bachadon nayi
 saluber, bris, bre – sog'lom
 salus, ūtis *f* – sog'liq
 salūto, āre 1 - salomlashmoq
 salvia - shalfey
 sanans, antis – davolo'vchi
 sanatio, onis *f* – sog'aytirmoq,
 tuzatmoq
 sanguifer, era, erum – qon
 tashuvchi
 sanguineus - qonga oid
 sanguis, inis *m* - qon
 sanītas, ātis *f* – sog'liq
 sano, ar 1 - davolamoq
 sanus - sog'lom
 sapiens, entis - aqilli
 sapientia - donishmand
 sapio, ere 3 – aqilli bo'lmoq
 sapo, onis *m* - sovun
 sarcoma, ātis *n* – o'sma
 sartorius - tikuvchilikka oid
 satis - yetarli
 scabies - qichima
 scalenus - narvonsimon
 scaphoideus - qayiqsimon
 scapūla - kurak
 scatūla - quti
 sceleton(um) - skelet

schizandra - limon o't
 scientia - ilm, fan
 scio, ire 4 - bilmoq
 scribo, ere 3 - yozmoq
 scriptus - yozilgan
 se - o'zimni
 secerno, ere 3 - ajratmoq
 secretum - ajratma
 sectio, onis *f* - ajratmoq,
 kesmoq, ochmoq
 sectio caesara - kesib ochish
 sectio legalis - sud-med
 ekspertizasi
 secundarius - ikkilamchi
 secundum (*Acc. bilan*) -
 kelishilgan holda
 secundus - ikkinchi
 sed - lekin
 sella - egar
 semen, ĩnis - urug'
 semicircularis, e - yarim
 aylanali
 semilunaris - yarimoysimon
 seminālis, e - urug'li
 semper - har doim
 senectus, ūtis *f* - qarilik
 senex, senis *m, f* - keksa
 senilis, e - keksalikka oid
 sensorius - sezuvchan
 sensus - sezgi
 sentio, ire 4 - sezmoq
 sepāro, āre 1 - ajratib olmoq
 septalis, e - to'siqli
 septem - yetti
 septĭmus - yettinchi
 septum - to'siq
 serosus - serroz
 serotĭnus - kechikkan; aql (*tish*)
 serpens, entis - o'rmalo'vchi

serpo, ere 3 - o'rmalamoq
 serrātus - tishli (*arrasimon*)
 serum - zardob
 servo, āre 1 - avaylamoq
 servus - xizmatkor
 sesamum - kunjut
 sesamoideus - kunjutsimon
 seu - yoki
 sex - olti
 sextus - oltinchi
 sexus - jins
 si - agar
 siccus - quruq
 sigmoideus -
 sigmasimon(*yunoncha s ga*
o'xshash)
 signo, āre 1 - belgilamoq
 signum - belgi
 silvester, tris, tre - o'rmonli
 simĭlis, e - o'xshah
 simplex, ĩcis - sodda
 simplicĭtas, ātis *f* - soddalik
 sincĭput, ĩtis *n* - boshning old
 qismi
 singularis - birlik
 singŭlus - bittali
 sine - siz
 sinister, tra, trum - chap
 sinus, us *m* - bo'shliq
 sirŭpus - sirop
 sitis - chanqoq
 situs - joylashish
 sive - yoki
 skeleton - qarang sceleton
 societas, ātis *f* - o'rtoqchilik
 solanaceae, ārum *f* (*pl.*) -
 ituzumdoshlar
 solānum - ituzum
 Solānum tuberosum - kartoshka

solitūdo, īnis *f* – yolgʻizlik
 solubilis - eritilgan
 solus - yagona
 solutio - eritma
 solutio Ammonii caustici –
 noshatir spirti
 solūtus - eritilgan
 solvo, ere 3 - eritmoq
 somnus - tush
 soror - singil
 spasmolyticus - spazmolitik,
 boʻshashtiruvchi
 spatium - boʻshliq
 species, ei *f* – oʻt yegʻmasi
 specificus - maxsus
 spero, āre 1 – umid qilmoq
 spes - umid
 sphenoidalis -
 ponasimonga (*suyakka*) oid
 sphenopalatinus - ponasimon-
 tanglayga oid
 spheroides - sharsimon
 sphincter, eris *m* - qisuvchi
 (*mushak*)
 spina - oʻtkir qirra
 spinalis - orqa miyaga oid; oʻtkir
 qirraga oid
 spinosus - oʻtkir qirrali
 spirituosus - spirtli
 spirītus - spirt
 spissus - quyuq
 splachna *pl.* – ichki organlar
 splen, enis *m* - taloq
 splenius - tasmaimon
 spongiosus - gʻovak
 spontaneus - oʻz oʻzidan
 spritz-tubūla, *aef* – shprints-tubik
 spurius - soxta
 squama - tanga

squamosus - tangasimon
 stapes, edis *m* - uzangi
 statium – zudlik bilan
 status - holat
 sterilisātus - sterilizatsiyalangan
 steriliso, āre 1 – sterilizatsiya
 qilmoq
 sterilitas, ātis *f* - bepushtlik
 sternocleidomastōideus - toʻsh-
 oʻmrov-soʻrgʻichsimon
 sternocostalis, e – toʻsh-
 qovurgʻaga oid
 sternohyoideus - toʻsh-tilosti
 strenothyr(e)oideus - toʻsh-
 qalqonga oid
 sternum - toʻsh suyagi
 stigma, ātis *n* - gavhar
 stratum - qavat
 stria - hoshiya
 strictus -
 stroma, ātis *n* – sinch, tayanch
 strophanthinum - strofantin
 struma - boʻqoq
 studeo, ere 2 – shugʻullanmoq
 studium - mashgʻulot
 stultitia - ahmoqlik
 stultus - ahmoq
 stupor, oris *m* – bogʻlanib
 qolmoq
 stylohyoideus - bigiz-tilosti
 styloideus - bigizsimon
 stylopharyngeus - bigiz-
 halqumga oid
 sub (*Acc., Abl. bilan*) – osti, tagi
 subcarbonas, ātis *m* – karbonat
 asosi
 subcutaneus - teri ostiga oid
 subhepaticus - jigar osti
 sublingualis, e – til osti

submandibularis, e – pastki jag‘
 ostiga oid
 subnitras, ātis *m* – nitrat asosi
 subscapularis, e – kurak osti
 substantia - modda
 subtendineus - pay osti
 subtilis, e – kichik, nozik, yupqa
 succurro, ere 3 – yordam bermoq
 succus - sharbat
 sudorifer, era, erum – terlo‘vchi
 sufficiens, entis - yetarli
 sufficio, ere 3 – yetarli bo‘lmoq
 sulcus - egat
 sulfas, ātis *m* - sulfat
 sulfur, ūris *n* - oltingugurt
 sum, esse – bo‘lmoq
 summa - yakun
 summus - yuqori
 sumo, ere 3 – qabul qilmoq
 suo, ere 3 - tikmoq
 super (*Acc. bilan*) - ustidan
 supercilium - qosh
 superficialis - sayoz, sirtqi,
 yuzaki
 superficies - yuza
 superior, ius - yuqorigi
 supinatio - tashqi tarafga burilish
 supinātor, oris *m* - tashqi tarafga
 buruvchi (*mushak*)
 suppositorium - shamcha
 suppurativus - yiringli
 supra – usti, yuqorisi
 supraclavicularis - o‘mrov usti
 suprahyoideus - til osti (*suyagi*)
 usti
 supraorbitalis, e – ko‘z ko‘sasi
 ustiga oid
 suprarenalis, e – buyrak usti
 supremus - eng yuqorigi

sūra - boldir orqa qismi
 suspensorius - osib qo‘yluvchan
 sustentāculum - tayanch
 sutūra - chok
 suus - o‘zimniki
 sympathicus - simpatik
 symphosis - bitishma, simfiz
 symptoma, atis *n* - simptom
 syndrōmum - sindrom
 synoestrolum - sinstrol
 synovialis - sinovial
 systema, ātis - tizim
 systōle - sistola

T

tabes - qurish
 tabūla - doska, yozuv taxtasi
 tabuletta - tabletk
 taceo, ere 2 – jim turmoq
 t(a)enia - tasma
 talaris - oshiq suyagiga oid
 talcum - talx
 talis - shunday
 talocruralis, e – tizza tovonli
 talus - oshiq suyagi
 tanninum - tanin
 tarsus - oyoqning kaft usti qismi
 tectorius - qoplovchi
 tectus - qoplangan, yashirin
 tegmen, īnis *f* - qopqoq, tom
 tego, ere 3 - qoplamoq
 tela - negiz; mato
 temporalis - chakkaga oid
 tempus, ōris *n* - chakka; zamon
 tendineus - payli
 tendo, īnis *m* - pay
 tensor, oris *m* - taranglovchi
 tenuis - dumaloq
 teres, etis - yumaloq
 terminalis - yakuniy, chegaraviy

terminatio - yakunlash
 terra - yer
 territorium - teritoriya
 tertius - o'n uch
 testis, is *m* - moyak, urug'don
 textus - to'qima
 thalāmus - talamus
 thenar, āris *n* - tenar (*qo'lning bosh barmog'i asosidagi tepalik*)
 theoria - nazariya
 thermopsis, īdis *f* - termopsis
 thesaurus - hazina
 thiosulfas, ātis *m* - tiosulfat
 thoracicus - ko'krak qafasiga oid
 thorax, ācis *m* - ko'krak qafasi, ko'ks
 thyr(e)oideus - qalqonsimon
 thyrohyoideus - qalqon-til osti
 tibia - katta boldir suyagi
 tibialis - katta boldir (*suyagi*)ga oid
 tinctūra - tindirma
 tonsilla - murtak
 torus - bolish
 totius - totus, a, um *Gen. sing.*
 totus - hammasi
 toxicus - zaharli
 trabecula - kichik to'sin
 trachea - kekirdak
 tractus, us *m* - kekirda yo'li
 traho, ere 3 - sudramoq
 transeo, transire - bosib o'tmoq
 transfusio, onis *f* - qon quyish
 transplantatio, onis *f* - ko'chirib o'tkazish
 transversalis - ko'ndalang
 transversus - ko'ndalang
 trapezius - trapetsiya
 trapezoideus - trapetsiyasimon

trauma, ātis *n* - shikast
 tredecim - o'n uch
 tremens, entis -
 tremor, oris *m* -
 tres, tria - uch
 triangularis - uchburchak
 triceps, cipītis - uch boshli
 tricuspidālis - uch tavaqali
 trigemīnus - uchlik
 triginta - o'ttiz
 trigonum - uchburchak
 triplex, īcis - uchlamchi
 triquetrum - uch qirrali
 tristitia - g'am, tashvish
 tritīcum - bug'doy
 tritus - ishqalangan
 trochanter, eris *m* - ko'st
 trochanterīcus - ko'stga oid
 trochlea - g'altak
 trochlearis - g'altakka oid
 trochoideus - aylantiruvchi
 trophicus - oziqlanuvchi
 truncus - poya, tana
 tu - sen
 tuba - nay
 tubarius - nayga oid
 tuber, eris *n* - do'mboq, g'udda
 tubercūlum - do'mboqcha, g'uddacha
 tuberosītas, ātis *f* - do'mboqlik
 tubūla - tubik
 tubūlus - naycha
 tumor, oris *m* - osma
 tunīca - parda; ko'ylak
 turcīcus - turkcha
 turpis - qiyofasiz
 tussis - yo'tal
 tuto - havfsiz

tympanicus - nog'ora pardaga
oid

tympanum - nog'ora pardasi

U

ulcus, eris *n* - yara

ulna - tirsak suyagi

ulnaris - tirsak(*suyagi*) ga oid

uncinatus - ilgaksimon

undecim - o'n bir

undecimus - o'n birinchi

unguentum - malham

unguis - tirnoq; changal

unus - bir

ureter, eris *m* - siydik nayi

urethra - siydik chiqaruv yo'li

urethralis - siydik chiqaruv

yo'liga oid

urgens, entis - shoshilinch

urinarius - siydikka oid

urogenitalis, e - siydik chiqaruv

jinsiy yo'li

urtica - gazanda, chayon o't

usque (*Acc. bilan*) - gacha

ustus - yoqilgan

usus, us *m* - ishlatilishi, malaka

ut - uchun

uterinus - bachadonga oid

uterus - bachadon

utilis - foydali

uvula - tilcha

V

vacuum - bo'shliq

vado, ere 3 - yurmoq

vagina - qin

vaginalis - qinli; qinga oid

vagus - adashgan (*asab*)

valens, entis - sog'lom, kuchli

valeriana - valeriana

valetudo, inis *f* - sog'liq

vallatus - tarnovsimon

valva - klapan

valvula - tuvoq

vanitas, ātis *f* - bepust

varicosus - venaning kengayishi

varius - turli

vas, vasis *n* - tomir

vastus - 1) xilvat, kimsasiz; 2)

bepoyon, serbar; 3) xo'ra; 4)

omi, qo'pol

vegetativus - vegetativ

vel - yoki

velociter - tez

velum - parda

vena - vena

venenum - zahar

venio, ire 4 - kelmoq

venosus - venozli

venter, tris *m* - qorin

ventralis - oldingi (qorin)

tomonga qaragan, ventral

ventricularis - qorinchaga oid

ventriculus - qorincha

venula - venacha

venus, eris *f* - muhabbat

ver, veris *n* - bahor

verbum - so'z, fe'l

veritas, ātis *f* - haqiqat

vermiformis - chuvalchangsimon

vermis - chuvalchang

vernalis - bahoriy

versio, onis *f* - homlani

bachadonda burilishi

versus - burilgan

vertebra - umurtqa

vertebralis - umurtqaga oid

vertex, ĩcis *m* - tom; tepa

verto, ere 3 - o'girmoq

verum - to'g'ri, aqlan

verus - haqiqiy, chin
 vesica - pufak
 vesica fellea - o't pufagi
 vesica urinaria - siydik pufagi
 vestibulum - dahliz
 vestimentum - kiyim
 veto, are 1 - taqiq
 via - yo'l
 victoria - g'alaba
 victus - ga'labaga erishgan
 video, ere 2 - ko'rmoq
 viginti - yigirma
 villus - tuk; vorsinka
 villosus - tukli
 vinco, ere 3 - g'alaba qozonmoq
 vinculum - boylam
 vinum - musallas
 viola - binafsha
 vir, viri m - erkak
 vireo, ere 2 - kuchli bo'lmoq
 virgo, inis f - qiz
 viride, is n - ko'kat
 virtus, utis f - kuch-qudrat
 virus - virus
 viscus, eris n - ichki organlar
 visio, onis f - ko'rish qobiliyati
 visus, us m - ko'rish
 vita - hayot
 vitalis - hayotiy

vitaminum - vitamin
 vitiosus - buzilgan
 vitreus - shishasimon
 vitrum - shisha idish
 vivendum - hayot
 vivens, entis - yashuvchan
 vivo, ere 3 - yashamoq
 vivus - tirik
 vocalis - ovozga oid
 vola - kaft
 volo, velle - hohlamok
 voluptas, atis f - lazzatlanish
 volvulus - ichak buralib qolishi
 vomer, eris m - dimog' suyagi
 vos - siz
 vox, vocis f - ovoz
 vulgāris - oddiy
 vulnus, eris n - yara
 vultus - yuz tuzilishi, qiyofa

X

xeroformium - kseroform
 xiphoideus - xanjarsimon

Z

Zea(ae) mays(ydis) -
 makkajo'xori
 zincum - rux
 zygoma, atis n - yonoq
 zygomatīcus - yonoqqa oid

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAT RO'YXATI

1. X.B.Yunusov, N.B.Dilmurodov, O.N.Choriyev, Sh.Z.Doniyorov, E.A.Muxtarov. Lotin tili va veterinariya atamallari. O'quv qo'llanma. "FAN ZIYOSI". Toshkent 2023
2. Dilmurodov N.B., Eshmatov G.X. «Hayvonlar anatomiyasi» fanidan amaliy laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha o'quv qo'llanma. Toshkent, 2018-yil.
3. L.X.Bozorova, N.S.Suyundikov, X.X.Xolmatov "Lotin tili". – Toshkent "Fan" nashriyoti. 2005.
4. N.B.Dilmurodov, O.N.Choriyev, Sh.Z.Doniyorov, E.A.Muxtarov. Lotin tili va veterinariya atamallari. Uslubiy qo'llanma. "FAN BULOG'I". Samarqand. 2023
5. M.M.Miralimov "Farmatsevtik texnologiya asoslari". "Ibn-Sino" nashriyoti. Toshkent. 2001.
6. M.M.Miralimov "Yig'indi preparatlar texnologiyasi". "Ibn-Sino" nashriyoti. Toshkent. 2001.
7. M.N.Boliyev. "Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi" – Toshkent "ILM ZIYO" nashriyoti. 2005.
8. Niyozov X.B., "Umumiy va xususiy xirurgiya". O'quv qo'llanma. Toshkent, 2015 yil. "F.Nasimov"
9. Norboyev Q.N., Bakirov B.B., Eshbo'riyev B.M. Hayvonlarning ichki yuqumsiz kasalliklari. Darslik. Samarqand, SamDU tahririy-nashriyot bo'limi, 2020.
10. Salimov X.S., Qambarov A.A. "Epizootologiya". Darslik Toshkent - 2016 yil.
11. Shodiyev N.Sh., Dilmurodov N.B. "Sitologiya, gistologiya va embriologiya". Toshkent, 2015. – 339 bet.
12. А.Р.Белоусова, М.М.Дебабова, С.В.Шевченко Латинский язык с основами ветеринарной терминологии: учеб. Пособие. - Москва: Лань. УМО, 2008.
13. А.Р.Белоусова, М.М.Дебабова, С.В.Шевченко Латинский язык с основами ветеринарной терминологии: учеб. Пособие. - Москва: Лань. УМО, 2015.
14. Волохина Г.А., Федоринова Н.Н. Латинский язык. - Воронеж, ВГУ, 1997.
15. Г.И.Валл Латинский язык. - М. Высшая школа: Мин. образ. РФ, 2004.

16. Гончарова Т.И. Латинский язык (электронный ресурс): Учебник. - Москва: ООО «Научно-издательский центр ИНФРА-М», 2013.
17. Зеленовский Н.В. Международная ветеринарная анатомическая номенклатура на латинском и русском языках. *Nomina Anatomica Veterinaria* (электронный ресурс). - Москва: Лань, 2013.
18. М.Г.Травицкая, Ф.И.Мучник, Х.Х.Халматов «Латинский язык». –Ташкент «Ибн-Сино». 1991.
19. М.Д.Машковский «Лекарственные средства». - Москва «Новая волна». 2008.
20. М.Н.Чернявский «Латинский язык и основы медицинской терминологии». - Москва «Шико». 2007.
21. Н.Г.Цветикова Ветеринарная терминология: метод. пособие для студентов факт. ветеринар. медицины оч. и заоч. форм обучения. - Воронеж: ВГАУ, 2008.
22. Под ред. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебник для студентов медицинских институтов. - Минск: Высшая школа, 1989.
23. Рустамов Х.К., Акбўтаев Я.А., Нарзиев Б.Д. “Оператив хирургия ва топографик анатомия”. Ўқув қўлланма. “Зарафшон”, Самарқанд, 1997 йил.
24. Сакун О.В. Латинский язык. - Воронеж, ВГАУ, 1998.
25. Ф.Ибодуллаев «Қишлоқ хўжалик ҳайвонларининг патологик анатомияси». – Тошкент «Ўзбекистон». 2000.
26. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы фармацевтической терминологии: учебник для студентов фармацевтических институтов. - М. Медицина, 1984.
27. Ю.И.Городкова «Латинский язык». – Ростов н/Д: «Феникс». 2002.

MUNDARIJA

Soʻz boshi	3
I BOB ANATOMIK VA GISTOLOGIK ATAMASHUNOSLIK	
Kirish.....	4
Lotin tili tarixi.....	6
Lotin tili fonetikasi.....	10
Unli tovushlar talaffuzi.....	17
Diftonglar talaffuzi.....	18
Undosh tovushlar talaffuzi.....	22
Harf birikmalarining talaffuzi.....	24
Digraflar talaffuzi.....	24
Soʻzlarning boʻgʻinlarga boʻlinishi.....	28
Urgʻu qoidalar.....	29
Morfologiya. Soʻz turkumlari.....	38
Ot soʻz turkumi.....	39
Anatomik atamashunoslikda I va II turlanishdagi otlar.....	40
Otning negizini aniqlash.....	44
Ot rodini aniqlashning umumiy qoidalar.....	44
Veterinariya tibbiy mutaxassisliklari.....	49
III, IV va V turlanishdagi otlar.....	51
Moslashmagan aniqlovchi.....	61
Sifat soʻz turkumi. Sifatning gramatik kategoriyalari.....	64
Moslashgan aniqlovchi.....	65
Sifat darajalari. Qiyosiy darajani hosil qilish. Anatomik atamalarda koʻp uchraydigan qiyosiy darajadagi sifatlar.....	68
Anatomik va gistologik atamalarda sifatning orttirma darajasi. Sifat haqidagi maʼlumotlarni umumlashtirish.....	72
Sifatlarni ot oʻrnida ishlatilishi.....	74
Notoʻgʻri darajali sifatlar.....	78
Yetishmagan darajali sifatlar.....	78
Murakkab anatomik terminlarning tuzilishi.....	80
I-V turlanishdagi ot va sifatlarning bosh kelishik koʻplik formasi (<i>nominativus pluralis</i>).....	81
I-V turlanishdagi ot va sifatlarning qaratqich kelishik koʻplik son (<i>genetivus pluralis</i>) shakli.....	88

III turlanishdagi ot, II guruh sifat va qiyosiy darajadagi sifatlarining genetivus pluralis qo‘shimchalari.....	89
Veterinariya atamalarini yasalishi.....	91
Predlog (old ko‘makchi)lar va bog‘lovchilar.....	99
Anatomik terminlarni birlik va ko‘plik shaklida ishlatilishi.....	106
Son so‘z turkumi.....	110
Qon tomirlar tizimi haqidagi ilm – angiologia.....	119
Olmosh va ravish so‘z turkumlari.....	120
I bo‘lim anatomiya va gistologiya atamashunoslik ta’limoti bo‘yicha takrorlash	130
Veterinariya tibbiyotida qo‘llaniladigan qisqartma so‘zlar.....	131
Takrorlash uchun anatomiya va gistologiya atamashunoslik bo‘limidan test savollari.....	134
II BOB KLINIK ATAMASHUNOSLIK. KLINIK ATAMALARNI YASASH USULLARI	
Yunon alifbosi. Atamashunoslikda so‘z yasalishining umumiy tushunchalari.....	147
Klinik atama, so‘zlarning bo‘linishi va yunon-lotin atama elementlari.....	154
Suffiksatsiya.....	156
So‘z yasash usullari. Prefiksatsiya.....	165
Klinik atamalarining tuzilishi. Yunon-lotin dubletlari va yakka termin elementlari.....	175
A’zo, tana qismlarin va yuz jag‘ni ifodalovchi yunon-lotin Dubletlari.....	177
Fan, ta’lim, to‘qima, organlarni ifodalovchi yunon-lotin atama elementlari (AE).....	181
Organ va tana qismlarining grekcha, lotincha, o‘zbekcha Dubletlari.....	184
Funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi yakka atama elementlari (AE).....	189
Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlar va boshqa belgilarni ifodalovchi atama elementlari.....	195
Organ va to‘qimalardagi patologik, terapevtik va xirurgik usullarni ifodalovchi yunon atama elementlari.....	199
Infeksion va parazitologik atama elementlari.....	202
Klinik atamashunoslikka oid termin elementlari.....	208

Takrorlash uchun klinik atamashunoslik bo'limidan test savollar....	224
III BOB FARMATSEVTIK ATAMASHUNOSLIK	
Dori vositalari nomenklaturasi.....	243
Savdo nomlarida so'zlarning yasalishi.....	250
Murakkab dorivor preparatlarning nomlanishi.....	252
Fe'l. Fe'ning grammatik kategoriyalari. Retseptura.....	257
Shart maylining retseptda qo'llanilishi.....	260
Retsept strukturalari.....	264
Retseptni yozish qoidasi.....	266
Retseptdagi muhim qisqartmalar.....	271
Lotin tilida kimyoviy nomenklatura. Kimyoviy moddalarning nomlanishi	281
Kislotalar nomlanishi.....	295
Oksidlarning nomlanishi.....	296
Tuzlar va uglevodород radikallarining nomlanishi.....	300
Vitaminlar va fermentlarning lotincha nomlanishi.....	306
Takrorlash uchun farmasevtik atamashunoslik bo'limidan test savolla.....	311
LUG'AT.....	322
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAT RO'YXATI.....	355

**X.B.Yunusov, N.B.Dilmurodov, E.A.Muxtarov, O.N.Choriyev,
Sh.Z.Doniyorov**

Lotin tili va veterinariya atamallari

Darslik

**Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti Nashr matbaa markazi**

Nashr-matbaa faoliyatini amalga oshirish uchun O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 10.05.2024 y. № 273109
va 24.05.2024 y. № 283607-sonli tasdiqnomalar berilgan

Direktor
Muharrir
Tex. muharrir

J.Shukurov
L.Xoshimov
A.Umarov

ISBN: 978-9910-8603-7-9

6298

Bosishga ruxsat etildi 27.12.2024 yil.
Qog'oz bichimi 60x84 1/16.
Times New Roman garniturası.
Shartli hisob tabog'i – 22,5. Nashriyot hisob tabog'i – 22,0
Adadi 30 nusxa. Buyurtma № 18/9

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nashr matbaa markazida chop etildi.
Samarqand sh., Mirzo Ulug'bek k., 77
Tel. 93 359 70 98